

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Andra kammaren.

Nr 35.

Torsdagen den 15 maj.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 278, angående viss ändring i planen för nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

§ 3.

Vidare föredrogs, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 150—159, bankoutskottets utlåtanden nr 43—46, första lagutskottets utlåtande nr 26, andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37, jordbruksutskottets utlåtanden nr 71—77 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 7 och 8.

§ 4.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan för lördagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras först

statsutskottets utlåtande, nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av en fond hos Aktiebolaget Jordbrukarbanken, avsedd att möjliggöra avveckling av vissa krediter åt Svenska lantmännens riksförbund och därtill anslutna föreningar jämte i ämnet väckta motioner;

därefter

statsutskottets utlåtande, nr 158, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

därefter

statsutskottets utlåtande, nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Paris för utställningar;

därefter

bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag och hos bolaget anställda vid nedläggande av bolagets tillverkning av cigarrlådor jämte en i ämnet väckt motion;

därefter

statsutskottets utlåtande, nr 143, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående dels anslag till privatläroverken, dels ock understöd åt kommunala gymnasier;

och därefter övriga ärenden i den ordning, som de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 5.

Anmälles och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 248, till Konungen, i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till skrivelse angående utredning rörande ändring av § 7 riksdagsordningen.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.48 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 17 maj.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 10 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av en fond hos Aktiebolaget Jordbrukarbanken, avsedd att möjliggöra avveckling av vissa krediter åt Svenska lantmännens riksförbund och därtill anslutna föreningar jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.*

I en till riksdagen den 7 april 1930 avläten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 275, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen dels medgiva, att Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 finge tillhandahålla Aktiebolaget Jordbrukarbanken ett belopp av 3,000,000 kronor för bildande av en fond, avsedd att möjliggöra beviljande åt Svenska lantmännens riksförbund och därtill anslutna föreningar av ackord eller eftergift å förbundets och föreningarnas skulder till banken i enlighet med de av departementschefen angivna riktlinjerna, dels ock besluta, att till beredande av medel härför från fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 ett belopp av 3,000,000 kronor skulle överföras till Kreditkassans kreditiv i riksgäldskontoret.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft två inom andra kam-maren väckta motioner, nämligen:

nr 556 av herr *Lilliecreutz*, som hemställt, att riksdagen måtte besluta dels att utöver de av Kungl. Maj:t i förevarande proposition äskade 3,000,000 kronorna ställa ytterligare 1,500,000 kronor till Jordbrukarbankens förfogande för ändamålet ifråga, dels att från i propositionen angiven fond jämväl ifrågavarande belopp skulle överföras till Kreditkassans kreditiv i riksgäldskontoret; och

nr 557 av herr *Lithander*, som föreslagit, att riksdagen ville besluta att med avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition bemyndiga Kungl. Maj:t att med minsta möjliga förlust för statsverket avyttra aktieinnehavet i Aktiebolaget Jordbrukarbanken.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna II: 557 och II: 556, den sistnämnda motionen i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Bengtsson* i Norup, *Holmgren* och *Olofsson* i Digernäs, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Det ärende, vi nu skola behandla, gäller ett statsanslag på 3 millioner kronor. Såsom reservant måste jag ju helt naturligt — med den kännedom jag har om ärendet — beklaga, att, då detta samarbete mellan staten och Jordbrukarbanken 1923 kom till stånd, man icke genast innan beslut av riksdagen fattades grundligt gick till botten med undersökningarna för att först därefter taga ställning till saken. Hade man gjort det 1923, hade säkerligen mycket både riksdagsarbete och andra arbeten, bekymmer och förluster för staten kunnat sparas.

Nu har man efter blott ett års vila sedan 1929 kommit in på saken igen. Man har 1923 sagt a, sedan har man 1929 sagt b, och nu skall man säga c, och jag vet icke, huru många bokstäver, man får räkna upp, innan dessa anslagskrav taga slut, med den utveckling, som Jordbrukarbankens verksamhet har fått.

Den organisation, som här skjutes fram i förgrunden, är behäftad med svåra brister, såsom även herr statsrådet i propositionen omnämner och bestyrker. Det föreligger finansiella trångmål för både lantmannaorganisationen och för banken. Dessa ha funnits alltsedan 1923, och det är med starka betänkligheter, som herr statsrådet går in för anslag. Även utskottet säger att det med stor tvekan går in för anslaget. Dessa två uttalanden torde tydligt visa, att det icke är en bagatellsak utan en allvarlig sådan. Det behövs statlig hjälp undan för undan.

Det är ganska betecknande för anslagskravet, att man skjuter lantmannaorganisationerna och t. o. m. de enskilda lantmännens ställning i förgrunden. Det är så tacksamt att göra detta i den jordbrukskris vi äro inne i. Det är så tacksamt att skjuta fram dessa synpunkter för att kanske lättare och säkrare få riksdagen att gå med på de stora anslagskraven. Det är många, som frågat mig, huru jag kan gå emot lantbrukarnas intressen, såsom jag här har gjort genom min reservation. Jag får då säga, att jag icke utan vidare går med på anslag, t. o. m. såsom det här framställles att det är lantmännen som skola få hjälp. Men det är det icke, i varje fall icke direkt.

Det är icke så liten skillnad på vad herr statsrådet uttalar i propositionen och vad utskottet säger. Herr statsrådet är betydligt mjukare i sin ställning till saken och vill, att man skall gå fram med mycket stor varsamhet. Han säger också, att det var med en för stor optimism, som 1929 års riksdag bedömde gäldenärens verkliga ekonomiska bärkraft, och att dessutom utvecklingen ytterligare visat, att affärerna äro mer och mer ohållbara, och han pekar också på att det icke kan bortses från att det här gäller ett statens stödjande av en affärsverksamhet, som tävlar med enskilda näringsutövere. Detta är en sida, som herr statsrådet med sin praktiska blick icke kunnat blunda för. Ty det är klart, att de många, som ha liknande affärer som dessa organisationer, få själva stå ansvar för sina förbindelser. Men då det gäller lantmannaorganisationerna och Jordbrukarbanken har man det så bra, att man bara går till staten och riksdagen och begär hjälp. När man närmare ser efter, är det i varje fall icke — såsom utskottet skriver — i huvudsak av omtanke om lantmännen och lantmannanäringen utan av omtanke om banken och bankens intressen, som finansministern för fram detta förslag. När herr statsrådet talar om varsamhet, och säger, att banken skall skötas väl och icke gå hårt fram bland föreningens medlemmar, men att dessa böra »i skälighet omfattning medverka» vid engagemangens avvecklande, så säger

däremot utskottet något annat och skärper tonen betydligt, i det det uttalar, att det »erfordras en ingående undersökning från bankens sida av de olika sammanslutningarnas finansiella ställning med hänsyn tagen bland annat till de ekonomiska prestationer, som hos de *särskilda föreningsmedlemmarna kunna utkrävas* på grund av lämnade reversförbindelser av olika slag».

*Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)*

Jag ställer nu dessa båda yttranden emot varandra: statsrådet: »i skälig omfattning», och utskottet: »utkrävas på grund av lämnade reversförbindelser». Och på sid. 9 slutar utskottet med att säga: »Med hänsyn tagen till att föreningsmedlemmarnas direkta ansvarighet i första hand bör tagas i anspråk för förlusternas täckande, anser sig utskottet ej böra föreslå någon utökning av beloppet», d. v. s. man är på det klara med att beloppet icke räcker, och det finnes ju en motionär, som ansett, att det bör ytterligare beviljas 1,500,000 kronor. Och även banken anser, att man genom ett överskott av vinsten skulle kunna öka ut understödsbeloppet. Ja, det är vinstgivandet, som framtiden får utvisa, jag skall icke yttra mig därom. Väl vore, om det kunde gå så, men uttalandet tyder i alla fall på att det icke här är meningen, att banken skall, såsom statsrådet sagt, gå varsamt fram och i skälig omfattning kräva ut fordringarna, utan meningen är att man skall, såsom utskottet säger, på grund av reversförbindelserna utkräva penningarna av medlemmarna.

När detta påtalades i utskottet, svarades det, att man hade förtroende för bankledningen, och trodde, att den skulle gå varsamt fram. Ja, men bankledningen kan icke bestämma tidslängden för sin verksamhet, utan den ene går och den andre kommer till. Jag har ingen invändning att göra mot den nuvarande bankledningen, men det skulle kunna komma en ny ledning efter denna, som kanske komme att ha en annan mening än den nuvarande, och genast går i författning, som utskottet skriver, att utkräva de förbindelser, som medlemmarna iklätt sig. I varje fall kan jag icke utläsa ur detta utskottsbetänkande att varken lantmannaorganisationerna eller deras enskilda medlemmar såsom sådana skulle få en enda krona efterskänkt på grund av detta 3 miljoners anslag, utan det är Jordbrukarbanken som tager detta belopp och reparerar sina förluster därmed. Jag kan icke tänka mig, att Jordbrukarbanken uteslutande har affärer med jordbrukarna och deras organisationer utan den har väl även affärer med bolag, verkstäder och med andra icke jordbrukare. Deras skulder böra naturligtvis lika gärna utkrävas av dem, som att det utkräves gäld av lantmannaorganisationerna. De enskilda lantmännen och deras organisationer få indirekt en hjälp — det skall jag icke neka till — däri genom att de genast slippa betala samma summor, som om det bleve konkurs. Men de få ingen lindring med hänsyn till ansvarsförbindelserna och skyldigheten att betala.

Så står saken, och det är detta, som för mig varit anledningen att reservera mig. Jag tycker, att man bör ställa den frågan för sig: om nu icke dessa 3 miljoner räcka till utan man om några år kommer med samma krav igen, vad skall man då göra? Det har visat sig, att efter hand som bankens affärer gå dåligt och kraven komma, blir riksdagen mera medgörlig än förr, men då tycker jag att det är bättre stämma i bäcken än i ån. Om nu detta anslag icke räcker till, utan det blir en brist, som icke kan fyllas av den beräknade vinsten, då frågar man sig: skola vi hålla på med nya hur länge som helst? Det finns dessutom andra sammanslutningar, som icke ha affärer med Jordbrukarbanken, som också behöva hjälp. Vi kunna tänka på de andelsslakterier och torvupptag, med förmögna jordbrukare såsom delägare, vilka tvingats gå i konkurs för att betala sina skulder. Men därför att de icke haft sina affärer i Jordbrukarbanken, komma de icke med i räkningen och få icke någon lindring. Man kan ju på allvar fråga sig, om sådant är rättvist. Skall

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

man bevilja hjälp till sammanslutningar, kan det komma lika berättigade krav från andra håll att få lindring av skuldbördor.

Till sist vill jag säga, att jag måste göra ett avslagsyrkande, därest jag icke från herr statsrådet och chefen för finansdepartementet får ett mera tryggnande uttalande med avseende på utkrävandet av de förbindelser, som lantmännen ha gjort, än det, som utskottet här lämnat. Det är sannerligen icke sådana tider, vi leva i, att jordbrukarna tåla få detta lasset att dra till allt annat och att *krävas*, såsom utskottet säger, »på grund av lämnade reversförbindelser av olika slag». Jag hoppas att herr statsrådet är villig att göra ett klart uttalande, så att man kan lita på, att det icke framställes några utkrävningar av lantmännen och deras organisationer, som ställer dem i svårigheter blott därför att banken skall räddas.

Herr Lithander: Herr förste vice talman! Den förste ärade talaren hade nog fullkomligt rätt i sin mening, att detta icke i första hand är en jordbruksfråga. Man har viftat med denna jordbrukarflagg, men i grund och botten gäller nog saken någonting helt annat, och jag tror icke, man i verkligheten gör det svenska jordbruket en tjänst, om man söker att hjälpa det på sätt, som här föreslås. Det finnes utan tvivel andra och mera effektiva vägar att göra det på, vägar, som man icke en gång behöver ångra, att man gått in på. Det är icke något tvivel om, mina herrar, att det en gång kommer att bli en ruelsens dag för riksdagen, om den bifaller det föreliggande förslaget. Statsutskottet har, utan att ägna saken ett enda ord, avböjt det enda förslag, som praktiskt kunnat lösa denna fråga på nöjaktigt sätt, nämligen förslaget att avveckla Jordbrukarbanken och låta en sådan avveckling ha sin naturliga gång, utan att detta skulle ske i för jordbruket skadligt tempo. Jag undrar, om det är frånvaron på verkliga skäl, som gjort, att statsutskottet icke med ett ord berört den möjligheten, utan endast sagt, att det avstyrker.

Jag skall då be att till riksdagens andra kammare och till de närvarande ledamöterna av statsutskottet få rikta en erinran. Jag skall be att få erinra vederbörande om att det förra året, i samband med den då föreliggande propositionen, väcktes ett yrkande om att Jordbrukarbanken skulle avvecklas. Efter en mycket kort motivering — det var en motion med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 238 — vari framhölls önskvärdheten i att förebygga framtida förluster, hemställdes i klämman, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med minsta möjliga förlust för statsverket avveckla statens innehav av aktier i Aktiebolaget Jordbrukarbanken med iakttagande av, att statens eventuella förlust begränsades att röra sig inom den ungefärliga ram, som ifrågasattes i Kungl. Maj:ts proposition nr 238.

Jag skulle nu vilja fråga var och en som är hemma och inne i ekonomiska frågor, om det icke hade varit den riktiga vägen att låta en avveckling äga rum vid en tidpunkt, innan ytterligare förluster hade inträffat. Och den hade då kunnat ske på så sätt, att riksdagen sannerligen icke hade behövt att i dag taga upp denna fråga. Nu är det ytterligare 3 miljoner, som man vill ha för detta ändamål.

Jag skall bevisa, vad jag nyss sade, med framläggande av siffror.

Det står här i utskottets utlåtande på sid. 7 i sista stycket, att trångmålet »dock till stor del härleder sig redan från tiden före Jordbrukarbankens tillkomst». Jag skall be att få erinra statsutskottets ärade ledamöter om detta förhållande, ty jag vet, att de siffrorna varit tillgängliga i statsutskottet. Den satsen, att trångmålet hänför sig redan till tiden för Jordbrukarbankens tillkomst, är en sanning med mycket stor modifikation. Jag ber att få erinra om att våren 1929 gjordes ett approximativt bokslut rörande alla föreningar, och

detta visade då ett minus på 700,000 kronor. Det var vid den tidpunkten man föreslog, att Jordbrukarbanken skulle avvecklas, och vi veta alla, att regeringen allvarligt övervägde att gå på den linjen, fastän man sedan vände om och i stället gick på subventionslinjen utan att det förelåg en verklig utredning på området. Om statsutskottet då bifallit den motion jag väckt, hade vi i dag icke haft några omsorger om en uttaxering på skattebetalarna i hela riket för att täcka dessa förluster, varmed man ju kommer in på en väg, som man omöjligt kan fortgå på och som kommer att föranleda oerhört stort klander i vida kretsar i Sveriges land, i den mån saker och ting bli kända.

Hade man då anslutit sig till motionen, skulle förlusten som sagt varit begränsad till det belopp, som den vid det tillfället uppgick till. Sedan inträffade prisfall, och den 30 juni 1929, då ett nytt bokslut för föreningarna uppgjordes, visade det sig, att förlusten ökat sig till 1,100,000 kronor. Den 31 december 1929 var förlusten 2,428,000 och den 28 februari i år icke mindre än 3,830,000. Är det verkligen förenligt med ett klokt och riktigt handhavande av det förtroende, som man från skattebetalarnas sida inom olika läger i riket hyser för riksdagen, att utan vidare på de skattskyldiga överföra följderna av sådana förluster? Det finns knappast någon verksamhet, för vilken icke samma skäl skulle kunna åberopas för att staten bör träda in och kratsa kastanjerna ur elden, när av den ena eller andra anledningen affärerna gå över styr. Detta direkt frammanar likgiltighet för de ekonomiska konsekvenserna. Jag förstår icke, hur det är möjligt att i längden söka driva en sådan politik. Redan år 1923 påpekades det i denna kammare vådan härav. Man framhöll, att statsutskottet efter en anmärkningsvärt kort prövning föreslog riksdagen att använda 15 miljoner kronor för ett visst ändamål, och att det visserligen kunde sägas, att man skulle ta lånemedel i anspråk, men att dessa medel måste täckas av skattemedel. Det är där vi nu äro framme. Vi ha icke kommit dit i blindo. Riksdagen har icke varit ouppmärksam på dessa förhållanden. Jag skulle bryta mot vad jag anser vara rätt, om jag icke även gentemot ett så mäktigt utskott som statsutskottet sade min ärliga mening och försökte länka in utvecklingen på linjer, som i alla fall i längden äro hållbara.

Man förstår, att statsrådet känt sig mycket betänksam och det torde väl höra till sällsyntheterna, att man i en kungl. proposition får ett så starkt belägg för de tvivel, som man här måst hysa. Om man handlat logiskt och riktigt, skulle uttalandena i propositionen ha lett till, att man icke lagt fram en sådan proposition. Det heter: »Då jag haft att taga ställning till frågan om den betydande statsutgift, som sålunda begäres, har jag, i likhet med bank- och fondinspektionen, ej kunnat undgå att hysa starka betänkligheter. Det kan ej bortses därifrån, att det här gäller ett statens stödjande av en affärsverksamhet, som tävlar med enskilda näringsutövare, vilka — utan det stöd som den kooperativa anslutningen borde innefatta — äro hänvisade att söka med egen kraft övertvinna konjunkturernas vanskligheter. Och ej heller kan man undkomma det intrycket, att frånvaro av omtanke och insikt medverkat till skärpning av svårigheterna för den kooperativa verksamhet, varom här är fråga.»

Det är som nämnt ytterligt sällan man i en kungl. proposition finner tveksamheten så skarpt markerad. Utsikten till att riksdagen skulle ta av skattemedel och bevilja 3 miljoner kronor för ifrågavarande ändamål har också på många håll i landet väckt berättigat klander och ogillande. När man känner den noggrannhet, som eljest alltid präglar utskottets och riksdagens handlande, då det gäller att anslå skattemedel för det ena eller andra ändamålet, måste man förvåna sig över att så stora krav ställas på statskassan som här skett. Jag tror icke, att man skulle förlora på, om man nu avslog kravet och läte saken ha sin gång i avvaktan på den utredning, som måste föreligga, innan man tager ett sådant steg.

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
rikaförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka avslag på det föreliggande utskottsutlåtandet.

I detta yttrande instämde herr *Jansson* i Edsbäcken.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Dahl**: Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande ger mig icke någon direkt anledning att taga till ordet, eftersom statsutskottet i allt väsentligt ställt sig på propositionens ståndpunkt. Men de föregående två talarnas anföranden uppfordra mig att framställa några erinringar.

Särskilt känner jag mig föranlåten att i anledning av herr Lithanders yttrande taga upp till skärskådande de invändningar, som framkommit i den allmänna diskussionen och som av herr Lithander nu med skärpa framförts. Herr Lithander har understrukt de betänkligheter, åt vilka jag givit uttryck i mitt yttrande till statsrådsprotokollet, och han har läst upp den passus i detta yttrande, där betänkligheterna sammanfattas. Han förmenar därjämte, att en person, som med utgångspunkt från dessa betänkligheter dock framlägger denna proposition, skulle brista i logik.

Jag vill däremot till en början erinra mot att herr Lithander brast i fullständighet i sitt referat. Han gjorde sig skyldig till den art av referat, som i själva verket rätt mycket närmar sig en förvanskning. Ty han uteslöt just den del av mitt yttrande, som ligger till grund för mitt positiva framträdande i denna sak. Jag yttrade nämligen i fortsättningen av det stycke, som herr Lithander läste upp: »Då jag likväl är beredd att förorda ett statligt ingripande, är det endast med hänsyn till de verkningar, som en likvidation i större omfattning av förevarande affärsverksamhet skulle medföra för Jordbrukarbanken såsom kreditgivare. Jag erinrar om att statsmakterna på sin tid beslutat en betydande insats för vidmakthållande av en kreditanstalt med verksamhet särskilt inriktad på kredit åt jordbruket och förlidet år bekräftat sitt fortvarande intresse för enahanda syfte genom avsevärd uppföring av statsmedel.»

Här har jag alltså, mina herrar, med ofrånkomlig tydlighet betonat vad som för mig varit avgörande, och därmed har jag också tagit udden av både de av herr Lithander och i tidningspressen ofta nog framförda anmärkningar, att man givit sig in på att lämna ett fortsatt stöd åt jordbrukskooperationen som sådan. Det är alldeles självfallet, att när jordbrukskooperationen framträder såsom kund hos banken och man vill hjälpa banken att komma ifrån de svårigheter, som skulle inträda därest det krävdes en snabb avveckling, hjälper man också indirekt kunden, jordbrukskooperationen. Men den närmaste avsikten har för mig varit att hjälpa banken.

Jag vill också säga herr Lithander, att om jag förlidet år haft att i ansvarig ställning behandla denna fråga, skulle jag intagit precis samma ståndpunkt, som jag gjorde som ledamot av riksdagen. Jag skulle ha velat gå herr Lithanders väg. Men när riksdagen så sent som i fjol uttryckligen förklarade, att Jordbrukarbanken bör bestå — och bestå som kreditgivare åt jordbrukskooperationen — har jag varit pliktig att taga konsekvensen av denna av riksdagen så uttryckligen uttalade önskan. Det är endast detta jag har gjort. Jag anser nämligen, att även om man personligen har en annan uppfattning än vad riksdagen hade i fjol, skulle det icke ha varit försvarligt att nu kasta om, sedan man i fjol så uttryckligt fullföljt den politik, som fortsatt ända sedan 1923. Så ligger således saken. Det är icke direkt för att stödja jordbrukskooperationen utan för att stödja den bank, som riksdagen velat fortfarande upprätthålla som kreditgivare åt jordbrukskooperationen, som jag ansett mig böra tillstyrka Kungl. Maj:t att framlägga denna proposition.

Herr Lithander vidrörde ytterligare en synpunkt, som också i den allmänna diskussionen framkommit, nämligen en bristande utredning, som man här tror sig kunna anmärka på. Ja men, mina herrar, det gäller ju här ett förhållande mellan en bank och bankens kunder. Icke kan väl någon människa, som har sinne för affärsverksamhet och affärsförhållanden, begära, att man här skulle inför riksdagen och inför hela landet i detalj framställa dessa affärsförhållanden. Det är helt enkelt icke görligt. Och vidare är det icke möjligt, även om man skulle vilja göra det, därför att den utredning, som man här förutsätter, skall gå till grunden. Det gäller ju här dessa oklara förhållanden mellan riksförbundet och centralföreningarna, mellan centralföreningarna och lokalföreningarna och slutligen mellan lokalföreningarna och lantmännen. Det är ytterst lantmännen, som bära upp föreningarnas verksamhet, och man måste undersöka i vad mån deras insatser kunna effektueras för att se, i vilken omfattning ett verkligt stödbehov föreligger.

Och därmed är jag inne på herr Bengtssons i Norup fråga till mig. Jag kan icke neka till, att när jag ser herr Sven Bengtsson som reservant vid detta betänkande med yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition och mot detta ställer den mycket hjärtliga omtanke om jordbrukarna, som framkom i hans yttrande, har jag verkligen svårt att finna logiken i hans ståndpunktstagande. Om man avslår denna proposition, kan herr Sven Bengtsson då föreställa sig att jordbrukarna i sitt förhållande som kredittagare hos Jordbrukarbanken skulle bli bättre ställda? Herr Sven Bengtsson frågade, huruvida man kunde vara säker på att dessa tre miljoner kronor komma jordbrukarna till del; Jordbrukarbanken har ju även andra kunder och man kunde använda beloppet för att täcka förluster på andra engagemang. Nej, det kan man icke göra, ty här är direktivet alldeles klart. Det är just för att möjliggöra ackord med jordbrukarkunderna, som detta anslag beviljats, och man får hysa den förhoppningen, att bankens styrelse kommer att fullgöra sitt uppdrag i enlighet med lämnade direktiv. Att närmare gå in på detaljer rörande detta anslags användande, kan varken Kungl. Maj:t eller riksdagen göra. Det har nyligen i andra frågor framkommit mycket starka uttryck i båda kamrarna för den meningen, att riksdagen icke bör gå in på förvaltningen. Ja, här föreligger ett område, där det är ännu tydligare, att riksdagen bör vara mycket varsam. Här har riksdagen satt till ett särskilt organ för detta speciella område, för denna bank, som skall framträda som affärsdrivande verk. Det är icke görligt annat än att lämna mycket allmänna direktiv; sedan blir det bankstyrelsens sak att handhava tillämpningen.

Herr Sven Bengtsson i Norup förmenade för övrigt, att det skulle föreligga en motsättning mellan min och utskottets uppfattning. Detta torde bottna i en mycket hårdragen tolkning av ordalagen. Jag har talat om att man naturligtvis skall taga jordbrukarnas medverkan i form av infriande av reverser i anspråk i skälig omfattning, och utskottet säger intet annat än att vederbörande förbindelser skola drivas in. Ja, jag menar också att de skola drivas in i skälig omfattning, så långt som betalningsförmågan räcker. Jag tror således, att herr Sven Bengtsson mycket väl kan trösta sig med den förutsättningen, att Jordbrukarbankens styrelse kommer att gå fram med försiktighet, något som den just genom detta anslag erhållit möjlighet till. Får man däremot icke anslaget, måste man gå konkursvägen för att klara ut, i vad mån konkursförbindelserna verkligen äro indrivbara eller icke. Jag tror sålunda, att herr Sven Bengtssons i Norup hela resonemang står i fullkomlig samsättning till hans slutsats. Från hans förutsättning att vilja hjälpa jordbrukarna borde han snarast ha kommit till ett klart bifall till propositionen.

Jag kan gott förena mig med herr Lithander därutinnan, att det överhuvud taget förefaller mig beklagligt att statens direkta medverkan måste tagas i

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

anspråk för särskilda affärsområden, som dock äro utflöden av enskild företagarverksamhet. Såsom förhållandena utvecklats sig — med den ställning riksdagen tidigare intagit till Jordbrukarbanken — kan jag dock icke se något annat, än att det varit min plikt att framlägga saken så som jag gjort för riksdagen, och det är därför min förhoppning, att propositionen må av riksdagen bifallas.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Efter herr statsrådets utomordentligt klarläggande anförande kan jag fatta mig mycket kort. Jag skall bara nämna något om hur utskottet kommit till sitt resultat och vilka metoder vi använt. Vi ha på statsutskottets fjärde avdelning, som haft att förbereda denna fråga, hört såväl riksförbundets ledning i form av dess ordförande som ock bankledningen i form av dess verkställande direktör. Vi ha låtit dessa bägge vid ett tillfälle byta meningar om det föreliggande läget, och vi ha försökt att vinna den största möjliga klarhet i saken.

Jag kan försäkra herrarna, att det icke, såsom det gjorts gällande, är möjligt att lägga fram detaljerna i deras helhet. Jag anser att redan banklagen lägger hinder i vägen i det avseendet. Men vi ha kommit till klarhet om att bankledningen å sin sida icke kommer att underlåta något för att uppnå klarhet. Vi ha också fått visshet om att det både från bankledningens och riksförbundets sida föreligger önskemål om att, utan att spoliera den nuvarande organisationen så bristfällig den nu är, så vitt möjligt reorganisera densamma från grunden för att få fram en hållbar och stabil organisation. Går man in för det programmet, kan man icke annat göra än att såsom statsutskottet stryka under vad departementschefen sagt i sin proposition, vilket nyss relaterades från denna plats av herr statsrådet själv. Om herrarna läsa på sidan 12 i den kungl. propositionen nr 275 och jämföra uttalandena där med statsutskottets yttrande, skola ni komma underfund med, att skillnaden därvidlag är praktiskt tagen ingen. Vi ha möjligen tryckt litet hårdare på vad statsrådet sagt med några ord i tredje stycket nedifrån på sidan 12, där det framhålles, att »de förändringar i organisatoriskt avseende, som befinnas önskvärda i syfte att befrämja en ändamålsenlig förvaltning, böra ovägrligen av bankstyrelsen krävas och deras genomförande kontrolleras».

När herr Bengtsson i Norup nyss förklarade, att herr statsrådet uttryckt sig på ett ur lantmännens synpunkt försiktigare sätt, vill jag påpeka, att herr statsrådet själv vederlade detta tal, och jag ber er ännu en gång läsa igenom, vad statsutskottet i det hänseendet skrivit.

Så ett ord om en sak, som herrarna tyckas ämna blanda bort i debatten, när man skjuter fram dessa ansvarsförbindelser till vederbörande organisationer. Ja, mina herrar, vore det icke något annat det gällde, skulle denna sak ganska lätt vara ur världen. Men det som tynger allra värst och det som är farligast för denna rörelse är de enskilda delägarnas, föreningarnas och riksförbundets *växlar*. Det är icke den lilla summan per hektar i andelsteckning, som det rör sig om, utan det gäller vida större saker. Och i det fallet vågar jag säga, att det icke blir blott en *indirekt* hjälp för lantmännen utan även en *direkt*.

I dessa dagar hör man från alla håll, och icke minst från de håll jag har äran att representera, talet om att man bör få fram dugliga organisationer. Här ges det möjlighet att på en mjuk väg skapa om den organisation, som redan finnes, så att en mera bankmässig behandling av kreditgivningen kommer till stånd.

Jag skall också be att få säga till herr Bengtsson i Norup, att då han väntar, att staten skall behöva lämna ett verksamt stöd även i fortsättningen, kommer jag för min del, om jag får leva och ha förmånen att sitta i statsutskottet och

pröva dylika spörsmål, att icke vilja vara med i fortsättningen — *om* nu hjälp skulle behöva begäras efter den uppreisning, som här skall företagas. Om icke det tillfälle att stöpa om det hela till en stark och livsduglig organisation, som här gives, blir begagnat, anser jag för min del, att det är lönlöst att hjälpa — detta vill jag ha deklarerat utan att därmed ha uttalat något å mina partivänners vägnar.

Till slut ett par ord till herr Lithander. Herr Lithander hänvisade till denna frågas behandling åren 1923 och 1929. Detta är mycket förståeligt med den ståndpunkt herr Lithander intager, men då han försöker skrämma med att dessa pengar skola tagas av skattebetalarnas medel, har han rätt endast så till vida, som att de tagas av medel, som eljest kunna användas på annat sätt. De pengar, som det här är fråga om, finnas dock i verkligheten redan.

Jag lovade i början av mitt anförande att icke länge upptaga kammarens tid. Jag skall inskränka mig till det nu sagda såsom motivering för att jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Holmgren: Herr talman! När den första stödaktionen år 1923 igångsattes av statsmakterna, biträdde jag denna aktion, icke därför att jag ömmade för Jordbrukarbanken, som jag då betraktade och allt fortfarande ser som en kristidsföreteelse, utan på grund av den prekära allmänna ekonomiska situation, som vid tillfället i fråga var rådande. Mina betänkligheter gentemot en sådan stödaktion förminskades vid tillfället betydligt av de uttalanden, som gjordes av åtskilliga vederhäftiga personer i kamrarna därom, att avsikten icke var att utveckla Jordbrukarbanken till att bli en statens affärsbank. Men erfarenheten har ju visat, att denna bank har utvecklats just till en affärsbank, som konkurrerar med övriga banker. Det är självklart, att konkurrens är hälsosam även inom bankväsendet, men den konkurrens, som utövas från Jordbrukarbankens sida, anser jag icke ha varit lycklig för det hela. Bankerna ha icke haft någon nytta av den, allmänheten knappast heller, men staten har direkt fått göra förluster.

Icke dess mindre skulle jag kunnat vara med om en ytterligare stödaktion sådan som den nu föreligger till riksdagens prövning, om jag varit förvissad därom, att en sådan aktion verkligen skulle kunnat gagna det svenska jordbruket. Men, så vitt jag kan finna, är det ju här fråga om icke blott att först renplocka de stackars lantmän, som råkat in i denna härva, utan även att skänka tre miljoner kronor av statsmedel för att låta alltsammans hamna i Jordbrukarbankens kassavalv. Vi hörde nyss av herr finansministern, att hans ståndpunkt till denna fråga var dikterad av den ståndpunkt, som riksdagen tidigare intog, när den beslöt sig för att upprätthålla denna bank. Jag respekterar statsrådets lojalitet mot riksdagsbeslutet, men jag kan icke finna, att samma lojalitet skall kunna krävas av den enskilde riksdagsmannen. Och när jag nu har den uppfattningen, att Jordbrukarbanken är en kristidsföreteelse, som snarast bör avvecklas, kan jag naturligtvis icke gå med på det förslag, som här föreligger till omprövning. Jag vill dock vid detta tillfälle bestämt hävda, att jag för min del är beredd att votera både tre och fyra miljoner kronor till landets jordbrukare, för så vitt man skulle kunna få fram hjälpen i en annan form än den som här föreslås. Men gentemot det nu föreliggande förslaget är min ståndpunkt den, herr talman, att jag yrkar avslag på såväl den kungl. propositionen som ock på utskottets hemställan.

Med herr Holmgren förenade sig herr Schött.

Herr Jonsson i Risinge: Herr talman! Då jag varit med allt sedan dessa centralföreningar, som det här närmast gäller, började, skall jag be att få uttala mina synpunkter i den föreliggande frågan.

Ang.
statshjälpen åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

*Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.*

Jag frågar då först: Är det värt att stödja centralföreningarna och riksförbundet? Härpå vill jag svara ett bestämt ja. Jag känner till förhållandena, sådana de voro för jordbrukarna innan dessa organisationer tillkommo: jag skulle kunna berätta drastiska exempel på jordbrukarnas behandling tidigare. Nu ha de många och stora motståndarna till centralföreningarna åberopat sig på herr finansministerns uttalande om att frånvaron av omtanke, nit och insikt å styrelsens sida medverkat till skärpning av svårigheterna. Detta är ett uttryck, som jag skulle vilja beteckna som överdrivet. Jag kan försäkra herrarna, att många personer, som det här gäller och som varit med alltsedan år 1905, ägnat denna rörelse den bästa omtanke och det största nit i syfte att rörelsen skulle kunna bära sig.

Jag nämnde, att rörelsen varit till stort gagn för Sveriges jordbrukare. Jag avser härmed alla jordbrukare i gemen, därför att de, som icke äro anslutna till dessa föreningar, haft samma förmåner som de anslutna, om icke större. De som äro föreningsmedlemmar ha ju fått lämna insatser, förbindelser och ytterligare ansvarsförbindelser i händelse av konkurs. De utomstående ha icke behövt göra detta, men därför att privathandlarna ha gjort allt för att hålla jordbrukarna splittrade och för att förebygga, att dessa skulle gå in i föreningarna, ha vederbörande fått minst lika goda priser som de anslutna föreningsmedlemmarna, om icke ännu förmånligare.

Om man nu ser på föreliggande utlåtande, uttalas det på sidan 4, att »organisationen har genom sin prisreglerande och kvalitetskontrollerande verksamhet tillfört sina medlemmar betydande fördelar». Ja, detta talar ju för sig självt, och jag vill understryka att detta är riktigt. Litet längre ned står det, att »tack vare organisationen med dess goda internationella förbindelser ha jordbrukarnas intressen kunnat hävdas vid prissättningen av för jordbruket viktiga förnödenheter». Att det varit möjligt för denna organisation att lämna förmånliga priser för jordbrukarna, är just den huvudsakliga fördelen med densamma. Jag betvivlar icke, att jordbrukarna kunnat betjänas av privata affärsmän i lika hög grad, men huvudvillkoret har varit, att man skulle uppnå så låga priser som möjligt. Detta är något som icke vanliga affärsmän inlåta sig på; för dem är det ju icke av betydelse, om de ha högre eller lägre priser i och för sig, då de ha sin utkomst av mellanhandsvinsten. Men en stark organisation kan göra stora uppköp och pressa fram lägre priser, som bli förmånliga för jordbrukarna.

På sidan 5 står det sedan — det är visserligen riksförbundets organisation själv, som uttalar det — att om icke organisationen stödes utan den slås sönder och man får gå i konkurs, så är det alldeles klart, att jordbrukarnas sammanhållning i detta avseende blir tillspillogiven. Är det då icke värt att göra ett offer från statens sida, när staten själv har det största intresset i Jordbrukarbanken?

Man kan klandra dessa föreningar därför att de varit grundade på för svag ekonomi. Ja det är sant, men då det icke varit möjligt för jordbrukarna att tillskjuta större kapital, har man varit hänvisad till att lämna förbindelser och genom dessa i den kreditgivande banken få det erforderliga rörelsekapitalet. Det gick bra på detta sätt ända från år 1905 till 1923. Men då kom en depressionstid, som i alla avseenden förlamade affärslivet, och det blev en naturlig följd härav, att svårigheter uppkommo för dessa föreningar, lika naturligt som det var att svårigheter uppstodo 1929. I den förening jag tillhör har det också uppkommit ett annat irritationsmoment. Jordbrukarbanken och centralföreningarna, som haft en dålig ekonomi ända sedan 1923, ha gärna velat skjuta skulden på varandra, och det är svårt att avgöra, vem som blivit illa behandlad. Jag vill dock påstå, att vår förening icke behandlats väl av Jordbrukarbanken, då denna tagit mycket höga räntor dels för reversförbindelser

och dels för de löpande växlar. Sådant har undergrävt förtroendet för Jordbrukarbanken hos lantbrukarna i Östergötland. När man tänker på hur vi blivit behandlade — vår gamla styrelse blev på order från bankledningens sida utspädd och fick gå som en hund från ett ben och man avvisade varje försök till samförstånd mellan den kreditgivande banken och föreningen — är det icke underligt, att det blivit en viss förstämning för att icke säga förbittring. Min personliga tanke var den, att så fort jag kunde lösa mina förbindelser med centralföreningen, borde jag ställa mig utanför. Men ju mera jag tänkt på saken, har jag funnit att jag här ändå har en uppgift att fylla, nämligen att se till, hur Jordbrukarbankens styrelse utför sitt uppdrag gentemot centralföreningarna. Jag föreställer mig, att dessa föreningar skola bli »fosterbarnet», och det är då av stort behov att övervaka, att icke detta fosterbarn blir illa behandlat.

Herr Lithander var inne på de synpunkter, som han alltid förfäktat, och jag förstår så väl desamma. Han tyckte det var upprörande att någonting från statens sida skulle göras för att hjälpa jordbruket. Men kreditkassan av år 1922 har så många gånger fått göra avskrivningar på tyngande engagemang av orsaker, som de flesta av kammarens ledamöter icke ha någon aning om. När det gäller jordbruket däremot, blir det verkligt skri. Jag vill med dessa ord, herr talman, ha uttryckt min tanke, att goda skäl tala för ett bifall till förevarande proposition och utskottets hemställan.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Man behöver inte vara vare sig fiende till jordbrukskooperationen eller jordbrukarna och ej heller till Jordbrukarbanken för att gå på avslag på det föreliggande förslaget. Det ligger verkligen så pass solklart, att jag tycker, att riksdagens eller åtminstone andra kammarens majoritet borde ha anledning att enbart med hänsyn härtill säga ifrån, att det här vilja vi icke vara med om. Riksdagens ledamöter äro ingen samling nickedockor, som bara ha att följa utskottets formuleringar i ena eller andra avseendet, hur otillräckliga dessa än äro.

Var och en, som erinrar sig den behandling, som tidigare skett av detta ärende, måste kunna säga sig, att ifrån början intill detta utskottsutlåtande har det varit — jag ber om ursäkt för uttrycket, men jag kan icke finna något annat, som så klart anger vad jag menar — endast kvarts- och halvsanningar, försök att få riksdagen med på beslut, som man inte velat lämna tillräckliga motiv för. Det var också därför, som den grupp, som jag tillhör, redan 1922 och 1923 gick emot att skattebetalarnas medel skulle användas till sådana här historier. Och jag kan inte underlåta att säga till herr Lithander ungefär vad det varit anledning att säga honom en gång tidigare, nämligen att hans och hans meningsfränders motstånd i dag mot att skattebetalarnas medel skola användas till stöd i ena eller andra avseendet skulle varit betydligt starkare, för den händelse herrarna inte tegat, då förslag första gången förelåg om att Kreditkassan skulle få flera tiotal miljoner kronor till storfinansiella företag, och först börjat opinera, då det exempelvis i fjol gällde hjälp till offren för sparbankssvindeln, offren för de offentliga ombuden, som myndigheterna ju inom parentes sagt inte bara låtit resa ur landet, trots att de äro ansvariga, utan till och med uppvaktat med blommor, när de avreste härifrån. Det kan således inte tillmätas herr Lithanders och hans meningsfränders ståndpunkt på denna punkt så värst stort avseende, det måste här i dag klart och tydligt sägas ut. Ty antingen, herr Lithander, skola skattebetalarnas medel inte alls användas i sådana här fall eller också skall den motsatta vägen användas. Herr Lithanders ståndpunkt att gå in för skattebetalarhjälp till misskötta *storindustrier* och *storfinansiella* företag och misskötta banker, men gå emot skattebetalarhjälp till

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

verkligt små och behövande, är verkligen alldeles för uppenbart klasspolitisk. för att den härvidlag skulle, antar jag, kunna fånga någon av riksdagens ledamöter.

Redan 1923, och det bekräftas nu — jag kan inte neka mig nöjet att anföra det i detta sammanhang — anförde undertecknad, att detta icke bleve sista ordet, om riksdagen ginge in för hjälp. Jag anförde vidare, att Lantmännens riksförbund och dess politik i mycket stor utsträckning var anledningen till den krasch, som då kom för Lantmannabanken. Jag anförde för det tredje, att det icke var en ordentlig upprepning, som då skedde. Här föreligger statsrådets bekräftelse i den punkten. Här föreligger utskottets bekräftelse på att vi den gången hade rätt o. s. v., och herrarna må förlåta, att jag då finner anledning att till protokollet understryka förhållandet. Också föregående gång det var fråga om sådan här hjälp, återopades Svenska lantmännens riksförbund. Vi fingo dock icke en ordentlig och klar uppställning över, vad Lantmännens riksförbund är för någonting, vilka engagemang det har iklätt sig och hur de åstadkommits. Och i det årets proposition vidfogade memorialet från riksförbundet talas blott om att det är det oerhörda prisfallet, som ägt rum o. s. v., som är orsaken till de nuvarande svårigheterna. Nu vet emellertid var och en, som en liten smula följt denna historia under årens lopp, att detta är endast till mycket ringa del förhållandet. Sanningen är, för det första, att det icke härvidlag är någon kooperativ organisation med kontantinsatser, med ett ordentligt grundkapital, för det andra att det inte heller i den meningen är någon kooperativ organisation, att försäljningen skett mot kontant betalning och att det drivits en mycket försiktig politik både vid inköp och försäljning, utan det har varit en affär, som både i det förstnämnda och andra avseendet baserats på växlar och vars ledning har sysslat med affärer på ett sätt, som tydligt visar, att den inte varit vuxen sin uppgift, affärer, som inte ens med den mest välvilliga tolkning kunna anses ha haft med Kooperation att göra. Detta tiger man fullständigt med. Om herrarna emellertid titta litet grand på den punkt, som sysslar med Svenska lantmännens riksförbunds bildande och omslutning, skola ni få klart för er, att här ligger egentligen grundfelet. Detta är emellertid ingen upptäckt av i dag. Redan 1923 förklarades dock, att förutsättningen för att hjälpen till Jordbrukarbanken nu skulle bli till verklig nytta var, att man rensade upp också Lantmännens riksförbund, att man byggde om det ordentligt o. s. v. Nu ha sju år gått, och på nytt äro vi inne i samma historia igen. Ingenting har gjorts för att rensa upp det hela, men man kommer på nytt med fraser och löften om att nu skall det ske, om vi blott ånyo lämna hjälp och ha förtroende för bankledningen. Jag har ingen anledning att uttala något misstroende för Jordbrukarbankens ledning. Jag måste emellertid inom parentes ifrågasätta, huruvida det är klokt att denna ledning på sätt som skett — jag ser, att hans excellens herr statsministern är närvarande — så att säga politiserats. Det är inte sagt, herr statsråd, att man är duglig bankledare och lämplig att sitta i en bankstyrelse därför att man är högerman eller högerbonde.

Ett annat kapital, som inte heller tagits upp ordentligt, är frågan om vilken prispolitik, som riksförbundet bedrivit. Lika ofullständig är utredningen i fråga om riksförbundets respektive länsföreningars hittillsvarande förluster. Man balanserar med tre olika siffror i alla de handlingar, som förelagts riksdagen. Ett högst underligt sätt, synes det mig, att tränga in i saken och söka skaffa förtroende. Först talas om en förlust på 2,400,000 kronor, senare om en förlust på 3,800,000, och så kommer ytterligare ett pålägg av 700,000, d. v. s. man är uppe i 4½ miljoner kronor. Nu vill jag fråga herrarna i statsutskottet, som förklarat, att de verkligen undersökt denna sak: Vilja ni stiga fram här inför kammaren och säga, att 4½ miljoner, det är den

förlustrisk, som Svenska lantmännens riksförbund för närvarande *utan* avveckling — observera — eller Jordbrukarbanken, hur man nu ser det, skulle komma att lida på sina hittills ingångna engagemang? Vilja statsutskottets ledamöter stiga fram och försäkra detta? Eller vill herr statsrådet måne göra det? Jag skulle kunna hålla vad om tämligen mycket, att det kommer att bli tyst på den punkten, ty sanningen är, mina herrar, att härvidlag inskränker sig inte förlustrisken till 4½ miljoner kronor. I tämligen initierade kretsar talar man om förluster på dubbla beloppet, för den händelse man skall gå affärs-mässigt tillväga vid undersökningen av Svenska lantmännens riksförbunds affärer och engagemang. Är det då ett sätt att komma till riksdagen med dessa ofullständiga siffror? Kan kammaren finna sig i en dylik behandling? Den lilla grupp, som jag representerar, kan inte finna sig i det, och kommer inte heller — det är tydligen det enda möjliga, om man vill ha rättelse — att låta debatten om saken stanna inom riksdagen. Herrarna måste uppenbarligen ställas inför edra valmäns, skattebetalarnas, ansikte, innan ni verkligen med allvar gå in för en ordentlig upprepning av denna härva.

Se på hur oriktiga uppgifter, som från början till slut lämnats. Om man tittar på propositionen exempelvis, bekräftas detta på sidan 7, på sidan 9 och på sidan 11; tittar man på utskottets betänkande, bekräftas det där likaledes, ser man på bank- och fondinspektionens avgivna yttrande, sidan 8 och 9 i propositionen, bekräftas saken också därstädes. Tittar man på statsrådets yttrande på sidan 11 och 12, skall man finna precis detsamma. Således, hela vägen en bekräftelse av, hurusom oriktiga uppgifter lämnats för att man undan för undan skall kunna leda riksdagen in från fall till fall på en understöds-politik, som riksdagens majoritet alldeles otvivelaktigt är motståndare till. Skall det fortsätta i evighet, eller har man inte rätt att begära att en gång för alla få papperen på bordet, så att riksdagen vet, på vilken grundval den beslutar och vilka konsekvenser den ikläder sig.

Herr Anderson i Råstock avgav nyss ett Bragelöfte — han är lyckligtvis inne ser jag — i det han sade, att »om jag får leva och vara med i statsutskottet, vill jag och mina partivänner inte för framtiden vara med om mera hjälp åt detta företag». Ack, herr Anderson i Råstock, jag minns en annan av edra partikamrater — också däruppe på en av de där bänkarna, jag tror det var västgötabanken för övrigt — som 1923, då vi diskuterade denna sak, förklarade, att han visst inte — han ställde sig då på vår ståndpunkt — för framtiden skulle komma att gå med på sådan här politik. Men om herrarna erinra sig, huru vederbörande röstat sedan 1923, skola ni också få en belysning av vad herr Andersons i Råstock löfte i denna punkt är värt. För övrigt, herr Anderson i Råstock, en annan liten historia. Jag har varit med så många år, att jag minns Spetsbergen, svenska kolfälten däruppe och det svenska bolaget. Också detta har kostat staten några miljoner. Även på den tiden talades det om, att det gällde blott att en gång gå in för understöd. Först sedan skandalen blev så uppenbar, att man inte kunde komma ifrån den, och först sedan man från annat håll sagt ifrån, att man inte ville vara med om vidare anslag, funno herrar socialdemokrater det klokt att gå emot vidare underhåll till bolaget. Om jag inte minns fel, lämnade man dock i sista stund en halv miljon eller 400,000 kronor, för att avveckla bolaget. Herr Anderson i Råstock får sålunda verkligen förlåta mig, om jag inte fäster så stort avseende vid det löfte, som han avgav.

Nu kommer jag emellertid till problemet om vem som skall få hjälpen. Här framträder en underlig motsägelse mellan å ena sidan utskottets förste talesman herr Anderson i Råstock, och andra sidan herr statsrådet. Herr Anderson i Råstock förklarar klart och tydligt, att det är fråga om hjälp till jordbrukskooperationen. Herr statsrådet förklarade återigen, om jag hörde rätt,

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

ordagrant följande: »Icke direkt för att stödja jordbrukskooperationen utan för att stödja banken är det, som vi skola lämna dessa pengar.» Borde inte herrarna bli eniga om vad ni säga kammarens ledamöter, som inte varit med i utskottet, vad det egentligen är, som skall hjälpas. Är det jordbrukskooperationen eller är det banken. Innan jag går vidare, måste jag emellertid rikta en replik till herr statsrådet. Han säger, att inte skall väl någon begära, att vi i detalj skola lägga fram förhållandena mellan banken och jordbrukskooperationen. Det har ingen begärt. Men vad man kan begära, herr statsråd, det skulle jag tro är att riksdagen, som skall anslå 3 miljoner kronor, bör få reda på, hur lantmannakooperationen för närvarande ligger till ekonomiskt. Ätminstone borde vi kunna få en balansräkning från Svenska lantmännens riksförbund med i de handlingar, som här föreligga. Det hade t. o. m. varit rimligt, att vi fått en balansräkning från 1929 från de skilda länsföreningarna. Hade vi haft dessa balansräkningar, är det visserligen sant, att det varit svårt att leta oss fram i dem, men möjlighet skulle likvisst funnits att få ett bättre grepp om lantbrukskooperationens ställning. Som det nu är veta vi faktiskt inte, om dessa tre miljoner, som sannolikt komma att anslås, komma att bli till hjälp vare sig för Jordbrukarbanken eller jordbrukskooperationen. Att döma av, att det under hela tiden lämnats oriktiga uppgifter på punkt efter punkt, tror jag, att vi ha anledning säga, som vi förut gjort, att det inte heller denna gång är sista ordet. Vi få sannolikt återkomma ännu en gång.

Det talas nu om, att det gäller att hjälpa de små, och i riksförbundets skrivelse till statsrådet har man talat om för oss att vi ha att göra med ett mycket stort antal små jordbrukare, nära 62 % ha 1—10 har. Jag undrar ändå, om detta är så riktigt, om det belyser hela förhållandet rättare sagt. Jag tvivlar naturligtvis inte på att i runt tal 62 % av Svenska lantmännens riksförbunds medlemsantal äro sådana jordbrukare, men detta bevisar ingenting om hjälpbehovet. För det första måste jag konstatera, att dessa 62 % sannolikt inte ha 1 % del i ledningen vare sig av länsföreningarna eller av riksförbundet. Är det inte så, om herrarna var och en i sitt hemlän titta efter, vilka det är, som lett denna utmärkta jordbrukskooperation och vidare titta efter, vilka affärer de gjort, att de små jordbrukarna varit skylten för vissa godsägares, friherrars och direktörers affärsmaloperationer på skilda områden.

Sedan en annan sak, som också nämndes av herr Anderson i Råstock, och som var synnerligen intressant. Han riktade en replik till någon av de talare, som var uppe före honom, och sade därvid, att det är meningen att först inkräva de garantibelopp, som tecknats av de skilda medlemmarna. Nu äro garantibeloppen, såsom framgår av handlingarna och diskussionen i pressen, mycket små, men, sade sedan herr Anderson i Råstock, sedan är det de, som skrivit på växlar åt de olika länsföreningarna och åt riksförbundet, som »skola hjälpas och därigenom får ju indirekt jordbruket hjälp». Vilka ha då skrivit på växlar? Gå till en bank med en växel av en arbetare eller en vanlig småbrukare, så få vi se, om den tager den. Men kommer en godsägare eller storbonde, rekommenderad av ledningen för länsföreningarna och av riksförbundet, kunna ni vara tämligen övertygade om, att växeln tages emot. Jag undrar, herr Anderson i Råstock, om den hjälp, som, när vi således deducerat fram sanningen, skall komma jordbruket till del, blir en hjälp annat än för storgodsägarna i Lantmännens riksförbund, d. v. s. blir en hjälp till dem, som utgöra 3.4 % av lantmannaföreningarnas och riksförbundets medlemmar. Så ser hjälpen till lantmannakooperationen i själva verket ut.

Från vår sida gingo vi, som jag tidigare erinrat om, redan 1923 mot hela denna politik, men riksdagen beslöt dock, att staten skulle lämna ett rundligt belopp, 15 miljoner kronor, till hjälp åt Jordbrukarbanken. Händelserna under åren efter 1923 och icke minst den senare tiden, den stora koncentra-

tionen inom finansvärlden, upphörandet eller uppslukandet av provinsbankerna och de små bankerna, allt detta visar nödvändigheten, åtminstone efter vår uppfattning, att man skapar en kreditmöjlighet för de små jordbrukarna, så att dessa kunna undgå att bli helt beroende av storfinansen.

Med utgångspunkt huvudsakligen från dessa skäl gingo vi förra året in för hjälp åt Jordbrukarbanken. Vi äro också under nuvarande förhållanden beredda, i motsats till högern, att gå in för Jordbrukarbankens bevarande. Vi tro, att den banken har en uppgift att fylla för jordbruket och jordbrukskooperationen, d. v. s. den verkliga jordbrukskooperationen. Men om en sådan hjälp skall lämnas, då vore det väl riktigt att göra klart för sig, att Jordbrukarbanken har för litet kapital. Den är beroende och det talas om att den har svårigheter på grund därav — något som jag icke varit i tillfälle att kontrollera. Men detta beror på, att den upprensning, som skedde 1923 och icke företagits så grundligt, som varje sunt affärsföretag bör anse nödvändigt och ofrånkomligt, för den händelse företaget vill ha en gynnsam framtid. Det är således bättre att på en gång få papperen på bordet. Jag betonar emellertid ännu en gång, att vi äro på vårt håll beredda att öka Jordbrukarbankens aktiekapital, ställa den på en sund, naturlig och konkurrenskraftig basis och öka dess möjligheter att tillvarataga de verkliga jordbrukarnas intressen, för att sedan låta en ny, verklig jordbrukskooperation växa fram från grunden och på kooperativ grundval.

Herr talman! Det ligger här mycket nära till hands att erinra om Kooperativa Förbundet. Var och en vet, att innan den nuvarande ledningen fick hand om detta, så hade förbundet, som nu bedriver en sedan flera år pågående och på stark frammarsch varande verksamhet för konsument- och producentkooperation, icke heller någon så förfärligt stark ställning. Också där fanns det svårigheter, men icke föll det ledarna för den verkliga kooperationen ett ögonblick in att för den skull komma till riksdagen och begära, att denna skulle bära alla de följder, som till äventyrs uppkommit på grund av bristande klarhet om kooperationens mål och om de affärsprinciper, som borde tillämpas. Nej, man bet ihop tänderna och redde upp situationen, och jag skulle tro, att den svenska konsument- och producentkooperationen i denna stund står på sådan basis, att icke bara arbetarklassen utan också alla de jordbrukare och andra, som äro anslutna till rörelsen, ja hela landet, kunna känna sig stolta över denna organisation och kunna säga, att den verksamheten utgör ett plus för Sveriges ekonomiska ställning gentemot utlandet. Men genom ett sådant förfaringsätt, som nu är föreslaget med avseende på Svenska lantmännens riksförbund, är det uppenbart, att det aldrig kan bli någon verklig styrka.

Herr Anderson i Råstock förklarade mot alla dem, som kritiserade detta förslag och som påpekat att det icke föreligger några ordentliga rekonstruktionsplaner, att »vi ha fått klarhet om att bankledningen icke kommer att lämna någon möda ospad för att gå till botten med saken och undersöka, hur det ligger till». Herr Lithander yttrade i sitt inlägg, att vi lärt oss betrakta statsutskottet såsom synnerligen samvetsgrant, men uppenbarligen få vi skriva av åtskilligt på det omdömet. Här har dock utskottets vice ordförande förklarat för oss, att *först* skall riksdagen besluta 3 miljoner till denna sak och *sedan* skall man överlämna till bankstyrelsen att undersöka läget hos vederbörande, som skola ha dessa 3 miljoner. Jag kan icke hjälpa, att jag finner detta synnerligen märkligt, och jag kan icke förstå annat än att det bland folk, som begriper affärer och som intet högre önska än att komma riksdagen och icke minst beslut, sådana som det som här kommer att fattas, till livs, måste verka långt ifrån förtroendeingivande.

Herr Anderson yttrade också, att »här föreligger en möjlighet att på en

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

mjuk väg få fram en bättre organisation». Vad har riksdagen för garantier för att vi få den bättre organisationen? Erfarenheten visar ju, att hittills ingen bättre organisation åstadkommits, trots att vederbörande haft sju år på sig. Alltjämt tillämpar man samma affärsmetoder som tidigare, och alltjämt saknas den kooperativa basen.

Litar man nu på Jordbrukarbankens styrelse, så må ju det i och för sig vara gott och väl — jag vill icke bestrida styrelsens kompetens, ty det kan jag icke — men jag undrar ändå, om icke *riksdagen* kunde ha rätt att begära av sitt statsutskott, att, då det tillstyrker utbetalande av 3 miljoner av skattebetalarnas medel, också hade dragit upp några riktlinjer för hur rekonstruktionen av jordbrukarkooperationen borde ske. Kunde icke herrarna exempelvis ha sagt ifrån, att för framtiden måste verksamheten byggas på ordentliga kontantinsatser, för framtiden måste man bygga på kontantaffärer, för framtiden måste det bli slut på växelrytteriet, och det måste skaffas en ledning, som duger något till. Inom parentes vill jag nämna, herr talman, att redan 1923 visste vi tämligen väl, vem som främst var ansvarig för de svårigheter, som då rådde i lantmannakooperationen. Jag drar mig icke för att säga namnet, det är ledaren för riksförbundet, herr Wettergren.

Här avbröts talaren av

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Jag får be den ärade talaren uttrycka sig i mera allmänna ordalag.

Herr **Kilbom** fortsatte: Såvitt jag förstår har jag använt allmänna ordalag. Jag talade om att mannen är ledare för riksförbundet, och man kan då icke gärna komma ifrån att nämna namnet. Jag kunde visserligen ha underlåtit att nämna det, ty *kammarens* ledamöter kände det redan förut, men jag gjorde det därför, att det är en sak, som icke bara kammarens ledamöter böra ha reda på, utan även de, som betala skatt, alltså betala dessa 3 miljoner. Detta synnerligast som vederbörande själv går omkring i staden och förklarar, att få vi dessa 3 miljoner kronor, så finns det ingen anledning att avgå.

Herr talman! Varken jag själv eller den grupp jag tillhör ha således kunnat komma till någon annan uppfattning än den, att riksdagen måste avslå det föreliggande förslaget. För vårt vidkommande inlägga vi såsom jag redan anført, men nu vill ånyo understryka, däri ingen ovilja mot att hjälpa en verklig, sund jordbrukskooperation på benen, ej heller ligger däri någon ovilja mot Jordbrukarbanken. Men den hjälp, som skall lämnas till jordbrukarkooperationen och till en del jordbrukare, som kommit i svårigheter, den hjälpen skola vi ha garanti för att den lämnas till dem, som verkligen behöva den. Genom att man nu fullständigt underlåter att lämna några direktiv utan lägger det hela i händerna på bankledningen, föreligger, i varje fall teoretiskt, den risken, att största delen av pengarna kommer att gå till dem bland jordbrukarna, som äro bäst situerade, medan de små jordbrukarna, som äro verkligt behövande, få nöja sig med den minsta delen, kanske ingenting.

Herr **Lithander**: Herr förste vice talman! Jag begärde ordet, när herr statsrådet och chefen för finansdepartementet sade, att jag icke fullständigt citerat honom. Jag citerade dock de motiv, som borde ha varit avgörande för honom att *icke* framlägga en proposition i detta ämne. Jag ansåg icke, att jag undanhöll för kammaren någonting, som kunde betraktas som en hemlighet, nämligen att herr statsrådet kommit fram till det resultatet, att han trots allt ville hjälpa Jordbrukarbanken. Det framgår nämligen tydligt och klart av handlingarna och även av propositionen, att han dock varit inne på den linjen.

Vad som vägt tyngst för mig, det har varit just det, som både kraftigt, tydligt och klart uttalades i fjol och som logiskt sett borde ha föranlett herr statsrådet att nu icke göra något i denna sak. Det glädde mig emellertid att höra, att herr statsrådet omedelbart därefter gav sitt erkännande åt, att den linje, som jag i fjol förordade, nämligen inlösen av Jordbrukarbanken, hade varit den riktiga att välja, och jag kan icke förstå, varför icke herr statsrådet i fortsättningen stod kvar på den linjen. Ty även om man blir statsråd, har man ju rättighet att alltjämt tänka självständigt, och detta innebär givetvis, att om man har en mening, så skall man icke frånträda denna bara därför, att man tillträder den eller den posten. Ett statsråd har ju rätt att reservera sig och kan få till protokollet antecknat, att han i ena eller andra avseendet har en avvikande mening. Den vägen förefaller mig vara den enda riktiga att gå vid ett sådant tillfälle. Om nu herr statsrådet, såsom han själv nämnde, hade den uppfattningen, att en inlösen av Jordbrukarbanken i fjol hade varit det riktiga, så borde väl ingenting ha hindrat honom från att i år företaga en utredning på den punkten, för att se, om det icke kunde gå för sig att även i år hysa en lika förständig uppfattning. Det vill förefalla mig, som om det riktigaste hade varit att undersöka den möjligheten i stället för att framlägga för riksdagen det förslag, som vi i år fått mottaga.

Herr statsrådet sade vidare, att han tagit konsekvenserna av riksdagens beslut i fjol att Jordbrukarbanken skulle bestå. Nåväl, men även om herr statsrådet tagit de konsekvenserna och han förelägger riksdagen en proposition, där man dock tycker sig förmärka, att han smugit in en biskop Brask-lapp, ett »härtill är jag nödd och tvungen», så är det väl i all rimlighets namn ingenting som hindrat, att herr statsrådet hade förebragt en utförlig motivering, en klagörande tablå, som visat sakernas läge sådant detta i verkligheten är. Jag kan icke se, att den förut antydda omständigheten bort kunna hindra honom från att så förfara, och jag är säker på, att om herr finansministern för riksdagen framlagt en tablå över hur dessa saker i verkligheten ligga till, så hade varken statsutskottet förordat och ej heller riksdagen — såsom jag förmodar den kommer att göra — beviljat 3 miljoner kronor för detta ändamål.

Vidare nämnde herr statsrådet, att en utredning varit efterlyst, men att det varit omöjligt att företaga densamma. För min del är jag övertygad om, att det visst icke varit omöjligt att åstadkomma denna utredning, och icke heller hade det varit olämpligt att framlägga den; det hade tvärtom, såsom jag nyss sade, varit det enda rätta sättet att gå tillväga.

Herr statsrådet framhöll också, att hjälpen till riksförbundet var nödvändig för att möjliggöra för Jordbrukarbanken att ge ackord på de förluster den gjort på lantmannakooperationen. Jag skulle då vilja ställa den frågan till herr statsrådet och även till statsutskottet: Varför har då ingenting blivit åtgjort i syfte att bereda de enskilda näringsutövare, som hava precis samma verksamhet, möjligheten att få bidrag till de ackord, som de tagit och måst taga och som naturligtvis skulle inneburit en lättnad för jordbruket? Detta innebär en olikhet inför lagen, som jag för min del icke kan förstå och som jag hoppas, att kammaren icke vill godtaga.

Jag skulle också vilja ställa en annan fråga: Vilka garantier ha vi, om riksdagen nu bifaller Kungl. Maj:ts proposition, för att icke de krav, som i ett allt sedan 1923 ständigt ökat crescendo ställts på riksdagen, komma att framställas även i fortsättningen, och med den maktställning, som råder i riksdagen, framför allt i andra kammaren, också komma att drivas igenom? Vi ha icke någon som helst garanti för att icke något dylikt kommer att äga rum. Vi ha redan fått se en stormsvala ute i form av en motion av en ärad ledamot av denna kammare, som hemställt, att de av Kungl. Maj:t föreslagna 3 miljonerna måtte ökas till 4½ miljoner. Detta tyder på, att denna fråga icke är så

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

utredd och att riksdagen icke gärna kan vara färdig att nu fatta beslut i densamma.

När statsutskottets ärade vice ordförande höll sitt anförande, lovade han, att nu skulle det bli bot och bättring, och om det var något, som vore på tok, så skulle detta rättas till. Riksdagen skulle icke få någon anledning till anmärkning i det hänseendet. Skulle det framkomma några ytterligare framställningar eller krav, då ville han taga avstånd och icke vara med längre. Jag ber emellertid att få fästa den högt ärade vice ordförandens i statsutskottet uppmärksamhet på en sak, och det är det, att en person, som på sin tid tillhörde samma parti som han, nämligen den ävenledes av hela kammaren aktade finansministern Thorsson, när denna fråga var före år 1923, yttrade i debatten, att om det förut begåtts något fel i ledningen för banken, så skulle man se till, att något sådant icke vidare skulle förekomma. Detta var år 1923, men nu ha vi undan för undan sett, att det icke varit möjligt att få dessa angelägenheter handlagda på det sättet, att icke upprepade gånger krav kommit på riksdagen att den måtte träda hjälpande emellan. Och nu ha vi denna begäran om ytterligare 3 miljoner kronor. Då säger den ärade vice ordföranden i utskottet: Låt oss nu bevilja dessa 3 miljoner kronor, sedan blir det bättre, och vi lova att inte komma med några vidare anspråk. Men samma löfte ha vi ju fått år 1923 och sedan vidare undan för undan. Jag menar, att det icke kan vara rimligt att begära av kammaren, att den alltjämt skall fortsätta på så lösa boliner och träda hjälpande emellan på samma sätt som hittills.

Herr vice ordföranden i statsutskottet sade också, att det icke endast var fråga om dessa små ansvarsförbindelser. Vad dessa förbindelser beträffar ha vi hört, att de, som avgivit dem, kanske icke skulle komma att drabbas så hårt, utan nu gällde det, som han sade, riksförbundets växlar. Och han tilllade: Jag behöver icke säga mera. Jo, det är just vad den ärade vice ordföranden behöver göra. Han behöver tala om för kammaren, hur mycket det hela rör sig om. Var slutar det? Var befinna vi oss nu och var komma vi att befinna oss om någon tid? Om vi nu hjälpa riksförbundet med dessa 3 miljoner, ha vi därmed klarat ut alltsammans eller icke? Har herr statsrådet rätt eller har den ärade representanten på jönköpingsbanken rätt? Är det 3 miljoner, som krävas, eller är det $4\frac{1}{2}$ miljoner? Kammaren vet icke någonting, men vi kunna vara ganska förvissade om, att om kammaren fattar detta beslut att bevilja dessa 3 miljoner kronor, så komma här ytterligare krav att ställas på riksdagen. Vi ha icke fått det, som vi framför allt behöva, vi icke ha fått papperen på bordet.

Vidare sade statsutskottets ärade vice ordförande, att tillfälle gives nu att stöpa om denna organisation. Jag är icke alldeles utan erfarenhet inom den merkantila världen, men det vill jag säga, att sannerligen det skapas några företag, som ha utsikt att i längden vinna enskilt och allmänt förtroende, om de skola baseras på det sätt som hittills skett på detta område, där vi för närvarande befinna oss. Nej, låt hela saken ha sin gång, och låt gärna en livskraftig lantmannasammanslutning som en ny fågel Fenix komma fram, men sannerligen det sker på detta viset. Här har man gjort det ena missgreppet efter det andra, men då har det bara varit att gå till riksdagen och så har man fått pengarna utanordnade av skattemedel. Jag måste säga, att jag har en alldeles motsatt uppfattning mot statsutskottets ärade vice ordförande. Jag har gjort gällande, att det är skattemedel. Ja, det är det, men herr Anderson i Råstock säger, att pengar finnas. Ja, jag vet mycket väl att pengar finnas, men varifrån ha dessa kommit? Jo, ur landets skattebetalares fickor. Skattebetalarna ha rätt att fordra, att de skattemedel, som de fått bidraga med, också användas på ett sätt, som håller vid kritik, men så blir icke fallet med dessa medel, som man nu tänker bevilja. Det är icke vissa grupper av skattebetalarna vilkas

intressen jag här talar för och förfäktar, utan det intresse, som förefinnes hos var och en här i landet, som i olika former får bidraga till det allmänna. De kunna ställa det kravet, att när riksdagen disponerar över deras medel, skall detta ske med större grundlighet och ansvarskänsla, än som i förevarande fall kommit till uttryck.

Herr Jonsson i Risinge fällde ett yttrande i slutet av sitt anförande om att herr Lithander anser det upprörande att något göres för att hjälpa jordbrukarna. Jag ber att få hänvisa den ärade talaren till bevillningsutskottets protokoll för samtliga de år, då jag haft äran att tillhöra detta utskott. Jag tror icke, att det på någon punkt kan visas att icke även lantbrukets intressen blivit både beaktade och understödda även av stadsbor. Men det är en sak. En annan sak är, om man vill giva jordbruket hjälp under former, som man ogillar. Då är man icke med på den form under vilket detta skall ske. Men vi stadsbor äro med om att vilja hjälpa jordbruket. Vi vilja bara, att det sker på ett sätt, som vi i fortsättningen kunna vara med om, men det kan man, herr talman, icke med gott samvete vara härvidlag.

Jag ber att med dessa ord få vidhålla mitt yrkande om avslag å propositionen och å utskottets yrkande.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Man förlorar ju aldrig på att man bekänner ett misstag, som man gjort sig skyldig till, och det är detta, som jag vill göra. Jag skulle naturligtvis ha avgivit en blank reservation, men när jag anmälde min reservation, så glömde jag att säga ordet blank. Jag tycker emellertid att det icke bör göras ett så stort nummer av detta, som herr statsrådet tyckes göra, ty jag har så väl i statsutskottet som här, förfäktat de synpunkter, som jag anser vara bärande, och jag slutade mitt anförande, herr talman, med att icke göra något yrkande.

Däremot har jag svårt att förstå hur herr statsrådet kan finna en tolkning av sitt yttrande och statsutskottets uttalande vara lika eller som kan förenas. Herr statsrådet säger i sin motivering att medlemmarna skola i *skälig* omfattning medverka, medan statsutskottet säger att medlemmarna skola *krävas på grund av lämnade förbindelser*. Det är mycket svårt för mig, som icke är jurist — men det är ju herr statsrådet — att kunna sätta likhetstecken mellan båda dessa uttalanden, men kan han det, så är det i varje fall för mig obegripeligt. I varje fall erkände herr statsrådet, att det icke var för lantmannaförbundsorganisationernas skull, som han framlade propositionen, utan för att hjälpa Jordbrukarbanken, och det är huvudsaken.

För övrigt vill jag säga, att det var mycket värdefullt för mig att få inkasera det uttalande, som herr Anderson i Råstock fällde, och som redan är på talat, att han för sin del icke hädanefter skulle vara med om att hjälpa Jordbrukarbanken med anslag. Hjälper icke detta, sade herr Anderson i Råstock, så skulle det bli slut med hans bistånd i denna sak. Det skall tacksamt antecknas och minnas till nästa gång, när det blir fråga om statshjälp.

Om herr statsrådet hade varit inne här, skulle jag frågat honom om en sak. Hur skall det gå för alla andelsföretagen, som icke nu kunna räknas med bland dem det här gäller, såsom andelsmejeriföreningar, andelsslakterier o. s. v., som visserligen icke finnas i stora mängder men dock i rätt stort antal? Där ha ju både herr statsrådet och jag själv varit intresserade och fått betala åtskilliga tusentals kronor för att bliva kvitt de förbindelser, som vi iklätt oss. Men inte är det värt att vi komma till riksdagen och säga: hjälp oss också, när ni hjälper andra andelsföreningar, som hava affärer med Jordbrukarbanken.

Sedan vill jag endast nämna, att jag är tacksam för att både herr statsrådets och herr Andersons i Råstock tolkning av vad utskottet velat säga kommer in i protokollet, den tolkningen nämligen att bankstyrelsen icke får gå hårt fram

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.

(Forts.)

vid indrivningen av de förbindelser, som föreningarna och de enskilda medlemmarna ingått. Efter denna förklaring torde rätt mycket av betänkligheterna ha fallit.

Herr andre vice talmannen **Nilsson** i Bonarp: Herr talman! Det är ju helt naturligt att då en fråga av denna ekonomiska räckvidd föreligger till behandling, olika meningar om densamma göra sig gällande. Det vore märkvärdigt eljest. De, som närmare känna förhållandena på jordbruksområdet torde vara eniga om, att den av regeringen föreslagna stödåtgärden är i hög grad påkallad. Det klander, som riktats mot herr finansministern därför att han framlagt denna proposition, finner jag icke befogat. Efter det beslut, som fattades förlidet år av riksdagen i närliggande ärende, är den av regeringen föreslagna åtgärden en naturlig konsekvens.

Det har från olika håll under den förda överläggningen sagts, att man icke tillräckligt undersökt frågan och icke gjort någon tillfredsställande utredning om, huruvida de belopp, som nu äskas, äro tillräckliga för den ifrågasatta saneringen. Nu vill jag emellertid framhålla att även om det till äventyrs kan finnas något fog för en dylik farhåga tror jag dock, att alla äro eniga därom, att ledningen av Jordbrukarbanken vilar i goda händer och att riksdagen förtroendefullt kan lita på dess omdöme rörande bankens ekonomiska ställning. Det har från bankens sida ifrågasatts att ett belopp av 3 miljoner kronor skulle möjliggöra en tillfredsställande sanering. Vid sådant förhållande synes det, som om statsutskottet haft gott belägg för att anse att banken skulle vara betryggad för framtiden, men därom vet man naturligtvis ingenting bestämt. Man har, som sagt, anledning tro att saken skulle vara så tillrättalagd, att riksdagen icke behöver befara, att ytterligare stödåtgärder i framtiden påfordras.

Nu har det från jordbrukarhåll till och med sagts att denna hjälp av 3 miljoner kronor icke kommer i någon mån bankens gäldenärer till gagn utan endast bliva till nytta för bankinrättningen. Men det torde väl ändå vara uppenbart, att om banken erhåller detta belopp kan den förfara med större mildhet, när det gäller att utkräva de fordringar, som den till äventyrs kan ha av lantmän i svag ekonomisk ställning, så att de icke behöva drivas till konkurs. Således kan banken skona skuldsatta jordbrukare.

Om icke nu något göres och detta förslag faller, kunna vi vara övertygade om att jordbrukarnas sammanslutningar för lång tid komma att lamslås. Det ökar missmodet och medför i sin tur att depressionen ytterligare förvärras. Därför är det högeligen önskvärt, att den åtgärd, som från regeringens sida är ifrågasatt, vinner riksdagens gillande. Ja, man har sagt, att det skulle råda brist på ansvarskänsla hos riksdagen om den godtog detta förslag. Jag tror, att man med större skäl kan säga, att riksdagen icke känner sitt ansvar inför den svåra kris, som råder, om den faller regeringsförslaget. Jag håller före, herr talman, att kammaren icke har annat att göra än att bifalla den föreliggande propositionen.

Herr **Forssell**: Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade bl. a., att han för sin personliga del i denna fråga vid 1929 års riksdag intog samma ståndpunkt som herr Lithander. Såsom minister i år måste han emellertid respektera ett beslut, som riksdagen förlidet år hade fattat, ett beslut, som ju går ut därpå, att det skall finnas en statsägd bank, Jordbrukarbanken, med huvudsyfte att vara ett kreditorgan för den kooperativa jordbruksrörelsen. Med anledning av detta finansministerns uttalande ville jag säga, att jag ju kan förstå, om en departementschef intager denna mycket lojala hållning gentemot ett beslut av riksdagen. En enskild ledamot av riksdagen synes mig

dock icke behöva känna sig på det sättet bunden, i synnerhet som man ju vet, att man på många håll inom högern med ytterlig självövertvinnelse accepterade den lösning av Jordbrukarbankskrisen, som gavs på senvåren 1929. Jag tror också att en enskild riksdagsman kan känna sig så mycket friare gentemot detta 1929 års beslut, som ju åtskilligt nytt kommit i dagen sedan förlidet år.

Man kan ju icke påstå utan vidare att de kalkyler, som lades fram för 12 månader sedan inför kammaren, hållit streck på ett sätt, som borde kunna övervinna betänkligheterna. Jag vill i korthet erinra om att man då räknade med att Kreditkassan skulle få betala Jordbrukarbanken 10 à 11 miljoner kronor för vissa engagemang, som skulle överföras till Kreditkassan från Jordbrukarbanken. Det har visat sig, att det icke har stannat därvid, utan den föreliggande propositionen nr 275 upplyser om, att — jag citerar här ordagrant — »i anledning av (förra årets riksdags beslut) har sedermera under år 1929, på sätt framgår av den i statsverkspropositionen lämnade redogörelsen för Kreditkassans verksamhet, en sådan överflyttning av engagemang ägt rum till belopp av inemot 13 miljoner kronor» etc. Därtill kommer ytterligare, att man har förlidet år på intet sätt ifrågasatte någon särskild hjälp till Jordbrukarbanken just för att klara förlusterna på den kooperativa jordbruksrörelsen. Nu reses i år kravet i detta syfte på 3 miljoner kronor, om vilka vi dessutom få veta, att dessa miljoner icke äro tillräckliga, med all sannolikhet, utan att det behöves mera därtöver. Nog vill det förefalla, som om man vid sådant förhållande skulle ha god rätt att intaga en mycket fri ställning gentemot beslutet av 1929, som ju på det viset, inom otroligt kort tid, har avslöjats i sin sakliga haltlöshet.

Nu vill jag framhålla, att den, som intar en kritisk ställning till 1929 års beslut, är bragt i en ganska bekymmersam situation. Om jag här skulle gå med på ett avslagsyrkande på statsutskottets utlåtande, så ligger det ju nära till hands, att man får det skenet över sig, att man icke behjärtar de svårigheter, som vidsträckta delar av vårt jordbruk råkat i genom den utveckling som ägt rum. Jag tror att herr Kilbom bedömt saken alldeles för klassbetonat, när han ville göra gällande, att det här är fråga om ett storgodsägare- eller storbondeintresse. Den, som genom sin verksamhet har förbindelser med svenska landsbygden, kan vittna om, att dessa bekymmer gripa djupt ner till de i små omständigheter befintliga samhällskretsarna. Alltnog, den som går in för en avslagslinje får lätt skenet över sig att icke behjärta detta i många hänseenden så viktiga agrarsociala intresse. Å andra sidan måste man säga sig att ett beträdande av den här föreslagna linjen med detta anslag innebär allvarliga betänkligheter ur rent principiell synpunkt. Ty det vill verkligen synas, som om man skulle vilja anförtro åt detta bankinstitut att vid sitt handhavande av dessa angelägenheter taga hänsyn till socialekonomiska spörsmål av denna intrikata beskaffenhet. Jag kan för min del icke acceptera en sådan uppfattning av bankens syften, utan jag menar, att de socialekonomiska problemen höra hemma i politiken, höra hemma i riksdagen, dess kamrar och utskott. Skall man gå in för den linjen, att det skall läggas i Jordbrukarbankens hand att göra sådana överväganden, då komma vi rakt in i den situation, som många besinningsfulla män ha varnat för, nämligen en statsägd bank, som under banksekretessens skydd driver en s. k. socialpolitik. Det förefaller mig att vara ett synnerligen litet lockande perspektiv.

Sammanhanget och förklaringen till detta dilemma äro ju, att här äro två frågor sammankopplade på ett synnerligen olyckligt sätt, å ena sidan denna jordbrukskooperativa fråga och å andra sidan denna fråga om den statsägda banken. Jag beklagar, att man icke har kunnat genom en rationell klyvning eller genom ett Alexanderhugg skilja dessa spörsmål från varandra. Det borde skett förlidet år. Såvitt jag rätt fattade den dåvarande finansministern Wohlin's anförande, som han höll från regeringsbanken, då denna sak

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

var före, jag vill minnas den 31 maj 1929, var han inne på den linjen att vilja åstadkomma denna rationella klyvning. Det *fick* emellertid icke ske då på grund av den upprörda och enligt min mening besinningslösa stämning som då fördunklade sakfrågan. I år har icke ett sådant försök till uppdelning kunnat göras, och nu står man som sagt inför denna penibla situation.

Jag skall, herr talman, med detta mitt yttrande icke komma fram till något yrkande, men jag har velat förbehålla mig fria händer för framtiden, och jag vill deklarerat att jag för min del, och jag tror många med mig, på intet sätt komma att för framtiden känna sig bundna av 1929 års beslut och icke heller skänka mer än en mycket begränsad tilltro till den framtida hållfastheten i alla de sifferuppgifter, som i denna sak lämnats oss.

Herr Hamrin: Herr talman, mina herrar! Sedan jag begärde ordet ha stolparna på mitt anteckningsblock avverkats i betydlig omfattning, och jag kan därför inskränka mig till ett kort anförande.

Jag vill, till att börja med, förutskicka en anmärkning, den nämligen att riksdagen här i dag uppenbarligen kommer att fatta ett beslut, som icke står i överensstämmelse med en ganska utbredd mening rörande den sak, som det här gäller. Jag föreställer mig nämligen, att vi här befinna oss i ett tvångsläge, där man skulle vilja göra ett, men tvingas att göra ett annat. Jag vill vidare, med avseende å innehållet i den diskussion, som förts, ytterligare i förbigående stryka under, att det föreligger en uppenbar motsägelse mellan den uppläggning, som ägt rum inom finansdepartementet och den, som statsutskottets behandling giver vid handen. Finansministern utgick uppenbarligen ifrån, att det gäller att rädda och skydda Jordbrukarbanken, en uppfattning, till vilken jag för min del ansluter mig. Det framgår bl. a. av att finansministern säger att Jordbrukarbanken har lidit och kommer att lida förluster genom de engagemang, som den övertagit från riksförbundet och dess underavdelningar, och han konstaterar vidare, att banken icke tål dessa förluster. Detta är huvudmotivet, varför han gått in till riksdagen och begärt ett beslut, som går ut på att sätta banken i stånd att avveckla, i viss utsträckning i varje fall, sina engagemang med ifrågavarande organisation. Statsutskottet däremot säger, att huvudsyftet med den avsedda stödaktionen är, enligt utskottets mening, att åstadkomma en nyorganisation av den till riksförbundet anslutna jordbrukskooperationen under så betryggande former, att en fullt bankmässig kreditgivning hädanefter möjliggöres. Vari bestå dessa betryggande åtgärder enligt statsutskottets uppfattning? Jo, de bestå för det första däri, att man skall i den utsträckning, som kan finnas rimligt och möjligt, indriva de ansvarsförbindelser, som vederbörande jordbrukare iklätt sig till organisationerna i fråga och för det andra däri, att icke en ny organisation, men en fortsättning av organisationens verksamhet skall stödjas av lantmännens egna, kontanta insatser. Jag skulle vilja tillägga, eller sätta såsom den första åtgärden, som blir nödvändigt för banken, eller, om man så vill, för riksförbundet, att vidtaga, det är, att söka indriva sina fordringar, d. v. s. att förmå växelacceptanter och andra, som ha förbindelser, att betala dessa. Detta är väl den första åtgärden och den är fullkomligt naturlig och rimlig, icke minst därför att vederbörande ju för dessa växlar har fått motsvarande värden i varor. När dessa åtgärder, d. v. s. indrivandet av fordringarna, såsom växlar och andra, — jag förutsätter att detta i viss utsträckning kan ske på lång sikt — vidtagits, frågar jag: Vilka sociala skäl stå sedan kvar i hjälpsyfte? Såvitt jag förstår inga. När skulderna äro betalda, ansvarsförbindelserna i viss utsträckning utkrävda, och när man har kontant satsat pengar för att bygga upp en ny organisation eller för att fortsätta den gamla, då förstår jag inte, vad herr andre vice talmannen

syftar på, vad man skulle vinna, om man följde statsutskottets uppfattning, i socialt hänseende och i hjälpande syfte. Jag kan inte tänka mig, att det är meningen att i detta fall frångå sunda principer och efterskänka belopp åt personer, som förmå betala, eller bevilja ackord åt personer, som icke kunna uppvisa ohållbar ekonomisk ställning. Jag skulle vidare vilja påpeka och ytterligare understryka att, när det gäller detta uppbyggande av en ny verksamhet eller fortsättande av den gamla verksamheten, man verkligen går till grunden av det onda. Ty det är, herr talman, alldeles riktigt vad som här blivit påpekat, låt vara kanske icke under fullt lämpliga former och med icke fullt lämpliga uttryckssätt, att riksdagen tidigare kunnat konstatera, att det brustit åtskilligt beträffande ledningen och handhavandet av dessa angelägenheter. Det kan icke vara något olämpligt, parlamentariskt oriktigt, att jag erinrar om en tidningsartikel, som för någon tid sedan fanns i en hel del av stockholmspressen, där vederbörande gjorde gällande, att han vilken dag som helst kunde uppvisa ett bokslut, utvisande vinst i stället för förlust. Ja, hur går det med en affärsman eller ett bolag, när denne affärsman eller bolaget uppvisar ett bokslut, utvisande vinst, samtidigt som han har konstaterat, att en hel del av kunderna äro insolventa och icke förmå fullgöra sin betalningsskyldighet? Det hade man konstaterat i ganska stor utsträckning på olika håll i landet, att så var fallet, när man från den ansvariga ledningens sida förklarade, att man kunde när som helst uppvisa ett bokslut, utvisande vinst. Strafflagens paragrafer ha åtskilligt att säga beträffande de affärsmän, som göra upp ett bokslut i den riktningen. Jag fortsätter vidare med att taga ett exempel från en centralorganisation, som jag inte här skall namnge, där man bedrivit en verksamhet, som förra året omfattade en omsättning på 16—17 hundra tusen kronor och där man gör ett bokslut, där omslutnings-siffran är någonting mellan 400,000 och 500,000 kronor. När man ser det kontanta belopp, som finns insatt i den affären, vad tror ni det är? Jo, 4,000 kronor. Jag undrar om vi inte litet var låta tankarna gå till vissa andra slags affärer, som vi hade ett syssla med förra året, när vi så en så driven affärsverksamhet anno 1929. Att affärer inte kunna drivas på det sättet med en omsättning bortåt ett par miljoner kronor med kontantinsats på 4,000 kronor och därvid höga räntor på belopp, som behövas för att driva en sådan omfattande affär, det är alldeles uppenbart. Jag vill säga till de närvarande lantmännen, att det förvånar mig inte det ringaste, om man lämnar sådana organisationer. De kunna nämligen icke konkurrera med enskilda affärsföretag, som ha till sitt förfogande det kapital, som är nödvändigt, utan att behöva räkna med 6—7 % ränta för att fylla behovet av kapital.

Jag vill sluta med, att det förefaller mig som om man här sticker huvudet i busken, för att använda det gamla talesättet, om man förmenar, att man genom någon slags kringgående rörelse skall komma ifrån att anslå de 3 miljoner kronor, som i första hand äro erforderliga. Det hade varit mycket bättre om statsutskottet helt enkelt tillstyrkt ett anslag av 3 miljoner kronor. Statsutskottet säger självt, att beloppet lär få anses knappt tilltaget och förutsätter t. o. m. att det kan bli brist. Då skall Jordbrukarbankens vinstmedel släppa till de penningarna. Jag tycker, att det är icke sund ekonomi att gå den vägen. Jag vill därför sluta med att uttala den förhoppningen, att före riksdagens slut riksdagen anvisar detta belopp, om det blir möjligt inom den budgettekniska ramen. Jag finner detta naturligt, sedan riksdagen konstaterat en förlust, som enligt min uppfattning är betydligt större än 3 miljoner kronor, med den kännedom jag har om hela omslutningen av de transaktioner, som finnas mellan riksförbundet och Jordbrukarbanken och mellan centralföreningarna och Jordbrukarbankens avdelningskontor. Det vore mera rent

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

spel att anslå de tre miljonerna i stället för att söka bringa ned den direkta skatten.

Herrar *Fast* och *Björnberg* instämde häruti.

Herr **Herou**: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig som om, fastän allmänna meningen här i kammaren går emot detta anslag, i alla fall flertalet av kammarens ledamöter skulle vara beredda för att gå in för detsamma under en känsla som gör sig gällande här och som kan uttryckas så: härtill är jag nödd och tvungen. När nu utskottet säger, att det med stor tvekan gått in för att uttala sig för lämpligheten av ytterligare anslag till en rörelse, som ekonomiskt och organiskt visat sig så oerhört svag, skulle jag vilja vända på den satsen och säga, att vi för vår del skulle icke ett enda ögonblick ha tvekat för att gå in för anslagssumman 3 miljoner kronor eller mera, därest det verkligen gällt ett anslag som på bredaste vis hade varit till gagn för den verkligt sunda jordbrukskooperationen. Men därom är det icke alls fråga. Det är icke fråga om en verkligt sund jordbrukskooperation. Man kan ge en karakteristik av dessa lantmannasammanslutningar genom rätt drastiska exempel. På visst håll har talats om nödvändigheten av att genomföra fyra öres tull på havre. Samma män, som politiskt slåss för en fyra öres tull på havre, ha som representanter för denna s. k. lantmannakooperation som ledare för vissa länsförbund av dessa lantmannasammanslutningar importerat utländsk havre. Jag har här bestyrkt avskrift på, att i en viss kuststad här i landet inte en enda privat importör importerat havre, men lantmannaförbundets avdelning har varit ensam importör av havre och, enligt denna uppgift, importerat 190 ton. Officiellt har vederbörande medgivit att de ha importerat 77 ton havre. Nu vill jag inte alls säga, att det inte skulle ligga i de små jordbrukarnas intresse att få billiga fodermedel och fodervaror, men jag vill ställa i rätt belysning den sorts lantmannakooperation, det här är fråga om, när vi kunna konstatera, att vi ha folk, som på det viset bedriva dubbelspel, att de i politiken kräva tull å havre men i lantmannaförbundet äro de enda importörerna av havre. Jag kan också karakterisera denna s. k. lantmannakooperation genom att omnämna en episod, som jag var med om för ett tiotal år sedan, när en av lantmannaförbundets underhuggare och korpraler i en socken, då det var fråga om att bilda en kooperativ konsumtionsförening, framhöll, att han alls icke kunde vara med om kooperationen därför att den var liktydig med socialism. En annan av dessa underhuggare förklarade, på ett offentligt diskussionsmöte, att han alls inte hade förtroende för kooperationen, därför att u. p. a. betydde enligt hans mening »utan pengar allihopa». När man har så pass dyster erfarenhet om folk, som på visst håll här i landet stått i spetsen för denna s. k. lantmannakooperation, dessa lantmannaförbund, då måste jag säga, att vi alls inte kunna inlägga den betydelsen i detta, som man här gör från visst håll, när man här ånyo skjuter småbönderna framför sig och söker genom detta utlåtande visa, att det här gäller en småböndernas sak, visa upp att det är 61—62 procent bland dessa 70,000 medlemmar som ha en åkerareal av 1—20 hektar. Där har man ju ett absolut tal för flertalet av denna kategori av jordbrukare. Undersöker man emellertid fördelningen proportionellt mellan olika grupper, då måste man finna, att denna grupp, som har 1—20 hektar, utgör inte mindre än 77 procent av hela antalet jordbrukare i landet. Denna grupp av jordbrukare omfattade enligt dessa siffror 61 procent av medlemmarna. Den andra gruppen, utgörande endast 39 procent av medlemmarna i denna organisation, uppgår till blott 28 procent av jordbrukarna i landet. Det visar sig alltså, om man räknar proportionellt vid sammanställandet av de officiella siffrorna med uppgifterna i detta utlåtande, att storagrarnerna ha ett

mycket större inflytande. Dessutom är det emellertid alls inte fråga om att dessa 61 procent jordbrukare, alltså 42,000 av de 70,000 medlemmarna, skulle slippa ifrån att betala ut vad som de ha iklätt sig ansvarsförbindelse för. Utskottet säger nämligen i detta utlåtande, att i första hand dessa förbindelser böra tagas i anspråk. Jag måste därför gent emot herr Forssell säga, att det var riktigt klassbetonat, när min kamrat Kilbom drog upp klassgränserna på det sätt han gjorde. Det är ju en invändning alldeles vid sidan, när herr Forssell säger, att dessa småbrukare också ha sina svårigheter. Det ha vi alltid framhållit. Dessa 42,000 jordbrukare, således den grupp varom herr Forssell talade, som har särskilda svårigheter, dem avkräver man ju deras förbindelser enligt utskottets förslag. Ser jag på den utredning, som i övrigt förebringats här, finner jag, att dessa ansvarsförbindelser variera mellan 50 öre och 5 kronor per hektar. Om man skulle sätta ett medelvärde på ansvarsförbindelserna av 2 kronor per hektar, så skulle det, då saken berör något över 600,000 hektar, kanske kunna bli tal om en eller två miljoner kronor, som man på grund av ansvarsförbindelser skulle kunna avkräva de 70,000 medlemmar, som det här är fråga om. Statsutskottets vice ordförande lämnade i det sammanhanget den intressanta upplysningen och som han trodde mycket kraftiga argumentet, att det är icke de, som tecknat andelar, som komma att drabbas hårdast. Den summan vore ingenting att fästa sig vid, det funnes betydligt allvarligare saker, de växlar och ansvarsförbindelser vid sidan därom, som på olika sätt tecknats, sade han. Alltså här är enligt utskottets förslag fråga om, att vi skola avkräva alla dessa 70,000 medlemmar, som på ett organisationsmässigt sätt iklätt sig förbindelser, vad man kan taga av dem men man skall gå med på att lämna 3 miljoner kronor för att skydda dem, som fullkomligt organisationsvidrigt ha iklätt sig förbindelser. Statsutskottets vice ordförande skall aldrig lyckas göra gällande för oss, att detta är lantbrukskooperation. Kan man kalla det för Kooperation och sund organisationsprincip, då förstår jag verkligen inte, vad man kan tillåta sig. När man här sedan säger i utlåtandet, att stor tvekan måste hysas rörande lämpligheten av ytterligare statliga uppoffringar för bibehållandet av en rörelse, som visat sig så ekonomiskt och organisatoriskt svag, så vill jag säga, att det här dock skulle bli ett premierande av ett låtgåssystem, där de, som haft hand om denna organisation, varit vissa typer av herrebönder och teaterbönder och allt möjligt sorts folk, en del dagdrivarebönder, en del sådana där bönder, som äro snikna efter en hel del förtroendeuppdrag, vilka äro avlönade. Det skulle här bli, säger jag, ett premierande av det system, de ha gått in för, där de under alla dessa år mera tänkt på, att de själva skulle hålla trådarna i sin hand i fortsättningen än på att göra rörelsen kooperativ i ordets enda riktiga bemärkelse.

Ur dessa synpunkter måste jag instämma i det yrkande, som tidigare framförts av min partivän Kilbom. Jag yrkar således bifall till den reservation, som är avgiven av herr Bengtsson i Norup m. fl.

Under detta anförande hade herr talmannen inträtt och övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Paulsen: Herr talman! I utskottsutlåtandet framhålles, att av de 70,000 lantmän, som äro anslutna till riksförbundet, de flesta skulle vara småbrukare, och att en utebliven hjälp för mången skulle betyda, att han måste gå från hus och hem. Det har intresserat mig att undersöka, hur det skulle ställa sig för sådana småbrukare, i den händelse riksförbundet gick i konkurs. Jag har verkställt en uträkning, hur mycket en sådan jordbrukare i händelse av konkurs för riksförbundet skulle få betala. Därvid har jag tagit hänsyn till de uppgifter, som lämnats i utskottets utlåtande, att varje medlem har

*Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)*

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

lämnat en förbindelse på 5—9 kronor per hektar och i händelse av konkurs ny förbindelse på 3—5 kronor. Då en småbrukare väl ändå har högst 10 hektar åker, skulle han således i händelse av konkurs för riksförbundet få betala i lyckligaste fall 80 kronor, i värsta fall 140 kronor. Jag anser, att den jordbrukare med en egendom med 10 hektar åker, som inte kan anskaffa 80—140 kronor utan att gå i konkurs, den jordbrukaren är icke mycket hulpen med en hjälp, som här skulle ges; han kommer att gå i konkurs under alla förhållanden. Jag vill dessutom säga, att jag inte tror, att jordbrukaren får egentlig nytta av denna hjälp. Skall man nämligen hålla på att driva verksamheten huvudlöst och förhåller det sig så, som man säger i bygderna, att balansen i själva verket är någonting annat och mycket större än vad som här uppges, då kommer det inte att dröja länge, förrän man är i samma predikament igen och kommer att behöva ny statshjälp. Jag tror därför, att saken gagnas bäst med, att människorna få lära sig förstå, att om man skriver sitt namn på en skuldförbindelse, man måste vara beredd att betala den, och, om man går in i en förening, man får se till, att den föreningen skötes så, att den kan bära sig och att, om den inte bär sig, man får vara beredd på att betala vad det kostar. Hade hjälpaktionen varit så lagd, att det utgått direkt hjälp till varje jordbrukare, som fått satsa pengar, därför att föreningen gjorde konkurs, skulle jag vara med på att lämna hjälp, men såsom denna hjälp är lagd, vill jag icke vara med därom. Hade man givit anvisning på ett sätt att ordna saken, i den händelse staten satsat 3 miljoner kronor, kunde det ha varit något att tänka på. Om man exempelvis hade sagt ut, att då staten ger dessa 3 miljoner kronor, så bör riksförbundet träda i förbindelse med konsumentkooperationen, varigenom man kunde ha fått avsättning för sina produkter, så hade man fått en fast punkt att hålla sig till, då hade ställningen varit annorlunda, men något sådant talar man inte om. Att lantmännens Kooperation och konsumentkooperationen samarbeta är visst inte bara en tanke, som är mer eller mindre omöjlig att genomföra. Sammanslagningen av Malmöortens mejeriförening och kooperativa föreningen Solidar i Malmö, i syfte att gemensamt försälja smör och mjölk, är ett talande bevis för att sådant mycket väl går för sig.

Herr talman! Som saken ligger till, och då jag inte tror, att den föreslagna åtgärden kommer att hjälpa jordbrukarna, i varje fall icke kommer att leda till det resultat, man tänkt sig, ber jag att få yrka avslag både på Kungl. Maj:ts proposition och utskottets hemställan.

Herr Månsson i Furuviik: Herr talman! Efter klargörande anföranden, som här hållits av herr Paulsen i Arlöv och herr Kilbom, har jag för min del min ställning alldeles klar, om jag inte hade det förut. Jag tillhörde på sin tid, år 1923, dem, som ivrigt agiterade för denna anordning med Jordbrukarbanken och Lantmännens riksförbund. Men när man nu ser, att sedan den tiden ingenting har gjorts, och när man ser, att vi på det ekonomiska livets olika områden haft att göra med så många osunda och otrevliga företæelser, att det inte kan vara försvarligt att låta det gå längre på det sättet, så kan jag för min del icke gå med på utskottets hemställan och kommer således icke att rösta för denna. Huruvida jag kommer att rösta mot, har jag ännu inte bestämt mig för. Jag hade ursprungligen bestämt mig för att nedlägga min röst. Jag vet inte, hur det blir.

Jag har fäst mig vid en punkt i utskottets betänkande, där man som skäl för bifall till utskottets förslag anför, att erfarenheterna från främmande länder utgöra övertygande vittnesbörd om vikten för den enskilde lantmannen att ha dylika inköps- och försäljningssammanslutningar att lita till. Jag tror inte, att man kan få exempel på sådant från främmande länder. Ty en sådan förening som Lantmännens riksförbund existerar knappast i något annat land.

Den är nog ensam i sitt slag. Visserligen har det varit trassligt med raffeleisenkassorna i Tyskland på våren. Men det har inte varit jämställt på något sätt med det spektakel, som här uppförts nu under sju års tid. Jag tror, att riksdagen här en gång bör säga ett bestämt nej. Jag vill också säga, att även jag har liksom många andra lidit förluster på jordbruk. Men dessa förluster får jag själv betala. Jag har tillräckligt med att klara mina egna skulder, andras har jag inte råd att betala. Jag vill vidare säga, att den politik, som förts här i många år, har skapat och skapar en allmän uppfattning i landet, att statskassan är en mjölkko för alla misslyckade affärsmän, bara de arrangerar sina företag under namn av andelsföreningar eller dylikt. Det får inte ske, att andelsföreningar och kooperativa affärer skötas på annat vis än affärer i allmänhet böra skötas. Jag skulle vilja säga ledarna för Lantmännens riksförbund, att jag tror, att det skulle varit nyttigt, om de i tid vänt sig till en framstående ledamot av denna kammare, som har erfarenhet på detta område. Jag syftar på herr Ander på västmanlandsbänken. Han har skapat från botten en grundmurad organisation av så gott som intet. Om herrarna vilja läsa balansräkningarna och årsberättelserna för hans kooperativa affärer, ty de äro många, så skola ni finna, vad som kan skapas av nära nog ingenting. Vilja herrarna därtill också vända sig till herr Örne i första kammaren, som också har rik erfarenhet på hithörande område, så tror jag, att en eventuellt ny affär såsom efterträdare till Lantmännens riksförbund, om den kan få herrar Anders och Örnes välvilliga stöd, nog inte behöver riskera att gå sönder.

Det är nämligen så, att man måste bygga från botten det som skall byggas. Allt som har hållit, har byggts från botten. Jag minns en gång jag satt med några stycken på ett järnbruk i Sverige och vi resonerade om hithörande förhållanden. Där var då en man, som räknade upp alla stora affärsföretag i vårt land. De hade alla byggts upp från intet, med undantag för Kullager, som ju var en betydlig kapitalsammanslutning, då det bildades. Men alla andra, som haft framgång, hade byggts från intet. De hade utvecklat sig millimeter för millimeter, bit för bit genom eget arbete och omtänksamhet, de hade byggt verkstäder, köpt nya maskiner, avsatt fonder, skaffat ännu bättre maskiner, uppfostat arbetare och köpmannakrafter och slutligen från den enorma slagkraft på världsmarknaden, som nu några av våra storindustrier ha och som vi på det högsta beundra och äro dem tacksamma för. Däremot kunde man visa, att de miljonföretag och mångmiljonföretag, som startats ovanifrån, alla voro bortsopade som agnar för vinden — med det enda undantag, som jag här nämnde. Och det är klart, att även där inte kapitalet är det avgörande, utan det avgörande är allvaret, energien, disciplinen, omtanken, kunskaperna. Det är det enda, som kan ge framgång åt industrien och då även åt jordbrukskooperationen. Man får inte bygga sådana rörelser uppifrån med direktörer. Samhället byggdes icke med direktörer, utan samhället byggdes med bönder. Sedan kommo direktörerna till, och ibland fördärvade de bönderna, ibland inte. Kooperationen måste också byggas på bönderna. Sedan får man se, om man har råd att ha några direktörer.

Herr Prytz: När man här uppträder i opposition mot utskottet, så är det ju ganska angenämt att finna, att det är så många av lantmännen själva, som hysa tveksamhet inför den föreslagna hjälpen. Jag måste i likhet med herr Bengtsson i Norup finna, att hjälpen åt jordbrukarna här kommit att spela en sekundär roll. Vad här synes föreligga är, att de farhågor, som förra året, då det var fråga om Jordbrukarbankens försäljning, från sakkunnigt håll uttalades men då kraftigt tillbakavisades av dem, som motsatte sig bankens försäljning, tyvärr visat sig berättigade och till fullo besannats. Statsutskottet föreslår, att dessa bankens förluster skola täckas genom nya allmänna medel.

*Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)*

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Nu kan man ju säga, att då Jordbrukarbanken i varje fall tillhör staten, så är det en fråga av tämligen underordnad betydelse, huruvida dessa förluster formellt täckas på det ena eller andra sättet. Men enligt mitt sätt att se förtjänar frågan dock med hänsyn till sina konsekvenser att något närmare belysas.

Ty vad är det som sker? Riksförbundet kan icke klara sina förbindelser till banken och anhåller hos banken om hjälp. Bankledningen anser sig med hänsyn till kundens kreditvärdighet icke kunna gå längre i tillmötesgående, och detta säkerligen på mycket goda grunder, utan vänder sig till Kungl. Maj:t och riksdagen med förfrågan, huruvida det vore med allmännyttan förenligt att låta ifrågavarande kund gå i konkurs eller på annat sätt råka i svårigheter. Och om så icke anses vara fallet, frågar Jordbrukarbanken, huruvida det allmänna vill ställa erforderliga medel till förfogande för att tillåta banken att behandla denna speciella kund på ett frikostigare sätt, än annars vore bankmässigt försvarligt. Det behövs icke mycken fantasi för att tänka sig, att om riksdagen beviljar denna kund hjälp, även andra av bankens kunder, när de råka i svårigheter, skulle kunna åberopa tillräcklig allmännytta för att göra anspråk på motsvarande tillmötesgående. Man skulle åtminstone i detta fall kunnat vänta sig en den mest ingående prövning från Kungl. Maj:ts sida, huruvida den kund, det här gäller att med en så extraordinär åtgärd hjälpa, verkligen driver en allmännyttig verksamhet. Man behöver icke vara motståndare till en sund kooperativ rörelse för att sätta ett frågetecken för huruvida riksförbundets historia lämnar något som helst belägg för att dess verksamhet varit till gagn, ens för dess egna medlemmar. I varje fall lämnas ingen uppgift därom i utskottets motivering. Vi få höra, att riksförbundet har en omsättning av så och så många miljoner i foderämnen och spannmål, och det är ungefär allt. Däremot framgår det tydligt, att riksförbundet driver en ganska spekulativ rörelse på ett oskickligt sätt och med otillräckliga medel. Jag gör således i första hand gällande, att om en dylik hjälp skall lämnas, så måste det först och främst otvetydigt ha konstaterats, att den rörelse, som skall hjälpas, är av allmännyttig natur. Och ett sådant konstaterande anser jag i detta fall icke hava skett.

Men även om man skulle kunna göra det antagandet, att riksförbundet är en allmännyttig institution, så återstår det att skaffa sig ingående kännedom om dess nuvarande finansiella ställning. Och någon utredning därom har inte heller vare sig statsrådet eller utskottet ansett sig kunnat lämna, utan de komma med ungefärliga sifferuppgifter, och på basis av dessa, vilka de själva säga vara mycket lösa och mycket otillfredsställande, begära de ett anslag å 3 miljoner kronor. Ja, ingen vanlig affär skulle kunna få kapital på lika lättvindigt sätt. Det enda försvaret skulle väl vara, om här förelåg något tvångsläge, så att något för det allmänna synnerligen ofördelaktigt skulle ske, ifall man inte ögonblickligen ingrep. Till en början är det väl oriktigt att försätta riksdagen i ett sådant tvångsläge. Men jag tillåter mig verkligen ifrågasätta, huruvida ett tvångsläge föreligger, som skulle göra det omöjligt för antingen Jordbrukarbanken eller riksförbundet att komma fram med en fullt tillfredsställande och uttömmande redogörelse för ställningen, innan riksdagen behöver taga frågan under behandling. Vore detta en vanlig bank och ett vanligt affärsföretag, så är det alldeles givet, att banken skulle upprätthålla rörelsen i viss begränsad form, tills en sådan redogörelse förelåg och man kunde taga ställning till problemet, sedan man hade siffrorna på bordet. Jag tror även i detta fall, att Jordbrukarbanken skulle kunna göra det möjligt för riksförbundet att fortsätta sin verksamhet, tills en sådan redogörelse förelåg.

Även om man gör en annan jämförelse med vad som sker inom en vanlig affärsbank och mellan en sådan bank och dess kund, synes det mig, att det

föreliggande förslaget är behäftat med en mycket betänkelig svaghet, i det att förslaget tagit vara på just det, som kanske är det minst tillfredsställande i en affärsbanks förhållande till en svag kund. Det är ju utsagt i utskottets utlåtande, att det blir banken som skall uppgöra de förslag, som skola ligga till grund för omorganisationen av riksförbundet. Ja, det har inom det vanliga affärslivet just varit en av de största svårigheterna, att när ett företag råkat på obestånd, så har banken måst ingripa. Men då har i allmänhet inom banken icke funnits någon verklig sakkunskap inom den speciella bransch, som det gällt, och man har då gått fram med pappersförslag, som icke tagit hänsyn till det verkliga livet och dess behov. Här är ju precis samma förhållande. Man har ju här, såvitt jag kan finna, uppdragit åt styrelsen och direktören i Jordbrukarbanken att föreslå, hur denna stora kund lämpligen skall omorganisera sin verksamhet, d. v. s. man vill pådyvla den arme direktören en sakkunskap, som han väl knappast torde besitta. Det är alltså en kritik även beträffande formen för hjälpens lämnande. Det vill nästan synas mig, som om man a priori gått ut ifrån att riksförbundet måste komma att fortsätta sin verksamhet, utan någon som helst undersökning, huruvida detta är vare sig lämpligt eller möjligt. Man kan inte yrja sig från den tanken, att detta möjligen har skett genom ett ställande av saker och ting på huvudet på så sätt att man sagt sig, att riksförbundet skulle vara en nödvändig förutsättning för Jordbrukarbankens fortsatta existens. Och det är väl kanske inte så långt ifrån, att den tankegången även legat under de här halvbakade förslagen.

Då jag således, herr talman, icke anser det konstaterat, att riksförbundets verksamhet är allmängagnelig, då det vidare icke finns någon utredning om att den nu föreslagna hjälpen räcker, och då slutligen den form, som har valts för att lämna hjälp, ifall sådan skall lämnas, är synnerligen olämplig för en lycklig fortsättning av verksamheten, ifall denna skall fortsättas, ber jag att på alla dessa tre skäl få yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Häruti instämde herr *Carleson*.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman! Jag skall bara tillägga några få ord.

Till en början vill jag säga, att jag befinner mig i ett bra mycket trevligare sällskap här i kammaren, än jag gjorde på statsutskottets fjärde avdelning. Där fick jag stå ensam om min avvikande mening, tills frågan kom till statsutskottet. I statsutskottet lyckades jag verkligen få två andra med mig. Men här i kammaren tycks jag ha ganska många med mig, och det är ju bara glädjande för mig.

Det är ju så mycket sagt i denna fråga, att jag näppeligen kan komma med något särskilt nytt. Jag vill dock säga, att jag tycker, att det är en märkvärdig väg att med statsmedel hjälpa de föreningar, som ha skött sig dåligt, men icke ha några premier att ge åt dem, som skött sig bra inom denna kooperation. Man borde väl rättvisligen ge också dem, som skött sig bra inom jordbrukskooperationen, en liten belöning, när man skall hjälpa dem, som skött sig dåligt.

Vad beträffar Jordbrukarbanken har jag för övrigt aldrig kunnat få klart för mig, att den egentligen haft något existensberättigande. Den är helt olika riksbanken och har helt andra saker att sköta. Här skall denna centralbank i Stockholm sköta kreditgivningen i så gott som hela landet. Detta skulle kanske vara möjligt, om den hade lika många avdelningskontor som handelsbanken och genom avdelningskontoren kunde följa med och lära känna folk och deras affärer. Men med de få kontor, som denna bank har, lär det näppeligen vara tänkbart att kunna sköta en sådan kreditgivning på sund

*Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)*

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

basis och på riktiga vägar. Det fordras, att man känner den befolkning, som har med banken att göra. Att här ifrån Stockholm dirigera och sköta affärerna, tror jag är så gott som omöjligt. Först var det ju en lantmännens bank, som de enskilda i landet fingo teckna aktier i. Det tecknades också inte så litet, men de pengarna gingo fullständigt upp i rök. Sedan är det staten som tagit hand om Jordbrukarbanken, och den skall i sin mån hjälpa jordbrukar-rörelsen. Men jag tror inte, att det är rätta vägen. Det går inte att konkurrera med de andra bankerna. Jag är alldeles övertygad, att det finns många föreningar i landet, som äro intresserade för att hjälpa jordbrukarna, föreningar, som inte alls haft med denna rörelse att skaffa och som reda sig någonlunda bra. Men här har man sett exempel på hur föreningar uppstått här och där utan att man satsat något kapital att röra sig med utan endast lämnat förbindelser och sedan drivit affärerna med växlar och delat ut vinsten, när det blivit någon. En sådan rörelse kan omöjligen gå, utan det måste vara någon grund för rörelsen och något kapital insatt i verksamheten, för att affärerna skola kunna komma på rätt bog. Jag har för min del från första början, när jag började förstå saken en smula, inte kunnat vara med om detta utan gått på avslagslinjen. Jag tror, att det är bättre att först som sist gå till botten med det hela.

Nu säger man, att man skall bättra upp dessa lantmannaföreningars organisation. Ja, det är nog lättare sagt än gjort efter min mening. Chefen för detta företag har 42,000 kronor i inkomst, och denna inkomst är till stor del baserad på royalté, som inte utgå på nettoförtjänsten utan på bruttoförtjänsten. Det är ju en fullkomligt osund väg att gå, när det gäller att ge lön åt den som sköter affären. När han har en sådan inkomst, så menar jag, att det blir ganska svårt att få bort honom, och kommer inte den mannen bort, så tror jag inte, att någon nyorganisation kommer till stånd, som egentligen förbättrar det hela, utan vi få undan för undan sätta till nya pengar. Det är min uppfattning. Jag anser, att Jordbrukarbanken bör avvecklas. Herr Kilbom sade, att när man störtat detta företag (den kooperativa rörelsen), så skall man sedan hjälpa Jordbrukarbanken på fötter. Nej, jag tror, att även Jordbrukarbanken bör avvecklas fortast möjligt, så att man kommer ifrån hela denna ruttna historia.

Jag yrkar bifall till reservationen, d. v. s. avslag å Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Grimbo: Herr talman! Om reservationen skulle bifallas, ligger det nära till hands, att hela riksförbundet och dess organisation ramla sönder. Den största lantmannasammanslutning vi haft i landet är riksförbundet med underlydande. Må vi då tänka på, att det jämnt, när det gäller lantbrukets vara eller icke vara, heter: organisera er! Det råder man lantmännen till. Skulle denna organisation dö, vore det också ett slag för många, som arbetat sig in i saken och satt in sin kraft och sina medel i rörelsen. Då få alla våra motståndare vapen i sina händer, och det dröjer länge, innan man får en organisation, som är likvärdig med denna.

Nu säges det, att det är orätt att lämna understöd, ty när andra affärer icke bära sig, få de enskilda icke något understöd av staten. Jo, herr Lithander, det få de, och det har tidigare erinrats om i dag, när Kreditkassan lämnade anslag till flerdubbla beloppet till vissa banker, så att dessa kunde göra akord med sina kunder. Men det vill man icke höra talas om. När det nu gäller 3 miljoner kronor, så är det ett förfärligt skrik, men när Kreditkassan ingrep utan riksdagens hörande, gick det hela smärtfritt. Det är stora banker, som fått understöd av Kreditkassan, och jag skulle kunna återge en hel del om den saken, om så skulle behövas.

Det har vidare talats om Kooperationen. Det är icke riktigt att jämföra lantmannakooperationen med den nya kooperativa rörelsen. Den har kunder, som ha givna inkomster varje vecka eller månad, som ha kontanter att betala med. Affären drives enbart med kontanter, därför bär den sig. Men det är icke så med lantmännen, de ha inga pengar att röra sig med. Det blir lätt ett bakslag för dem. Centralföreningen får taga vad bönderna ha att sälja. Den får taga den spannmål, bönderna ha att lämna, och centralföreningen får bära förlusterna på denna spannmål. Och därför blir det som det är.

Det säges, att de skött sig illa. Herr Prytz sade, att riksförbundet skötes oskickligt och att inom riksförbundet och centralföreningen missgrepp blivit gjorda. Det må erkännas fullt och helt, att en del missgrepp gjorts, men jag ser saken så, att det må räknas som barnsjukdomar hos rörelsen. Bränt barn skyr elden. När de komma underfund med de missgrepp, som begåtts, akta de sig och bli mera mogna och sköta sig bättre.

Riksförbundet har skötts affärsmässigt och har sin mission att fylla. Jag vill erinra om att vi leva i trusternas tidevarv och att det är av största vikt att kunna till billigt pris skaffa gödningsämnen såsom fosfat, kali och kvävegödning. Sveriges lantmän ha icke något språkrör mera än riksförbundet, och ingen har gjort gällande, att detta icke gjort nytta för lantmännen. Riksförbundet har varit så köpkraftigt, att det kunnat underhandla med de stora trusterna och åstadkomma åtskilligt till förmån för jordbruket. Det ha andra fått fördel av också. Men om vi icke haft riksförbundet, hade jordbruket fått betala större summor än det gjort. Om herrarna säga, att det icke gjort nytta, så veta icke herrarna hur det förhåller sig, det är saken. I tidningsartiklar har man rackat ner på riksförbundet. Men om riksförbundet skött sig så dåligt, så hade icke herrar konkurrenter behövt anstränga sig så mycket, ty då hade det avsmnat i alla fall.

Det var också något annat, som herr Prytz var inne på. Jag har också uppmärksammat det i utskottets utlåtande. Det heter där på sid. 8 på följande sätt: »Som ett oeftergivligt krav för bankens medverkan till nuvarande skuldbördas lättande lärer därför böra uppställas en genomgripande konsolidering av den nuvarande föreningsverksamheten. Därvid lärer banken ej underlåta att anlita den sakkunskap, som kan stå till förfogande.» Och på sid. 9 i utskottets utlåtande heter det: »De förändringar i organisatoriskt avseende, som befinnas önskvärda i syfte att befrämja en ändamålsenlig förvaltning, böra, såsom departementschefen anført, ovägerligen av bankstyrelsen krävas och deras genomförande kontrolleras.» Då kommer jag och gör samma fråga som herr Prytz: Är det riktigt, att banken är rätte mannen att knäcka denna fråga och skapa en ny organisation, när den gamla gått sönder? Det säges, att banken skall anlita sakkunniga, och enligt förslaget skulle banken få fullmakt in blanco att handla efter gottfinnande. Jag vill icke på något sätt misstänkliggöra någon, men när det gäller sakkunskapen, så frågar jag, om det är lämpligt att skjuta undan de gamla erfarna män, som varit med i rörelsen. Jag undrar, om det är riktigt och klokt. Med sakkunskapen i banken är det också kanske litet så och så, om man ser saken utifrån. Det är icke min mening att klandra sammansättningen av styrelsen, men ingen av styrelsen har haft med organisationen att göra. Däremot sitter en person i styrelsen, nämligen vice ordföranden, som har en egendom på landet, som han själv brukar, och för den egendomen har han gått in i den förening, som är en hård konkurrent till riksförbundet. Det är givet, att när han köper varor av föreningen och är med i styrelsen för föreningen och samtidigt sitter med i styrelsen för banken, som har till uppgift att hjälpa riksförbundet och dess underavdelningar, så måste han ha svårt att tjäna två herrar. Kan

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

man icke säga, att det är att sätta bocken till trädgårdsmästare? Man skall ha sakkunskap i bankens styrelse också.

Jag vill icke klandra vederbörande person för dylikt, men jag vill säga, att riksdagen bör se sig för, när det kommer att gälla fördelningen av medlen. Ty det ligger nära till hands att befara, att det då kommer att skära sig. I styrelsen böra sitta sådana personer, att man icke kan ha skäl att säga sig, att de äro partiska. När en person har intressen på två håll, blir det lätt slitningar och misstro, husfriden blir störd, och det uppstår lätt tråkigheter. I hopp om att det kan bli rättelse vill jag i all välmening ha erinrat om detta.

Jag skall icke längre uppehålla tiden utan inskränka mig till att instämma med dem, som yrkat bifall till de tre miljonerna för tillfället. Det är icke trevligt att be om nådegåvor eller vad herrarna vilja kalla det, men pengarna behövas och komma nog till nytta, där de komma. Om det blir pengar och de komma till jordbruket, så blir det den mesta nyttan av dem, och då kunna de åstadkomma mera än på andra områden som anslag lämnats.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Nilsson* i Hörby.

Herr **Sköld**! Herr talman! Då jag kommer att i voteringen ge min röst för avslagsyrkandet, tillåter jag mig säga några ord för att motivera detta mitt ståndpunktstagande. Det har i debatten här diskuterats fram och åter, vem det egentligen är, som skall få fördel av det anslag, som här är föreslaget. Man har sagt från visst håll, att det är för Jordbrukarbankens skull detta anslag beviljas. Jag måste för min del säga, att det kan icke vara riktigt, att riksdagen beslutar att på förhand, innan några förluster ha klart konstaterats för banken, göra en ny kapitalinsats i detta statsägda företag. Det må i stället bli så, att, sedan dessa förluster blivit konstaterade, statsmakterna kunna taga ståndpunkt till den frågan. Jag kan icke anse, att vi i nuvarande tidsläge ha att taga alltför allvarligt på det argumentet.

Det har vidare under debatten yttrats, att man måste göra detta för att icke enskilda jordbrukare skola komma i ekonomiskt betryck. Det argumentet har jag icke riktigt kunnat fatta. Såvitt jag kan förstå, skulle även enligt utskottets förslag följden bliva, att de personer, som ha växlar med riksförbundet, skola inlösa dessa växlar, och att medlemmarna i lokalföreningarna skola inlösa sina ansvarsförbindelser, naturligtvis så långt det går. Jag kan inte förstå, att enskilda jordbrukare skola komma i ett fördelaktigare läge genom ett bifall till utskottets hemställan. Man kan säga, att genom detta kommer man kanske att avveckla långsammare. Växlarna drivas icke in i så hastigt tempo, ansvarsförbindelserna drivas icke in i så hastigt tempo, men såvitt jag kan fatta ligger det i Jordbrukarbankens eget intresse, att även om medlen icke beviljas, låta avvecklingen gå i så smidiga former som möjligt, ty endast därigenom har banken möjlighet att taga ut största möjliga del av det tillgodohavande banken har. Jag kan icke finna några reella skäl för ett annat förfaringssätt i vad gäller de enskilda jordbrukarna.

Sedan är det klart, att det föreslagna anslaget skulle bli till fördel för Svenska lantmännens riksförbund, men jag måste säga, att det kan icke utan vidare vara ett riksintresse, att staten skall hjälpa Svenska lantmännens riksförbund. Endast under förutsättning att detta riksförbund representerar en god form för jordsbrukskooperation, endast under förutsättning att det är ett allmänt intresse, att denna organisation bevaras, endast för det fallet kan jag anse, att det har något värde, att staten vidtager åtgärder för att bevara denna organisation. Nu äro alla eniga om att riksförbundet icke representerar en

god och sund form för jordbrukskooperationen. Och då kan det icke vara tal om att staten skall bevara riksförbundet i dess nuvarande skepnad.

Man skulle kunna komma och säga, att anslagets uppgift är att ge staten möjlighet att genomföra en sådan rekonstruktion av riksförbundet, att det kan bli en god och sund organisation för jordbrukskooperationen i landet. Jag måste säga, att om jag vore starkt övertygad om att det föreslagna anslaget skulle komma detta ändamål till godo, skulle jag icke draga mig för att giva min röst för anslaget, men jag måste erkänna, att jag icke har någon tro alls till att ett bifall till statsutskottets hemställan kommer att leda till ett dylikt resultat.

Kungl. Maj:t kunde givetvis ha gjort en sådan utredning med hjälp av den förvaltningsapparat, som står till Kungl. Maj:ts förfogande, att i det föreliggande förslaget klara linjer uppdragits för reorganisationsarbetet. Men det har Kungl. Maj:t icke gjort. Statsutskottet hade också, ehuru det givetvis har mindre förutsättningar därför, kunnat göra vissa uttalanden i det avseendet, så att det blivit till detta anslag fogade villkor, som tagit sikte på genomförandet av en önskvärd reorganisation av riksförbundet. Men det har statsutskottet icke gjort. Utan såväl Kungl. Maj:t som statsutskottet ha den uppfattningen, att detta skall genomföras av bankens styrelse. Det har redan från herr Prytz' sida riktats en kritik mot bankens styrelses möjligheter att i detta avseende vidtaga några lämpliga åtgärder. Jag skall icke fördjupa mig i detta vidare, men jag måste uttala, att det kan vara sannolikt, att bankens styrelse skall kunna hava förmåga att genomföra en sådan ekonomisk rekonstruktion, som gagnar bankens intressen, som gör, att banken får sitt på det torra, men jag hyser icke stor tro till att den skall kunna genomföra en sådan rekonstruktion, som gagnar Kooperationen i landet och gör det nyuppståndna riksförbundet ägnat att breda ut den kooperativa tanken bland Sveriges lantmän. Jag kan icke förstå, hur jordbrukarbankens styrelse skall kunna ha intresse för eller förmåga att giva sig i kast med den uppgiften.

Men därtill kommer ytterligare en betänklighet. Även om bankens styrelse förklarat sig villig att med stor stränghet gå fram för att genomdriva rekonstruktionen, har svenska riksdagen någon trygghet för att banken får förverkliga sin åstundan? Om vi icke under förra riksdagen fått uppleva, att Kungl. Maj:t inblandat sig i denna banks verksamhet på ett rätt så uppseendeväckande sätt, så skulle icke mina betänkligheter ha varit så stora. Men då vi ha ett sådant prejudikat och vi icke kunna veta, vilka påtryckningsmedel kunna komma uppifrån på bankstyrelsen, och då de ledande männen i riksförbundet äro socialt uppsatta män, har jag icke garanti för att riksdagens beslut kommer att leda till den grundliga uppreprensning, som är nödvändig. Hade statsutskottet i överensstämmelse med de önskemål, som uttalades i den debatt, som föregick remissen av den kungl. propositionen till utskottet, sökt utforma några klara riktlinjer för reorganisationsarbetet, skulle jag ha röstat för utskottets förslag. Men då icke så skett, ber jag, herr talman, att få instämma i yrkandet om avslag på såväl Kungl. Maj:ts förslag som utskottets hemställan.

Med herr Sköld förenade sig herr *Pettersson* i Hällbacken.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Först ber jag att få yttra ett ord för egen del. Då jag sökt så opartiskt som möjligt klarlägga vad statsutskottet menat och hur det burit sig åt för att komma till den uppfattning, var till det kommit, har jag råkat ut för den mest våldsamma kanonad. Jag ber att få säga, att jag icke handlat efter någon annan ledstjärna än den jag an-

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

nars brukar följa. Jag har sökt leta ut, vad som är det riktiga för Jordbrukarbanken och lantmannakooperationen. Det är min synpunkt, och är den oriktig, så kan jag icke göra något åt saken.

Så vill jag rätta ett missförstånd, som herr Forssell gjort sig skyldig till, då han talat om att det vore nog med vad som beviljades i fjol av riksdagen, utan att det kräves en större summa. Om herr Forssell och andra vilja göra sig besvär med att läsa i häftet »Utgifter för kapitalökning», så skola ni finna, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet klarat upp, hur det förhåller sig med den saken. Ni skola finna det på sidan 7 i bil. 4 i slutet av häftet, där det står, att Jordbrukarbanken under år 1929 övertagit engagemanger om sammanlagt 12,927,053 kronor 44 öre, varefter å engagemangen under året genom kontanta avbetalningar influtit 1,797,262 kronor 50 öre, vilket betyder, att man icke tagit åt sig *mera* utan helst velat taga *större* engagemang i taget. Men det betyder icke något, därför att man får tillbaka ett så avsevärt belopp. Så ligger saken till. Vidare kan jag, då jag väl är tvungen att för utskottets del ha ordet ännu någon gång, få hänvisa till Kungl. Maj:ts proposition nr 275, sidan 7, däri det omtalas, vilka upplysningar ett utskott då hade fått. Det var konstitutionsutskottet i fjol, som fick dessa upplysningar av bankinspektören. Det heter där i ett citat ur en skrivelse från Jordbrukarbanken på följande sätt: »Det må i detta sammanhang erinras, att i den promemoria av bankinspektören av den 27 april 1929, som finnes intagen i konstitutionsutskottets utlåtande vid samma års riksdag nr 22, någon förlustrisk å riksförbundet med underlydande för gynnsamt fall icke ansåges föreligga för banken, medan för ogynnsamt fall förlustrisken angavs till närmare 1.9 miljoner kronor.» Nu frågar jag i anständighetens namn, vad ett riksdagens utskott skall ha för möjligheter. I fjol var det konstitutionsutskottet och bankutskottet, som fingo upplysningarna. Om man kommer ihåg, att till alla övriga prisfall har i år, när det gäller saker, som riksförbundet och centralföreningen gjort affärer med, priset fallit med cirka 30 % på kort tid, är det lättförklarligt, om man ej kunde se de förlustrisker, som finnas nu, i fjol vid denna tid.

Sedan vill jag så gott först som sist klara ut de dunkla begrepp, man här rör sig med. Herrarna tro, att dessa 3 miljoner kronor gå att få igen på något konstigt sätt. Det är misstag. Dessa 3 miljoner kronor äro och förbli borta, därför att det är en redan konstaterad förlust, som föreligger. Om vi ej bevilja anslaget, inträffar intet annat, än att vi få vänta så mycket längre. Den som vill ha Jordbrukarbanken kvar och att lantmännens föreningsrörelse ej skall slås ihjäl i onödan, kan så gott först som sist rösta för utskottets förslag, ty medan gräset växer, dör kon.

Så har man här talat om andelskapitalet. Jag måtte uttryckt mig rysligt illa förra gången, då jag förde det ämnet på tal, och jag skall återigen försöka klargöra vad jag menade. Det kapital, som det är meningen att driva in från andelstecknande medlemmar, är för den enskilde en bagatell. Men växlarna för köpta varor uppgå till större belopp. Slår man ihop dessa saker, växlarna och andelsförbindelserna och driver in detta på en gång, trotsar jag herr Paulsen — han är kanske icke medlem, och om han är det, så klarar han sig nog ändå — att visa, att det är så lättvindigt att reda upp härvan för dessa småbönder. Om jag trott det, hade herrarna ej funnit mig på denna sida.

Vidare har man sagt, att det är ett vågstycke att lämna i bankledningens händer att rekonstruera detta. Jag var ledsen att höra herr Prytz säga, att bankerna äro så renons på medel att reorganisera företag. Jag kan på rak arm, om det gäller, räkna upp en rad industriföretag, där banker med sitt »pekfinger» sagt ifrån, att organisationen skall läggas så och så. De ha pekat på det och det, menar jag, herr Kilbom. De ha gått längre och satt till de le-

dande männen i styrelserna och verkställande direktörer. Kan någon neka till, att så går till, må han träda fram. Jag har reda på att det går till så, och därför kan man ej säga, att Jordbrukarbanken följer dåliga exempel, ty den gör blott som andra, då den handlar så i detta fall. Då frågar jag, vad statsutskottet skulle ha skrivit. Här säges från den ena sidan, som företrädes av herr Bengtsson i Norup, att detta aktstycke är för strängt skrivet mot delägarna i lantmannaoorganisationerna. Från andra sidan säges, att det icke innehåller något, utan är så dunkelt, att ingen kan göra något av det. Vilken åsikt har rätt? Jag tillåter mig hysa den förmodan, att då det gäller en så pass delikat sak som denna, där man ej kan lägga fram allt för allmänheten redan med hänsyn till banklagens föreskrifter, det kan räcka, om jag citerar vad utskottet skrivit. Det tyckes vara så, att vi antingen skrivit dålig svenska eller läsarna ej kunna förstå, vad utskottet skrivit. Om herrarna slå upp sidan 8 i utlåtandet nr 157 — ni kunna gärna läsa hela sidan, men jag skall nöja mig med att läsa upp en del — så står det ungefär på mitten av sidan: »Huvudsyftet med här avsedda stödaktion får enligt utskottets mening anses vara att åstadkomma en nyorganisation av den till riksförbundet anslutna jordbrukskooperationen under så betryggande former, att en fullt bankmässig kreditgivning hädanefter möjliggöres.»

Om ej det där är ganska klara verba, vet ej jag, men för att vara säkra ha vi tillagt: »Härför lärer emellertid erfordras en ingående undersökning från bankens sida av de olika sammanslutningarnas finansiella ställning med hänsyn tagen bland annat till de ekonomiska prestationer, som hos de särskilda förningsmedlemmarna kunna utkrävas på grund av lämnade reversförbindelser av olika slag. Från riksförbundsledningen har inför utskottet vitsordats att nuvarande organisation är behäftad med svåra brister.» Det ha vi ej fått veta förut från riksförbundsledningens sida. Det här är första tillfället, när det sagts inför riksdagen. Man har gjort försök att nyorganisera, men det har ej förut erkänts, att det varit så illa organiserat, som här nämnes. Vidare säger utskottet: »Som ett oeftergivligt krav för bankens medverken till nuvarande skuldbördas lättande lärer därför böra uppställas en genomgripande konsolidering av den nuvarande föreningsverksamheten.» Nu ber jag särskilt herr Sköld och andra att höra på vad som kommer härnäst. Det heter sedan: »Därvid lärer banken ej underlåta att anlita den sakkunskap, som kan stå till förfogande.» Jag skulle tro, att den omständigheten, att ingen i första kammaren haft behov att säga ett enda ord i denna sak, tyder i sin mån på, att utskottet lyckats träffa den gyllene medelvägen och peka ut de vägar, banken har att gå vid en rekonstruktion och vid den undersökning av de ekonomiska mellanhavandena, som skall äga rum. Men det är ej slut med det. Jag vill läsa upp ännu ett stycke ur utlåtandet. Det heter sedan: »Ett viktigt problem är härvidlag möjligheten till rörelsens framtida förseende med erforderligt driftkapital. Skall en sund framtida utveckling av verksamheten kunna tryggas, lärer man härvid i första hand böra bygga på egna kontantinsatser från de enskilda medlemmarnas sida.» Vi ha enligt mitt förmenande icke kunnat skriva strängare, men ej heller kunnat underlåta att skriva så strängt, som vi gjort, ty vår mening liksom även bankledningens är att komma fram till en organisation, som skall behandlas på samma sätt som andra stora kunder fullt bankmässigt i fortsättningen. Och att bankledningen menar allvar därmed, kan jag konstatera. Som ett bevis därför kan jag till protokollet anföra, att det är två föreningar, som redan vid överläggningarna i statsutskottets fjärde avdelning betecknats som varande av den beskaffenheten, att det ej går att rädda dem. Och de ha också trätt i likvidation. Men det är ej nödvändigt att bruka större våld än nöden kräver. Om man ej vill slå ner dessa organisationer, kan jag ej se någon anledning att ej räcka dem en hjälpande hand för att

*Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)*

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

bygga upp en sund rörelse. Och det framgår av utlåtandet, att detta är vad vi vilja.

Jag vill sammanfatta vad jag sagt sålunda: Jag vet, att penningarna äro borta. Det är klarlagt, att de ej finnas längre. De, som vilja hjälpa riksförbundet och föreningarna, och de, som vilja hjälpa Jordbrukarbanken, böra själfvallet följa utskottet, till vars förslag jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Lithander: Herr talman! Det var med stort intresse jag åhörde herr Andersson i Grimbo. Han har sedan år 1923 tillhört styrelsen för Jordbrukarbanken i Göteborg och även varit dess vice direktör. Och vilken bankdirektör skulle ej vilja taga emot 3 miljoner kronor? Det vore mot naturen, om herr Andersson sade: »Nej, det vill jag ej ha.» Men jag vill säga till herr Andersson i Grimbo, att när han talade om, att det är svårt att tjäna två herrar, och att det då ej går bra, så kom jag att tänka på, att det icke går bra att tjäna både Jordbrukarbanken och även dem, som man i alla fall representerar i bygderna, nämligen skattebetalare av olika slag, icke blott av ett slag. Jag förutsätter nu, att var och en, som är hårt intresserad i denna bank, avstår att deltaga i voteringen. Men till alla övriga av kammarens ledamöter, som icke ha någon anställning där, vill jag rikta en allvarlig vädjan att betänka, innan ett votum avges, vilka de yttersta konsekvenserna äro. Här ha vi från auktoritativt håll hört, att vad Jordbrukarbanken beträffar, så torde den då icke vara så alldeles utan resurser, att icke där kan försiggå en lugn avveckling av en del av dessa engagemang, så att man ej på den grund behöver tillgripa denna synnerligen anmärkningsvärda åtgärd att av skattemedel överföra ett sådant belopp till Jordbrukarbanken från Kreditkassan, vilken jag för övrigt satte mig lika mycket emot som herr Andersson i Grimbo. Riksdagen går in på vägar, varpå den ej kan fortsätta, därom kan ej råda tvivel. Herr Andersson i Grimbo sade själf — det kan hända att det var något litet oöverlagt, men det kom rakt ur hjärtat — att de 3 miljonerna skulle vara »för tillfället». Så är det. Vi veta ej, var detta bottnar framdeles. Herr Andersson i Grimbo sade, att det skulle bli ett dräpslag för många, om förslaget skulle avslås. Jag tror ej, att dräpslaget blir så stort för jordbrukarna. Det skulle gå emot många intressen, som äro knutna vid Jordbrukarbanken. Men det är intet intresse för riksdagen och för dem, som vi i allmänhet representera, att här träda in med skattemedel på 3 miljoner kronor.

Så sade herr Andersson i Grimbo, att det, som varit, har varit en barnsjukdom. Ja, barnet är ganska gammalt nu, och det tyckes, som om sjukdomen ej avtagit med åldern utan snarare tilltagit. Och jag fruktar, att ett barn som är så där predisponerat för vissa sjukdomar, nog icke kan komma ifrån dem för framtiden. I varje fall tror jag, att den medicin, som här räddes, ej är den rätta. Det är en kvaacksalvarmedicin. Den botar ej patienten till kropp och själ, i varje fall ej till själen.

Så sade herr Andersson i Grimbo, att det på sin tid icke fanns något enhetligt organ, när det gällde att från utlandet få in viktiga förnödenheter för jordbruket. Jag är ej säker på den saken, men det är i varje fall ej nödvändigt att endast en enda sköter om en sak. Det visar sig i allmänna livet, att när det är flera, som sträva efter en sak, blir det konkurrens. Och det var sannerligen ingen fara för att ej den enskilda handeln skulle kunnat klara ut det.

När herr Andersson i Grimbo jämförde detta stöd åt lantmännens riksförbund med det, som förut var lämnat åt en del banker — jag säger ännu en gång, att jag är lika stor motståndare därtill som herr Andersson själf — så

haltar den jämförelsen. Jag har i mitt förra anförande yttrat, att när staten träder in för att möjliggöra för riksförbundet att lämna ersättning till vissa av de till förbundet anslutna föreningarna i bygderna, är det ej jämnspelet, när enskilda importörer och köpmän själva få bära förlusterna. Jag hörde av en lantman, att i hans hembygd hade enskilda kreditgivare fått taga förluster på 50—60 tusen kronor. Men där träder ej staten in och stöder. Det är en olikhet inför lagen, som man har svårt att finna sig i.

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

Hur emellertid riksförbundet och föreningarna och genom dem Jordbrukarbanken kommit till detta läge, är ganska tydligt belyst genom ett meddelande, som stod i Svenska Dagbladet för den 27 april i år och som rörde ett lantmannaförbund norr över. Jag behöver ju ej peka ut särskilt, vilket det var. Men den, som är intresserad, kan få veta det av mig. Det står om det förbundet, att det bildades 1923, och att redan året därpå fanns en förlust på 90,000 kronor. Riksförbundet ställde sig redan från början skeptiskt till företaget, enär andelskapitalet utgjorde endast 23,000 kronor, och första året lämnades därför inga varor utan garanti av Jordbrukarbanken, som även under årens lopp lämnat betydande räntelindringar och andra förmåner till förbundet. När en bank skötes så, att man på så lösa boliner lämnar ut en sådan kredit till ett företag, vars andelskapital utgjorde endast 23,000 kronor och som första året haft en förlust på 90,000 kronor, så anser jag, att den bedrivit sin verksamhet så, att den ej bör fortsätta och uppmuntras med en present på 3 miljoner kronor. Man skall se efter, hur företaget är skött från början, hur det skötes nu och vad vi ha för garantier för den framtida skötseln. Rörande nämnda förbund säger här: »Alla framställningar från riksförbundet om ökning av aktiekapitalet och minskning av affärsomkostnaderna lämnades utan avseende.» År 1927 hade den balanserade förlusten stigit till 196,000 kronor. Riksförbundet ville då stoppa krediten, men till följd av ingripande från annat håll fick det hela löpa tillsvidare. Förlusten har sedermera ökat, så att den, inbegripet 1929 års förlust på 146,000 kronor, vilken i huvudsak får tillskrivas prisfall, nu utgör icke mindre än 334,000 kronor. Andelsägare i förbundet äro ett flertal lantmannaföreningar men inga privatpersoner. Det är alltså inga av dessa små, som man ömmar för. Detta visar, att man är inne på vägar, som man ej kan försvara, och jag ber, herr talman, att än en gång få yrka bifall till avslagsyrkandet. Och jag vill allvarligen vädja till kammaren att följa detta nu från så många håll, oberoende av partiställningen i övrigt, gjorda yrkande. Det är det enda beslut, som andra kammaren i längden kan stå för.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Då jag kommer att lägga min röst till förman för utskottets förslag, ber jag att med några ord få angiva motiven därför.

Jag vill först uttala ett beklagande av, att man ej år 1923 fick veta hela sanningen om Jordbrukarbankens ställning och icke heller år 1929 fick veta den, samt att den utredning, som föreligger i dag, icke heller giver oss full klarhet i frågan. Jag skall icke ingå på sakfrågan, om staten bör eller ej bör upprätthålla en statlig affärsdrivande bank. Jag vågar emellertid icke rösta emot utskottets förslag, därför att jag fruktar, att det kommer att medföra ekonomisk ruin för stora grupper av vårt folk. Det vore önskligt, att en utredning snarast möjligt komme till stånd, så att vi finge se frågan i hela dess vidd, men såsom frågan nu ligger och efter det beslut, som riksdagen förut fattat i denna sak, synes mig det försiktigaste vara att bifalla utskottets hemställan, till vilken jag alltså ber att få ansluta mig.

Herr **Andersson** i Grimbo: Herr talman! Jag skall be att få rätta en felaktig uppgift, som lämnades av herr Lithander. Han sade nämligen, att jag

Ang.
statshjälps
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

varit vice verkställande direktör i styrelsen för Jordbrukarbanken i Göteborg i sju år. Det är alldeles felaktigt, ty jag har icke varit mer än vanlig styrelseledamot. För övrigt är det ju en lokalstyrelse, så att den betyder icke så mycket varken där nere eller annorstädes och allra minst i riksdagen. Det är naturligtvis Jordbrukarbankens styrelse, den s. k. stora styrelsen, som sitter här i Stockholm, som leder hela bankrörelsen. Herr Lithander borde ju kunna räkna ut och känner mig så pass mycket, att han begriper, att jag icke kan ha betytt så mycket i sådana frågor.

Han anmärkte vidare på att jag hade sagt, att det här endast gällde 3,000,000 kronor. Ja, herr Lithander har nu yttrat sig tre gånger och för varje gång utbrett sig vitt och brett och skrämt folk med att det skulle bli många, många miljoner till. Jag ville bara söka begränsa diskussionen till vad det närmast rör sig om, och för tillfället gäller det 3,000,000 kronor. Det finns därför enligt min åsikt icke någon anledning att på det sättet prata om allt möjligt annat och röra upp himmel och jord. Det var bara det, jag menade med min anmärkning, herr Lithander.

Sedan hade jag påpekat, att jordbrukarna icke längre skulle ha något språkrör, om icke riksförbundet funnes. Vad skulle vi egentligen kunna få för något sedan? Hur skulle vi kunna få ett språkrör för de svenska lantbrukarna i ekonomiska frågor, om riksförbundet fölle bort? Då bleve det nog trusterna, som toge hand om de artificiella gödningsämnen och hela affären. Småhandlarna, som sälja direkt till lantbrukarna, anstränga sig naturligtvis icke för att få ned priserna, ty de få ju i alla fall bara provisionen, d. v. s. skillnaden mellan vad de själva få betala och vad de få igen. De äro icke intresserade av vare sig det ena eller det andra. Hade vi icke haft riksförbundet, hade vi icke stått, där vi nu stå. Skulle riksförbundet falla sönder, skulle vi bli brandskattade av trusterna och av handlandena. Om man alltså icke kan peka på, att lantbrukarna haft direkt nytta av denna rörelse, så ha de i alla fall haft indirekt sådan. Det kan ju vara en jämförelse att tala om en person, som yttrade sig om nyttan av mjölkningsmaskiner och därvid sade, att dessa maskiner göra mest nytta bara de hänga på ladugårdsväggen, ty då äro fruntimmerna lättare att komma till tals med. Det är likadant här med denna rörelse.

Så uppmanade herr Lithander dem, som ha intresse i Jordbrukarbanken, att icke deltaga i voteringen. Jag vet icke, vad han då tänkte sig. Det är ju 20,000 aktier och av dessa har riksdagen, d. v. s. staten, 19,946 stycken, om jag icke missminner mig. Vem är det då, som representerar? Jo, det göra vi ju alla såsom riksdagsmän. Det skulle i så fall icke bli några kvar, som kunde rösta. Skola vi använda sådana argument, skulle jag ju lika gärna kunna säga till herr Lithander att han bör då hålla sig borta lika väl som jag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlätna proposition; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lithander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslags:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 157, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlätna proposition.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang.
statshjälp åt
Svenska lant-
männens
riksförbund.
(Forts.)

§ 3.

Herr statsrådet *Lundvik* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 279, angående godkännande av en i Genève den 24 mars 1930 undertecknad handelskonvention.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Å föredragningslistan var härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 158, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. i ämnet väckta motioner.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t — jämte det i propositionen förutsatts, att gällande bestämmelser om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. skulle bibehållas oförändrade även under budgetåret 1930/1931 — under åberopande av det vid propositionen under rubrik: »Utgifterna. För flera huvudtitlar gemensamma frågor; 4. Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.», fogade statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen besluta, att dyrtidstillägg åt vissa grupper av befattningshavare m. fl. skulle utgå av vissa under särskilda titlar anvisade medel.

I enlighet med grunderna för kamrarnas remiss av statsverkspropositionen hade utskottet behandlat denna framställning med undantag av de delar, som berörde befattningshavarna under jordbruksdepartementet och pensions- och indragningsstaterna.

Vidare hade Kungl. Maj:t i förutnämnda proposition under de huvudtitlar, vilka vore föremål för statsutskottets behandling, föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnader för dyrtidstillägg för budgetåret 1930/1931 såsom extra förslagsanslag anvisa vissa anslag.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 178, av herr *Bärg m. fl.*, och den andra inom andra kammaren, nr 215, av herr *Hage m. fl.*, i vilka motioner hade föreslagits, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förslag till dyrtidstilläggens utgående till befattningshavare i statens tjänst besluta, att nämnda dyrtidstillägg skulle utgå för budgetåret 1930/1931 efter samma grunder, som gällde för budgetåret 1929/1930, dock med vissa i motionerna angivna ändringar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å motionerna I: 178 samt II: 215, besluta, att gällande allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skulle fortfarande äga tillämpning;

b) besluta, att dyrtidstillägg åt befattningshavare och pensionärer vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller vid av

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

nämnda verk övertagna företag eller inrättningar samt dyrtidstillägg åt befattningshavare vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, patent- och registreringsverket samt försäkringsinspektionen skulle utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestredes, så ock att dyrtidstillägg åt vägingenjörer, biträdande vägingenjörer och vägingenjörssassisterter skulle utgå av automobilskattemedel; och

att, där arbetslönerna vid arméns och marinens verkstäder och fabriker m. fl. anläggningar vore uppdelade i grundlöner och dyrtidstillägg, kostnaderna för dyrtidstilläggen skulle bestridas från vederbörande underhålls- eller anskaffningsanslag; samt

c) till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg för budgetåret 1930/1931 såsom extra förslagsanslag anvisa

under andra huvudtiteln	kronor 1,400,000
» tredje »	» 220,000
» fjärde »	departementet . . kronor 35,000
	lantförsvaret . . » 4,300,000
	sjöförsvaret . . . » 1,700,000
	flygvapnet . . . » 140,000
	» 6,175,000
» femte »	» 4,600,000
» sjätte »	» 150,000
» sjunde »	» 2,550,000
» åttonde »	» 5,700,000
» tionde »	» 820,000.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Rydén*, *Asplund*, *Wallés*, *Bergström*, *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Carlsson-Frosterud*, *Törnkvist* i Karlskrona och *Wigforss*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) beträffande befattningshavare under andra, tredje, femte—åttonde samt tionde huvudtitlarna, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag, och med bifall till motionerna I:178 och II:215, besluta, att gällande allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skulle fortfarande äga tillämpning, dock med nedanstående ändringar, som skulle äga tillämpning från och med den 1 juli 1930:

»1) stadgandet om minskning av dyrtidstillägget för icke barnförsörjningspliktig befattningshavare, som är under 25 år, utgår,

2) utöver barntillägget och det procentuella dyrtidstillägget utgår ett tillägg enligt nedanstående grunder:

Tillägg till befattningshavare i reglerade verk.

L ö n e k l a s s	Tilläggens belopp i kronor pr år						
	A-ort	B-ort	C-ort	D-ort	E-ort	F-ort	G-ort
1—8	168	180	192	204	216	228	240
9—10	132	144	156	168	180	192	204
11—12	96	108	120	132	144	156	168
13—14	72	84	96	108	120	132	144
15—16	60	72	84	96	108	120	132

Tillägg till övriga befattningshavare.

Till icke-ordinarie befattningshavare, vilka åtnjuta avlöning efter andra grunder, än vad i löneplanen för ordinarie befattningshavare vid de reglerade verken är stadgat, samt till befattningshavare vid oreglerade verk, ävensom till i statens tjänst anställda arbetare, vilka åtnjuta dyrtidstillägg, skall tillägg utgå å respektive dyrorter med samma belopp, som enligt ovanstående tabell utgår till befattningshavare i reglerat verk, vilka åtnjuta motsvarande avlöning, med iakttagande dock, att befattningshavare, vars avlöning är större än enligt löneklasserna 8, respektive 10, 12 eller 14, men mindre än nästföljande löneklass, alltid skall hänföras till den löneklassgrupp, där tillägget är mindre»;

b) besluta — — — anskaffningsanslag;

c) till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg för budgetåret 1930/1931 såsom extra förslagsanslag anvisa

under andra huvudtiteln		kronor	1,570,000
» tredje »	»	»	225,000
» femte »	»	»	5,450,000
» sjätte »	»	»	160,000
» sjunde »	»	»	3,150,000
» åttonde »	»	»	6,000,000
» tionde »	»	»	1,050,000

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman, ärade kammarledamöter! Nu ha ni väl fått för er, att jag ovillkorligen skall stå här i talarstolen hela dagen, men det är ingalunda meningen. Jag får erkänna, att jag denna gång tar till orda med lättare hjärta än vad jag gjorde förra gången. Var den förra saken rättvis i förhandenvarande situation, är denna ännu rättvisare.

Vi skola komma ihåg, att under krisåren gick det flera år, innan statstjänarna fingo någon som helst kompensation för dyrtiden. Ett år försökte man från det håll, jag företräder, jämte några andra få fram ett tillfälligt tillägg. Blankt anslag! Varför jag påminner om den situationen nu, det är därför, att jag redan från början vill säga, att den konsekvens, som den gången uppkom, var av sådant slag, att jag tror, att herrarna gjorde klokt i att ta den med i räkningen. Det befanns nämligen, att när sedan riksdagen äntligen kom sig för att bevilja något, så fick det tas till bra mycket större summor än vad det först var fråga om, och samma kan förhållandet bli nu.

När man sedan kom fram till att försöka få vad man då ansåg vara en rationell ordning i dessa ting, så tillsattes en kommitté, som fick i uppdrag att utreda på vilket sätt dyrtidstilläggen borde anordnas för att verka så rättvist som möjligt och på samma gång ge det bäst avvägda resultatet i förhållande till rådande prisläge. Därifrån har man nu den glidande skalan, som den har kallats, och jag vill skynda mig att säga, att om den hade fått stå orubbad, hade det varit något svårare i dag för statstjänargrupperna att komma fram och propagera för sina kravs genomförande, därför att då hade man kunnat tala åtminstone om bibehållen reallön. Det kan man icke göra i dag, ty man skar med ett djupt snitt ned dyrtidstilläggen år 1923. Utan några som helst utredningar satte man bara av finansiella skäl ned den lön, som man faktiskt utlovat åt statstjänare av olika kategorier. Man skyllde på finansiella svårigheter. Det är ju möjligt, att de vore större den gången än i dag. Jag tror jag kan säga, att de vore mycket större, men ett system, som i och för sig är tillkommet med anspråk att verka rättvist, kan rimligen icke få läggas om på

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
i statens tjänst
m. m.
(Forts.)

det sättet, att man fyller en brist i statskassan genom minskning på de löner, som man faktiskt utlovat åt vederbörande. Det sade jag då, och det säger jag i dag.

I den situation, som nu föreligger, är det faktiskt på det sättet, att statstjänarna få utföra ett mera ansträngande och mera krävande arbete än tidigare, och de få utföra det mot lägre lön. Det har sagts i reservanternas motivering, och jag vill passa på att vitsorda, att den uppfattning är riktig, som kommer fram i reservanternas motivering. Vid statens järnvägar är det så, att om man ser efter hur mycket folk som var anställt i förhållande till banlängden år 1913, finner man, att det nu, alltså bara vid statens järnvägar, skulle behövas åtminstone 8,000 personer mera än då för att man skall få samma relation. Så pass mycket har det dragits in. När man därtill kan konstatera, att trafikrörelsen nu är mycket större än vad den var år 1913, så tror jag, att man med fog kan säga, att det, som reservanterna ha skrivit i sin motivering, är riktigt.

Om jag vidare ser efter hur det står till på den privata arbetsmarknaden, måste jag säga mig, att medan statstjänarna fått finna sig uti, att deras konstanta lön fallit undan för undan i och med att indextalet förändrats nedåt, så har på den övriga arbetsmarknaden inträffat raka motsatsen. Där har index också fallit, d. v. s. varorna ha blivit i någon mån billigare, men där har man samtidigt fått en förbättring av reallönen, därför att man har beviljat större eller mindre tillägg per timme. Jag tror, att det skall vara svårt att motsäga mina uppgifter därvidlag. Jag ber endast att till protokollet få konstatera, att t. o. m. vid de avtalsförhandlingar, som pågått så sent som under detta år, har man måst göra justeringar uppåt. Jag kanske kan våga mig på att tillägga, att i de fall, då affärsverken haft möjlighet att utan riksdagens hörande gå in för justeringar av löneläget i förhållande till vad arbetsmarknaden i sin helhet efter regeln om tillgång och efterfrågan ger vid handen, så kan man konstatera, att det även här skett en förskjutning uppåt. Jag vill bara, att herrarna skola hålla dessa saker i minnet och icke försöka göra gällande, att statstjänarnas krav äro oresonliga.

Det har sagts från något håll, att man kan erkänna, att på den högsta dyrtorten är det svårt, men att detta icke är fallet på rena landsbygden eller på B-orter, som ju ligga närmast över. Jag vill i det fallet icke inveckla mig i några långa sifferbataljoner. Jag vill endast konstatera, att en utredning, som jag har i min ficka och som jag kan ta till, ifall det behövs, för en stationskarl på B-ort med hustru och två barn visar, att sedan han betalat alla nödvändiga utgifter, som han rättvisligen icke kan komma ifrån, är det 79 öre per dag över per person att existera på. Nu vill jag fråga: Vem är i stånd att administrera en budget med ett så litet belopp för de egentliga livsmedelskostnaderna? Jag har haft tillfälle i statsutskottet att se stater från olika håll, där det varit fråga om, jag höll på att säga, massutfodring, d. v. s. där det varit fråga om att få fram för en stor skara människor billigast möjliga mathållning, och jag kan icke erinra mig, att man någonstades lyckats komma under dessa 79 öre i fråga om livsmedelsinköp. Här, i den lilla skala, som ett arbetarhushåll representerar i förhållande till låt mig säga ett regementes stat, begär man, att hustrun skall kunna trola. Man begär, att hon skall kunna, trots att hon i de allra flesta fall på grund av förhållandenas makt måste göra inköp för dagen, administrera sitt hushållskonto för ett billigare pris än man kan, då man köper in så stora mängder matvaror, som åtgå till ett helt regemente. Man får taga hänsyn till sådana saker, då man går att bedöma statstjänarnas krav.

Går jag sedan över till att se, huruvida de krav, som reservanterna här ha framställt, äro omöjliga att finansiellt genomföra, så vill jag till att börja med konstatera, att finansministern själv har räknat med ett indextal av 171. Förhållandena nu peka på att detta index kommer att bli cirka 165. Detta fall

från 171 till 165 representerar i runt tal enligt de beräkningar, som ha gjorts för statsutskottets fjärde avdelning, icke mindre än 11,500,000 kronor. Om herrarna läsa igenom de olika förslagen, utskottets och reservanternas, skola ni finna, att det i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag icke ens rör sig om så stor merutgift som den utgift, vi nyss beslutade här i andra kammaren.

Jag tror sålunda, att man mycket lugnt kan gå in för reservanternas förslag. För att hålla vad jag lovade tidigare att icke i onödan besvara kammaren skall jag, herr talman, be att få sluta med ett yrkande om avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Carlsson-Frosterud* och *Nilsson* i Örebro.

Herr **Persson** i Fritorp: Herr talman! Jag förutsätter, att kammarens ledamöter ha sin bestämda uppfattning i denna fråga, och även om det finnes mycket att i densamma andraga, skall jag fatta mig så kort som möjligt. Jag skall på denna fråga anlägga, kan jag säga, helt allmänna synpunkter.

Jag kan nämna, att i utskottet var det en mycket kort debatt om detta ärende. Det förekom egentligen bara yrkande om bifall till utskottets förslag och bifall till reservationen utan någon egentlig sakdebatt. Jag skall, herr talman, icke heller upptaga någon sådan här i kammaren. Det är ju för övrigt ingen överdrift att säga, att under de senast förflutna åren har det icke varit någon debatt att tala om i kamrarna om denna sak. Jag kan som ett belägg för detta mitt påstående andraga det anförande — det är bara tre, fyra rader — som hölls i fjol av den föregående ärade talaren i denna fråga. Herr Anderson i Råstock yttrade då i sitt huvudanförande:

»Alla känna här, hurudan ställningen är. Det är av Kungl. Maj:t under fjolåret tillsatt en lönekommitté, som håller på att arbeta in dyrtidstillägg i de fasta lönerna och som dessutom har andra löneutredningar sig förelagda. Och det är min bestämda förvisning, att den kommittén icke kan underlåta att, i den mån det är möjligt och i den mån de från de olika organisationerna framförda kraven äro berättigade, taga hänsyn till dessa, särskilt i vad det gäller de lägst avlönade befattningshavarna.»

Jag vill säga, att det hade varit angenämt, om min ärade vän herr Anderson i Råstock hade hållit samma anförande i dag som i fjol. Jag håller före att ärendet ligger ungefär enahanda till. Jag nödgas därför fråga, varför det i år blivit en sådan storm i denna fråga. Det är ju så, som herrarna finna, att såväl Kungl. Maj:t som utskottet vilja bevara de principer och de grunder, som gällt för dyrtidstilläggens utgående nu under en lång följd av år. Jag kan icke finna någon annan orsak än den, att det s. k. index fallit och att lönerna därigenom blivit något reducerade. Det är ju självfallet, när man har baserat dessa tillägg på detta s. k. index.

Vad reservanterna här vilja är först, att det stadgande, som nu finns om minskning av tillägget till icke barnförsörjningspliktig befattningshavare under 25 år, skall utgå, samt vidare att det skall införas särskilda tillägg efter i reservationen angivna grunder utöver det vanliga procentuella dyrtidstillägget. Om den ekonomiska innebörden av detta yrkande upplysa reservanterna, att det för den civila statsförvaltningen och de affärsdrivande verken skulle medföra en utgift av 9 å 10 miljoner kronor. I annat sammanhang säga reservanterna, att man sedermera under riksdagen skall inkomma med förslag om dyrtidstillägg till andra personalgrupper, främst inom försvarsväsendet och vid statsunderstödda läroanstalter. Vidare erinra reservanterna om att man jämväl måste upptaga till prövning frågan om dyrtidstilläggen för pensionärer samt änkor och barn. Man vet sålunda i detta ögonblick icke något om storleksordningen av dyrtidstilläggen, i händelse riksdagen nu skulle bifalla vad reservanterna här föreslå.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befattningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Jag vill för min del ingalunda kategoriskt uttala, att de lägre befattningshavarna i statens tjänst ha det så bra. Det är mycket möjligt, att deras löner behöva någon avvägning, och även att dyrortsgrupperingen jämväl behöver undergå en justering, men jag förmenar, att herrar reservanter på denna fråga mera anlägga stockholmssynpunkter än rikssynpunkter. Den föregående ärade talaren nämnde visst också något om hyrorna, och de äro, som vi alla veta, här i Stockholm alldeles olidliga. Vad detta beror på skall jag i detta sammanhang icke alls gå in på. Den frågan var ju föremål för en lång debatt i onsdags, när kammaren debatterade hyreslagstiftningen. Jag vill bara säga det, att det förefaller mig, som om det icke behövdes någon särskild yrkes-skicklighet att uppbygga dessa ladugårdsliknande komplex, som äro så moderna här i huvudstaden. Jag vill dock vördsamt fråga herrar reservanter, om herrarna äro villiga att medverka till, att byggnadsarbetarnas löner här i Stockholm sänkas. De ha det mycket bättre än statstjänarna. Därom är jag för min del helt och fullt övertygad.

Emellertid — och detta är ändå det för mig mest avgörande — anser jag tidpunkten vara synnerligen illa vald för att på sätt, som här framhållits, på yrkande av enskilda motionärer höja dyrtidstilläggen. Jag vill blott säga: Vad skola jordbrukarna säga, om riksdagen i år går in för att höja stats-tjänstemännens löner? Det är dock så, mina herrar, att kronans kaka är i många fall kanhända liten, men den är säker. Men såsom vi alla veta få jordbrukarna numera sälja sina produkter till priser, som i många fall ligga under de före kriget gällande, trots att arbetslönerna för dem flerdubblats och kostnaderna för de för deras drift nödvändiga redskapen m. m. mångdubblats. Jag skall, herr talman, icke alls gå in på denna fråga om jordbrukets nödläge. Den frågan kommer nog att om några dagar säkerligen bli föremål för långa debatter. Tror någon vidare, att industriens högkonjunktur kommer att fortsätta, om jordbrukskrisen blir latent? Tyvärr tyda alla tecken på att så blir fallet. Den föregående ärade talaren nämnde också något om vad reservanterna anfört, nämligen att det statsfinansiella läget för närvarande är sådant, att staten icke gärna kan undandraga sig att lämna den erforderliga hjälpen till förbättring av de sämst ställda statstjänstemännens löneförhållanden. Jag vill härtill blott säga, att allting här i världen är underkastat förvandlingens lag och vad som är bra i år kan vara raka motsatsen ett annat år. Ingen kan garantera, att statens finanser äro lika goda nästa år som i år.

Jag lovade, herr talman, att fatta mig kort, och jag skall därför icke längre taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för denna gång, utan ber att med dessa korta ord få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall be att i motsats till den föregående talaren få säga, att jag tror, att man med mycket stor bestämdhet kan påstå, att just i år föreligga vissa bestämda motiv, som kunna anföras för att taga upp denna fråga till en längre och ingående debatt, samt att just i år föreligga i högre grad än under förra året vissa skäl, som tala för att tillmötesgå stats-tjänstemännens framställningar om ökade dyrtidstillägg.

Jag vill då först och främst naturligtvis säga, att motiven för en sådan löneförhöjning med hänsyn till dyrtidstilläggen ha varit starka även föregående år, men om man skall tala om skillnaden i styrka mellan motiven från detta år och från föregående år, så vill jag bestämt hävda, att i år ha anförts särskilt vägande skäl, som kanske icke kunde med fullt så stor styrka anföras under föregående år.

Ett sådant vägande skäl är bland annat, att när detta förslag om ökade dyrtidstillägg fördes fram föregående år, hade man ändå den känslan, när utskotts-

majoriteten avvisade förslaget, att den lönereglering, som den föregående talar-
 ren nämnde om, skulle komma *tämligen snart*. Nu föreligga emellertid i år
 meddelanden, som visa, att man kan ha anledning tro, att denna lönereglering
 icke kommer så hastigt som man från början väntat.

Det är nämligen på det sättet, att när den kommitté, som är sysselsatt med
 denna fråga, tillsattes, hade man ju väntat, att frågan skulle tagas upp vid 1930
 års riksdag. Nu får man av de föreliggande handlingarna bestämd klarhet i,
 att frågan antagligen icke kommer upp förrän 1931 eller 1932. Då menar jag,
 att detta måste vara en omständighet, som gör, att man kan resonera ungefär
 på följande sätt: När statstjänstemännen icke nu kunna få en lönereglering
 vid den tidpunkt, som man ställt i utsikt, då är det mycket rimligt, att man
 vid utmätande av dyrtidstillägget söker att i någon mån kompensera den förlust,
 som inträffat för statstjänstemännen genom att löneregleringen icke kommit
 till vid den tidpunkt, som förut ställts i utsikt. Detta är alltså i första hand,
 såsom jag nu ser saken, en omständighet, som talar för att vi nu borde kunna
 taga upp denna fråga till verklig granskning och icke avvisa den på sådana
 skäl, på vilka man avvisat förslaget föregående år.

För min del vill jag fästa uppmärksamheten på, att när man i år från stats-
 tjänstemännens sida opinierat för att redan i år få bättre dyrtidstillägg, så är
 denna opinion i år starkare och kraftigare än den varit förut. Den är icke
 uppagerad utan den grundar sig på starka fakta, och vilka äro då dessa
 fakta? Ja, de berördes i någon mån av herr Anderson i Råstock, och jag skall
 också be att få något beröra dem.

Det är nämligen på det sättet, att det aldrig någonsin tillförene framträtt för
 statstjänstemännen så öppet och tydligt, huru klyftan mellan kommunalarbetar-
 nas och de kommunalanställdas löner och industriarbetarnas löner, å ena sidan,
 samt statstjänstemännens löner, å andra sidan, vidgats allt mer och mer.
 Ja, det kan verkligen konstateras, att, när man jämför statstjänstemännen, sär-
 skilt de lägre, med kommunalarbetarna, med de kommunalanställda samt med
 personer i enskild tjänst över hela linjen, skillnaden håller på att bli så stor,
 att detta missgynnande av särskilt de lägre statstjänstemännen framträder för
 dessa just nu på ett alldeles särskilt sätt. Och det är ganska naturligt, att detta
 är en av orsakerna till att opinionen från statstjänstemännen för någon förbättring
 av dyrtidstillägget blivit starkare.

Orsakerna till att denna klyfta blivit allt större och större är, bland annat,
 att dyrtidsindexet för statstjänarna gått ned. Nu säger någon, att det är helt
 naturligt — när vi nu gått in för ett sådant stadgande med en index, som går
 upp och ned, och efter vilken lönerna skola bestämmas — att, när indexen går
 ned, så få även statstjänstemännen lägre löner, och det få de väl finna sig
 uti. Ja, om det nu vore på det sättet först och främst, att statstjänstemännen
 erhöles ett dyrtidstillägg, som vore direkt anpassat efter dyrtidsindex, då kunde
 man kanske säga, att det vore något rimligt uti det motpåstående, som här göres.
 Men nu veta vi var och en i första hand, att statstjänstemännen erhålla ett
 dyrtidstillägg, som är lagt långt nedanför den compensation, som de med hän-
 syn till dyrtidsindexens storlek skulle äga utfå.

Det är först och främst detta, som man har anfört i detta avseende, men
 här till kommer också en annan omständighet. Nu uträknas denna index
 med hänsyn till och på grund av priserna från en massa samhällen i landet. På
 grundvalen av dessa siffror har man kommit fram till denna genomsnittsindex.
 Det kan ju hända, att i vissa samhällen inträffat en viss förskjutning nedåt
 med hänsyn till kostnaderna för livsförnödenheterna, och där finna väl stats-
 tjänstemännen, att det icke är så orimligt, om de få en nedsättning i dyrtids-
 tillägget. Men på sådana platser — och deras antal är mycket stort — där i
 verkligheten indexen för ett flertal livsförnödenheter alltså går uppåt, såsom

Ang.
 dyrtidstillägg
 åt befat-
 tningshavare i
 statens tjänst
 m. m.
 (Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

t. ex. i Stockholm och en del andra platser, eller kanske står kvar på samma punkt som förut, framträder detta förhållande, att inkomsten går ned, men samtidigt priserna gå upp eller äro oförändrade, för dessa tjänstemän såsom någonting alldeles orimligt. Detta är givetvis en av orsakerna till, att nu i vår tid på en massa platser denna agitation framträtt på ett alldeles särskilt sätt och åstadkommit denna opinion, som tagit sig uttryck i massmöten av olika slag.

Ja, detta är några av de omständigheter, som jag velat peka på såsom motiv för att på ett ännu kraftigare sätt i år taga upp denna fråga till en ingående behandling och tillmötesgå de framställningar, som gjorts. Dessa framställningar äro alltså särskilt grundade på uppskjutandet av den väntade löne-regleringen. I detta sammanhang, när det gäller denna löne-reglering, skall jag be att få säga några ord om den saken, därför att frågan om en löne-reglering har ett mycket intimt samband med den fråga, som vi behandla i dag. Jag skall nämligen be att få säga, att de *direktiv*, som åstadkommits för en löne-reglering för statstjänstemännen, och som kommit till synes i pressen, dessa direktiv anse statstjänstemännen nu vara mycket egendomliga. Man har på en del håll förklarat, att dessa direktiv, som skulle gälla för en blivande löne-reglering, skulle tolkas så, att det egentligen endast skulle åstadkommas en löne-reglering, som i huvudsak skulle bestå däri, *att man lade ihop dyrtidstillägget och lönen* och på grundvalen därav åstadkomme en samlad fast lön. Nu finnas, så vitt jag förstår, olika meningar om hur dessa direktiv skola ut-tolkas. Men för min del måste jag säga, att skola dessa direktiv tolkas — såsom man sagt från en del håll — på detta orimliga sätt, då tycker jag, att man har anledning att särskilt här i debatten taga upp den saken till något närmare begrundande och granskning. Jag har aldrig någonsin varit med om, så vitt jag vet, åtminstone, att när man skulle åstadkomma en löne-reglering, man givit så krångliga direktiv, som i detta fall givits. Jag hade annars tänkt mig, att när man skall åstadkomma en löne-reglering, även i det fall när det är fråga om att slå ihop dyrtidstillägget och lönen, så bör man väl till den kommitté, som skall behandla den frågan, ge de direktiven, att man visser-ligen skall åstadkomma en sammanslagning av lönen och dyrtidstillägget, men att man därutöver även tager upp frågan, om var man bör placera den eller den befattningshavaregruppen med hänsyn till nu gällande förhållanden och med hänsyn till det arbete, som den eller de tjänstemannagrupperna ha att prestera.

I detta fall vill jag säga, att utvecklingen i statens verk, eller åtminstone i en hel del av statens verk, under de senaste åren gått i den riktningen, att en hel del befattningshavare, som man förr i världen icke ansåg vara kvalifi-cerade och därför icke anförtrött något mera kvalificerat arbete, åt dem har man sedermera undan för undan anförtrött mera kvalificerat arbete. Det är ett känt förhållande, och då måste man säga sig, att när det är fallet, är en sådan tolkning av direktiven för att åstadkomma en löne-reglering, som ute-slutande består i att man lägger ihop dyrtidstilläggen och lönerna, synnerligen orimlig.

Denna tolkning skulle ju kanske kunna resultera i att man nu skulle åstad-komma ett sådant sammansläende av lön och dyrtidstillägg och därefter åstad-komma en ny löne-reglering, där man tager hänsyn till var man skall placera den eller den befattningshavaren. Men skall man förfara på det sättet, får jag verkligen säga, att det skulle vara synnerligen orimligt att åstadkomma ett sådant dubbelarbete. Och, såvitt jag vet, har man icke förfarit på det sät-tet förut, när det varit fråga om löne-regleringar.

Jag vill i detta sammanhang säga, att just den omständigheten, att det är nödvändigt att nu åstadkomma en viss upplacering av de lägre befattningsha-varna — på grund därav att man av dem utkräver ett mera kvalificerat ar-

bete, fordrar genomgående av kurser m. m. sådant — just den omständigheten motiverar, enligt mitt sätt att se, en lönerreglering, för att uppnå att detta mål åstadkommes så *fort som möjligt*. Men när detta icke kan ske vid denna riksdag, då har man från den utgångspunkten motiverat, att vederbörande, särskilt när det gäller de lägre befattningshavarna, nu i år i alla fall borde kunna få åtminstone någon förbättring i dyrtidstillägget. Och det är ifrån den utgångspunkten, som motioner väckts dels i första kammaren av herr Berg jämte några av kammarens ledamöter samt i andra kammaren av mig jämte ett flertal av kammarens ledamöter.

Jag vill för övrigt säga, att detta uppflyttande av dessa lägre befattningshavare genom att åstadkomma något bättre dyrtidstillägg, även motiveras med hänsyn därtill, att man år 1923 åstadkom en nedplacering av dem i löneskalan, trots det att dessa befattningshavare vid denna tidpunkt hade börjat att allt mer få bättre och högre arbetsuppgifter. Då nu utvecklingen gått i den riktningen, att dessa befattningshavare anförtratts mera kvalificerat arbete, samt då dessutom det åstadkommits en omläggning i arbetet, en rationalisering, genom vilket dessa befattningshavare tvingats att prestera mera arbete, när allt detta är ett faktum, då menar jag, att det finns oerhört starka synpunkter, som kunna anföras till förmån för att man — trots det pågående löneregleringsarbetet — nu under mellantiden, till dess löneregleringen blir färdig, ger dessa lägre befattningshavare någon förbättring i dyrtidstillägget.

Nu säger den föregående talaren: Vad skola de i jordbruket anställda säga om detta? Jag skall icke ingå i några detaljer på den saken, men så mycket vill jag säga, att för jordbrukets avsättningsmöjligheter kan det icke vara till någon nackdel, att det finns en del löntagare, som kunna köpa varor av bönderna. Jag har haft tillfälle att konstatera detta, särskilt i Norrland vid den där inträffade storstrejken vid Luossavaara-Kiurunavaara A.-B. Under mellantiden, då strejken pågick, fingo arbetarna leva på en mycket låg levnadsnivå och hade små inkomster, och därigenom kom jordbruket där uppe i mycket stora svårigheter. Det är förresten ett axiom, som knappast behöver diskuteras, att det är till fördel för jordbruket, att det finns löntagare, som ha något så när skaplig inkomst. Särskilt nu i vår tid, då skatter och hyror taga ett synnerligen stort grepp i löntagarens portmonnä, blir följden den, att, om denna lön är orimligt liten, löntagaren måste på alla möjliga sätt söka inskränka sina inköp av livsfrnödenheter från jordbruket. Jag tror alltså, att denna synpunkt bör kunna anföras såsom ett svar till den föregående talaren, som anser, att det skulle vara så farligt att ge en rimlig lön till de befattningshavare, som det här är fråga om.

Jag skall inskränka mig till detta såsom motivering för det yrkande, som jag kommer att göra. Jag kommer naturligtvis att yrka bifall till den reservation, som är avgiven vid utskottets utlåtande och som grundar sig på de i ämnet väckta motionerna. Men jag vill, utöver vad jag nu sagt, tillägga, att det, man här begär, är *små* saker. Den högsta löneförhöjning, som det skulle bli fråga om på den dyraste orten för vissa befattningshavare, skulle bli cirka 20 kronor i månaden. Och för en stor del befattningshavare blir summan betydligt mindre. Det är visserligen sant, att det är fråga om ganska stora utgifter för staten. Men så måste det bli i fråga om det hundratusental av statstjänare, som det ju här gäller.

I det sammanhanget vill jag även peka på en annan sak, nämligen den, att för en stor del av befattningshavarna har det i verkligheten under dessa år inträffat en försämring av löneregleringsbestämmelserna. Lönereglementet, som antagits, står visserligen kvar. Men på grund av att befodringsmöjligheterna nu äro mindre och på grund av att befattningshavarna få gå många år på prov, så att en befattningshavare får en fast och ordinarie anställning

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
statens tjänst
m. m.
(Fortw.)

först ganska sent, då han kanske kommer över 30—35-årsåldern, blir följden, att i verkligheten har utvecklingen korrigerat lönereglementet för stora delar av statstjänarna i försämrande riktning. Jag menar, att den omständigheten är också av vikt att betona i detta sammanhang.

När man samtidigt ser, hurusom man t. ex. i fråga om banarbetare, som också äro anställda vid statens järnvägar, genomdrivit förhandlingar, som resulterat i *förhöjning* av lönerna, och att deras krav därmed understötts och gillats av statsmakterna, så tycker man, att hela denna utveckling inom statens löneregleringsverksamhet är sådan, att den påminner om det gamla ordspråket, att »den vänstra handen vet icke, vad den högra gör». Man tycker alltså, att när statsmakterna på detta och många andra sätt sagt ifrån, att förhållandena i allmänhet äro sådana, att de motivera en förhöjning för särskilt de lägre befattningshavarna, så borde den allmänna uppfattning, som konfirmerats och gillats av staten och enskilda företagare på många sätt, även gälla med avseende på de befattningshavare, vars lönefråga vi här behandla.

Det är från den utgångspunkten, herr talman, och med anförande av dessa skäl, som jag för min del ber att få sluta mitt anförande med att yrka bifall till den här föreliggande reservationen.

Med herr Hage förenade sig herrar *Eriksson* i Stockholm, *Höglund* i Stockholm, *Höglund* i Göteborg och *Ström*.

Herr **Lovén**: Herr talman, mina damer och herrar! När herr Persson i Fritorp anförde, att tidpunkten för en ökning av statstjänarnas dyrtidstillägg nu vore mycket illa vald, skulle jag vilja fråga herr Persson i Fritorp och övriga majoritetare i utskottet, när denna tidpunkt blir väl vald? Den har, ända sedan jag kom in i riksdagen 1917, icke varit »väl vald» för statstjänarna någon gång. Det skulle intressera mig mycket att veta, hur världen skall se ut, när man från höger och herr Perssons i Fritorp sida säger, att nu är rätt tidpunkten inne för statstjänarna att göra sina anspråk gällande.

Herr Persson i Fritorp säger vidare: Vad skulle jordbrukarna säga, om vi i år höjde statstjänarnas dyrtidstillägg? De sade väl som nyss, när efter jordbrukarkrisen centralkassan fått 3 miljoner kronor: »Nu hava vi fått vårt; vi bry oss icke nu om statstjänarnas dyrtidstillägg.» Man sade väl på landet bland jordbrukarna: »Få vi bara våra månghundra krav tillfredsställda, intresserar det oss icke ett spår, hur det går med statstjänarnas löner.»

När regeringen på sin tid gav 1928 års lönekommitté i uppdrag att inarbeta kristidstilläggen i de fasta lönerna, gjorde regeringen det experimentet att sticka huvudet i busken. Ty det rätta, nödvändiga och oundvikliga hade varit, att kommittén fått i uppdrag att göra en verklig och bestående lönereglering för alla statstjänare, en lönereglering, som hade förhindrat, att »mönsterarbetsgivaren» sjunkit ned till att kanske snart bliva den sämste arbetsgivaren i landet.

När år 1918 statsmakterna sågo sig nödsakade att räcka statstjänarna en hjälpande hand, var redan det stora flertalets av statstjänarna ekonomi så undergrävd, att den knappast sedan dess hunnit repa sig. 1920 fick man sedan en månadslön, som något så när svarade mot levnadskostnaderna. Men detta varade tyvärr icke så länge. Ur statstjänarnas löner skulle statens dåliga finanser repareras. Och så skars deras kristidstillägg ner, tills det var nere vid eller under existensminimum.

Nu säger socialstyrelsen, att under åren 1920 till 1928 hava levnadskostnaderna i landet sjunkit med 36 procent. Men dyrtidstillägget för statstjänarna vid nyreglerade verk har under samma tid sjunkit med 88 procent. Räknar man lön och dyrtidstillägg tillsammans, hava deras inkomster sjunkit med 42.3

procent, detta då uträknat för en elfte gradens tjänsteman, placerad på C-ort. Om man räknar, hur det är för arbetarna i genomsnitt i vårt land, så hava deras löner under samma tid i genomsnitt sjunkit med endast 25 procent, medan den, som sagt, för statstjänarna i genomsnitt sjunkit med 42.3 procent.

Vad är det för skäl, som åberopas i år för avslag på statstjänarnas billiga begäran? Det kan i år icke vara statens dåliga finanser, som äro skulden till detta avslag.

För att taga ett exempel från min egen hemstad, så har en stationskarl i Malmö i lägsta lönegraden en lön plus dyrtidstillägg av 212 kronor 75 öre i månaden och i högsta lönegraden 267 kronor 75 öre. Vi skola komma ihåg och icke glömma, vilken dyr stad Malmö är med sina höga hyror.

Men spårvägspersonalen, som är kommunalanställd i samma stad, har lägst 246 kronor och högst 312 kronor plus fria kläder, mössa och stövlar, alltså 34 respektive 45 kronor mer per månad plus fria kläder m. m. Mot denna lönesättning för de kommunalanställda har jag icke hört, att någon i staden, vilket parti han än tillhört, opponerat sig och sagt, att den icke skulle vara skälig. Tvärtom har den ansetts nödvändig för att vederbörande skola kunna existera. Och varför anses det rättvist, att en stationskarl i Stockholm skall hava 1,000 kronor om året mindre än en befattningshavare i Stockholm i motsvarande grad i kommunal tjänst? Man kunde fråga sig: Gå då dessa statens affärsdrivande verk med förlust, efter som man betalar statstjänarna så litet? Nej, det göra de icke. Under år 1929 lämnade de affärsdrivande verken, postverket, telegrafverket, vattenfallsverket, statens järnvägar, domänverket och statens reproduktionsanstalt sammanlagt ett överskott på 116,243,954 kronor, som hamnade i statens kassa. Dessa 116 miljoner kronor utgöra 5.37 procent i medeltal på det under året disponerade kapitalet. Denna procentsiffra för de affärsdrivande verken är den högsta, som uppvisats under perioden 1924—1928. Statens järnvägar leda med ett överskott på 49.26 miljoner kronor. I andra rummet kommer telegrafverket med ett överskott på 22.9 miljoner, medan statens vattenfallsverk intager tredje rummet med 16.18 miljoner kronor. Postverket bidrager med ett överskott på 14.61 miljoner kronor, statens domäner med 13.25 miljoner samt statens reproduktionsanstalt med 26,730 kronor. I fråga om procentuell avkastning leder postverket med 37.32 procent.

Man kan hava rätt att ställa frågan, om icke av dessa 116 miljoner kronor det kunde hava blivit en skärv över till de lägsta statstjänarna.

Men i enlighet med utskottsmajoritetens mening får icke den minsta smula från den rike mannens bord falla till dessa så dåligt avlönade statstjänare. Dessa penningar gå till statskassan, och av dessa penningar delas ut miljoner och åter miljoner till jordbruket, som man anser så väl behöver desamma. För dessa penningar bygger man dyra palats för att förvara gamla krukskrivor i. För dessa penningar ger man dryga underhåll åt överflödiga officerare. För dessa penningar finansierar man Svenskbyspektaklet, där man lockat hit mäniskor, varav somliga nu vilja tillbaka till Ryssland igen. Ja, man har tusentals hål att stoppa penningarna i. Men statstjänarna få intet med; de av dem, som gå i livsfarlig växling, kanske på en regnig, snöig och isig bangård, som stå på lokomotivet och svara för tågets säkerhet i mörkaste natten, de få intet med av dessa 116 miljoner kronor. De, som bära tunga packar brev och tidningar trappa upp och trappa ned, få heller intet med. De, som handskas med isiga pålar och trådar om vintern för telegrafverkets räkning, få ingenting med. Och de, som vid kusterna vakta, att staten får sina tullinkomster, de få heller ingenting med av dessa intjänade penningar. Alla dessa hava varit med om att knoga ihop de 116 miljonerna kronor. Men när det kommer till kritan, få de själva icke ett öre.

Men de få någonting annat. De bliva ålagda av statsverket att köpa och

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befäl-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

bära en prålig uniform, kosta vad det kosta vill. Om de hava aldrig så uselt, skola de köpa och bära den. Det är därför icke säkert, att dessa människor hava en hel överrock att taga på sig, när de äro fria och vilja resa bort.

En av årets statsrevisorer har sagt mig, att vid Dramatiska teatern är anställd en kassörska med 7,500 kronor i årslön, och att man vid denna teater utdelar 30,000 fribiljetter årligen. Jag vet icke om denna 7,500 kronors kassörska sysslar uteslutande med utdelande av dessa fribiljetter eller om hon har något annat att göra. Jag skall icke yttra mig om de dyra fruntimmerskläderna, som staten kanske får betala vid teatern. Dessa saker höra väl till de »sköna konsterna».

Men vad jag vet, är, att många av statens penningar gå till att finansiera dessa »sköna konst» och dessa fribiljetter och dyra kassörskor, medan statens trogna tjänare både i de affärsdrivande verkan och eljest få leva på löner under existensminimum.

Jag vill till sist, herr talman, endast anföra några få ord. Jag vill tillägga, att från det håll, där man icke vill giva statstjänarna drägliga löner, vill man samtidigt driva igenom ökade priser på livsförnödenheter för att ännu mer pressa ner dessa statstjänares löner.

Till sist vill jag endast konstatera ett faktum. Det är, att statstjänarna komma icke i längden att låta sig nöja med en sådan behandling, som de under de senaste åren blivit utsatta för.

I Nya Dagligt Allehanda stod i onsdags kväll en liten notis, så lydande: »Paris, onsdag. Tjänstemännen vid post- och telegrafverken höllo natten till onsdagen ett viktigt sammanträde, varvid man framförde krav på löneförhöjningar. Mötet antog så gott som enhälligt en resolution, i vilken förklaras, att tjänstemännen med alla till buds stående medel skola veta att göra sina berättigade krav respekterade.»

De av herrarna i denna kammare, som icke äro alltför gamla, komma helt säkert också att få uppleva den dag, då statstjänarna taga sin sak i sina egna händer. Den dagen kommer helt säkert, då statstjänarna tröttnat på att år efter år tigga om rätt att få leva som människor och som människor, som utföra ett samhällsnyttigt arbete.

Med stöd av vad jag här sagt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr *Borggren* instämde häruti.

§ 5.

Herr statsrådet *Dahl* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 280, angående bestridande av kostnaderna för framlidna Hennes Maj:t Drottning Victorias begravning.

Nämnda proposition bordlades.

§ 6.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 158; och lämnades därvid ordet till

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet *Dahl*, som yttrade: Herr talman! Jag skall åtminstone icke i förevarande ordning ingå på de reella synpunkter, som kunna anföras för ett biträdande av reservationen. Jag skall inskränka mig till att här framställa några erinringar, som hänföra sig till frågans formella läge och till frågans finansiella innebörd. Jag ber då —

och jag känner mig därtill särskilt föranledd av vissa erinringar som gjorts — att få meddela, att 1928 års lönekommitté har med bestämdhet ställt i ut-sikt, att så snart som under loppet av juli månad skall kommittén vara beredd att framlägga sitt betänkande.

Det lär hava anmärkts, att denna kommittés direktiv äro för snäva och att de icke innefatta befogenhet för kommittén att föreslå en förbättring av reallönerna. Denna erinran är riktig, såvitt gäller statstjänarna i allmänhet. Men man får göra undantag såväl för lärare som för befattningshavare vid landsstaten. Dessa direktiv hänföra sig emellertid till det statsrådsuttalande, som föregick kommitténs tillsättande 1928. Sedermera har, sedan jag kom till ämbetet, icke förelegat någon anledning att taga en ändring av dessa direktiv i övervägande förrän under de senaste månaderna, då upprepade framställningar kommit från sammanslutningar av löntagare i riktning, att kommitténs befogenheter måtte utvidgas. Jag tror emellertid, att herrarna skola giva mig rätt därutinnan, att då man beaktar, att kommittén står så nära ett avslutande av sin arbetsuppgift samt den arbetat med utgångspunkt från de givna direktiven och arbetat under två år, så skulle ur arbetsteknisk synpunkt det icke vara välbeträkt att rucka på dessa direktiv. Efter min tanke — som torde hava delats av vilken finansminister som helst — måste man, när tidpunkten för framläggandet av kommitténs förslag är så nära förestående, lämpligen först böra taga emot denna arbetsprestation och sedan taga under övervägande, vilka åtgärder böra ifrågakomma, antingen de skola företagas av denna kommitté eller av en annan med utvidgad befogenhet.

Beträffande reservationen vill jag säga, att vilken ståndpunkt man än in-tager till själva saken, kan man väl svårligen undgå att ställa sig betänksam ur budgetteknisk synpunkt till reservanternas grepp på frågan. Reservan-terna föreslå här en ändring i dyrtidstilläggen, som enligt deras egen beräk-ning, som visserligen angives vara endast en överslagsberäkning av approxi-mativ beskaffenhet, utvisar, att kostnaderna skulle, vad angår den civila statsförvaltningen och de affärsdrivande verken, belöpa sig till 9—10 miljo-ner kronor. Men denna avfattning är tämligen försåtlig. Reservanterna näm-na icke vare sig de militära befattningshavarna eller skollärarna. Tager man med dessa tjänstemannagrupper, kommer man till en helt annan slutsiffra än reservanterna räknat med. Enligt en uträkning, som jag låtit göra inom departementet, går kostnadsökningen för de civila befattningshavarna till 9,570,000 kronor. Det stämmer tämligen noga med reservanternas siffra. Men så komma utgifter för armén och marinen 2,830,000 kronor och för lä-rarna vid folk- och småskolor 4,820,000 kronor. Det blir 17,220,000 kronor.

Nu hava reservanterna pekat på, att ökningen i dyrtidstilläggen i väsent-lig mån kompenseras genom att indextalet sjunkit. Det är riktigt. Den be-sparingen kan man också återfinna till siffran fastställd i utskottets utlå-tande. Den uppgår till omkring 11.5 miljoner kronor. Vi hava sålunda om-kring 6 miljoners nettoökning i varje fall att räkna med.

Jag ber att få erinra kammaren om — vilket kammarens ärade ledamöter för övrigt ha i minne — att riksdagen redan beslutat anslagsökningar på sammanlagt omkring 6 miljoner kronor, att täckas av skattemedel. Och när man under hand samtalat med statsutskottets ledamöter och uttryckt sin för-våning över den rundhänthet, som gjort sig gällande, har man hänvisat till att det blir så mycket pengar över på dyrtidstilläggen tack vare indexfallet. Man har redan, när man godkänt dessa anslagsökningar, åtminstone tyst för sig själv i väsentlig mån diskonterat denna besparing på dyrtidstilläggen. Det vore verkligen en betänklig finanspolitik, om man skulle på detta sätt dubblera de växlar, som man dragit på besparingar genom indextalets nedgång.

Jag kan för övrigt icke underlåta att redan i detta sammanhang delgiva

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

kammaren, att vid den överslagsberäkning av inkomsterna, som brukar företagas i finansdepartementet i maj månad för att tillhandahållas respektive statsutskottet och bevillningsutskottet, ställes man inför bekymmersamma uppgifter. Det visar sig, att man nu tack vare den redan inträdande depressionen får vidtaga vissa reduktioner i inkomstberäkningarna. Skulle sådana belastningar, som här ifrågasatts, komma till stånd, får jag säga, att bevillningsutskottet kommer att vid riksdagens slut ställas inför mycket svåra uppgifter. Jag skulle sålunda illa fullgöra min plikt, om jag undanhölle kammaren dessa fakta och om jag icke lade kammarens ärade ledamöter på hjärtat att iakttaga den finansiella försiktighet, som jag tror, att man, vilken ställning man än intar till själva sakfrågan, är pliktig att söka iakttaga.

Vidare anförde:

Herr Lundquist i Rotebro: Herr talman! De anföranden, som hållits här tidigare, ha givit vid handen, att den diskussion, som föres i denna fråga, måste ses mot bakgrunden av de många olika framställningar ifrån alla läger av statstjänstemän, de högsta likaväl som de lägsta, som under senare tid gjorts i skrivelser och resolutioner, alla utmynnande i en hemställan om en omedelbar verklig lönereglering och ett bättre avvägande av statens löner efter nuvarande förhållanden. Jag omfattar helt naturligt själv denna mening och anser, att det icke blott ligger i tjänstemännens intresse utan att det även och icke minst ur det allmännas egen synpunkt är angeläget, att något göres för att snarast möjligt få till stånd en förbättring av nu rådande förhållanden på detta område. Jag skall tillåta mig att i korthet utveckla skälen för denna min uppfattning och att sedermera också ställa ett särskilt yrkande.

Jag ber då först få erinra om, att den första statliga löneregleringen efter kriget gällde kommunikationsverken, som fingo nytt avlöningsreglemente år 1919. Det reglementet har varit normerande för de löneregleringar, som sedan skett. Reglementet äger fortfarande giltighet. Den kommitté, som hade i uppdrag att utarbeta förslag till detta avlöningsreglemente, uttalade i sitt betänkande bl. a., att det enligt kommitténs mening borde tillses, att tjänstemännen icke blott lämnades möjlighet att återfå sin förutvarande ställning i samhället utan även sattes i tillfälle att än vidare förbättra sina levnadsvillkor. Mot detta lönekommitténs programuttalande är givetvis intet att invända; det är blott att konstatera och beklaga, att detta i och för sig sunda och riktiga programuttalande i praktiken sedan aldrig varken genomförts eller upprätthållits. Redan vid sitt ikraftträdande uppfyllde 1919 års lönereglering ganska dåligt det krav, som enligt lönekommitténs eget uttalande borde ställas på statens lönepolitik. Därtill kommer, att, sedan, som förut under diskussionen har nämnts, vid 1923 års riksdag grunderna för dyrtidstilläggen av statsfinansiella skäl ändrades i för de statsanställda ofördelaktig riktning, dessas löneställning blivit ytterligare försämrade. Hur ogynnsam 1919 års lönereglering med nu utgående dyrtidstillägg blivit, tror jag med all önskvärd tydlighet framgår av det enkla faktum, att många därav berörda befattningshavare i mellangraderna för närvarande faktiskt ha en inkomst, som är åtskilligt hundra kronor lägre, än vad de skulle haft, om den sist verkställda löneregleringen aldrig kommit till stånd, denna lönereglering, som dock enligt kommitténs eget uttalande skulle ha till ändamål att förbättra de förut utgående lönerna.

Beträffande de nu utgående reallönerna för statens befattningshavare ber jag vidare att få erinra om de av sekreterare Heyman i socialstyrelsen verkställda utredningarna rörande levnadskostnadernas utveckling samt löneutvecklingen för såväl i privat tjänst som i statstjänst anställda. Jag skall

icke alls trötta kammaren med många siffror ur dessa synnerligen intressanta utredningar. Jag skall till en början nöja mig med att konstatera och erinra om, att enligt vad dessa undersökningar giva vid handen levnadskostnaderna sedan tiden omkring 1905 fram till våra dagar praktiskt taget fördubblats. Jag gör avsiktligt jämförelse med år 1905 och tiden däromkring, därför att det var prisförhållandena vid den tidpunkten som voro avgörande för de sista lönerregleringar, som verkställdes före världskriget.

De Heymanska utredningarna visa vidare, att medan levnadskostnaderna alltså ökats med jämnt 100 procent avlöningsförbättringen för flertalet tjänstemän i mellan- och högre graderna stannat vid 45 å 70 procent. — Några siffror för de lägre befattningshavarna har jag icke tillgängliga. — Jag nöjer mig alltså med att tala om de högre tjänstemännen. Underkompensationen är alltså här påtaglig liksom också försämringen av levnadsstandarden. Försämringen av de statsanställdas lönestandard blir så mycket mera iögonfallande, om man ser den mot bakgrunden av det faktiska förhållandet, att, medan på antytt sätt statens reallöner så avsevärt sjunkit sedan förkrigstiden, hava reallönerna å den privata marknaden, enligt vad Heymans utredningar ge vid handen, företett en alldeles motsatt utveckling, och för närvarande befinna sig dessa på en nivå betydligt över den fulla kompensationen för dyrtiden. Jag ber som exempel endast få nämna, att om index för 1905 betecknas med 100, utgjorde löneindex för 1928, det sista år, utredningen omfattat, för manlig teknisk personal i privat tjänst 213, för kontorspersonal 216, för butikspersonal 267 och för manliga industriarbetare och jämställda 255. Dessa indextal svara alltså mot en levnadskostnadsindex av 200 och ett löneindex för statstjänstemännen av 145 å 170. Karakteristiskt för löneutvecklingen under senare år är alltså, att kurvan för den privata marknadens reallöner icke blott beträffande industriarbetare utan också beträffande butiks- och kontorspersonal samt teknisk personal icke oväsentligt stigit, under det att motsvarande kurva för statstjänstemännen fallit och alltjämt faller.

Redan det nu sagda torde tydligt visa, att de nuvarande avlöningsförmåner för statens befattningshavare icke torde kunna anses rättvist och lämpligt avvägda vare sig med hänsyn till tidigare löner eller med tanke på löneutvecklingen på den privata marknaden. Därtill kommer, att förhållandena under senare tid väsentligt ändrats och att kraven på tjänstemännen numera efter den långt drivna rationaliseringen och de omfattande personalindragningarna äro vida större än förr, icke minst gällande detta tjänstemännen i de högre lönegraderna. Jag skulle i detta avseende kunna anföra en mångfald belysande exempel, närmast från kommunikationsverken, men jag skall icke trötta kammarens ledamöter med en dylik uppräknig.

Mot nuvarande löner kan vidare anmärkas, att den avvägning av lönerna efter dyrtid, vilken avser att giva tjänstemännen i samma tjänsteställning lika reallöner oberoende av levnadskostnadernas olika storlek i olika delar av landet, den avvägningen är gjord efter grunder, vilka åtminstone icke för närvarande kunna sägas ens tillnärmelsevis motsvara verkligheten. Mot en faktisk skillnad i levnadskostnaderna på billigaste och dyraste ort av minst 50 procent svarar nämligen en löneskillnad, som växlar mellan högst 25 procent, för de lägsta lönegraderna, och lägst 11 procent, för de högre lönegraderna. Syftet med ortstilläggen har förfuskats, och tjänstemännen på de dyraste orterna ha uppenbarligen missgynnats i avlöningshänseende.

Av vad jag i korthet framhållit, torde med tydlighet framgå, att de nuvarande lönerna icke äro avvägda efter nu rådande förhållanden utan utmätta efter grunder och förhållanden, vilka för närvarande icke äro giltighet. Att på grund därav en för tjänstemännens vidkommande oförtjänt och för det allmänna olycklig deklassering av statstjänstemannakåren hotar, torde icke

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befat-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

av någon kunna bestridas. Det är under sådana förhållanden helt naturligt, om statens befattningshavare under senare år gått och väntat på en ny löne-reglering och om de togo alldeles för givet, att när Kungl. Maj:t tillsatte 1928 års lönekommitté, denna också skulle komma att i samband med dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna upptaga till realprövning de för olika befattningshavare fastställda lönebeloppen. Så lär emellertid ännu icke ha skett. Av upplysningar, som lämnats under debatten i första kammaren, synes framgå, att när lönekommitténs förslag, som herr statsrådet sade vara att vänta inom den närmaste tiden, en gång blir offentligt, kommer det att visa sig, att kommittén icke har verkställt någon realprövning av de utgående lönerna. Jag ber i detta sammanhang att även få erinra om ett uttalande, som också gjordes i första kammaren av en framstående kammarledamot, herr Kvarnzellius, som för sin del förklarade sig icke kunna tro, att så vore fallet. Han tilllade, att om det verkligen så vore och förslaget skulle komma fram, utan att kommittén tagit någon hänsyn till sådana förhållanden, som här påtalats, måste följden bli, att förslaget återremitterades till kommittén. Med de upplysningar, som lämnats, tror jag emellertid, att det är konstaterat, att lönekommittén icke har vidtagit en sådan realprövning av lönerna, och såvitt jag kan förstå, måste det ur alla synpunkter betecknas som synnerligen beklagligt, att de direktiv, som lämnats till denna kommitté av föregående regering, varit sådana, att kommittén, trots att den har suttit i nära två hela år, icke ansett sig kunna gå in på en dylik realprövning av de utgående lönerna. Tjänstemännens påfrestningar ha under de senaste åren varit oerhörda och äro uppenbarligen alltjämt stora, och särskilt på de dyraste orterna torde de redan åtminstone för många ha hotande nära närmat sig bristningsgränsen. Det är alltså, såvitt jag kan förstå, hög tid, att en verklig löne-reglering och en omprövning av nu utgående löner kommer till stånd.

Som skäl mot en löne-reglering för statens befattningshavare har det från vissa håll i första kammaren liksom även under den förda debatten här i kammaren åtminstone från något håll pekats på jordbrukets för närvarande betryckta läge. Det faktum, att vårt svenska jordbruk för närvarande arbetar under exceptionellt svåra förhållanden, kan väl emellertid icke rimligen i och för sig vara tillräckligt skäl, varför statstjänstemännens löner skulle hållas nere lägre, än vad som efter en opartisk och rättvis uppskattning av arbete och ansvar kan anses skäligt i förhållande till levnadskostnadernas storlek och löneläget i allmänhet för i enskild tjänst anställda. Jag vill för övrigt gärna för min ringa del vara med om att hjälpa jordbruket, och jag vill också vara med om att skipa rättvisa för jordbrukets folk, men ingen må under sådana förhållanden förmena mig, om jag också vill en smula rättvisa även åt en så pass stor samhällsgrupp som statens egna befattningshavare. Vad som enligt min mening angeläget erfordras, är alltså en löne-reglering, som åt statens befattningshavare i alla lönegrader på olika dyrorter bereder en efter arbetets grad och art skälig ersättning och möjliggör upprätthållande av en levnadsstandard, som svarar mot den ställning, som de svenska tjänstemännen sedan gammalt ansetts böra intaga i vårt land. Enligt mitt förmenande skulle det vara utomordentligt lämpligt, om på grund av det läge, vari lönefrågan för närvarande befinner sig, riksdagen vid behandlingen av det nu föreliggande ärendet ville göra något uttalande om önskvärdheten av en sådan verklig löne-reglering i samband med dyrtidstilläggens förestående inarbetande i lönerna. Det är visserligen sant, att tiden nu är långt framskriden, om man får döma av det uttalande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet gjorde, men med god vilja tror jag, att saken ännu bör kunna ordnas.

Jag delar för min del i mycket, vad reservanterna anför i sin reservation, men jag kan icke godtaga allt. Jag tror för min del icke heller, att den väg,

som reservanterna rekommendera, är den riktigaste eller att den leder till målet. Reservationen läser väl för övrigt, sådan ställningen varit inom statsutskottet, icke ha någon utsikt, såvitt jag förstår, att vinna majoritet varken i denna kammare eller i första kammaren. Under sådana förhållanden skulle jag för min ringa del vilja vädja till alla, tjänstemän och andra ledamöter av kammaren, som äro intresserade av att statstjänstemännens lönefråga snarast möjligt kommer på rätt bog och att således en verklig lönereglering kommer till stånd, att detta sammanhang uttala, att det enligt utskottets förmenande är önskvärt, att i samband med nämnda utredning en realprövning av de nuvarande lönebeloppen verkställes också beträffande de s. k. nyreglerade verken och att alltså en fullständig lönereglering för samtliga statens befattningshavare nu kommer till stånd.»

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring av utskottets motivering, att efter den mening högst upp på s. 5, som börjar med orden »I avvaktan på resultaten», och som slutar med orden »för nästkommande budgetår», göres följande tillägg: »Utskottet vill emellertid i detta sammanhang uttala, att det enligt utskottets förmenande är önskvärt, att i samband med nämnda utredning en realprövning av de nuvarande lönebeloppen verkställes också beträffande de s. k. nyreglerade verken och att alltså en fullständig lönereglering för samtliga statens befattningshavare nu kommer till stånd.»

Häruti instämde herrar *Laurén, Björkman, Christenson, Holmdahl, Järte, Pehrsson* i Göteborg och *Schött, fröken Wellin* samt herrar *Holmström* och *Sandwall*.

Herr Andersson i Stockholm: Herr talman! Det har ju bland statstjänarna varit en ganska stark rörelse under den sista tiden, närmast med anledning därav att man har försport, att i vissa riksdagskretsar skulle även i år råda den uppfattningen, att man icke skulle tillmötesgå statstjänarnas anspråk på en reglering av deras löner. Jag skulle tro, att det är rätt många av herrarna, som från sina hemorter fått påstötningar och förfrågningar, hur ni ställa eder till denna för statstjänarna ytterst viktiga fråga.

Jag förmodar att de flesta hava lämnat tämligen välvilliga svar på de framställningar som gjorts från statstjänarna. De rena arbetsköparerepresentanterna i riksdagen hava lovat, att de skulle vara så välvilliga som möjligt, när det gällde att taga ställning till denna fråga för statstjänarnas vidkommande. Det har ju tydligen skett en liten omsvängning här i kammaren från föregående år, och icke heller en så liten, då ju vi idag till statsutskottets förslag hava en reservation, undertecknad av ett betydande antal av utskottets ledamöter. Det måste ju betecknas som en framgång detta, och en framgång som väl statstjänarna alltid hava anledning att notera. När det emellertid gäller det anspråk som man från statstjänarhåll för fram, så måste man fråga sig: ligger det då verkliga skäl bakom detta statstjänarnas anspråk? Jag skall icke upptaga kammarens tid med att gå igenom allt det siffermaterial, som skulle kunna anföras till stöd för det anspråk statstjänarna framställa i sin lönefråga, men var och en av kammarens ledamöter, som gör anspråk på att bli ansedd såsom en riksdagsman, vilken med ansvar och på grund av sakskäl tar ståndpunkt till föreliggande frågor, måste väl hava försökt sätta sig in i, huru statstjänarnas löner stämma överens med de fordringar, som staten ställer på befattningshaverna i statens tjänst. Var och en som försökt överväga detta har väl också försökt sätta sig in i det siffermaterial, som står till förfogande, och det skulle alltså icke vara erforderligt att här anföras så särdeles många siffror. Men med kändedom om att det bland riksdagens ledamöter finnas de, som resonera på det sättet, att om det gäller att tala om statstjänarnas löner, griper man den lönesiffra som gäller för den högre befattningshavaren eller befattningshavaren i

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

mellanklassen och säger, det där är väl en avlöning som icke är så dålig — med kännedom därom skall jag be att få rikta kammarens ledamöters uppmärksamhet på, att det tar en betydlig tid för de statsanställda att nå fram ens till de lägsta ordinarie lönerna. Jag har här i min hand en förteckning från tullverket över befattningshavare till ett antal av tretton stycken, i vilken förteckning är angivet, vilken tid dessa hava fått gå som extra tullvakter, vilken tid de fått gå som extra ordinarie tullvakter, innan de blivit ordinarie, och det visar sig att för dessa tretton befattningshavare, som hava befordrats till ordinarie under tiden mellan den 13 dec. 1928 och den 26 febr. 1930 — den tid som dessa uppgifter omfatta —, för dessa är den kortaste tiden såsom extra åtta år och nio månader, och den längsta tid som förekommer är 10 år och två månader. Det är alltså den tid, som vederbörande få gå som extra tullvakt och som extra ordinarie, innan han kommit upp till den lägsta lön som betalas till dessa tullvakter, en lön som då utgör sammanlagt 260 kronor per månad. Under den tid som de gå som extra tullvakter komma de upp till en månadslön av 184 kronor i månaden, och det är alltså en lön, på vilken de skola försörja sig i Stockholm. Jag skulle tro, att man har anledning att om dessa lönevillkor säga, att de äro sådana att det är icke möjligt att försörja sig på en sådan lön här i staden. Om jag tittar på förhållandena vid postverket, ett verk som ju, enligt uppgifter som varit tillgängliga för kammarens ledamöter här och uppgifter som tidigare omnämnts i debatten, lämnar över 37 % i överskott på det i verket disponerade kapitalet, där betalar man befattningshavarna med belopp som äro ungefär följande. Ett brevbärarebiträde får gå i den tjänsteställningen i tre år, han får därefter gå som elev i ett år och som aspirant i ett år och sedan som extra ordinarie brevbärare i fem år. Det tar alltså för honom i medeltal tio år, innan han uppnår lägsta ordinarie lön, en grundlön i Stockholm som går upp till 2.520 kronor. De daglöner, som dessa brevbärarebiträden, elever och aspiranter uppbära, utgöra för dem som fyllt aderton år 4 kr. 90 öre jämte 61 öre i dyrtidstillägg. Då säger man: då uppnå de ju i alla fall en lön, som något överstiger 100 kronor i månaden. Det är icke så säkert att de göra det, därför att den där lönen utgår endast för de dagar som verket lämnar dem arbete. Men då de äro antagna vid verket, måste de stå till förfogande och anmäla sig varje morgon och fråga, om det finns någon tjänstgöring. De kunna alltså icke hava annan sysselsättning. Om, såsom antagligt är, verket lämnar endast 18 eller 20 dagars arbete i månaden, blir givetvis deras lön endast 18 eller 20 gånger den dagsersättning jag talade om. Jag skulle tro, att ingen av herrarna skulle vilja påstå och allvarligt göra gällande, att det är rimligt att avlöna arbetare i statstjänst på det sättet. Ty varpå skola dessa unga män försörja sig? Ja, är deras far anställd i postverket, låt mig säga som brevbärare, är det uppenbart att han av den lågt tillmätta betalning, han har för sin syssla, måste försörja den där unge mannen, som får arbeta åt postverket för 80 à 100 kronor i månaden. Det innebär en ytterligare försämring i de villkor, som gälla för dessa äldre i statens tjänst anställda befattningshavare. Jag skulle tro, mina herrar, att ingen har möjlighet att här på allvar göra gällande, att de löner som betalas till de i statens tjänst anställda befattningshavarna — jag talar nu om de lägre — äro sådana att man har möjlighet att säga, att det finnes skäl att uppskjuta frågan om en förbättring av de villkor, om vilka jag här talat.

Men huru ha då statstjänarna kunnat komma i detta oerhört svåra läge? Herr Persson i Fritorp talade här om, att tidpunkten var dåligt vald, och att det fanns inga skäl i år som talade för en reglering av lönerna, i varje fall icke flera skäl än vad som kunde finnas föregående år. Jag skall icke omedelbart gå in på den frågan, men jag ber att få erinra om, att det läge, vari statstjänarna ekonomiskt hava bragt, det läget infördes med riksdagens beslut år 1923. Det är ostridigt för var och en som vill närmare sätta sig in i verkningarna av detta riks-

dagsbeslut, som fattades år 1923, att då företag riksdagen en sänkning av de lägre avlönade befattningshavarnas inkomster med i runt tal 15 %. Det var alltså en förändring i grunderna för beräkning av dyrtidstillägg, som medförde detta resultat. När detta genomfördes år 1923, anförde man statsfinansiella skäl såsom orsaker till denna lönesänkning. Jag tittade här om dagen igenom de riksdagshandlingar, som lågo till grund för beslutet år 1923, jag såg igenom protokollen från riksdagsdebatten då, och märkte visserligen att det fanns ett par tre röster här i riksdagen som icke satte de statsfinansiella skälen framför allt annat, men de voro också tämligen ensamma. Det var sålunda ett par tre stycken av kammarens ledamöter, som då hävdade, att man icke kunde beskära statstjänarnas lönevillkor på det sättet, att man bragte dem ned i ett sådant ekonomiskt läge som det vari de nu befinna sig. När man talade då om de statsfinansiella skälen, sades det här, att det var icke rimligt, att då det rädde ett finansiellt nödläge i landet, statstjänarna skulle påräkna att ställas oberoende av detta; någon talade om att man kunde icke lämna statstjänarna oberörda av de ekonomiska svårigheterna och endast avhjälpa dem genom att taga ut nya skatter. Statstjänarna hava, såvitt jag vet, aldrig undgått att lämna sin tribut till statskassan i form av skatter. De ekonomiska pålagor, som pålagts medborgarna här i landet över huvud, hava i mycket stor utsträckning pålagts även statstjänarna, men år 1923 hävdade man de samhällsekonomiska principerna från förslagställarens sida, att utöver det att statstjänarna fingo bära sin del i form av direkta och indirekta skatter skulle man för en statstjänare, som hade ungefär 200 kronor i månaden, också per år göra en lönesänkning av 300 kronor och tillföra detta till statskassan. Man beskattade alltså dessa statstjänare med över 30 miljoner kronor utöver de skatter som man lade på dem som samhällsmedborgare i allmänhet. En sådan politik emot i statens tjänst anställda befattningshavare kan väl åtminstone icke sägas vara rimlig. Den kan genomföras endast därför att staten har att bestämma över dessa befattningshavares löner. När sålunda förslagsställaren av år 1923, alltså den socialdemokratiska regeringen, då förde fram dessa förslag, dessa synpunkter, och det från denna regerings finansministers sida deklarerades, att han tog ansvaret för den åtgärd som då genomfördes, så måste jag säga, att det ansvaret faller på detta partis representanter här i riksdagen även denna dag. Det är de gamla synderna från 1923, som man idag som reservanter från statsutskottet har att kämpa emot, det finns anledning att påminna därom i detta sammanhang; det är dessa gamla synder, detta brott mot statstjänarekåren, som det gäller att i någon mån i detta sammanhang sona. Ty hävdar man de statsfinansiella synpunkterna framför andra, hävdar man att om statskassan kommer i ekonomiska svårigheter, skola dessa avhjälpas genom att göra avdrag från de i statens tjänst anställda befattningshavarnas löner, då har man beträtt vägar, mina herrar, som åtminstone icke innebära skipande av rättvisa. Och vill man avhjälpa svårigheter på sådana vägar, att man tar 15 % från de lägst avlönade och 2 å 3 % från dem som befinna sig i de högre lönegraderna, då, mina herrar, har man även när det gäller att genomföra orättvisa, genomfört den på ett sådant sätt, att det är oerhört anmärkningsvärt ur arbetaresynpunkt.

Jag har ansett mig icke kunna underlåta att erinra om detta i detta sammanhang, därför att det är just dessa beslut som hava medfört de svårigheter, jag understryker detta, medfört de svårigheter som i dag råda för de lägst avlönade statstjänarna. Då säger man: det har ju varit möjligt för de statsanställda att under de år som förflutit sedan år 1923 ändock draga sig fram på dessa lönevillkor. Ja, det har väl varit möjligt detta, men hur det varit möjligt, det lär sannolikt ingen av herrarna hava satt sig allvarligt in i. Det var någon av kammarens ledamöter som sade här i onsdags, vill jag minnas, att jag icke förstod mig så särdeles mycket på matematik. Det är möjligt att hans

*Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)*

Ang.
dyrtidstillägg
åt befat-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

uppgift är riktig. Jag skall dock använda mig av ett enkelt matematiskt problem. Det är möjligt att herrarna också förstå vad jag menar, om jag säger: gör er den föreställningen, att den man, som kommer här i klubbrummen två gånger i månaden och delar ut avlöning till kammarens ledamöter, skulle komma bara en gång i månaden i stället och den gången dela ut bara hälften av det belopp som lämnas ut för närvarande, då skulle herrarna få kvittera ungefär lika mycket som en lägre ordinarie befattningshavare får uppbära. Jag skulle tro att det är ingen som här vill förbinda sig att försörja sig i Stockholm på det belopp, som han sålunda kvitterade ut, men betänk detta, det är nödvändigt för de lägst avlönade statstjänarna att göra det, men när de få försörja sig på ett sådant belopp, kan det visserligen vara möjligt att släpa sig fram under någon tid. Men den tid som förflytit sedan 1923 har medfört, att de tillgodohavanden, som de hade, ha gått åt, de bohat, som de hade, ha slitits ut, ingenting har kunnat förnyas på grund av det ekonomiska läge, vari statstjänarna ställdes år 1923, och allt efter som de gamla tillgångarna i möbler och annat förslitits har läget blivit oerhört mycket sämre för varje år. Det är omständigheter, som man här i riksdagen har anledning att taga hänsyn till, då det gäller att bedöma det läge vari statstjänarna för närvarande befinna sig.

När man då år 1923 genomförde dessa anordningar, så gjorde man det ju, därför att man ville åstadkomma ett »tillskott till statskassan». I år föreligger väl icke samma skäl, då det ju icke nu kan talas om sådana statsfinansiella svårigheter, som man gjorde vid den tiden, och alla de som här i annat sammanhang hava ställt anspråk på statskassan borde ju också göra klart för sig, huruvida de kunna anses hava förpliktelser att medverka till att de statsanställda få sådana villkor för sitt arbete, som för dem skulle vara någorlunda drägliga. De av herrarna, som i sin privata näring någon gång företräda arbetsköparparten, borde väl göra klart för sig, huruvida ni då hava möjlighet att handla precis på samma sätt, som när ni stänga in er i denna kammare och betrakta er som suveräna och besluta över andra människors väl och ve. Jag skulle tro att det finns anledning att göra detta klart för sig med den utgångspunkten, huruvida statstjänarna skola behandlas på ett annat sätt av dem som representera företagarna, i de företag där de äro anställda, än vad som kan förekomma på den enskilda arbetsmarknaden. Här är det ändock på det sättet, att här räknar man med lojalitet från statstjänarnas sida. Här räknar man med, att det genom lagparagrafer är förbjudet för statstjänarna att vidtaga sådana utomordentliga åtgärder, som förekomma på den enskilda arbetsmarknaden, när en arbetsköpare där är oresonlig. Med stöd av dessa förutsättningar sätter man sig här bara och voterar, och voterar på ett sätt, som medför, att tusentals familjer här i landet få leva under svältgränsen ännu i årtal framåt. Det lär finnas anledning att påminna om detta, då man ju icke har velat taga någon särskild hänsyn till detta vid den behandling av frågan som tidigare har förekommit. Nu måste jag säga, att den behandling av frågan som tidigare förekommit, om den lämnade herr Persson i Fritorp åtminstone en för mig ganska intressant upplysning, då han sade, att man har egentligen icke diskuterat frågan i statsutskottet, utan där har man bara voterat om det föreliggande förslaget. Det förklarar för mig en hel del av vad som förekommit och vad meningen kan vara med det som förekommit i detta sammanhang. (Herr Anderson i Råstock säger nu till mig, att jag skall få förklaring sedan, och jag skall givetvis avvakta den med allra största intresse.)

När det gäller den föreliggande motionen, så är den enligt mitt förmenande behäftad med ett enda fel: den är behäftad med det felet, att — och det säger jag även om jag själv står som motionär — den ger för litet åt de

statsanställda. Ty en befattningshavare, som här i Stockholm lever på en lön av, låt mig säga 180 till 230 å 250 kronor i månaden, skulle, om denna motion ginge igenom, därigenom få 20 kronor i månaden i förhöjning. Var och en, som experimenterat med att försöka försörja sig på 200—250 kronor i månaden här i staden, vet, att denna lön för att bli tillräcklig behöver höjas med betydligt mer än 20 kronor i månaden. Det är emellertid ett anspråk, som har framställts från statstjänarnas sida, och ett anspråk, som måste betecknas som så pass rimligt, att jag tillåter mig säga, att det skulle vara oerhört, om man från riksdagens sida skulle avvisa detta rimliga anspråk.

Det har nu från herr statsrådets sida sagts, att man icke skulle kunna åstadkomma en förändring här nu, då frågan ligger under utredning. Det är väl i och för sig icke något skäl, varför man icke skulle kunna åstadkomma en ändring. Ty har man konstaterat t. ex., att en byråchef eller någon annan högre statstjänsteman har haft för litet betalt för det arbete, som pålagts honom, då har regeringen, trots att lönekommittén håller på att arbeta, ansett sig oförhindrad komma till riksdagen med en kunglig proposition om uppflyttning av denna tjänst i högre lönegrad. När man kan göra sådant, under det att lönekommitténs arbete pågår, och detta för befattningshavare, om vilka det icke finns något skäl att säga, att de måste ha denna förhöjning för att kunna försörja sig, då är det väl uppenbart, att den omständigheten, att man här håller på med en utredning, icke kan utgöra något skäl, varför man icke skulle hjälpa statstjänarna ur det svåra ekonomiska läge, vari de nu befinna sig.

Det har här särskilt från herr Lundquist i Rotebro talats om — och herr statsrådet talade också om den saken — att lönekommittén har, såvitt man vet, själv eller genom sin majoritet tolkat sina direktiv på det sättet i sista skedet av sitt arbete, att den icke skulle hava rätt att göra något annat än en i stort sett matematisk sammanräkning av grundlön och dyrtidstillägg. Den skulle med andra ord icke hava rätt att gå utanför den nuvarande kostnadsramen, som det har uttryckts. Ja, stannar detta såsom den slutliga meningen om innebörden i kommitténs direktiv, då måste jag säga, att det är underbart, att kommittén har behövt hålla på från 1928, och att den håller på allt fortfarande. Ty en sammanräkning av grundlöner och dyrtidstillägg skulle t. o. m. jag kunna åtaga mig att göra på betydligt kortare tid och t. o. m. för betydligt mindre kostnad än den, som redan lagts ned på 1928 års lönekommitté. Man har emellertid i denna kommitté hållit på att omarbeta lönereglementet, och enligt vad jag erfarit, även om man är mycket sparsam med upplysningar från kommitténs verksamhet, kommit med förslag på vissa punkter, som innehålla försämringar av de villkor, som nu gälla för statstjänarna. Allt detta sysslar man med, men när det gäller den viktiga lönefrågan för statstjänarna, då kryper man bakom detta skäl och säger: våra direktiv medge oss icke att göra en verklig lönereglering för statstjänarna. Man skulle alltså här hava tillsatt denna stora apparat för att verkställa en utredning, man skulle hava inkallat dessa s. k. sakkunniga, som sitta i flera år, men när det gäller det slutliga resultatet av deras arbete, skulle de säga: vi hava fått sådana direktiv, att vi icke kunna gå in i någon realprövning av denna fråga, utan vi kunna bara försöka räkna ihop löner och dyrtidstillägg inom den gamla kostnadsramen. Sådan sakkunskap skulle man ju, tycker jag, kunna åstadkomma på enklare sätt, och det har man väl knappast möjlighet att beteckna såsom sakkunskap i denna fråga, i och för sig.

När det emellertid gäller — och jag skall då icke uttrycka mig med avsikt att vara personlig emot någon av kommitténs ledamöter — när det gäller deras ståndpunkt och deras sakkunskap i statstjänarnas lönefråga, då råder det inom statstjänarkåren en ganska bestämd mening därom och detta på grund av gamla erfarenheter. I den opinionsrörelse, som pågått inom statstjänarlägret

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare ;
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

under innevarande vinter hava namnen Nilsson i Kabbarp och Carlström i Helgagård kommit att nämnas ganska ofta. Jag vågar alltså draga den slutsatsen, att Kabbarp och Helgagård väl komma att bliva namn, som ristas in i historien, men sannerligen av skäl, som jag icke har någon anledning att avundas dem. Statstjänarna komma — därom har jag vissa erfarenheter redan nu — att minnas dem och tala om dem, icke precis som folk talar om Egyptens gräshoppor men i alla fall som om något liknande. Man kommer med andra ord att beteckna det såsom en olycka, att mot statstjänarna ådagalagd fientlighet betraktas som skäl för att anses som sakkunnig, när det gäller att handlägga frågor av hithörande slag. Det är den mening, som råder inom statstjänarnas läger, det är den mening, som jag anser, det finns skäl att tillkännage för kammarens ledamöter, därför att det kanske kunde vara oriktigt att icke tala om den uppfattning, som statstjänarna hava i hithörande frågor.

När det gäller kommitténs direktiv, yttrade herr statsrådet här, att det har enligt hans mening icke tidigare funnits något skäl att överväga en ändring av dessa direktiv; de skälen hava kommit fram först under den sista månaden på grund av upprepade framställningar från statstjänarna. Ja, men statstjänarna lämnade ju redan vid kommitténs tillsättande sina förslag till lönekommittén. Och det var förslag, som gingo väsentligt utöver den gamla kostnadsramen, förslag, som syftade till att hjälpa upp alla de lägst avlönade i lönehänseende. Detta borde ju hava varit skäl både för kommittén, om den ansåg sig hava fått så snäva direktiv, och även för herr statsrådet att taga under övervägande, vilken ändring, som skulle göras i sådana direktiv, som icke medförde en realbehandling av den föreliggande och rätt viktiga frågan. Nu säger emellertid herr statsrådet, att nu, då kommittén ställt i utsikt att redan i juni hava sitt förslag färdigt, finns det icke något skäl att ändra direktiven. Det är bättre att låta den göra färdigt sitt förslag och sedan antingen skicka tillbaka förslaget eller också tillsätta en ny kommitté. Jag måste säga, att med hänsyn till den kannedom, jag har om det förslag, som för närvarande är under omprövning inom kommittén, och med hänsyn till de meningar, som inom kommittén äro företrädade, skulle jag för min del och statstjänarkåren i sin helhet säkerligen icke hava någoting att invända emot tillsättandet av en ny kommitté. Men det måste enligt statsrådets mening föregås av utformandet av ett förslag, om vilket man på förhand vet, att det icke skett på grund av realprövning av denna fråga. Det tycker jag är en ganska meningslös procedur, som icke kan leda till något annat än att ytterligare fördröja den lönereglering, varav statstjänarna äro i så oerhört stort behov. Det finns två vägar att gå. Antingen bör man ge kommittén i uppdrag att verkställa en realprövning av frågan av lönereglering åt statstjänarna med hänsyn till att lönevillkoren för de lägst avlönade måste förbättras, eller också, om den nuvarande kommittén icke anses vara lämplig för det ändamålet, tillsätta en annan kommitté med ett sådant uppdrag.

När det gäller själva förhöjningen, sade herr statsrådet även några ord om den saken och tillkännagav den uppfattningen, att det skulle kosta 17,000,000 kronor att tillmötesgå de krav, som motionärerna framställt. Det är möjligt, att så är fallet. Men den omständigheten, att det skulle kosta 17,000,000 kronor att tillmötesgå rimliga anspråk från statstjänarhåll — och jag skulle tro, att ingen vill göra gällande, att anspråken i och för sig äro orimliga, icke ens herr Persson i Fritorp hade möjlighet att tillkännage en sådan uppfattning — den omständigheten kan väl i och för sig icke utgöra något skäl, varför man icke skulle tillmötesgå rimliga anspråk. Ty då dessa affärsdrivande statsverk lämna en vinst på över 100,000,000 kronor, då är det väl ändå uppenbart, att om man konstaterar, att de i dessa verk anställda, de som där utföra arbete, äro underbetalda, så bör man taga en del av överskottet och höja av-

löningen till dessa på sådant sätt, att man kan bli ense om, att lönen är någorlunda skälig. Det hävdar man på alla områden, att så skall ske, och det finns väl icke något skäl, varför riksdagen, även om den anser sig suverän att själv bestämma över statens befattningshavare, icke skulle beträda den vägen.

När emellertid herr statsrådet hävdade, att det där icke var möjligt, så funderade jag på, vad det kunde vara för intressen, som lågo bakom ett sådant resonemang. Om man emellertid vet, att en betydande del av statstjänarkåren är anställd vid statens järnvägar, och om man vet, att de löner, som betalas vid statens järnvägar, naturligtvis på ett eller annat sätt kunna tänkas öva inflytande på lönerna även vid enskilda järnvägar, så är det naturligt, att jag kom att tänka på, att det fanns anledning titta efter, vad det var för en bolagsstyrelse, som statsrådet Dahl var ledamot i. Och när jag slog upp konstitutionsutskottets memorial nr 26, fann jag, att statsrådet Dahl, som alltså här förklarade, att det icke kunde genomföras en höjning av statstjänarnas löner, han var styrelseledamot i Kristianstad—Hässleholms järnvägsaktiebolag. Det kan han ju vara, bäst han behagar, för min del; jag har icke precis det intrycket, att, om han avsåde sig det uppdraget, han icke skulle lämna sin själ kvar i bolagsstyrelsen ändå. Men jag ber att här få konstatera, att den, som företräder de enskilda järnvägarnas intressen i regeringställning, den har naturligtvis litet svårt att vara med om att understödja det berättigade kravet på, att man skall företaga en sådan reglering av statstjänarnas löner, att de vid statens järnvägar anställda skola få litet bättre betalt.

När det gäller de förslag, som här föreligga, skall jag be att för kammarens ledamöter få tillkännage, att representantskapet för statstjänarnas centralorganisation är i dag församlat till årsmöte. Och där har man som första ärendet även tittat på denna fråga om dyrtidstilläggen, såsom den ligger till. Representantskapet beslöt därvid göra ett uttalande, vilket överlämnats till mig för att tillkännages för denna kammarens ledamöter. Detta representantskap, som representerar icke mindre än 18,000 av de lägre statstjänarna vid postverket, telegrafverket, tullverket, fångvården, hospitalen och försvarsväsendet samt statens expeditionsvakter, har, efter att hava tagit del av det förslag, statsutskottet här avgivit, beslutat uttala följande:

»Allt sedan riksdagen år 1923 beslöt den avsevärda och oriktiga sänkningen av statstjänarnas löner, ha de lägst avlönade befattningshavarna haft att kämpa mot stora ekonomiska svårigheter. Vi hava årligen och senast innevarande år ställt krav på statsmakterna, att de skola besluta sådana höjningar av lönerna, att det skulle förhjälpa de lägre statstjänarna ur det bekymmersamma läge, vari de befinna sig. Godtyckligt ha kraven blivit avvisade. Så även i statsutskottets föreliggande förslag. Skulle riksdagen godkänna förslaget, blir läget allvarligt, då statstjänarna i år hoppats, att hänsyn skulle tagas till de obestriddliga skyldigheter, staten har mot de i dess tjänst anställda, och att lönerna skulle bringas i nivå med de fordringar, staten ställer på befattningshavarna.

I förevarande situation uttala vi vår bestämda protest mot det godtycke, som kommit till uttryck vid behandlingen av denna fråga, och kräva, att riksdagen tager hänsyn till de statsanställdas krav.»

Herr talman! Som frågan nu ligger till, skall jag åtnöja mig med att här få understryka, vad detta statstjänarnas centralorganisations representantskap uttalat. Man har all anledning att av kammarens ledamöter, oavsett vilka grupper ni representera i samhället, ändå begära, att ni taga så pass mycken hänsyn, att, då ni uppträda här som representeranter för staten som arbetsköpare, ni också äro villiga medverka till, att de i statens tjänst anställda befattningshavarna skola få en sådan betalning för sitt arbete, att de kunna draga sig fram utan svält och umbäranden, som hittills i en del fall förekommit.

*Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)*

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Jag skall, herr talman, sluta med att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Osberg**, som anförde: Herr talman! Med anledning av motion vid 1925 års riksdag hemställdes hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbägande, vilka åtgärder, som kunde vidtagas i syfte att bereda de värnpliktiga större trygghet till liv och hälsa. Vederbörande utskott hade i anledning av motionen uttalat, att det emellanåt inträffade händelser, som gäve vid handen, att de värnpliktiga under övningarna understundom utsattes för obehörigt starka påfrestningar samt att vid förläggning utomhus tillbörlig hänsyn icke toges till väderleksförhållanden och dylikt. (Se sid. 7 i betänkandet.)

Kungl. Maj:t lät myndigheterna verkställa utredning i frågan, men med anledning av ytterligare framställningar i ärendet från riksdagen och enär den av myndigheterna gjorda utredningen icke ansågs tillfredsställande, uppdrogs åt särskilda sakkunniga att utreda frågan.

Dessa tillkallade utredningsmän avgåvo den 24 september 1928 sitt betänkande, kallat »Betänkande med förslag avgivet av kommittén rörande vissa trygghetsåtgärder för värnpliktiga». Av det i detta betänkande framkomna förtjänar påpekas:

Att definiera, vad som kan vara »meningslösa påfrestningar», säges vara svårt (sid. 9).

Å sid. 53 uttalas önskvärldheten av, att två omgångar livplagg och byxor tilldelas varje man jämte en del övriga persedlar.

Å sid. 58 förordas individuell utspisning.

Å sid. 68 heter det bl. a., att man måste sörja för, att personalen under militär tjänstgöring i fredstid beredes behörigt skydd mot väderleksinflytanden, så att hälsan icke tager skada. Kommittén anför emellertid i detta sammanhang också, att man kan finna skydd mot dessa förhållanden i åtminstone viss mån genom lämplig förläggning och förplägnad.

Å sid. 69 heter det: »Det tillhör det enklaste omdöme att undvika sådant förfarande som att under regnig eller kall väderlek låta truppen, svettig och varm efter övning, stillastående åhöra långa kritiker.»

Å sid. 77 förordas vikten av att lämpliga utbildningsföreskrifter m. m. utfärdas.

Å sid. 102—103 förordas militärpedagogiska kurser för officerare.

Vad kommittén föreslagit beträffande bättre beklädnad, individuell utspisning och anordnande av militärpedagogisk kurs är på väg att realiseras, ty Kungl. Maj:t har — såsom av notiser i militära fackpressen framgått — uppdragit åt vederbörande myndigheter att se till, att varje man utrustas med två uniformer också under regementsövningarna, och i fråga om individuell utspisning har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition, IV. huvudtiteln, framlagt förslag till ökad användning av detta utspisningssystem. En militärpedagogisk kurs för officerare lär ha pågått under vinterns lopp.

Däremot lär ännu ingenting ha åtgjorts i fråga om kommitténs förslag i vad avser övningarnas planläggande och utförande på sådant sätt, som kom-

mittén förordat, d. v. s. så att truppen icke blir utsatt för risker på grund av väderleksförhållandena. Då kommittén ansett det mindre lämpligt, att man håller långa kritiker för en svettig och varm trupp, kan man taga för givet, att kommittén också ansett det ännu mera olämpligt att låta en trupp ligga ute i vad väder som helst blott för att senare få tillfälle paradera. Man kan möjligen tro, att man ansett, att den militärpedagogiska kursen skall lära eleverna att aktgiva också på dylika förhållanden, men det bör då erinras, att elever i denna kurs endast äro äldre kompaniofficerare, alltså inga regementschefer och högre. Man har alltså anledning efterlysa åtgärder i anledning av kommitténs förslag i denna del, och riksdagen borde väl också när som helst ha rätt vänta utförligt svar på sin en gång gjorda hemställan att dessa frågor skola tagas i övervägande. Riksdagen påpekade ju bland annat, att truppen mången gång utsättes för obehörigt starka fysiska påfrestningar och att hänsyn icke toges till väderleksförhållanden och dylikt.

Fälttjänstövningarna torde förorsaka de flesta svåra sjukdomarna och dessas följder för de värnpliktiga. Det torde inte vara av nöden påkallat att utsätta de värnpliktiga för sådana påfrestningar i fredstid, att förhoppningsfulla ynglingars hälsa för all framtid äventyras och samtidigt anhöriga och det allmänna tillskyndas oerhörda tråkigheter och kostnader.

En åtgärd, som synes för lekmannen vara den naturliga, vore att företaga fälttjänstövningarna tidigare på hösten, än vad nu är fallet. För min del vågar jag påstå, att en sådan åtgärd skulle även inom militära kretsar hälsas med tillfredsställelse. Den egentliga orsaken till att övningarna hållas så sent torde vara, att man önskar skörden undanstökad i görligaste mån och därav mindre skadestånd. Med god vilja torde dessa hänsyn i stor utsträckning kunna bortelimineras, om övningarna förlades till sådana trakter, där åkerbruk i ringa omfattning förekom, t. ex. mindervärdiga områden eller skogstrakter.

På grund av det anförda anhåller jag härmed om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Kan riksdagen förvänta, att herr statsrådet snarast möjligt vidtager sådana åtgärder, att de värnpliktiga icke onödigtvis utsättas för sådan påfrestning — genom överansträngning och otillräcklig omvårdnad under ogynnsamma väderleksförhållanden — som kan äventyra deras hälsa?

2) Vill herr statsrådet undersöka, huruvida det låter sig göra att företaga fälttjänstövningarna t. ex. ett par veckor tidigare på hösten, än vad nu är fallet, om detta kan ske utan att försämra resultatet av dessa övningar?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 8.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande tisdag ämnade besvara herr Anderssons i Stockholm interpellation angående på senare tid förekomna polisövergrepp.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 4.57 e. m.

In fidem
Per Cronwall.

Lördagen den 17 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 158, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Herr **Strindlund**, som yttrade: Herr talman! Jag måste säga, att jag är något förvånad över denna våldsamma debatt och den kraftiga framstöt, som här gjorts från statstjänarehåll i anledning av den fråga, som vi nu diskutera, och det utskottsutlåtande, som här föreligger.

Vad har då egentligen utskottet sagt i anledning av motionen, som nu närmast debatteras? Jo, det har intet annat sagt, än att det erinrar om den utredning, som igångsatts rörande ifrågavarande dyrtidstilläggs inarbetande i lönerna, och förklarar sig anse, att man i avvaktan på vad som skall komma icke bör göra någon ändring i de principer, varefter dyrtidstilläggen nu utgå. Man måste väl också säga sig, att det under förhandenvarande omständigheter, då man inom kort har att vänta ett förslag till lönereglering, det icke kan vara lämpligt att nu företaga ändring i dyrtidstilläggsberäkningen.

Jag medgiver, att vissa omständigheter skulle ha kunnat inträffa, varigenom det blivit nödvändigt att vidtaga ändringar. Om det t. ex. för dessa statstjänstemän förelegat ett krisläge, hade man naturligtvis måst taga under omprövning, huruvida icke detta genom vissa åtgärder borde avhjälpas. Men, mina herrar, det är icke påvisat av någon talare, att krisläge för statstjänarna föreligger. Det kan ej heller vara lämpligt att nu, kanske endast ett år innan förslag föreligger från kommittén, företaga någon som helst lönereglering, eller företaga någonting, varigenom utredningen skulle på ett eller annat sätt bindas, eller varigenom man gäve direktiv åt samma utredning, vilket också var utskottsmajoritetens mening. Det har icke varit meningen att nu intaga någon förhandsställning, och redan detta har varit tillräckligt för att motivera min ståndpunkt här.

I anledning av vad som inträffat och en del uttalanden, som här gjorts, anser jag mig i alla fall böra göra några påpekanden. Vad är det då, som nu har inträffat? Jo, det märkvärdiga är, att just i år har det framställts krav på ökade löneförmåner från statstjänarehåll. Vi ha ju märkt, hurusom det från de högre statstjänarna gjorts kraftiga ansatser att få upp lönerna. Och varmed har den föreslagna höjningen då motiverats? Jo därmed, att de högre statstjänarnas löner, i förhållande till huru sådana tjänstemän avlönas i det privata livet, äro för lågt beräknade. Nu göres det återigen en kraftig framstöt för att få upp lönerna, denna gång för de lägre statstjänarna, och vad är det för motiv, som ligger bakom denna framställning? Jo, det är, skulle

man kunna säga, det förhållandet, att en inkomstminskning har drabbat vederbörande genom indexfallet.

Man tycker överhuvudtaget, att det är ganska märkvärdigt med denna framtöt nu ifrån detta håll, då något krisläge för vederbörande icke föreligger, samtidigt som nära halva svenska nationen faktiskt vrider sig under krisartade förhållanden och under svår ekonomisk tunga. Jag syftar på de svåra tider, som vår jordbruksnäring och dess utöware för närvarande har. Jag undrar verkligen, om man icke först borde samla sina krafter för att avhjälpa de värsta missförhållandena på detta område. Men det är jag icke säker på att de herrar — åtminstone icke alla —, som här i dag talat för tillägg till statstjänstemännens löner, vilja vara med om, åtminstone ha icke de yttranden, som vid andra tillfällen ifrån en del av dem fällt, givit vittnesbörd därom. Åtskilliga av deras talesmän ha redan visat, att de ingalunda vilja vara med om något som helst stöd, då det gäller jordbruket.

Herr Anderson i Råstock räknade ut, att en stationskarlsfamilj på B-ort icke hade mer än 79 öre per dag och person, som finge anses disponibla för att bestrida livsmedelskostnaderna, sedan övriga nödiga utgifter voro gäldade. Han tillade, att han icke hade sett någonstans i de stater, som vi ha att behandla, någon budget, där man hade så låga omkostnader för ifrågakvarande utgifter. Jag vill inom parentes hänvisa till att vi nog ha stater, bland annat på femte huvudtiteln, där det är upptaget betydligt lägre kostnader för mathållningen. Men det har kanske icke så mycket att göra med denna diskussion. Vad jag vill säga är, att jag tror ingalunda det går att reglera löner på så sätt, att man försöker skapa fram ett utgångsläge för bedömande av behoven genom att från den inkomst, som vederbörande har, draga vissa utgifter för att sedan se, vad som återstår till livsmedel. Då herr Anderson i Råstock tager en tjänsteman vid våra järnvägar och gör dessa beräkningar, får han i alla fall ett litet netto, men jag är säker på, att om han tager en vanlig arbetare på landsbygden, som kanske är granne med tjänstemannen, och gör samma räkneoperation, skall han finna, att vederbörande i detta fall kommer på ett ganska stort minus.

Det är för övrigt ganska märkligt, då man talar om lönerregleringar för våra statstjänstemän och gör jämförelser med löner, som utgå i privat tjänst, att man nödvändigt alltid fäster sig vid dem, som ha avlöningar, som ligga högre, med bortseende från att en stor del ha avlöningar, som äro lägre. Jag tror verkligen, att om man skulle göra en genomsnittsberäkning, skulle man finna, att det kanske när allt kommer omkring icke är så fel avvägt, och att stats-tjänarnas löner ligga något så när i medelläge i förhållande till lönerna i den privata marknaden t. o. m. med bortseende från den större trygghet, som statsanställningen medför.

Jag skulle också vilja säga ett par ord i anledning av herr Hages anförande. Herr Hage yttrade bl. a., att det icke kan vara annat än till fördel för jordbrukarna, om löntagarna ha skapliga inkomster. Ja, det *borde* kanske vara riktigt detta uttalande, men så är likväl icke alltid fallet, och i synnerhet icke, om jag ser saken så där klassegostiskt, ty det märkvärdiga är, att en högre inkomst med ty åtföljande högre levnadsstandard icke alltid medför större efterfrågan på de livsmedel, som vi jordbrukare ha att försälja, utan snarare gör man därvid en hel del utgifter för mera lyxartade varor än vid en lägre löneinkomst. Herr Hage skakar på huvudet, men jag kan tala om, att vid vissa stora strejker uppe i Norrland har man lagt märke till, att efterfrågan på ortens lantmannaprodukter blivit märkbart större. Ja, det har t. o. m. gått så långt, att man frågat efter vårt kornmjöl för att så billigt som möjligt kunna draga sig fram under strejken. Jag vill icke taga detta som motiv för att icke tjänstemännen må ha en något så när god löneställning. Men jag gör

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

anmärkning emot att man vill inbilla oss, att bara de få högre lön, så blir det större efterfrågan på de produkter, som vi lantmän ha att utbjuda.

Då man säger i motionen, att man vill ha ett tillägg till tjänstemannalönerna på grund av den reducering, som statstjänarna fått vidkännas på grund av att indexet fallit, tycker jag verkligen att detta är att gå bra långt. För det första bör man ihågkomma, att i samma mån, som index faller och därmed jämväl dyrtidstilläggen sjunka i samma mån ökas den del av den samfällda avlöningen som grundavlöningen utgör. Och därmed erhålles faktiskt i förhållande till utgifterna en större inkomst. Men vore det så, att man skulle kräva att få ett tillägg, allt eftersom index faller, skulle jag vilja fråga herrarna: huru stort skall det tillägg vara, som herrarna anse sig behöva, därest index kommer ned till 100 enheter och hela dyrtidstillägget sålunda går bort, därför att förutsättningarna för dyrtidstillägg icke längre förefinnas? Och huru skall det bliva, därest — vilket ingalunda teoretiskt kan anses omöjligt — index faller till 90 enheter? Skola herrarna då ha ännu större tillägg till sina löner?

Herr Lovén var inne på frågan om de inkomster, varmed våra affärsdrivande verk bidraga i statens budget, och han sade, att det icke skulle vara riktigt, därest dessa statstjänstemän, som medverkat till dessa verks stora vinster, icke bleve i högre grad, än vad nu är fallet, delaktiga i dessa miljoner, som av de affärsdrivande verken lämnas staten.

Bland de verk, han uppräknade, nämnde han domänverket, som han uppgav lämnade cirka 13 $\frac{1}{4}$ miljoner kronor i netto. Ja, då jag hörde herr Lovén nämna detta — jag har alltid inbillat mig, att han var demokrat — må jag säga, att det skorrade i mina öron. Det finns nämligen även andra än statstjänare, som bidragit till domänverkets inkomster. Som norrländsk småbrukare vet jag, att läget däruppe bland exempelvis småbrukarna är sådant, att de nödvändigt måste ha biinkomster av skogskörslor, och att de konkurrera om priserna, så att de icke ens komma upp till så pass hög dagsinkomst — med både häst och karl — som t. o. m. en ganska lågt avlönad statstjänsteman har för sig ensam. Jag tycker, att om man är demokratiskt sinnad, borde man ha börjat, där nöden är som störst, och icke enbart ha börjat med dessa statstjänare.

Vad herr Lundquists i Rotebro anförande beträffar, tycker jag närmast, att det böra vi taga upp och debattera, sedan vi sett vad löneredgeringskommittén kommer med. Men knappast tror jag det är lämpligt att behandla det i förskott, innan vi veta, huru kommitténs förslag ser ut. Och det skulle väl vara föga lämpligt för riksdagen att göra ett uttalande i den riktning, som han föreslog, utan varje fråga får väl först framläggas, innan vi vare sig diskutera eller fatta beslut i densamma.

Jag fäste mig också vid en del saker, som av herr Andersson i Stockholm uttalades. Han klagade ju jämmerligen, och han påpekade, att man understundom tyckes från riksdagens sida vilja använda statstjänarnas dyrtidstillägg till reglering av budgeten. Men han sade, att nu hade vi inga svåra tider, utan goda statsfinansiella förhållanden, och då borde man åtminstone kunna vara med om någon förhöjning av statstjänarnas löner. Jag vill påpeka, att så har nog egentligen icke varit förhållandet. Nej, tvärtom har det varit så — om jag icke missminner mig — att vi vid ett tillfälle fingo taga en ganska obehaglig konsumtionsbeskattning för att få pengarna att räcka till för dyrtidstilläggens beräkning. Eller hur var det 1922, då vi måste företaga en höjning av kaffetullen? Var det icke därför, att det behövdes penningar för att tillgodose de krav, som ställdes på ett högt dyrtidstillägg?

Ja, herr talman! Jag kan icke finna, att något som helst skäl föreligger att nu gå ifrån statsutskottets utlåtande, och jag ber därför att få yrka bifall till detsamma.

Vidare anförde:

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Jag står egentligen på utskottets sida i denna fråga, men jag förbehöll mig i statsutskottet att säga några ord i densamma. Jag var från början och är alltjämnt av den meningen, att man kunde ha gått en medelväg och hjälpt de mest nödställda statstjänarna. Jag är nämligen övertygad om att en del av de lägst avlönade ha det ganska svårt. Men så fort man kommer upp till de högre graderna, skulle det, såsom framhölls på avdelningen, kosta så mycket pengar — ända upp till 20 miljoner kronor — om man bifölle motionärernas yrkande. Nu har summan prutats ned något, och jag vet icke vilka belopp som äro exakta, men i alla händelser skulle det hela gå till sådana belopp, att man icke kan vara med om saken. Jag hyser icke någon större medömkan för statstjänare med 5,000 å 6,000 kronor i inkomst; dessa få väl vänta så länge, tills vi få se vad jordbrukarna kunna få i dessa tider. Många jordbrukare skulle helt säkert vilja byta mot dessa tjänstemän. Men hade det funnits någon utväg att tillfredsställa de lägst avlönade statstjänarna, skulle jag som sagt velat gå den vägen. Detta framhöll jag i avdelningen, men jag fick icke något understöd för min mening, och därför måste jag stanna för utskottets hemställan, till vilken jag härmed yrkar bifall.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befat-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Herr Andersson i Katrineholm: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att söka bevisa, att det föreligger ett sådant skriande behov av förhöjning av dyrtidstilläggen, som herr Strindlund efterlyste, utan jag har begärt ordet för att säga, att jag tycker riksdagsmajoriteten i år handlar en smula inkonsekvent, när den ställer sig på avslagslinjen i föreliggande fråga, om jag därmed jämför samma majoritets ställningstagande i fjol beträffande löneförhöjning åt en annan kår. Här förklarar statsutskottet, att just den omständigheten, att utredningen rörande inarbetande av dyrtidstilläggen i de fasta lönerna ännu icke är klar, utgör huvudskälet till att man icke vill göra någonting. Ja, ungefär det resonemanget använde jag i fjol — fastän det då icke gällde dyrtidstillägg — när jag yrkade avslag på den tillfälliga löneförhöjning, som det då gällde att ge åt folkskollärarna. Då ansåg majoriteten, trots att en utredning låg inom nära räckhåll att bli fullbordad, att man likväl skulle gå in för en viss förhöjning. I år står man på den motsatta sidan. Jag är ingen löneexpert, som många av kammarens ledamöter äro eller kanske ge sig ut för att vara. Men nog förefaller det mig, som om den kår, som jag nyss nämnde och som i fjol fick en provisorisk löneförhöjning, har det bra mycket bättre ställt ekonomiskt än de lägre grupper av statstjänare, som det här gäller.

Ur den synpunkten, herr talman, ansluter jag mig till reservationen. Jag skulle ha önskat, att denna icke gått så långt som nu är fallet och att man kunnat draga upp en sådan linje, som jag hörde att den föregående talaren varit inne på. Detta har nu icke, efter vad jag kunnat läsa mig till, varit möjligt. Men med hänsyn till att dessa lägre statstjänare, som sagt, i många fall ha det väsentligt sämre ekonomiskt än de grupper, åt vilka riksdagen beviljade provisorisk löneförhöjning i fjol, hemställer jag, herr talman, om bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar Werner, Björk i Tryde och Persson i Tidaholm.

Herr Spångberg: Herr talman! Det har här under debatten från flera håll, bl. a. senast av herr Strindlund, framhållits, att den föreliggande motionen skulle innebära en ökning av statstjänarnas löner. Herr Strindlund gjorde ju gällande, att det t. o. m. gjorts en våldsam framstöt för att få dessa

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

löner höjda. Den föreliggande motionen innebär ju dock ingen ökning av statstjänarnas löner utan blott en återgång till vad dessa skulle haft, om icke på senare tiden en försämring ägt rum rörande grunderna för dyrtidstillägget. Det tycks emellertid vara av behovet påkallat, att det göres en verkligt våldsam framstöt för att man skall bli på det klara med, bl. a. på de håll som herr Strindlund representerar, att det vidtagits en löneförsämring för statstjänarna under dessa år. Då lönerna sänkas för andra grupper, brukar det i regel komma till allmänhetens kännedom, men så har icke varit fallet med statstjänarna. Dessa ha i stor utsträckning stillatigande funnit sig i löneförsämringarna. Systemet med den glidande skalan har ju visat, att statstjänarnas löner sänkts oupphörligt, utan att allmänheten egentligen vetat, att det blivit någon sänkning. I stället har man ju nästan gjort gällande, att statstjänarna skulle vara mycket gynnade i förhållande till andra grupper inom samhället eller att de rent av, såsom herr Carlström föregående år betecknade det, skulle vara ett »guds egendomsfolk». Faktum är dock, att statstjänarna aldrig varit kompenserade för den prisförhöjning, som världskriget år 1914 förde med sig. Icke ens år 1920, då kompensationen var som störst, erhöles de full ersättning för prisstegringen. Däremot framhöll utskottet, som behandlade grunderna för dyrtidstillägget år 1920, att statstjänarna borde kompenseras. Det heter bland annat i detta utlåtande, »att det för utskottet framstått som en angelägenhet av synnerligen stor betydelse, att statstjänarna snarast möjligt erhålla en tillfredsställande kompensation för den på grund av världskriget inträdda prisstegringen».

Det var år 1920, alltså för tio år sedan, som detta löfte gavs, och statstjänarna läto förleda sig att tro på utskottets och riksdagens löfte den gången. De blevo — det har en tioårig erfarenhet lärt — grundligt lurade, icke bara så till vida, att kompensation icke lämnats, utan även på det sättet, att under de gångna åren vid flera tillfällen ytterligare försämringar vidtagits. Redan året därefter, alltså år 1921, vidtogos vissa försämringar. Så kom den stora socialdemokratiska aktionen mot statstjänarna år 1923, då på förslag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen de nu gällande bestämmelserna antogs av riksdagen. Den sänkning av reallönerna, som statstjänarna då fingo, var framför allt framdriven genom den socialdemokratiska regeringen. Det lovades emellertid även den gången, att bara läget bleve bättre, skulle statstjänarna få igen, vad de då fingo lämna i tribut för att skapa ett vad man kallade »normalt läge» i landet. Men trots att det sedan dess under flera år suttit socialdemokratiska regeringar, ha icke ens dessa regeringar begagnat sin ställning för att söka infria det löfte, som gavs, då de nuvarande grunderna för dyrtidstillägget fastställdes.

Det har emellertid sedan år 1923 vid varje år väckts motioner här i kamrarna, bl. a. av socialdemokrater, om förhöjningar av dyrtidstillägget, men de ha regelbundet avslagits t. o. m. av socialdemokraterna själva — ett förfarande, som ju upprepades senast föregående år. Jag är ganska övertygad om, att hade socialdemokraterna enligt sina löften gjort sin plikt mot statstjänarna, hade frågan i närvarande stund legat bättre till. Icke minst socialdemokraterna ha under denna tioårsperiod varit med om att bibringa allmänheten den uppfattningen, att statstjänarna stå kvar vid ungefär samma löner, som rådde under kristiden. Tack vare den uppmarsch, som gjorts från statstjänarnas sida och varigenom de visat, att de börjat bli en smula otåliga och att de kräva att få tillbaka vad som under alla dessa år undanhållits dem, har man i år, så vitt man kan döma av läget i dag, lyckats bibringa socialdemokraterna den uppfattningen, att frågan icke längre kan förhalas, och att även en statstjänare kan förlora tålamodet.

I den motion, som här föreligger och som underskrivits av både socialdemo-

krater och kommunister, har emellertid icke föreslagits någon ökning av lönerna utan enbart en återföring till de reallöner, som statstjänarna skulle ha haft, därest ej de senaste försämringarna i grunderna för dyrtidstillägget vidtagits. Utskottets majoritet har avstyrkt motionen, och som stöd härför har utskottet bl. a. anfört ett uttalande av departementschefen, som i år tagit upp det gamla socialdemokratiska argumentet, »att man bör vänta tills lönekommittén är färdig», d. v. s. att man icke bör störa kommittén i dess verksamhet. Det var ju med synnerligen stor tillfredsställelse, som herr Persson i Fritorp citerade herr Andersons i Råstock uttalande i den riktningen under föregående år, och jag måste medge, att departementschefens uttalande har en förvånansvärd likhet med detsamma. Men det innebär i intet avseende, att departementschefen har rätt. Departementschefen i år liksom herr Anderson i Råstock i fjol ha absolut fel i dessa stycken. Statstjänarna kunna i längden icke leva på dessa utredningar. Om man åstadkommer aldrig så många hyllmeter utredningar, ger detta icke bröd åt statstjänarna, därest man icke vidtager några praktiska åtgärder i anledning av utredningarna. Det kan icke hjälpas, att det förefaller, som om denna utredning skulle bra mycket påminna om vad som realiter ligger till grund bakom ordet sabotage. Det är sabotage som bedrives, men det utgör intet som helst skäl för statstjänarna att nöja sig med den sortens lönepolitik. För övrigt: vad är det för skäl som tala för, att därför att denna kommitté arbetar med att få dyrtidstilläggen inarbetade i de fasta lönerna, man skall vidhålla det onormala förhållande, som råder för statstjänarna, när man vid varje avlöningsstillfälle knappar in på en stor del av vad de rättmätigt skulle ha enligt förut gällande bestämmelser? Mig förefaller det tvärtom, att det borde vara angeläget för dem, som icke vilja sänka lönerna för statstjänarna härvidlag, att återgå till normala förhållanden, helst innan kommittén kommer med sitt förslag. Man har då riktigare utgångspunkter, än vad som nu är fallet.

Jag skall icke upptaga tiden med att skildra hur statstjänarna ha det, och hur stora deras löner äro. Den som har aldrig så litet intresse av den saken kan taga del av förhållandena bl. a. i den skrivelse, som i dag utsänts från järnvägsmannaförbundet till varje ledamot av kammaren. Det är ett faktum att läget är sådant som det där skildras, ett faktum som icke kan förnekas och som i sanning talar ett mycket tydligt språk. Detta borde kunna för var och en klargöra nödvändigheten av ett bifall till den motion, som härvidlag väckts. Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman: Det kanske är på sin plats, att, när jag nu vill ta en stund i anspråk för att framhålla min syn på denna fråga, jag börjar med att säga, att det vore klokt, om herr Spångberg ville läsa igenom redogörelsen för vad som passerade 1923. Jag vet, att en talare, som yttrar sig efter mig, kommer att med citat direkt ur riksdagsprotokollet bestyrka, att det icke förhåller sig så som herr Spångberg sagt. Men med dennes kända sanningskärlek är det klart, att man kan få ut vad man vill ur den föreliggande situationen.

Min vän herr Persson i Fritorp citerade vad jag tidigare yttrat i denna fråga, och jag skall komma tillbaka till detta senare. Han lär också ha yttrat mera i förbigående, att vi icke i utskottet debatterat saken något vidare. Vi resonerade dock om denna sak vid flera tillfällen i avdelningen, bl. a. under tiden för herr Perssons i Fritorp hemresa. Det är därför förklarligt, att han icke har intryck av att debatten varit så ingående. Den var i alla händelser så ingående, att den gav herr Olofsson i Digernäs tillfälle att redan på avdelningen förklara, att han skulle kunnat biträda ett yrkande, som gick något lägre än det i reser-

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

vationen framställda. Detta gav mig i sin tur anledning att sondera terrängen så till vida, att jag frågade, huruvida det fanns någon som ville reflektera på att man skulle genom att höja den beräknade indexen med ett visst antal enheter åstadkomma ungefär detsamma som motionen skulle ge, i kronor räknat. På detta fick jag emellertid genast det svaret, att det icke var lönt att reflektera på den saken! Jag nämner dessa detaljer därför att det skall bli klart, att vi verkligen icke gått så lättvindigt till väga. Diskussionen i avdelningen liksom senare i utskottets plenum var alldeles tillräcklig att förmå statsutskottets ordförande att — i avdelningen först och i plenum sedan — säga ifrån, att han tyckte det var dumt av vederbörande att sticka huvudet i busken gentemot de starka krav på lönerereglering, som rests från statstjänarna i gemen. Jag framhöll då, att för den händelse ordföranden i statsutskottet hade för avsikt att lägga tyngd i slaget, borde han kunna vara med om att skriva ett par rader i motiveringen för att åtminstone visa, att den tiden vore förbi, då man helt och hållet kunde bortse från det berättigade i kraven. Jag skulle icke ha blottat dessa interiörer, om man icke här givit saken sken av att frågan behandlats lättvindigt i utskottet. I utskottets plenum blev nu förloppet enahanda. Herr Olofsson i Digernäs avgav samma deklaration som nyss här i kammaren, och statsutskottets ordförande kom likaledes med sin deklaration. Jag har icke haft tillfälle att åhöra vad som sagts i första kammaren, men jag är övertygad om att han där uttryckt sig på samma sätt. Det hade varit högst önskvärt, om några fler slutit upp kring detta uttalande, så att man kunde ha fått kål på den formeln, att ingenting bör göras, därför att det pågår en utredning. Jag har ingen anledning att taga tillbaka vad jag sade i föl därom, att utredningskommittén icke kan undgå att sätta sig in i vad frågan egentligen rör sig om. Denna uppfattning har jag än i dag, och det skulle förvåna mig, om icke några i kommittén tagit sin uppgift på detta sätt, i trots av de snäva direktiv, som lämnats från början.

Här har talats om att det icke fordras någon yrkesskicklighet av vissa arbetare. Jag är icke säker på, om därmed avsetts att säga, att det icke fordras yrkesskicklighet av vissa av statstjänarna. Men i så fall ber jag herrarna tänka en smula på vad det betyder att ha en med sin tjänst väl förtrogen, plikttrogen och samvetsgrann tjänsteman — låt oss säga vid de affärsdrivande verken. En sådan kår bör icke få vara underbetald. Jag skall såsom exempel taga de ringaste av de ringa — järnvägarnas tjänstemän, den kår jag själv har äran tillhöra. Jag kan försäkra, att om icke dessa tjänstemän med största noggrannhet utförde sitt arbete och såge efter, att allt vore i sin ordning, åkte ni allt annat än tryggt på landets järnvägar, vare sig statens eller de enskilda. Det behöves bara ett litet förbiseende av en banvakt eller en stationskarl vid växelstället för att det skulle gå galet. Och vad det betyder — om jag nu hoppar över mellangraderna — att en lokförare sköter sin tjänst rätt, är lätt att inse. Detta är sannerligen ingen sinekur. Han får knappt numera sin befattning förrän han nått femtio år, d. v. s. då en stor del av den borgerliga världen ansett sig ha gjort ett tillräckligt dagsverke för att kunna med behållen förmögenhet träda åt sidan. Det går åtskilliga år, innan han ens får förtroendet att börja som eldare på loket, och sedan kräves det en lång tid, innan han släppes fram till att föra tåg. Det kräves ansvar för samtliga järnvägsmanagrupper; de stå på ett särskilt sätt under strafflagen och Långholmen hägrar för dem mycket mer än för andra, som äro i arbetarställning. Det är därför verkligen en högst allvarlig fråga vi i dag behandla.

De beräkningar herr finansministern framlade på förmiddagen stämma till punkt och pricka med dem som fjärde avdelningen av utskottet låtit verkställa. Vi ha icke tagit med folkskollärarna, därför att dessa i föl fingo ett särskilt lönetillägg. Dyrtidstillägg enligt reservationen skulle ha rört sig om ett belopp

av omkring 4,800,000 kronor utöver vad nu gäller. Totalsiffran rör sig om ungefär 17,220,000 kronor. Om jag därifrån drager de nära 5 miljoner kronor, som vi alltså icke räknat med, förstå herrarna, att jag var på den säkra sidan, när jag yttrade förra gången, att reservationen icke representerar större kostnader utöver vad Kungl. Maj:t beräknat än vi förut idag anslagit i ett annat ärende. Det går icke till mera, om beräkningarna hålla. Jag vågar icke säga att de hålla, därför att den tjänsteman, som verkställt desamma, förklarar, att det är svårt att göra exakta beräkningar; dessa siffror måste alltså betecknas såsom approximativa. Det är alltså icke någon så synnerligen vidlyftig affär vi här skulle gå in på, i betraktande av att man skulle ge åt så många personer en liten slant. Jag kan också nämna, att antalet befattningshavare i den tablå, som jag har här beträffande ordinarie lönereglerade befattningshavare inom civilstatens förvaltning, lönegrad 1—12 exklusive domänverket, utgör 34,649 stycken och att hela kostnaden enligt denna motion blir 6,129,624 kronor. Detta är inga avskräckande siffror. Totalbeloppet rör sig, som jag nyss sade, kring 13 å 14 miljoner kronor, och detta gör ju icke synnerligen mycket per individ.

*Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)*

Jag tillät mig förra gången säga, att jag icke upptäckt i någon av de stater, som riksdagen behandlat, att man haft så låga kostnadsbelopp per dag och individ, som dem jag nämnde — fastän man där haft förmånen att göra massuppköp och central tillagning av maten o. s. v. Jag pekade särskilt på vissa regementen, men herr Strindlund har nu gjort gällande, att det finns vissa stater, där betydligt lägre siffror skulle kunna anföras än dem jag anförde. Jag uppgav, att för en järnvägstjänsteman i de lägsta graderna har man, om familjen består av man, hustru och två barn, att räkna med 79 öre per individ; emellertid såg jag fel i kalkylerna; det skall vara 77 öre. Jag har här framför mig fjärde huvudtiteln för i år, och där säger försvarsministern, att vidkommande medelsbehovet under ordinarie mathållningsanslaget för nästkommande budgetår har arméförförvaltningen föreslagit att till grund för uppskattandet därav skulle läggas ett belopp av 92 öre per man och dag; sedan kommer man fram till vad detta ger, i kronor uttryckt. Jag har icke sagt något annat än att man vid de stora stater, som det här är fråga om, har större möjlighet att få debet och kredit gå ihop än då man måste köpa matvarorna i små partier, varigenom man icke kan uppnå samma fördelar, som då man ingår leveranskontrakt med stora firmor beträffande leveranser till regementen etc. Jag tror icke, att vad som här förekommit varit ägnat att visa, att jag farit med felaktiga siffror, då jag rört mig med Kungl. Maj:ts egna siffror. Och ifall herr Strindlund skulle vilja åberopa de mindre belopp, som man kan anföra beträffande tvångsarbetsanstalten i Karlskrona, så måste detta bero på något särskilt i beräkningsgrunderna — *vad* har jag icke lyckats taga reda på — helt enkelt därför att både vid Venngarn och Svartsjö och liknande anstalter har man icke lyckats komma lägre ned än vad man räknat med beträffande militärerna och i vissa fall icke ens så lågt. Nu får det vara nog med vad jag sagt om den saken.

Jag skulle emellertid ytterligare vilja ge herr Strindlund och andra, som resonera på samma sätt, ett råd. Han säger, att statstjänstemännen icke befinna sig i något krisläge, och att det är många som ha det sämre. Han syftar naturligtvis på, att man i många lantmannahem får leva mycket enklare och för en mindre penning per dag och individ. Ja, skulle icke herr Strindlund vilja göra oss den tjänsten att under en kortare tid taga och skriva upp vad som går åt till förbrukning i hushållet av jordbruksprodukter och att räkna om värdet enligt minutpris i närmaste butik. Jag tror icke, att jag skall komma att blekna inför det resultatet. Men det är så, att man ofta icke räknar med att sådana produkter ha något värde, och anser man att det till äventyrs är värt

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

något, utgår man från det som man får, när man säljer varan till den närmaste man, som skall avyttra den. Detta är icke riktigt, man skall mäta med samma mått. Man måste fråga sig vad löntagaren får för sin slant, när han köper direkt i butiken; vad är förbrukningen i lantmannahushållet värd, när man anlägger samma synpunkter? Om herr Strindlund vill göra ett sådant experiment, tror jag han skall konstatera, att lantbrukarens levnadsstandard ligger åtskilligt högre än dessa 77 öre.

Jag ber också att få erinra om det som jag yttrade förut, om vad de affärsdrivande verken nödgats gå med på i de fall, då de haft att fritt underhandla med sin personal och alltså själva haft rätt att bestämma lönerna. Jag skulle vara den siste att missunna dessa grupper den lilla löneförhöjning de fått, men jag vill i alla fall konstatera, att särskilt vad banavdelningen angår får en person, som efter att ha varit årsanställd banarbetare blir ordinarie banvakt, en sämre löneställning än om han går som extra. Jag skall icke trötta med siffror härvidlag, jag har dokumentariska belägg för den saken.

Jag förstår icke herr Lundquists i Rotebro resonemang, och jag inser icke, hur de tjänstemän, som han här representerar, anse sig kunna få en säkrare utgångsställning för erhållande av högre löner, om de icke vilja vara med om att lägga en grund i form av bättre löner åt de lägst avlönade tjänstemännen. Man måste väl erkänna, att det är skillnad att hushålla med de löner, som det här är fråga om, och att hushålla med de löner som de högre tjänstemännen ha. Men om det är rättvist, att även de högre tjänstemännen få en lönereglering, måste det vara ur deras synpunkt fördelaktigare, att man placerar bottenläget litet högre, och jag väntade att herr Lundquist skulle vara med härom. Han kunde mycket väl ha passerat in de rader, som han här föreslagit, även i reservationen. I så fall kunde jag med mycket stor tillfredsställelse röstat för hans förslag, ty jag förstår, att eftersom de högre tjänstemännen icke äro så många, spelar det icke så stor roll, om de komma med i svepen. Tack vare att de lägre tjänstemännens löneförbättring kostar så många miljoner, måste man i denna opraktiska löneregleringsförsamling associera sig med andra för att över huvud nå ett resultat.

Så till slut, herr talman, måste jag ge uttryck åt en tanke, som jag burit på i snart femton år, nämligen att detta sätt att reglera löner är det mest bakvända, som överhuvud kan tänkas. De affärsdrivande verken böra, om de verkligen skola vara affärsdrivande, själva få reglera lönerna för sina tjänstemän. Då först tror jag, att man kan få en smidig anpassning efter den allmänna arbetsmarknaden; då först erhåller man lönevillkor så beskaffade, att icke den lösast anställda gruppens inkomster komma att skjuta över deras, som ha större utbildning, längre tjänstgöringstid, större ansvar o. s. v. Jag vet, att denna sak ligger utanför förevarande fråga, men jag har icke kunnat underlåta att peka på den i detta sammanhang. Ty skall det vara en dragkamp mellan olika intressen och en oförståelse gentemot tjänstemännen hos åtskilliga grupper, som själva icke äro vana att leva på matsäck eller på en liten lön, kan icke någon rättvis lönereglering tillskapas. Jag skall sluta, herr talman, med att vädja till kamraren, att — då det här rör sig om en finansiellt lätt överkomlig sak, och då det dessutom gäller ett rättvist krav med hänsyn till den långa tid, som vederbörande fått gå och vänta på att förhållandena före år 1923 skola återställas — för en gångs skull visa litet storsinne och bifalla reservationen.

Herr **Johanson** i Stockholm: Herr talman! Det skulle vara att missbruka yttranderätten, om jag toge mig för att återupprepa alla argument, som anförts för bifall till reservationen. Debatten har ju blivit uttänjd, och ämnet är uttömt. Jag skulle emellertid som min mening vilja uttala, att riksdagen måste göra sig förtrogen med den tanken, att en lönereglering för statens befattnings-

havare är ofrånkomlig. Vi ha ingen rätt att fresta dessa medborgargrupperns tålmod och lojalitet över förmågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Carlström: Herr talman! Jag hade knappast tänkt begära ordet i denna debatt, då jag, såsom herr Andersson i Stockholm anförde, redan är tillräckligt känd förut. Vi ha ju blivit landsberyktade herr Nilsson i Kabbarp och jag enligt hans påstående, och vi kanske bli det ännu mera, om jag tager till orda här i dag, men det kan inte hjälpas, då så många på motsidan ha vittnat om vår ovilja och vår oresonlighet, eftersom vi inte kunna gå med på vad reservanterna föreslagit. Därför kan det ju anses skäligt, att även vi få klargöra vår mening i denna fråga något så när. Jag tror nämligen, att det inte är endast herr Nilsson i Kabbarp och herr Carlström i Helgagård, som herr Andersson har att frukta för, ty det vore väl ömkligt, om riksdagen skulle taga ställning endast med hänsyn till vad vi vilja, utan det är så, att när man på den kanten är så förbittrad över vad vi vilja, måste det vara av den anledningen, att vi ha åtskilliga bakom oss, som ha samma uppfattning som vi.

Jag begärde emellertid ordet, då herr Lundquist i Rotebro talade om, att om man nu ville gå in för rättvisa åt statstjänarna, ville han gärna vara med om att hjälpa jordbruket. Tack så mycket, herr Lundquist i Rotebro!

Herr Lovén har redan förut i åtskilliga omgångar, tror jag, talat om de »miljoner och åter miljoner», som man nu var i färd med att ge Sveriges lantbrukare, men ändå ställde sig dessa nu enligt hans förmenande avvisande mot dessa rättvisa och billiga krav. Ja, herr Lovén, då man talar om dessa miljoner och åter miljoner, tycker jag man borde vänta med att sälja skinnet, tills man skjutit björnen. Det var en debatt för några dagar sedan här i kammaren, då man också från visst håll talade om, vad man nu var i färd med att göra för att hjälpa Sveriges jordbrukare, och man ville där ha fram att då böra lantbrukarna hjälpa oss, när de själva få så utomordentligt bra hjälp. Ja, herr Lovén, jag har vågat säga det förut vid åtskilliga tillfällen i Sveriges bygder, och jag vågar säga det i dag, att den hjälp, som Sveriges jordbrukare få, den kategori av dessa, som jag tillhör, nämligen småbrukarna, ha vi inte så synnerligen stor anledning att sätta några större förhoppningar till. Ty även om vi nu här i riksdagen i år besluta, att svensk spannmål skall ätas här i landet, är detta väl inte så förfärligt märkvärdigt, då vi ha klart för oss, att brödet knappast kommer att bli dyrare för det. De andra åtgärderna, som vidtagas för att hjälpa Sveriges jordbrukare, äro väl de, som gå ut på att vi skola få låna pengar, och därigenom ådraga oss större skulder. Pengarna lära inte komma oss direkt till handa såsom en löneförbättring. I själva verket är det ju så, att Sveriges jordbrukare ha att emotse ganska hårda tider åtskilliga år framåt, och det kan inte bli tal om miljoner och åter miljoner, som statskassan skall kasta ut. Jag för min del tigger inte om detta, och jag vill inte på något sätt ha detta såsom något bytesmedel med herrarna.

Jag tänkte, att man skulle slippa i denna debatt gå närmare in på frågan, men då jag förstår av herr Hages första anförande — jag tror för övrigt, att han inte hållit mer än ett, ännu så länge — att man utförligare skall ingå på denna sak, kan jag inte undgå att uppehålla mig en liten smula vid de olika talarna och deras argumentering.

Det har sagts förut, att tidpunkten för att begära en lönereglering nu inte är vidare lyckligt vald, och jag måste säga mig, att så är förhållandet. Det är väl en händelse, som ser ut som en tanke, att här längre fram i natt kommer att debatteras en fråga, där det gäller att se till, att flera människor i Sveriges land kunna få jord och kunna bli småbrukare. Det har begärts från åtskilliga motionärer i kammaren, att vi skola vidtaga ytterligare åtgärder för att hjälpa

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

hemmansägaresöner och lantarbetare med flera att bilda egna hem. Jag skall inte så länge uppehålla mig vid detta, men vi måste i alla fall en liten smula tänka på, vad detta innebär. Vad innebär det att gå till jordbruket och bli egnahemsbrukare eller att gå till statens järnvägar och bli stationskarl eller konduktör eller något mer eller mindre högt på löneskalan? Jag träffade under påskferierna en liten småbrukare i Värnamo som varit industriarbetare förut, men gått över till jordbruket och blivit jordbrukare. Han och hans hustru hade hört ett föredrag, som jag hållit, och efteråt kommo vi att resonera om möjligheterna att hålla folk kvar vid jorden. Då sade han och hans hustru, att det inte gått för dem att få något av sina barn att stanna kvar på den torva, de hade. Barnen hade givit sig iväg, det ena efter det andra, så snart de känt vingarna bära. Och man skall taga i betraktande, att här har inte bara mannen satt in hela sin arbetskraft utan även hustrun dag efter dag fått hjälpa till för att få ihop den inkomst, som familjen skulle leva av. Om man blickar in i ett småbrukarhem eller ett stationskarls- hem och ser vad hustrun där har att uträtta, skall man finna, att skillnaden är ganska stor. Det är inte svårt att förstå, att det kan vara mycket arbete i hemmet även hos en stationskarl. Men det är en väsentlig skillnad mot i ett jordbrukarhem, där hustrun måste deltaga i förvärvsarbetet. Det är inga lysande utsikter för de människor, som skola träda till vid jordbruket, först med statens hjälp och sedan subventioneras för att hålla sig kvar; och jag undrar, om detta är rätta vägen.

Men varför är det då så svårt för dessa småbönder och jordbrukare att kunna klara sig? Jo, det är så, att deras reallön börjat gå ned i nivå med förkrigstidens. Det är många av våra produkter, som inte betalas bättre än 1914 och 1915. Men skola vi fara till Stockholm på järnväg, om vi ha råd till det, och i fall vi icke äro riksdagsmän, kostar det dubbelt så mycket som förut. Frakterna kosta dubbelt så mycket, frimärken kosta en halv gång till så mycket, allt vad vi skola benytta oss av kostar dubbelt eller en halv gång till så mycket som förr. Hur skall det då vara möjligt att få folk att hålla sig kvar vid jorden, när utbytet av nyttigheter är så omöjliggjort, som det nu verkligen är. Jag kan emellertid förstå, att herrarna på den socialdemokratiska sidan i utskottet gått in så starkt för en lönereglering, och att det i den skrivelse, som vi fått i dag, pekas på, att arbetarna i den fria marknaden stå framför statstjänstemännen, ty hela taktiken är ju denna: ett steg framåt för oss i dag, och så få ni taga nästa steg i morgon, och i övermorgon taga vi ännu ett steg. Vart leder detta? Jo, att den del av Sveriges befolkning, som inte har möjlighet att taga några sådana steg, kläms hårdare och hårdare mellan sköldarna och deras existensmöjligheter äro snart ointetgjorda. Jag kan inte se dessa frågor isolerade, jag kan inte se jordbruksfrågan isolerad, lika litet som jag kan göra det beträffande en lönereglering för statstjänarna eller fackföreningspolitiken på den allmänna marknaden. Om man dag för dag kan påvisa missförhållanden och försvårar möjligheterna för 40 % av svenska folket att existera, kan jag inte finna, att det är rätta vägen att på sätt reservanternas föreslå ännu mer förvärra läget. Jag ber om ursäkt, herr talman, om jag kommit att uppehålla mig vid dessa saker, men de höra verkligen till problemet.

Man talar om åtgärder för att söka få bättre bostäder på landsbygden. Hur är det med avseende på förhållandena där? Nu börja fackföreningarna tränga sig in även där och bestämma, att en byggnadsarbetare skall ha så och så mycket i timmen, om han skall få arbeta. Om det är en liten byggmästare, som har två eller tre arbetare och som förut fört upp ett par villor om året, så säga nu bestämmelserna, att om han är *byggmästare*, skall han leda arbetet och se till ritningarna, men han får *inte arbeta*, och därför är han tvingad att antingen gå in i fackföreningarna såsom ren arbetare eller också bli bygg-

mästare »utan arbete». Då man på den sidan har den meningen, att det går an att oupphörligt i det oändliga bara pressa på, under det att det finns en kategori, som inte har möjlighet till detta, kan jag inte förstå annat än att hela samhällsmaskineriet måste gå ur lås.

Det är även en annan omständighet, som jag måste fästa uppmärksamheten på. Herr finansministern vidrörde den, då han talade om *fallande konjunkturer*. Vad skulle det betyda, om man på detta område utökar lönerna — som för närvarande kunna sägas i många fall vara små — och vi gå emot en fallande konjunktur för till exempel industrien, så att industriarbetarnas löner gå ned med 25 %, och vi så få arbetslöshet och annat elände här i landet. Är det någon då, som vill komma med motion om att sänka statstjänstemännens löner? Jag skulle vilja se den i ansiktet. Han skulle nog i så fall bli mera beryktad än både Carlström i Helgagård och Nilsson i Kabbarp.

Nu har det pratats så mycket — jag höll på att säga — bredvid munnen i denna debatt, och jag skall inte försöka vederlägga det. Jag skall inte syssla med herr Andersons i Råstock »77 och 79 ören». Jag vill bara hänvisa till, att det finns folk, som ha det sämre ställt än dessa. Hur många ören få de till varje familjemedlem om dagen? Det är en fråga, som vi ha skäl att göra oss. Då man i denna skrivelse, som vi fått i dag, talar om, att statstjänarna äro närapå de sämst ställda, om man jämför dem med den fria marknadens lönearbetare i Stockholm; och då man åberopar, att vid textilindustrin, där lönerna äro mycket små, har man ändå en så hög lön som 1.11 kronor i timmen, under det man här har 1.20, har man visligen aktat sig för att tala om, vad årslönen är för en textilarbetare enligt samma statistik i kolumnen bredvid. Den är 2,665 kronor, under det att man här har 3,584 kronor. Det vore bra, om man läte alla kolumner i denna statistik tala, ty då skulle man inte lyckas slå så mycket blå dunster i ögonen på folk, som man tror sig kunna göra här i dag. De ogifta statstjänstemännen, som ha sitt dyrtidstillägg reducerat, ha en ganska liten begynnelse-lön, men huru många hem i denna stad är det inte, där unga män och kvinnor gå i förvärvsverksamhet i den fria marknaden med mycket sämre lön än en postbrevbärare. De kunde inte taga plats, om de inte hade hem, far och mor, som hjälpte dem. Men är det inte ändå bra att de kunna få komma ut och få arbete? De få det ju bättre så småningom, och det får även brevbäraren, men han får ett säkrare levebröd i det långa loppet.

Då man klagat över hur uselt det är ställt för statstjänarna i jämförelse med den fria marknadens folk, har man inte talat om semester, sjukhjälp, fria resor — om man är anställd vid järnvägen — pension, begravningshjälp o. s. v., ganska många förmåner, som inte den fria marknadens arbetare ha med undantag av ett ringa fåtal. Och om det är en industriarbetare, som har jämförelsevis bra betalt, men industrien efter några år går tillbaka, så kanske han blir arbetslös, och staten får då ge honom en mycket liten »svälthjälp» under den tid, som han inte kan få sysselsättning. Statstjänaren däremot har sitt på det torra, så länge han lever, så snart han blivit ordinarie, ty han har sin säkra lön, och om han blir sjuk, ett bra tilltaget sjukunderstöd i jämförelse med andra, och när han blir utsliten, har han sin pension, som jämfört med den allmänna folkpensioneringen är, kan man säga, tiodubbelt större. Men detta omnämner man inte, då man talar om, hur förfärligt dåligt statstjänarna ha det. Jag skall för all del gå med på, att en statstjänsteman i G-ort, t. ex. Stockholm, i femte eller sjätte lönegraden har det inte så synnerligen bra ställt. Men, mina herrar, jag vill inte vara med om att kompensera lönerna åt murarna och jobberiherrarna här i Stockholm på statens bekostnad. Ty först måste det vara nöd till, så att säga, för att man på detta område skall få bättre och billigare bostäder, och vara säker om, att i det ögonblick vi höja lönerna för statstjänarna, skola dessa herrar passa på taga ut även detta, och det skall

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

bli ännu dyrare levnadskostnader. Jag förundrar mig över, att inte industriarbetare av skilda kategorier och statstjänare vända sig till det håll, som är rätt forum, där man klår dem in på bara benen, och där begär löneförbättring i form av billigare bostäder. Men det är för besvärligt, och man är väl för all del »fackföreningsmänniska».

Herr Lovén hade ett mycket temperamentsfullt anförande, som vanligt. Han talade om att lokomotivförarna nödgades köra i mörka natten. Det är ett beklagligt faktum, men det är ju så, att så länge de hålla sig på spåret, går det rätt bra ändå. Då herr Anderson i Råstock med sådan utomordentlig skärpa poängterade just dessa kategoriers dåliga löneställning, måste jag säga, att då tolvte lönegradens slutlön i Stockholm med 17 % dyrtidstillägg är 5,377 kronor, tycker jag, att det är egentligen inte någon svältlön. Det kan hända, att herr Anderson i Råstock tycker det, han som liksom jag har en del andra inkomster till sitt förfogande, men för människor, som ända från början fått lära sig att räkna med inkomster och utgifter, tycker jag, att den lönen inte är så fruktansvärt ringa.

Herr Lundquist i Rotebro talade om dyrortsgrupperingen och sade, att den var förfelad. Jag har redan sagt, att då det gäller Stockholm, erkänner jag, att i de lägre lönegraderna är det nog så, att det tack vare de höga hyrorna är svårt att klara sig här, men jag upprepar vad jag sade, att jag vill inte kompensera dessa herrar, som förorsaka de höga hyrorna. I fråga om de högre statstjänstemännen, herr Lundquist i Rotebro, vill jag omtala, i fall jag inte gjort det för herr Lundquist förut, att jag råkade komma i sällskap med en statens befattningshavare vid en resa på »statens järnvägar», och vi började resonera om dyrorter och sådan saker. Personen i fråga bodde i Halmstad, som jag vill minnas är E-ort. Han längtade i alla fall tillbaka till Stockholm. Jag sade, att det är väl betydligt dyrare att bo i Stockholm på grund av de dyra levnadskostnaderna, men han svarade, att han ville hellre bo i Stockholm för samma lön, som han hade i Halmstad. Detta tyckte jag var ett märkvärdigt resonemang. Men han förklarade, att då han bodde i Stockholm, hyrde han en våning på 5 rum och kök för omkring 3,600 kronor om året och hyrde ut ett rum till en studerande för 75 kronor i månaden, och barnen kunde bo hemma och gå i nästan vilken skola som helst, ty det fanns ju så många högre skolor där mot i Halmstad. Och bortsett från hyran är det inte stort dyrare i Stockholm än i Halmstad.

Beträffande de högre tjänstemännen i Stockholm skall man inte tala så mycket om att dyrortsgrupperingen inte håller. Däremot är det svårare för en befattningshavare, som bor t. ex. i Sävsjö — som är B-ort — och har barn, som skola utbildas. Vad kostar det att hålla dem i Jönköping t. ex. i realskola eller högre allmänt läroverk och sedan i Uppsala eller Lund? Det kostar ofantligt mycket mera än att ha dem i Stockholm innanför sina dörrar, till dess de bli färdigutbildade. Denna sak skall man inte blunda för vid ortsgrupperingen, ty man måste se på livet, sådant det är.

Sedan sade herr Andersson i Stockholm — jag har ju redan förut berört det — att 1928 års lönekommitté, i vilken de landsberyktade personligheterna Nilsson i Kabbarp och Carlström i Helgagård voro ledamöter, haft förfärligt mycket besvär med att inarbeta dyrtidstilläggen i den ordinarie avlöningen. Ja, herr Andersson i Stockholm, det är inte bara detta, som denna kommitté har fått sig uppdraget, vi ha fått åtskilligt annat också. Vi skola inte bara inarbeta dyrtidstilläggen utan också omarbета avlöningsreglementet, och det är en hel liten vetenskap, när man börjar syssla med det. Det är ett besvärligt och omständligt arbete, och det tar sin tid. Dessutom skola vi löne-reglera för statsanställda lärare vid läroverken och för kommunalanställda lärare i folk- och småskolor och för landsstaten. När herr Andersson i

Stockholm reser till Boden och talar om, hur litet Nilsson i Kabbarp och Carlström i Helgagård göra, kan han taga med sig de direktiv, som gälla beträffande kommitténs arbete, varav framgår, att vi ha åtskilliga saker att syssla med. Men om man såsom herr Andersson i Stockholm och hans meningsfränder endast har till uppgift att söka göra folk missnöjda, är det bra att förenkla problemet på det sättet. Man räknar inte med var man skall »ta' det», utan söker endast göra folk missnöjda, så att man får deras röster, ty folk reflektera ju inte så mycket.

Då herr Andersson i Stockholm såväl som herr Lundquist i Rotebro m. fl. varit inne på att kritisera de direktiv, som kommittén fått, och sagt att vi misstolkat dem, är jag glad över att kunna konstatera, att finansministern här i dag sagt, att vi *icke* misstolkat direktiven. Vi ha icke fått i uppdrag att göra lönereglering för alla svenska statstjänstemän, utan vi ha fått i uppdrag att inarbeta dyrtidstilläggen i lönerna och göra de jämkningar, som därav kunna föräledas. Dessutom ha vi fått till uppgift att söka reglera lönerna för småskollärare, folkskollärare, landstatstjänstemän m. fl.

Jag måste säga till herr Andersson i Katrineholm, att då han har dragit upp vissa konsekvenser av vad som skedde i fjol och säger, att han nu måste gå med på reservarnas förslag, eftersom riksdagen i fjol gick in på att bevilja folkskollärarna tillfällig löneförbättring, ändå att den ordinarie löneregleringen stod så nära för dörren, har han tydligen icke följt med riktigt. Han har visst alltid här i riksdagen sagt nej, när det gällt att göra något för folkskollärarna. Statsutskottet har sagt något annat. Statsutskottet har sagt vid flera tillfällen, att lönereglering borde ske för dem, och regeringen utarbetade en proposition, som framlades i fjol. Det är väl ändå någon skillnad mot att väcka en motion och begära att en lönereglering skall ske på grund av denna. Jag tycker att skillnaden är betydlig; och jag måste, då herr Andersson tycks ha kvar den uppfattningen, att folkskollärarna fingo för mycket i fjol, och tycks mena, att de få för mycket, huru litet de än få, erinra om, att med större styrka och med mera rätt, än den löneaktion, som nu satts i gång från statstjänarna i allmänhet, har skolfolket många, många år hävdad, att riksdagen fränhant dem 30—40 miljoner kronor årligen, som varit deras så att säga rättmätiga krav att få, för att de skulle bli *jämställda* med de andra statstjänarna. Men innan 1928 års lönekommitté lyckats komma fram med ett förslag, som i någon mån jämställer dem med andra statstjänare, komma dessa och kräva en ny lönereglering. Herr Andersson i Katrineholm tycks mena, att kunde man i fjol gå med på en ökning av lärarlönerna, som voro *lägre*, jämförda med statstjänstemännens, kan man nu gå med på detta också. Det är enligt min mening en icke konsekvent uppfattning. Nu är det naturligtvis så, att man kan få sina privata meningar tämligen mycket påverkade av vad man ser i ett visst samhälle, såsom t. ex. Katrineholm. Jag förstår, att skollärarna där ha lyckats skära för sig åtskilligt av vad som ligger utanför den vanliga skoltjänsten. Men det finnes ju biförtjänster här i landet, som åtskilliga statstjänare kunna tillgripa vid sidan av sin ordinarie tjänst. Men sådant kan man givetvis icke räkna med, när det gäller en lönereglering, utan då har man att räkna med den verkliga lön, som utgår för det faktiska arbetet å en viss tjänst. Jag anser sålunda att herr Anderssons motivering icke är hållbar.

Nu slutade herr Anderson i Råstock sitt anförande med att uppmana herr Strindlund att ha landsbygdens folk och småbrukare till att räkna om och upp inkomsterna, för att man skulle kunna se, om icke de kanske komme upp lika högt som stationskarlar och andra lägre tjänstemän. Ja, jag kan gå med på, att när man skall räkna endast med pänninginkomster, kan det hända, att de äro odrygare än inkomster in natura. Men jag skulle vilja re-

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

kommendera herr Anderson i Råstock att gå omkring i Sveriges land och titta in i banvakternas och stationskarlarnas stugor och se efter, hur de ha det i avseende å möblering och mat och dryck, och se efter, huru mannens, hustruns och barnens kläder se ut, och sedan göra samma rundvandring hos Sveriges småbrukare, särskilt dem, som kommit till jorden sedan krisåren, och se efter, hur deras kläder äro och vilken mat de ha på bordet och vilka möbler som dessa ha i sina hem. Jag tror, att den jämförelsen, herr Anderson i Råstock, skulle bli nyttig för uppfattningen om de verkliga inkomsterna på dessa olika håll. Det går, mina herrar, att dra sig fram genom att försaka, och det gör icke människorna av. Men i vår tid talar man ju om demokrati och att alla människor skola ha samma rättigheter. Det går icke att inbilla en ung man eller kvinna i Sveriges bygder, att man skall stiga upp klocken 6 på morgonen och arbeta till klockan 7 på kvällen med vissa små mellanraster, arbeta tungt och hårt med glatt mod mot hälften så mycket i lön, som andra få. Dessa unga människor äro icke rädda för att arbeta, men de ha rätt att fråga: Vad få vi för detta? Det går icke att förvända synen för människorna och säga, att sådant arbete är lika bra, som att arbeta åtta timmar vid post, järnväg eller telegraf och vara snyggt klädd hela dagen och efter slutat arbete, om man bor på landet, gå ned till sjön och ängarna och se på naturen, då de andra få hålla på och arbeta. Det går icke att få folk att älska jorden och bli kvar vid densamma under sådana förhållanden.

Herr Anderson i Råstock slutade med att säga, att det är fel med det system, som vi ha, att riksdagen skall gräla med statstjänarna om lönerna. Man har redan förut här i dag från flera talare skymtat ett visst hot mot dem, som icke vilja gå med på detta förslag, och särskilt får väl jag och Nilsson i Kabbarp på något sätt undsticka oss för att undgå de glödande blickar, som man från visst håll kastar efter oss. Men jag vill säga, mina herrar, att det där talet skola ni icke alltför ofta komma fram med. Det är icke så synnerligen nyttigt. Jag förstår ju, att herr Anderson i Råstock menar, att om vi lägga om det så, att vi slippa dessa debatter i riksdagen, skall det gå mycket smidigare, som han sade, att anpassa lönerna efter de verkliga behoven. Ja, herr Anderson i Råstock, det går bra, när vi få en fri marknad i detta land, då verkligen en människa, som vill arbeta, får göra det, och icke en viss förening bestämmer lönen. Men det går icke att få en smidig anpassning, så länge som det finnes »bestämmelser», som säga, att på detta område får folk arbeta, som vilja tjäna t. ex. 10 kronor om dagen, men här får icke någon människa komma in, som vill nöja sig med 8 kronor om dagen. Honom skola vi ställa utanför. På det sättet särskiljer man samhället i skikt, och det blir en klass, som har det jämförelsevis bra betalt, och en klass, som endast skall leva på »sol och luft», eller helst på arbetslöshetsförsäkring. Om vi skola lämna ifrån oss t. ex. statsjärnvägarna och övriga affärsdrivande verk, så är det bäst att sälja alltsammans till de privata, så kan ju herrarna slåss bäst ni vilja sedan, bara det icke blir något samröre med staten. Ty i senare fallet få vi, som äro från landsorten, troligen gå till Stockholm eller ock på annat sätt än med järnvägarna sörja för trafiken, ty då blir det taxor och avgifter, som bli orimliga.

Jag känner mig icke vidare glad över att behöva säga detta i kväll, därför att det finns ju alla möjligheter och utsikter att jag skall bli, icke missförstådd, men misstolkad. Man kommer kanske att påstå, att den där bonden begriper ingenting. Han ser allting ur bondesynpunkt och förstår eller frågar icke efter andra. Men det är icke sant. Jag har sökt se till, hur vi alla ha det, och jag vill, att vi alla skola få det så drägligt som möjligt i detta land, men den ena parten skall då icke ha möjlighet eller lov att lamslä den andra

parten. Men det är detta, som sker nu i fråga om industrien och i fråga om andra arbetsmöjligheter här i landet. Vad Sveriges jordbruk beträffar, skola vi tala vackert om detta icke bara i valtider, och vi skola, när det gäller våra egna intressen, söka handla så, att det blir möjligt för Sveriges folk att bli kvar här i landet. Jag tycker, att det vore en uppgift för kommunister, socialister och bönder att ägna sig åt, men på de vägar, som vi nu äro inne på, går det icke. Man säger att dessa kategorier skola ha det så och så, annars kunna de icke klara sig. Men sedan tror man, att det finnes människor, som vilja försaka alla förmåner såsom åttatimmarsdagen, semester, pensioner och sådant, och bli kvar och arbeta och känna sig lyckliga och nöjda ändå. Det göra de icke. De ha ögon att se med och öron att höra med, därför gå de ifrån sina sysselsättningar och — öppna bara dörrarna för dem så att de kunna komma in på andra områden! Ty det är galet att ställa till så, att folk inte får arbeta. Öppna dörrarna, så få vi arbete allihop, då blir det större produktion och flera nyttigheter!

Jag har ingen anledning att se på statstjänarna med avundsjuka. Jag kan tala om för herrarna, att jag har resonerat med dessa statstjänares förtroende-män av högre och lägre grad i en trängre krets, där jag framförde mina synpunkter och de sina. Vi förstodo varandra rätt bra. Men det var också folk, som icke var uppagiterat, utan där kunde man taga skäl. Men när man sätter i gång en rörelse, som nu skett under de senaste veckorna, precis som när det gäller att agitera upp oss bönder för tullar och andra »konsthistorier», mister man sansen och skriker i oändlighet bara: hjälp oss. Frågar man den enskilde lantbrukaren, skall man finna, att han tar det lugnare, och det är samma förhållande här. Jag tycker att även om »Kabbarp» heter Kabbarp och jag heter »Helgagård», så skola vi icke fördenskull personligen »utmärka» varandra. Det finnes ingen anledning därtill. Ty om det sitter 12 personer i 1928 års lönekommitté, varav 8 äro statstjänstemän och 4 representanter för det allmänna, så kan man fråga sig, varför äro ni så förskrämda, när det gäller den kommittén? Det är väl ingen farlig kommitté, när statstjänstemännens representanter äro i majoritet och det allmännas representanter i minoritet? Icke lära väl min och Kabbarps röster vara så oerhört mäktiga, att de kunna, så att säga, tysta ned alla andra röster här i landet. Då ha ni överskattat oss alldeles för mycket, tror jag.

Jag vill sluta med att säga vad jag sade i början av mitt anförande, att tiden nu sannerligen är illa vald, vare sig man skall gå reservanternas väg eller herr Lundquists i Rotebro väg. Någon sämre vald tid för en sådan aktion kan icke gärna tänkas, med ett sådant läge för jordbruket och sådana utsikter för industrien, som vi nu ha för ögonen. Jag tror, att även om det är svårt, det kan jag ju erkänna, ibland för de små löntagarna att draga sig fram med de löner, som nu utgå, får man ändå försöka att se tiden an i någon mån. Tidsläget för närvarande är alldeles för oroligt, för att man här skall kunna våga sig på att gå in för reservanternas linje. Man vet f. ö. inte, hur mycket det skulle gå till, antingen 10 eller 20 miljoner kronor. Följde man herr Lundquists i Rotebro linje, skulle man få ökade utgifter på 50—60, ja, kanske 100 miljoner kronor; då rullas hela kartan upp, och då komma alla och vilja ha mera, och så få vi klättra från första upp till trettiotredje löneklassen. En sådan politik tror jag icke, att andra kammaren, trots instämmanden från visst högerhåll i herr Lundquists i Rotebro anförande, är sinnad att gå in för.

Jag måste därför, även om jag kan erkänna, att det föreligger vissa svårigheter för dessa lägst avlönade statstjänare, säga, att det icke är riktigt att gå in för någonting sådant, som man här föreslagit, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen
dyrtidstillägg av kammarens förhandlingar.
åt befatt-

ningshavare i
statens tjänst
m. m.

(Forts.)

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Vi ha här i dag på nytt fått uppleva vad vi många gånger tidigare upplevat, nämligen att en viss liten grupp använder varje tillfälle till politisk agitation utan hänsyn till, hur detta kommer att verka för den sak, som föreligger och som man säger sig vilja gynna. Det skulle vara ganska märkvärdigt, om icke de svenska statstjänarna lade märke till, att för andra kammarens kommunister har frågan om statstjänarnas nödläge och deras ekonomiska ställning ingenting betytt i jämförelse med den möjlighet, som kommunisterna trott sig finna att här söka sak med socialdemokraterna.

Det har här talats om det förslag, som framlades av herr Thorsson 1923 och som innebar en viss nedsättning i statstjänarnas löner. När man åberopar denna omständighet, borde man ju kunna i sanningens intresse också tala om, under vilka förhållanden som det Thorssonska förslaget framlades. Egentligen skulle det ju icke behövas. Jag misstänker, att alla, som kände honom, redan i den omständigheten, att han framlade förslaget, se en tillräcklig motivering för den uppfattningen, att icke detta förslag tillkom för att bringa människor i svårigheter. Om Thorsson ansåg sig böra framlägga ett sådant förslag, var det därför, att han icke kunde finna någon annan utväg i en svår situation. Om man läser igenom det anförande till statsrådsprotokollet, som han hade vid framläggandet av statsverkspropositionen 1923, skall man också finna, att det endast var med ovilja, som han framlade sitt förslag i detta avseende. Han säger bl. a.: »Ehuruval en sänkning av dyrtidstillägget må anses beklaglig, kan det dock, då ett stort antal extra befattningshavare måst avstå från sin anställning, ej anses alltför obilligt, att de tjänstemän, som få bibehålla sina platser, i någon mån få sina inkomster minskade utöver vad som följer av indexsänkningen. I ett dylikt läge befinner sig det stora flertalet medborgare. Och utan en beskärning av dyrtidstilläggen och därmed av förvaltningskostnaderna skulle avskedande behöva ske i ökad omfattning.» Det var icke bara så att finansministern befann sig vid detta tillfälle i det läget, att statsfinanserna voro hårt ansträngda, att han hade svårt att få inkomster och utgifter att väga jämnt och måste tillgripa vissa drastiska åtgärder. Landet befann sig också i det läget, att det under ett par år rått en svår tid, som betytt särskilt för industriarbetarna arbetslöshet i mycket stor omfattning, en svår tid, som också återverkat på statsverksamheten och som haft till följd, att man måste begränsa antalet anställda och inskränka så mycket som möjligt. Då stod den socialdemokratiska finansministern i det läget, att antingen framdeles vara njuiggare mot de arbetslösa, att befordra en utveckling, som gjorde en del av statstjänarna arbetslösa, eller att i den situationen gå in för att låta alla, som dock hade arbete, vidkännas någon minskning i sina inkomster. Det förefaller mig som om han, när han valde den senare utvägen såsom en nödfallsutväg i ett tvångsläge, handlade fullkomligt ansvarigt och så, som vem som helst skulle ha handlat i en liknande situation. En annan sak är att sju år efteråt komma och kritisera. Det är för övrigt alltid en annan sak att befinna sig i den utomordentligt goda ställningen, att man kan göra vad man vill, därför att det betyder ingenting och man inte har något ansvar.

Jag har bara velat göra detta påpekande angående vad som hände 1923 och vill nu ytterligare understryka det egendomliga i, att just de herrar, som här säga sig ömma allra mest för de lägre statstjänarna, begagna detta tillfälle, när socialdemokraterna göra allt vad de kunna för att hjälpa dessa lägre statstjänare, till att söka tvist med socialdemokraterna och försvåra,

att den uppgift, som detta parti satt sig före, kan vinnas. Jag tror icke att våra statstjänstemän äro så enfaldiga, att de icke genomskåda ett sådant spel.

Därmed kan jag lämna herrar kommunister och gå över att tala något om kammarens reaktionäraste karl, om jag så får uttrycka mig, nämligen den siste ärade talaren.

När vi här ha att taga ställning till frågan, om vi skola ge ett mindre eller ett högre anslag till statstjänstemännen, så måste det ju såsom den naturligaste utgångspunkten uppställas följande fråga: I vilket läge befinna sig de människor det här är fråga om? Finnes det bland dem, som åtnjuta lön från staten, folk som leva i sådana omständigheter, att det med skäl kan sägas, att de bragts till armod och äro i betryck? Jag skall icke åberopa vad Svenska järnvägsmannaförbundet sagt i sin inlaga, men om jag icke hörde fel, så använde t. o. m. en så försiktig man som herr Olofsson i Digernäs ordet »nödläge», när han talade om vissa av de kategorier, som det här gäller. Och även herr Carlström måste ju gå därhän, att han medgav, att det bland dessa lägre statstjänstemän möjligen kunde finnas en del, åtminstone på vissa dyrorter, som hade förfärligt svårt att reda sig på de inkomster, som de ha. Om detta är förhållandet, förefaller det mig också, att svaret skulle vara klart. Om vissa statstjänare befinna sig i nödläge, då har staten också en ovillkorlig skyldighet att söka hjälpa dem ur detta läge. Staten bör vara en mönsterarbetsgivare. Staten bör förvisso ha omsorg om alla medborgare, men det är naturligt om arbetsgivaren-staten i främsta rummet fullgör sina skyldigheter mot dem, som äro direkt beroende av statsmakterna.

Har man den utgångspunkten, kan man ju sedan diskutera vilka och huru många, som skola hjälpas. För egen del bekänner jag öppet, att mitt hjärta är ganska kallt, när det gäller folk, som ha en relativt god avlöning. Jag blir inte så värst hjärtnupen, när de gott betalda komma och klaga över, att deras lön dock något minskats; ty människor, som ha det så pass, att de kunna leva ordentlig utan försakelser, de kunna dock icke göra samma anspråk på omsorg som människor, vilka faktiskt leva i brist på det nödvändiga. Jag proklamerar — för övrigt i likhet med herr Carlström, fastän i annan mening och i annan anda — att de sämst ställda böra i första hand vara föremål för vår omsorg. Jag tycker det är ganska rimligt, om staten i sin lönepolitik tillämpar denna regel. Om vi överhuvud skola komma in i en mera demokratisk ordning även på det ekonomiska området, så kan det icke hjälpas, att man så att säga får pressa samman löneskalan. Det är icke rimligt, att några i samhället skola sitta med fantastiskt höga inkomster i jämförelse med de många, som äro avlönade i det knappaste laget. Det är en riktig politik, om man hjälper fram de sämst ställda, även om detta skulle ske, i viss mån, på bekostnad av dem, som dock ha det ofantligt mycket bättre.

En annan sak är, att vi, när det gäller de högre betalda statstjänstemännen, kunna, ur synpunkten av statens intresse att få duktigt folk, befinna oss i det läget, att vi måste se till, att icke staten behandlar sina högre tjänstemän på sådant sätt i lönehänseende, att allt duktigt folk söker sig till annan verksamhet än statens. Men detta är, som sagt, en sak för sig. Principen bör dock vara att pressa samman löneskalan och icke vidga avståndet mellan de fattigaste och de rika.

Om jag nu tar upp herr Carlströms resonemang och försöker draga några slutsatser av detsamma, så måste jag säga — jag ber om ursäkt, att det blir en upprepning — att något reaktionärare har jag icke på länge hört. Jag kan icke hjälpa, att jag hade en känsla av att, när herr Carlström talade så oändligt länge, så berodde detta på att det onda samvetet pressade honom.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
ål befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Denna min känsla stärktes, åtminstone i någon mån, när jag hörde, hur herr Carlström nämnde sig själv vid namn ett tiotal gånger. När en man gör så är han antingen något högfärdstokig — och det är väl icke fallet här — eller också måste han känna, att han talar för en sjuk sak.

Det Carlströmska resonemanget var, att visserligen ha människorna det dåligt, men att det måste nöd till för att tvinga andra, som ha det bättre, nedåt. Den principen måste innebära, inte att man skall eftersträva ett allmänt höjande av medborgarnas levnadsstandard, utan att man skall avundsjukt draga ned alla, som händelsevis ha det litet bättre. Hade industriarbetarna varit fångna i sådana synpunkter, när de, såsom den fattigaste klassen i landet, började sitt arbete för en högre levnadsstandard, så skulle de icke bildat organisationer i akt och mening att höja sina egna löner, utan i stället eftersträvat att söka upp alla grupper, som hade det bättre, för att om möjligt få ned deras löner till sin egen nivå. Bönderna skulle i det avseendet blivit föremål för samma avundsjuka, som nu presterats av herr Carlström å böndernas vägnar gentemot industriarbetarna. Sedan skulle man väl ha gått vidare till tjänstemännen och sålunda försökt att på detta sätt nivellera över hela linjen. Hur skulle egentligen vårt samhälle då ha sett ut? Ja, vi skulle ha levat kvar på primitiva stadier. Ingen kan förneka, att en kraft i vår utveckling har varit lönearbetarnas strid för en bättre ekonomisk levnadsstandard. Den har framtvingat på industriens område en företagsamhet av helt annan art än tidigare, och den har framtvingat försök att ordna produktionen så, att människor, som arbeta, få det bättre. Den har skapat nya möjligheter till avsättning för andra producenter, och kanske skulle också jordbruket ha befunnit sig i mycket värre nöd, än det nu gör, om vi haft en fattigare industriarbetarklass, ty det är dock den, som i hög grad är avnämare till jordbrukets produktion.

Den utvecklingslinje, som vi böra följa, är naturligtvis icke att avundsjukt betrakta den, som närmast över en själv har det litet bättre. Det är ett fenomen, som kanske borde särskilt uppmärksammas, att herr Carlström såsom representant för de fattiga på landsbygden avundas, icke dessa, som leva ett liv i lyx och överflöd, utan han avundas dem, som näst dem, han själv tror vara de allra fattigaste, äro de fattigaste. Den granne, som har litet mera smör på bordet, det är den, som är det första föremålet för hans avund. Om han däremot anlagt den synpunkt, som industriarbetarna haft, så skulle han kanske kunna komma till den uppfattningen, att det finnes möjlighet i detta samhälle att skapa en god levnadsstandard för flertalet medborgare. Men för att taga ut dessa möjligheter måste man göra vissa förändringar i den ekonomiska ordningen, där särskilt de, som ha det bäst och mest och ha den största ekonomiska makten, få dela med sig både av pengar och makt och gå med på att möjliggöra en ekonomisk demokratisering.

Det är rätt egendomligt, att det just från jordbrukarhåll skall resas motstånd, när statstjänarna begära, icke att få löneförhöjningar, utan att få behålla den levnadsstandard de en gång haft. Det är märkvärdigt, att detta skall ske vid samma riksdag, där högerns jordbruksminister högtidligen har proklamerat satsen, att det är statsmakternas skyldighet att förhjälpa den jordbrukande befolkningen till en god levnadsstandard. Det är alltså icke bara vi socialister, som proklamera satsen att i statens omsorger också måste ingå, att man hjälper upp medborgarna i en god ställning, även högerns jordbruksminister har högtidligen proklamerat detta. Läs vi igenom alla de resolutioner från jordbrukarmöten, som vi fått mottaga, så skola vi finna, att även de andas samma mening, nämligen att staten skall hjälpa alla jordbrukare, icke bara ur nödläget, utan till en god levnadsstandard. Jag säger öppet, att jag har ingenting emot den saken. Kunna vi från statsmakternas sida göra någon-

ting för den jordbrukande befolkningen, så att den lyftes upp till en högre levnadsstandard, och kan detta förenas med landets intressen i ekonomiskt avseende och i övrigt, så har jag för min del ingen anledning att icke med glädje deltaga i detta arbete. Hela vårt arbete att skapa en bättre tingens ordning måste vara ett arbete på att göra det bättre för människorna att leva i landet, och varhelst det finnes en grupp, som lever i svåra omständigheter, i armod och nöd, där ha statsmakterna en uppgift, och finnes det hela klasser, som ha det så illa ställt, så är statsmakternas ansvar och uppgift så mycket väldigare.

Det har icke från socialdemokratiskt håll någonsin fällts något yttrande eller företagits någon handling, som berättigar motståndarna att tala om att vi icke vilja göra något för jordbruket. Alla, som kunnat följa arbetet inom det särskilda utskottet, veta, att så långt rimliga förslag kommit fram i utskottet, så ha de blivit stödda av socialdemokraterna och av en majoritet inom utskottet. Det har, såvitt jag känner till, icke framlagts något förslag i utskottet, där socialdemokraterna vägrat sin medverkan med den motiveringen, att bönderna skola hjälpa sig själva. Vi ha motsatt oss vissa förslag, därför att vi icke kunna tro, att de skola hjälpa bönderna, vi ha motsatt oss dessa förslag, därför att vi ha den uppfattningen, att de skulle ha en sådan ofördelaktig inverkan på hela vår ekonomiska politik, att det till sist icke bara bleve bönderna, utan landet i sin helhet, som skulle bliva lidande, om förslagen genomfördes. Men så långt det gällt praktiska förslag, om vilka man haft anledning tro, att de kunde gagna den jordbrukande befolkningen, och särskilt om dessa förslag ansetts kunna i längden förbättra den jordbrukande befolkningens ställning, så ha de vunnit socialdemokraternas understöd. Vi ha gjort detta just ur den synpunkten, att vi hålla på statsmakternas skyldighet att så långt möjligt giva grupper och samhällsklasser, som lida betryck, en bättre ställning inom samhället.

Om jag nu från detta allmänna resonemang skulle återkomma till frågan om statstjänstemännen, så är det ju uppenbart, och det har ju även erkänts från borgerligt håll, att här finnes det anledning att hjälpa. Men då skall man icke säga, som herr Carlström gör, att statstjänarna må lida, för att murarna skola få mindre betalt. Jag vet inte, hur jag skall karakterisera denna monomani kring murarna. Om man skulle undersöka, vad murarna spela för roll i Sveriges ekonomiska liv och i allmänhet för lönerna här i landet eller överhuvud för hela den ekonomiska situationen, så skall man säkerligen komma till det resultatet, att de överhuvud icke spela någon roll. Det är möjligt, att de i en stad som Stockholm medverkat till att hyrorna blivit höga, fast det finnes ju även byggmästare, som ha den meningen, att även om murarnas löner varit mindre, detta icke skulle ha medfört att hyrorna blivit lägre. Det finnes även andra, som taga för sig och taga för sig mycket mer än murarna, det finnes sådana, som ha större ansvar för de höga hyrorna än vad murarna ha. En undersökning skall säkert visa, att murarnas löner spela en mycket underordnad roll i vårt ekonomiska liv, och att arbetargrupper, som ha liknande tendenser som murarna, överhuvud utgöra en så liten minoritet, att de icke kunna nämnvärt påverka läget. Men då skall man icke heller komma med detta argument, att ni få ha det uselt för att vi äntligen skall kunna få bukt med murarna. Jag tror vi måste gå fram på andra vägar, och jag kan överhuvud icke acceptera denna brutala synpunkt att man skall likgiltigt se på, hur människor lida, bara därför att man anser, att andra ha det för bra. Är det ett faktum, att här finnas statstjänare, som leva på en nivå, som är ovärdig, då följer därav också som en klar skyldighet för arbetsgivaren, d. v. s. staten, att sörja för, att deras ställning blir förbättrad.

Det förslag, som här föreligger från reservanternas sida, är ett ganska blygsamt förslag; det är ett provisorium, och vi måste småningom komma fram till

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

fastare förhållanden i detta hänseende. Jag hoppas dock, att utvecklingen på detta område skall påskyndas, och jag upprepar vad jag förut sagt, nämligen att jag icke har någonting emot att, när man övergår till en slutlig reglering, man också ser till, att i första rummet de bliva hjälpta, som ha det sämst ställt. Även om detta måste ske genom ett sammanpressande av löneskalan, skall jag för min del icke resa något motstånd på den punkten, men jag håller bestämt på, att så länge staten består som direkt arbetsgivare, så har den skyldighet att vara en mönsterarbetsgivare och framför allt skyldighet att se till, att inga hos staten anställda leva under nödställda förhållanden.

Häruti instämde herrar *Lundstedt, Fast, Johnsson* i Norrahammar, *Törnkvist* i Karlskrona, *Björklund, Björk* i Tryde, *Bergström* i Hälsingborg, *Vougt, Thomson, Andersson* i Malmö, *Hällgren, Paulsen* och *Andersson* i Höör, fru *Nordgren*, herrar *Sjöström, Hansson* i Trollhättan, *Olsson* i Mellerud, *Weijne, Eklund, Persson* i Falla, *Uddenberg, Lindley, Högström, Johansson* i Sollefteå, *Pettersson* i Hällbacken, *Ericsson* i Sörsjön, *Sävström, Molander, Olsson* i Rödningsberg, *Berg, Wiklund* i Byske och *Lövgren*, fru *Östlund* samt herrar *Källman, Andersson* i Tungelsta och *Bäcklund*.

Herr Hage: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av ett yttrande av herr Strindlund, som direkt riktade sig mot mig och påstod, att åstadkommandet av en god lönenivå för statstjänare och särskilt för lägre sådana icke hade någon betydelse för jordbrukarnas avsättningsmöjligheter. I det avseendet skulle jag emellertid vilja säga, att det finnes så goda exempel, som visa, att herr Strindlunds påstående är oriktigt, att jag tror, att man inte mycket behöver resonera om den saken. Sålunda har jag från mina bygder exempel på, hur det har verkat, när de små löntagarna inom sågverksindustrien fått minskade inkomster. Detta har nämligen verkat på ett synnerligen deprimerande sätt för jordbrukarna. Jag behöver bara peka på en sådan bygd som Nedertorneåtrakten, där följderna av nedläggandet av sågverksdriften resulterat i stora nackdelar för jordbrukarna. Och jag erinrar mig särskilt, att jag, under den gruvstreck, som gick av stapeln i Norrbotten för någon tid sedan, här i Stockholm träffade en person, som förklarade för mig, att han måste vidtaga särskilda åtgärder för avsättning på annat håll av vissa mejeriprodukter, just därför att gruvarbetarna i Norrbotten fått minskade inkomster. Jag tror, att vad man kunnat konstatera i det avseendet är så övertygande, att det skall bli mycket svårt för herr Strindlund att försöka bevisa någonting annat. För ögonblicket skall jag emellertid inskränka mig till vad jag nu yttrat med anledning av herr Strindlunds anförande för att övergå till att säga några ord i anledning av herr Carlströms anförande.

Herr Carlström var inne på den linjen, att det var rimligt och riktigt, att det gjordes något för att motverka de höga hyror, som konstaterats i de stora städerna. I det avseendet ansåg han, att man icke borde gå fram på den vägen, att man ökade statstjänarnas löner och kastade dessa höjda löner eller så stor del därav, som svarade mot hyresstegringen, i halsen på dessa människor, som enligt hans mening utgjorde orsaken till att hyrorna äro för höga. Men då vill jag i det avseendet erinra herr Carlström om, att vi diskuterade den saken häromdagen, men icke förnam jag då från hans sida någon benägenhet eller något intresse för att söka komma fram på den vägen, d. v. s. genom några lagstiftningsåtgärder eller dylikt. Men det är det märkliga med personer av hans typ — jag har observerat det många gånger — att om man kommer till dem med förslag till någon reform på ett område, så förklaras det, att *den* saken kunna vi inte vara med om, men kom med ett annat förslag! Nå, så gör man det, men då heter det: Nej, det vill vi inte heller vara med om.

Detta sätt att komma ifrån viktiga spörsmål är ju bekvämt, men det ligger synnerligen litet konsekvens i detta sätt att intaga ståndpunkt.

Sedan skall jag också be att få säga några ord med anledning av herr Carlströms yttrande om den fasta ställning, som statstjänarna ha. När han i det avseendet skulle redogöra för ställningen för dessa statstjänare, så tillade han mycket försiktigt, att när det är fråga om *ordinarie* befattningshavare, så ha de en fast ställning och bli i allmänhet ej ställda utan försörjning, och det är ju riktigt. Men statstjänarna bestå också till mycket stor del av icke-ordinarie befattningshavare. Särskilt i vår tid och såsom utvecklingen fortskridit, är det ju så, att det förlöper ett mycket stort antal år, innan vederbörande uppnår ordinarie anställning. Alltså, den tidpunkt, när en statstjänsteman genomsnittligt blir ordinarie, flyttas allt längre fram för varje år som går. Under hela denna väntetid stå dessa extra statstjänstemän i samma ställning och löpa samma risk att råka ut för arbetslöshet och elände, som föreligger beträffande dem, som äro anställda i enskild tjänst. Detta är dock en synpunkt, som bör beaktas i detta fall. Därtill är att märka, att i en del statsföretag är det så ordnat, att vederbörande till en början får tjänstgöra endast några månader på sommaren och sedan få de gå arbetslösa en stor del av året, innan de kunna få någon stadigvarande sysselsättning. Under denna tid eller kanske något längre fram, då de i alla fall ej fått *fast* anställning, händer det kanske emellanåt, att de, trots den tråkiga ställning de intaga, sätta bo. Och då är det helt naturligt, att det ekonomiska utgångsläget för dem blir i högsta grad försvårat, så att de, när de äntligen vinna ordinarie anställning, åsamkat sig en hel del skulder, som gör, att deras ställning blir ännu sämre, än vad som var fallet under gångna tider, då vederbörande i allmänhet kunde påräkna att bli ordinarie någorlunda tidigt. Detta är en synpunkt, som jag tycker också bör beaktas och som borde något närmare ha belysts av herr Carlström, som givetvis mycket väl känner dessa förhållanden, eftersom han sysslar med löneregleringsfrågor.

Med avseende på den där lokomotivföraren i högsta lönegraden, som herr Carlström talade om och som hade det ganska bra, vill jag slutligen säga, att innan han med nuvarande befordringsmöjligheter når den lönen, närmar sig den tid, då pensionen vinkar och då alltså ställningen blir mycket dålig i inkomstavseende.

Slutligen talade herr Carlström om pensionen, men beträffande den saken vill jag säga, att det är ju ändå, såsom alla veta, på det sättet, att befattningshavarna själva betala stora avgifter för sin pensionering. För egen del betalar jag 30 kronor i månaden för min pensionering. Det är ju också en sak, som bör belysas i detta sammanhang.

Sedan ber jag att få säga några ord med anledning av herr Carlströms jämförelse mellan jordbrukarbefolkningen och lägre löntagare. Jag vill inte påstå, att jag i detalj känner till, hur bondeklassen lever. Men om jag kommer in i en bondefamilj och i en lägre statstjänarfamilj, inte har jag åtminstone då funnit, att bondefamiljen i allmänhet lever sämre än den lägre statstjänarfamiljen, när det gäller matvaror och sådant. Jag känner exempelvis en del posttjänstemän och även tulltjänstemän i de allra lägsta graderna. De få först gå på försök flera år. De ha anställning några månader om året, och slutligen få de fast anställning med mycket ringa lön. Dessa människor ha sin ekonomiska ställning fördärvad redan från början, och när de gifta sig vid den tidpunkt, då man i arbetarklassen i allmänhet bildar bo, så blir många gånger den ekonomiska ställningen för dem oerhört svår. Om herr Carlström går in i en sådan lägre tull- eller postbefattningshavarfamilj och jämför den levnadsstandard med avseende på livsmedel och sådant, som finns där, och den levnadsstandard, som finns hos de mindre jordbrukarna i landet, så vågar jag

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare ;
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

alldeles bestämt påstå, att nog skulle herr Carlström kunna konstatera, att dieten ofta i en sådan där lägre befattningshavarfamilj är mycket sämre än även hos en jordbrukare, som inte har det så bra. Med avseende på kläder tror jag inte heller att skillnaden är så stor. Det kan ju hända, att det i stadssamhällena finns en viss benägenhet särskilt hos kvinnorna att använda kläder, som äro mera utstofferade eller dylikt. Men jag har dock konstaterat, att systemet att använda sådana kläder spritt sig och sprider sig även på landsbygden, åtminstone bland kvinnorna, så jag tror inte, att skillnaden i det avseendet är så stor, som herr Carlström försökte göra gällande.

När herr Carlström vidare jämförde bondeklassen och statstjänarna och syntes vilja antyda, att medan man kostar på statstjänarna den ena miljonen efter den andra, så gör man ingenting med avseende på bondeklassen, så får jag säga, att jag tycker likväl, att här ha under de gångna åren givits stora anslag för bondeklassens del. Jag har för min del ytterst sällan motsatt mig dessa anslag, och även det anslag på 3 miljoner kronor, som vi för en stund sedan beslöto, röstade jag för. Om vi särskilt tänka på årets anslag, förefaller det mig, som om här skulle bli en utökning utöver vad regeringen föreslagit för detta ändamål, en utökning, som, såvitt jag nu kan räkna ut, med några miljoner kronor överstiger den anslagsökning på 17 miljoner kronor, vari ett bifall till dessa motioner skulle resultera. Jag räknar därvid med de anslagsyrkanden för jordbrukarklassens vidkommande, som nu ligga inne och som efter allt att döma komma att bifallas. Man kan alltså, tycker jag, inte framställa saken på det sättet, att här missgynnar man den ena parten och ställer den andra parten i en synnerligen lycklig ställning.

Slutligen skulle jag vilja säga några ord också med anledning därav, att namnet Thorsson nämnts i denna debatt. Jag skall därvidlag inte ingå på några detaljer om hur saken utvecklade sig vid det tillfälle, då vid 1923 års riksdag en viss nedsättning och nedplacering av vissa statstjänare åstadkoms. Men jag vill dock, för att rätt skall vara rätt, med avseende på herr Thorsson nämna, att vid det tillfälle, då denna sak diskuterades vid 1923 års riksdag, så förklarade sig herr Thorsson *redan då* vara övertygad därom, att denna löne-reglering, som vi i dag tala om, borde ske *ganska snart*. Han förklarade nämligen, att han för sin del ville med avseende på statens befattningshavare i allmänna verk och inrättningar hävda den uppfattningen och den principen, att vi *fortast möjligt* skulle försöka få en löne-reglering över hela linjen, därför att han befarade, att man inte skulle kunna fortsätta dyrtidstilläggspolitiken på samma sätt som dittills. Redan då, år 1923, förklarade alltså herr Thorsson, att denna löne-reglering, som vi fortfarande diskutera och som man från en hel del håll inte vill vara med om ens nu, borde ske så fort som möjligt. Jag tycker, att den omständigheten, att en man med den läggningen redan då hade den uppfattningen om denna sak, att den borde klaras *fortast möjligt*, är ett ytterligare belägg för, att, när det nu inte kan ske vid denna riksdag, så är det rimligt, att man dock, såsom någon slags kompensations för den ännu ej åstadkomna löne-regleringen, åstadkommer en förbättring av dyrtidstillägget, som här föreslagits för de lägre befattningshavarna.

Från dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, att alltjämt få yrka bifall till reservationen.

Herr Carleson: Herr talman! Det förefaller mig, som om en del uppgifter och upplysningar, som här lämnats, tala för att verkligen en jämkning på en eller annan punkt, och kanske på många, borde äga rum. Trots detta kommer jag för min del att rösta för bifall till utskottets förslag. Men det beror inte på det förhållande, som herr Carlström talade så mycket om, nämligen skillnaden i löner inom å ena sidan jordbruket och å andra sidan industrien och

nu särskilt statsförvaltningen. Den skillnaden borde icke vara avgörande. Jag medger visst, att lönenivån i sin helhet naturligtvis spelar en roll för jordbruket över huvud, så att en hög lönenivå inom andra näringsgrenar med därav följande verkningar av prisnivån kan verka tryckande för jordbrukarna. Herr Carlström delade emellertid upp sin omgivning i jordbruksvänliga och icke jordbruksvänliga, och han syntes vilja definiera de senare så, att de ville försvåra jordbrukets ställning. Det förefaller mig, som om herr Carlström därvidlag något för mycket förbiser de verkliga orsakerna till jordbrukets betryck. Jag känner inte till, att man inom riksdagen eller eljest, låt mig säga, efter kristiden vidtagit några mot jordbrukets intressen stridande åtgärder. Om jordbruket har det svårt, så beror väl det på förhållanden, som varken vi industriidkare eller jordbrukarna i landet rå för. Det beror helt enkelt på den allmänna prisnivån för jordbruksprodukter.

För min del känner jag mig icke särskilt imponerad av den motivering, utskottet anfört för sitt avvisande av motionerna, nämligen att 1928 års kommitté ännu icke slutfört sitt arbete. Det har ju framhållits mer än en gång, att denna kommitté har ett mera tekniskt problem att lösa, nämligen att sammanföra löner och dyrtidstillägg utan att ge sig in på någon saklig rubbning. Jag är alltså, som sagt, inte mycket imponerad av det skälet. Men jag skulle sakna fast mark under fötterna, om jag gick med på det förslag, som reservanterna här framfört. Det kan ju inte förnekas, att detta förslag avser en verklig lönereglering. Om ett sådant förslag kommit från ett enhälligt utskott eller en stor majoritet inom utskottet, så skulle det ju kunnat vara någon tanke på att riksdagen kunnat antaga det. Men hur vederhäftiga minoritetens män än kunna vara, är det väl ändå för mycket begärt, att vi andra, som inte sitta inne med alla de kunskaper, som de måhända ha, skulle vara med om att besluta på rak arm en dylik lönereglering. Man är ju ändå van, att ett sådant beslut skall föregås av utredning och förslag från Kungl. Maj:ts sida. Detta gör, att jag som sagt anser mig böra rösta för bifall till utskottets förslag.

Jag kan inte heller finna, att reservanterna skulle, eventuellt åtminstone, behöva förlora så mycket på ett beslut i enlighet med utskottets hemställan. Det finns ju många tecken som tyda på ett förestående regeringsskifte, och det vore väl inte alldeles otänkbart, att de personer, som här stå såsom reservanter, möjligen skulle tillhöra det parti, som skulle komma att bilda regering. Och då finns det ju alla utsikter för att de skulle kunna, utan att avvakta en ny kommittés arbete eller ett fortsatt arbete av 1928 års kommitté efter nya direktiv, framlägga förslag om en lönereglering till 1931 års riksdag. I så fall är jag övertygad, att det förslaget komme att underkastas en långt sakligare granskning, än nu kunnat bliva förhållandet beträffande reservanternas förslag, och likaledes komme att åtnjuta en långt större auktoritet än det förslaget.

Herr Lovén: Herr talman! Då herr finansministern tidigare i dag hade ordet, omnämnde han, att han på ett ganska tidigt stadium höjt ett varnande finger mot de borgerliga ledamöterna i statsutskottet för deras rundhänthet och deras överskridanden av budgeten. Men man hade då från det hållet svarat honom, att man väntade sig så stora besparingar på dyrtidstillägget, att det nog inte var någon fara med budgeten. Det är ju en ganska intressant upplysning, man sålunda fått, att man rätt tidigt i vår inställt sig på att låta pengarna rulla på andra håll, då man var viss om att man kunde göra besparingar på statstjänarnas dyrtidstillägg.

Herr Strindlund anmärkte på mig för att jag omnämnt vad domänverket inlevererat till statsverket. Han menade, att detta domänverkets stora överskott berodde därpå, att man underbetalade timmerkörare och småfolk och arbetare

Ang.
dyrtidstillägg
åt befat-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

i skogarna. Nu vill jag fråga herr Strindlund: bli dessa timmerkörare och arbetare uppe i skogarna mindre utsugna av domänverket, om statstjänarna skulle få ett blygsamt tillägg? Vidare vill jag fråga honom, vem som mest vill hjälpa dessa fattiga arbetare i Norrland. Är det vi eller är det utskottsmajoriteten? Herr Strindlund kunde ju roa sig med att undersöka den saken.

Så ber jag, herr talman, att få säga några ord även till herr Carlström. Han varnade gång på gång för att anse honom och herr Nilsson i Kabbarp för så rysligt märkvärdiga. Ja, även jag tycker, att det är dumt att anse herr Carlström märkvärdig. Ty det är han inte. Han är en mycket enkel, finurlig smålandsbonde — eller rättare: han har varit bonde, ty under lång tid har han nu sysslat med annat, samt försöker bli beryktad som löneexpert, därför att han är en frenetisk motståndare till allt vad statstjänare och löntagare heter beträffande deras löner. Jag tror inte alls herr Carlström är märkvärdig. Jag tror, att den, som satte in herr Carlström i lönekommittén, har tänkt på det gamla ordet, att den vår herre ger ett ämbete, ger han också förstånd att sköta det. Herr Carlström vände sig mot mig för att jag hade sagt, att miljoner och åter miljoner utgivits för jordbruket, och frågade, om jag menade, att lantmännen fått några miljoner genom beslutet i dag, som gick ut på att de kunde ytterligare skuldsätta sig. Jag skall inte uppräknade de miljoner, som redan lämnats åt jordbruket eller som kunna komma att lämnas. Men jag vill fråga herr Carlström: hjälpen till sockerbetsodlingen var väl i alla fall inte något lån. Jag undrar, om det är riktigt att uttala sig så ringaktande om den hjälp, som i år redan lämnats jordbruket. Herr Carlström bad emellertid att få slippa bytesmedel med oss på den punkten. Ja, han kan nog vara morsk, sedan hjälpen åt jordbruket redan i ena eller andra formen är säkrad. Jag vill inte heller ha några bytesmedel med herr Carlström på den punkten. Men jag vill också hjälpa jordbruket, där jag anser det rättvist och där hjälpen verkligen kommer de jordbrukare till godo, som själva bruka och sköta sin jord.

Herr Carlström talade om att han träffat en industriarbetare, som blivit jordbruksarbetare och som beklagade sig över, hur svårt han hade. Han ville gärna byta med nästan vem som helst. Ja, där kan jag göra ett byte med herr Carlström. Ty jag känner flera stationskarlar och banvakter, som blivit småbrukare, visserligen i Skåne, och de vilja inte alls tillbaka och bliva stationskarlar eller banvakter igen. Så där kan jag byta herr Carlströms industriarbetare, som blivit jordbruksarbetare och fått det så svårt, mot mina banvakter och stationskarlar, som blivit småbrukare och inte alls vilja tillbaka i järnvägstjänst.

Så hade herr Carlström ett temperamentsfullt uttalande om hur kvinnorna i jordbrukarhemmen fingo slita och arbeta för att hålla det hela ihop. Jag kan tala om för herr Carlström, att i de lägre statstjänarehemmen är det otaliga kvinnor, som få arbeta hela dagen och stora delar av natten för att hålla ihop hemmet. De få sköta barnen, medan dessa äro uppe, och när barnen lagt sig, få de arbeta med hemarbete, vilket jag anser oriktigt och skadligt inte bara för kvinnorna själva och familjerna utan även för dem, som behöva arbete ute på arbetsmarknaden. Men så dåligt betalt ha statstjänarna, att kvinnorna måste arbeta och slita på detta sätt, och de äro sannerligen lika mycken honnör värda som de kvinnor i jordbrukarhemmen, som få lov att arbeta hårt. Att kvinnorna i småbrukarhemmen på landet få arbeta och sträva, det behöver inte herr Carlström tala om för den, som själv är uppfödd i en dylik barnrik familj, där modern kanske arbetade hårdare än någon annan.

Så uttalade herr Carlström, att det i städerna finns många unga män och unga kvinnor, som arbeta för undermålig lön och som därför måste ha hjälp från sina föräldrar. Men även bland de lägsta statstjänarna, både brevbärare, som

herr Carlström nämnde, och stationskarlar, har man barn, som måste ut i förvärvsarbete fortast möjligt. Om då lönen, som de förtjäna, är för liten, måste ju de också ha hjälp av sina föräldrar. Men om dessa icke kunna hjälpa, så få vi väl i stället se till, att de unga männen och de unga kvinnorna få löner, så att de själva kunna draga sig fram utan bistånd från föräldrarna. Kanske herr Carlström på den punkten vill försöka hjälpa oss till rätta?

Herr Carlström var även inne på den gamla historien om murarna. Emellertid talade ju herr Per Albin Hansson i Stockholm om hur det är ställt med den saken, hur mycket murarlönerna inverka på hyrorna i storstäderna. Även om murarna arbetade för bara födan, är jag alldeles övertygad om att hyrorna inte skulle komma att sänkas. Det ställa nog husjobbarna om. Jag har varit med om att lägenheter i rad efter rad fått stå tomma, därför att man inte velat sänka hyrorna. För övrigt bemöttes ju det där talet om murarna häromdagen mycket utförligt av herr Andersson i Stockholm, som med siffror visade, hur mycket murarlönerna inverkade på hyrespriserna.

Herr Carlström var också inne på vad jag sagt om lokomotivföraren, som kör ut i den regniga och disiga natten, och det var en del, som skrattade och hade rysligt roligt. Jag menade, att en lokomotivförare, som kör ett stort tåg, fullt besatt — och för övrigt även alla andra i järnvägsdriften — måste vara plikttrogen och påpasslig på alla sätt och därför icke bör tyngas av ekonomiska bekymmer. Det var vad jag menade, och det är sannerligen ingenting att skratta åt. Jag menade, att om lokomotivföraren och andra järnvägsmän inte äro plikttrogna och påpassliga, så kan det, om herr Carlström är med på tåget, gå illa för honom och hans något konstiga nationalekonomiska huvud.

Slutligen vände sig herr Carlström mot dem, som, enligt vad han sade, vilja göra statstjänarna missnöjda för att få deras röster. Hur är det med herr Carlström själv? Vill han inte genom att ständigt hugga på statstjänarna och deras löner göra bönderna och småbrukarna så missnöjda som möjligt? Och varför gör han det? Är det kanske inte för att få deras röster? Jag bara frågar. Den anmärkningen kan nog vändas med större skäl mot herr Carlström än åt något annat håll.

Jag ber om ursäkt, herr talman, att jag tagit till orda för andra gången, men jag har gjort det, därför att jag ansett mig skyldig att bemöta de två talare, som här angripit mig.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Andersson i Stockholm: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet under herr Carlströms yttrande. Innan jag emellertid bemöter honom, skall jag tillåta mig säga några ord med anledning av vad herr Hansson i Stockholm uttalade.

Herr Hansson i Stockholm förfäktade den meningen, att vi kommunister skulle ha sökt gräl med socialdemokraterna i denna och även i andra frågor. Beträffande den saken vill jag till honom och hans partivänner säga, att vi sannerligen icke sökt något gräl i denna fråga utan endast konstaterat orsakerna till att statstjänstemännen befinna sig i sitt nuvarande ekonomiska läge. Jag skulle icke tro, att man har skäl att här komma att förklara, att detta är att söka gräl med det parti, som var förslagsställare, när sänkningen av statstjänstemännens löner år 1923 genomfördes. Jag var inne i första kammaren på förmiddagen och hörde det socialdemokratiska partiets sekreterare, herr Möller, läsa upp en resolution, i vilken förklarades, att sänkningen år 1923 var både oriktig och orättvis; det var samma resolution, som jag läste upp här i kammaren på förmiddagen. Jag förmodar, att herr Möller också

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

delar den uppfattning, som kom till uttryck i den resolution han föredrog. Under sådana förhållanden lär det icke bara vara vi, som konstatera, att orsaken ligger i vad som hände år 1923, och om jag ansett det nödvändigt att påvisa detta, innebär det icke, att jag sökt gräl med socialdemokraterna. Jag skulle förresten, om herr Hansson vore närvarande, vilja säga honom, att jag känner till så mycket av förbehandlingen av denna motion, att det icke finns någon anledning att söka gräl med mig heller i denna fråga. Om vi skola diskutera detta vidare, skola vi nog reda ut, vilka det är som bedrivit politisk agitation i detta fall.

Herr Hansson förklarade, att orsaken till vad som skedde år 1923 var, att man icke kunde finna någon utväg ur de svårigheter, som då rådde, och han ville göra gällande, att ifrågavarande avdrag på statstjänstemännens löner — vilket skulle göra, om jag icke missminner mig, något över 30 miljoner kronor per år — genomförde man för att hjälpa de arbetslösa. Jag vet icke precis vad man använde pengarna till, men jag har dragit den slutsatsen, att de 50 miljoner kronor som man gav bankerna år 1923, togos delvis av statstjänstemännens löner. Om jag icke minns fel, fick också Jordbrukarbanken 15 miljoner kronor samma år — detta alltså utöver de 50 miljoner, som jag nyss nämnde. Under sådana förhållanden finns det anledning att undra, om icke dessa medel härstammade från avdraget å statstjänstemännens löner. I andra kammarens protokoll från behandlingen av frågan år 1923 återgives ett uttalande av den dåvarande finansministern vid en replik till en representant för vår partigrupp, vari han förklarar, att han aldrig någonsin vare sig offentligen eller eljest förnekat sin medverkan beträffande anslagen till bankerna. Det var alltså ett erkännande från Thorssons sida på denna punkt.

Jag hade icke tänkt säga så särdeles mycket om den socialdemokratiska ståndpunkten år 1923, men då den i allt fall förts på tal, anser jag mig ha anledning taga ett par ögonblick i anspråk för att visa, att det icke bara var de ekonomiska svårigheterna, som man åberopade från det socialdemokratiska partiets sida vid det tillfället. Jag erinrar om vad som i första kammaren från en ledamots sida anfördes. Han yttrade därvid: »Jag vill nu emellertid här avgiva den förklaringen, att jag har samma uppfattning nu som för ett par år sedan och naturligtvis starkare nu än då. Jag anser alltjämt, att dessa dyrtidstillägg i stort sett äro onödiga och obehövliga för befattningshavarna.» Den som uttalade detta säger i slutet av sitt anförande följande: »Jag vet mycket väl, att när jag på detta sätt uttalar mig, bryter jag halsen av mig själv, d. v. s. min parlamentariska eller politiska hals.» — Såvitt jag vet, är den halsen hel ännu, och vederbörande tillhör allt fortfarande det socialdemokratiska partiet. Det förefaller alltså, som om de farhågor herr Nilsson i Kabbarp uttalade år 1923 beträffande sin politiska hals icke gått i uppfyllelse. Jag skulle icke ha tagit upp dessa saker, för den händelse man icke här velat göra gällande, att vi använt detta tillfälle för att driva politisk agitation.

Beträffande den argumentering, som förts i frågan, tillåter jag mig hävda den uppfattningen — och jag gjorde det redan då motiveringen till motionen skrevs — att man icke kan resonera på det sättet, att därför att levnads-kostnadsindex faller, måste dyrtidstillägget höjas. Det är ju ett bakvänt resonemang. Det skulle medföra, att när vi komma ned till 1914 års levnads-kostnader skulle vi få lov att ur statstjänstemännens synpunkt kräva särskilt stora dyrtidstillägg. Ingen kan väl mena, att en sådan argumentering är hållbar. Vad statstjänstemännen ha rätt att kräva är att få tillbaka lönenivån från år 1923, innan sänkningen genomfördes. Det är en argumentering, som

jag anser riktig, och ett krav, som ur statstjänstemännens synpunkter och ur alla synpunkter är befogat.

Herr Hage anförde, att Thorsson år 1923 förklarade, att ifrågavarande löne-reglering snarast möjligt borde genomföras. Jag har icke gått igenom protokollet så noga, att jag sett uttalandet, men jag förutsätter, att det är riktigt relaterat. Men jag måste då fråga mig: Varför har ingen socialdemokratisk regering sedan dess föreslagit någon höjning av dyrtidstillägget eller lönerna åt de statsanställda? Detta om den saken.

Nu sades det ju här — och jag förstod, att herr Hansson syftade på vår grupp — att det är ingen svårighet att göra ungefär vad som helst, när man icke har något ansvar. Jag måste säga, att jag hoppas, att jag aldrig behöver komma i den ansvarsställningen, att jag skall se till att rädda statsfinanserna i det kapitalistiska samhället och måste göra det genom att taga 15 % av inkomsterna hos de lägst avlönade statstjänstemännen och ungefär 2 % av deras inkomster, som befinna sig i de högre graderna eller mellangraderna. Jag hoppas verkligen, att jag aldrig skall behöva bära det ansvaret.

Jag vill nu säga ett par ord till herr Carlström. Han talade här om statstjänstemännen och jordbrukarna och ville sätta dem i motsatsförhållande till varandra. Jag vet icke, men jag tror att den slutliga konsekvensen av hans resonemang skulle bli att statstjänstemännen skulle avstå ytterligare av sina löner för att hjälpa jordbrukarna, då ju herr Carlström hävdar den uppfattningen, att de sistnämnda ha det betydligt svårare än t. o. m. de lägst avlönade statstjänarna. Nå, den klagovisan om jordbrukarna ha vi hört från många av kammarens ledamöter. Det är många, som, så vitt jag kan se, icke representera det nödlidande jordbrukarsläktet precis, som tala om jordbrukets nödläge, och de äro ändå jordbrukare själva. Herr Carlström talade om, huru svårt man har det i småbrukar- och lantarbetarhem, men vad har herr Carlström velat göra för att hjälpa dessa fattiga människor på landsbygden? När det var fråga om den motion, som avgivits från vår grupps sida om att man skulle avlyfta skuldbördan från småbrukarna, var ju herr Carlström med bland den skara, som röstade för avslag. Jag har överhuvud taget icke märkt något annat från det hållet än fagra talesätt. Man talar om, att jordbrukarna och lantarbetarna ha det så oerhört dåligt ställt, när man gör jämförelser med andra arbetargrupper. Herr Carlström pekade på en klassindelning i samhället, när det gäller de i samhället befintliga arbetarna, men han glömde absolut, att det finns en annan klass, som man kan säga har det gott ställt och i jämförelse med vilken man kan ha anledning att tala om att arbetarna äro dömda att leva på luft. Jag har aldrig hört herr Carlström här i kammaren framhålla bolagens vinster såsom anmärkningsvärda. Jag har överhuvud taget aldrig hört honom göra anmärkning på de klasser i samhället, som verkligen föra en ekonomisk utsugningspolitik, och så länge han icke har något att säga om dessa, har han ingen anledning eller rättighet att tala om några höga murarlöner eller stora arbetarlöner i övrigt.

Herr Carlström förklarade, att de lägre statstjänstemännen ändå icke ha det så svårt ställt, därför att de ha pension, de ha en ganska hyggligt tillmätt sjukersättning och de ha semester o. s. v. Ja, herr Carlström, även om det nu är ordnat på detta sätt, finns det väl dock ingen möjlighet för en frisk statstjänsteman att leva på det belopp, han kommer att uppbära i sjukavlöning; han måste ha lönen så tillmätt, att den räcker att försörja honom och hans familj, medan han arbetar. Han kan heller icke i försökott använda de pengar han får i pension, om han lever tills han blir 65 år. Det tjänar mycket litet till att tala om dessa förmåner såsom några slags lönetillskott. Om herr Carlström ser på den stat socialstyrelsen uppgjort för en normalfamilj i Stockholm, skall han finna, att man där konstaterar, att även om

Ang.
dyrtidstillägg
åt befall-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

man icke räknar med kläder, skolavgifter o. s. v., det åtgår ett belopp av 3,200 kronor per år i runt tal för en familj bestående av man, hustru och två barn. Man räknar med, att en normalfamilj skall ha en inkomst på 4,000 kronor, och att det då skall bli ett belopp av 800 kronor över till särskilda utgifter. Men en statstjänsteman, som icke kommer upp till 4,000 kronors inkomst, menar herr Carlström, att han skall taga ut pensionen i förskott, medan han utför sin tjänst? Något annat kan man icke få fram av det resone-mang, som förts från herr Carlströms sida.

Herr Carlström kastade fram frågan om murarlönerna och frågade: Varför gå ni icke till dessa, som klå er in på bara benen, och begära, att ni skola få löneförhöjning? Ja, herr Carlström, vi behandlade i onsdags spörsmålet om vilka åtgärder, som skulle kunna vidtagas för att pressa ned hyrorna. Jag såg icke, om herr Carlström var inne i kammaren under voteringen, men hade han varit det, är jag säker på, att han tillsammans med sina partivänner röstat för avslag, när det gällde åtgärder till skydd för fattiga hyresgäster. Jag tillät mig i debatten då konstatera, att det sannerligen icke är arbets-lönerna, som förorsaka de höga hyrorna, och jag visade med siffror, vad som var orsaken till desamma här i Stockholm. Men sådant lägger naturligtvis herr Carlström icke märke till.

Herr Carlström talade om en statstjänare, som hellre ville leva i Stockholm än i Halmstad, trots att det skulle vara dyrare att leva här enligt de utred-ningar, som verkställts rörande levnadskostnaderna på olika orter. Han nämnde samtidigt, att statstjänaren hyrde en våning för 3,600 kronor. Men herr Carlström, när vi tala om de lägre statstjänstemännen, röra vi oss ju ändå icke med folk, som har råd att hyra våningar för 3,600 kronor; de lägre stats-tjänstemännen få försöka klara sig med en lägenhet om ett rum med kokvrå eller ett rum och kök och i en del fall kanske med två rum och kök. Skulle man räkna med en hyra av 3,600 kronor, skulle icke de lägst avlönade stats-tjänarnas lön ens räcka till att betala hyran, och vad skulle de då ha att leva av? Den man, herr Carlström omtalade, befann sig alltså bland de högt avlönade statstjänstemännen, om vilka det icke, tror jag, är skäl att tala i detta sammanhang, då det ju nu gäller de lägst avlönade.

Herr Carlström sade i slutet av sitt anförande, att det icke var någon konst för mig och mina partivänner, att tala i denna sak, ty vi hade ingen annan uppgift här i kammaren än att försöka göra folk missnöjda. Jag vet icke för-resten, varför herr Carlström är missbelåten med det. Är det för att han i oss ser svåra konkurrenser eller vad kan det bero på? Ty icke vill han väl på allvar göra gällande, att han med den verksamhet han bedriver i avseende å statstjänstemännens lönefråga gör någon glad, som är berörd av saken. Jag skulle icke tro, att så är fallet. Och skulle vi icke ha någon annan uppgift än att göra folk missnöjda, skulle vi ha anledning att vara särskilt tacksamma mot herr Carlström för den hjälp, han ger oss i det hänseendet.

Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid ytterligare, utan ber att få vidhålla det yrkande jag tidigare framställt.

Herr **Lundquist** i Rotebro: Herr talman! Jag begärde ordet under herr Carlströms anförande i anledning av ett par uttalanden, som han gjorde. In-nan jag emellertid går in härpå, skall jag be att i anledning av vad herr Hans-son i Stockholm yttrade få säga ett par ord.

Herr Hansson anmärkte gentemot kommunisterna, att de försökte göra denna lönefråga till en partipolitisk fråga. Jag beklagar i likhet med herr Hansson, att så är fallet. Men handen på hjärtat, herr Hansson: voro de uttalanden, herr Hansson själv gjorde, riktigt fria från partipolitisk anstrykning? Jag

för min del har litet svårt att finna annat än att herr Hansson, i någon mån åtminstone, gjorde sig skyldig till samma fel, som han klandrade kommunisterna för, och jag beklagar, att behandlingen även av denna statstjänstemännens lönefråga skall röna inflytande av den motsättning och den inbördes tävlan, som förefinnes mellan socialdemokrater och kommunister. Det vore lyckligt, om denna frågan finge behandlas alldeles utan dylika sidoinflytelser.

De principer, som herr Hansson här från talarstolen ville rekommendera såsom lämpliga, då det gällde att utmäta lönerna till de högre statstjänstemännen, kan jag för min del icke finna överensstämmande med vad som är rättvist. Jag ber att få understryka, att när jag i mitt förra anförande gick in för en lönerегlerings genomförande så fort som möjligt, åsyftade jag, såsom jag uttryckligen sade, en lönerегlering, som gav åt var och en en lön, som var skäligt avvägd och så vitt möjligt överensstämmande med vad rättvisan kräver. Den ytterligare försämring av de högre tjänstemännens ställning, som man tyckte sig i herr Hanssons anförande skymta såsom ett framtidsperspektiv, i den mån han skulle vara i tillfälle öva inflytande på saken, måste jag taga bestämt avstånd ifrån. Jag finner den ståndpunkten, som sagt, icke stämma väl överens med vad rättvisa och billighet kräva.

Herr Hansson talade också i detta sammanhang om »fantastiskt höga löner». Ja, om det vore så, att några av statens högre tjänstemän hade några fantastiskt höga löner, skulle jag kunna förstå hans uttalande, men åtminstone med den erfarenhet jag har, måste jag säga, att jag har svårt att upptäcka dem. Måhända herr Hansson bättre än jag vet var de finnas? Jag tror eljest, att det råder en ganska allmän mening om att lönerna i statstjänst även till högre tjänstemän icke äro av den art, att de kunna rubriceras såsom »fantastiskt höga».

När herr Strindlund hade ordet, gjorde han gentemot mitt förslag gällande, att det skulle vara synnerligen olämpligt att nu komma fram med förslag om direktiv för en verklig lönerегlering; vi borde avvakta och se, vilket förslag 1928 års lönekommitté lägger på riksdagens bord. Jag vet icke, om herr Strindlund har något särskilt recept att rekommendera, huru man sedan skall gå till väga för att få någon prövning av dessa löner. Det har ju upplysts om, att 1928 års lönekommitté icke ansett sig kunna gå in på någon realprövning av lönerna. Skola vi då låta saken ha sin gång och alltså låta förslaget komma till 1931 års riksdag, utan att lönerna äro prövade? Det skulle vara av ett visst intresse att höra, vad herr Strindlund anser, att riksdagen skall göra och vad de skola göra, som hålla före, att lönerna böra prövas. Jag för min del tycker, att det är en onödig omgång att vänta ett helt år, då vi nu veta, att någon realprövning icke äger rum inom den nu sittande kommittén. Det är därför bättre och står i bättre överensstämmelse med en god arbetsordning, att man *så snart som möjligt* söker få frågan lagd på rätt bog.

Gentemot herr Carlström, som beklagade sig över den uppagiterade stämning, som enligt hans mening skulle ha karakteriserat denna debatt — något som jag för min del icke kan finna — skulle jag vilja säga, att är det någon, som bidragit till en eventuellt uppagiterad stämning, så är det väl han. Jag kan nämligen icke finna, att någon annan här i kammaren gjort sig skyldig till sådana överdrifter, som herr Carlström gjort, och icke bara överdrifter, utan t. o. m. ogenerade förvanskningar av tidigare gjorda uttalanden. Herr Carlström betackade sig t. ex. hänfullt för det byte, som jag på något sätt skulle ha ställt i utsikt tjänstemän och jordbrukare emellan, och påstod, att jag skulle ha sagt, att om bönderna äro med om att hjälpa oss tjänstemän att få bättre löner, så skulle vi sedan vara med om att hjälpa jordbrukarna. Jag tyckte, att herr Carlström satt inne i kammaren hela tiden, jag höll mitt anförande. Jag

Ang.
dyrtidsstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
statens tjänst
m. m.

(Forts.)

hade då ej väntat, att från det hållet mitt uttalande skulle förvanskas, såsom skett. Jag ber få upprepa vad jag sagt. Orden föllo ungefär på följande sätt: »Jag vill gärna vara med om att hjälpa jordbrukarna och skapa rättvisa åt jordbrukets folk. Men ingen kan då förmena mig, om jag också vill en smula rättvisa åt en så stor samhällsgrupp som statens egna befattningshavare.» Jag vill alltså säga herr Carlström, att jag förbehållslöst har gått in för hjälp åt jordbruket. Alldeles oavsett om herr Carlström och majoriteten i kammaren uttala sig mot en löne reglering för statens befattningshavare, är jag alltså beredd att rösta för hjälp åt jordbruket. Jag anser, att det ej är i överensstämmelse med god ton att så förvanska mitt uttalande, som här är gjort.

Vidare vill jag konstatera, att när herr Carlström gick emot kravet på löne reglering, uttalade herr Carlström också den meningen, att levandskostnaderna i Stockholm ej vore så utomordentligt stora, som gjorts gällande. Jag vill konstatera, att det är den enda talare i båda kamrarna, som förnekat, att åtminstone stockholmsförhållandena motivera en löneförbättring. Men jag vill dessutom fastslå såsom något synnerligen intressant, att det enda stöd för denna uppfattning, som herr Carlström anförde, var ett uttalande av en tjänsteman från Halmstad, vilken herr Carlström träffat på en resa, och som förklarat sig hellre vilja bo i Stockholm med den lön han hade i Halmstad, än bo i Halmstad. Behöves det ej mera, för att en person i den ställning herr Carlström innehar, skall taga ståndpunkt i en sådan fråga som denna, ja, då blir man verkligen betänksam. Jag tillåter mig erinra om, att alla utredningar, alla statistiska uppgifter, som man överhuvud taget kan få fram, alla de framställningar, som kommit från hela tjänstemannakåren, från de lägsta till de högsta, alla visa, att det är med rättvisa och billighet överensstämmande, om man erkänner, att Stockholm är en av de allra dyraste orterna och att det är motiverat att lämna en bättre kompensation åt tjänstemännen där, än vad fallet nu är. Om det sedan finnes en enstaka individ, som hellre vill bo i Stockholm och svälta där än bo på en billigare ort, bör detta väl ej vara utslagsgivande för frågans behandling.

Vidare sade herr Carlström, att 1928 års lönekommitté består av åtta tjänstemän och fyra andra. Varför äro ni då så rädda? frågade herr Carlström. Jag vet ej, om tjänstemännen äro så rädda för denna kommitté, men jag är rädd för de direktiv, som givits kommittén och vilka enligt kommitténs mening omöjliggöra för densamma att upptaga lönefrågan till realprövning. I övrigt är jag ej rädd för kommittén. Jag vill nämligen gärna förutsätta, att hur den än är sammansatt, man kommer att försöka skipa rättvisa.

Till slut varnade herr Carlström för att godtaga det av mig föreslagna tillägget till motiveringen, därför att, om man det gjorde, skulle man åsamka staten ökade utgifter på 50, 60, 100 miljoner kronor. Jag ber herr Carlström vara vänlig upplysa mig om, på vilka grunder herr Carlström stöder sitt uttalande. Jag vill f. ö. fästa uppmärksamheten på, att herr Carlströms uppgift är tilltagen med en ganska vid marginal, mellan 50 och 100 miljoner kronor. Jag tror, att den, som åhörde det anförande, jag höll i början av överläggningen, om han vill vara uppriktig och rättvis, knappast kan säga, att ett bifall till mitt förslag om tillägg till motiveringen kan ha sådana konsekvenser. I varje fall vill jag själv taga avstånd från dylika konsekvenser. Jag har pekat på de uppenbara orättvisor, som förefinnas i nuvarande avlöningsreglemente, och jag tror, att det är sådana orättvisor, som man i allmänhet anser vara för handen. Men jag kan ej på något sätt förstå, att ett tillrättaliggande av dessa skulle draga med sig konsekvenser av den art, som herr Carlström gjorde gällande. Och jag vill tillägga till sist, att när man för en diskussion på det sättet och tar frågorna så lätt och ogenerat, som herr Carlström gjort, bör man

åtminstone ej, såsom herr Carlström, klandra andra för att de ej föra diskussionen på det sakliga sätt, varpå den bör föras. Jag får säga, herr talman, att när man vrider till andras uttalande så som herr Carlström gjort, har man fört in diskussionen på ett plan, som ej synes mig riksdagen värdigt.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Herr Carlström: Herr talman! Jag skall börja med den siste talaren. Jag måste säga, att det förvånar mig, att herr Lundquist blev så sårad in i själen av mitt »ogenerade» sätt att citera honom. Jag har anført, att herr Lundquist satt hjälpen åt statstjänare i visst samband med hjälpen åt jordbruket. Nu är det min mening, att hjälpen till jordbruket ej kan ha någon vidare betydelse för de mindre jordbrukarna. Jag är övertygad om, att det ej går att på statlig väg hjälpa jordbruket, så att det har någon betydelse för oss, som ej ha någon spannmål att sälja och därför har att kämpa med på världsmarknaden med produkter, som framställas över landets behov. Det vet herr Lundqvist, och han har ingen anledning att säga, att det är oblygt av mig att föra ett sådant språk. Jag tror, att man ej skall vara så känslig, då man varit inne på att avväga hjälpen mellan de olika kategorierna. Jag tigger ingen hjälp av staten. Att jag gick med på subventionen åt betodlarna i Skåne, berodde ej på att jag har någon nytta därav. Det gjorde jag liksom herr Lovén därför att jag var rädd om arbetarna därnere.

Herr Lundquist fäste sig vid mitt yttrande, att det blir en ökad kostnad av 50, 60, 100 miljoner kronor. Ja, herr Lundquist, jag är övertygad, att om här i kväll ges direktiv, att vi skola taga upp en lönereglering över hela linjen och taga med alla statstjänarna, så få vi tänka på konsekvenserna beträffande folkskollärare och småskollärare, och då skola vi nog komma upp till 50 miljoner kronor. Försök ej blåsa upp den saken till någon ovederhäftighet. Det är det ej.

Jag vill sedan säga, när jag talade om ortsgrupperingen, att jag underströk att det är svårt i Stockholm för de små, för befattningshavare i lägre lönegrad. Här verkar naturligtvis dyrheten så, att det är svårare för de mindre bemädlade än på en liten ort. Men jag talade om de högre befattningshavarna, eftersom herr Lundquist tar deras parti. Det är ej endast från en statstjänare jag hört det jag nämnde utan från många. Och jag får kanske draga fram det där momentet, att i fråga om barnuppfostran är man bättre ställd, om man bor i Stockholm, än om man bor i en avkrok.

Sedan har herr Hansson i Stockholm taxerat mig som andra kammarens störste reaktionär. Jag har sedan blivit taxerad för min intelligens av herr Lovén, då han kallade mig för en knipslug smålandsbonde, som förut varit jordbrukare. Ja, jag skall inte taxera herr Lovéns intelligens, men han får ursäkta att jag lever och andas ännu som jordbrukare. Herr Lovén kan vara säker om, att jag har känning med jordfolket. Men för den skull har jag aldrig försökt skapa missnöje genom att säga till mina egna, att staten skall hjälpa. Staten är ju herr Lovén och jag, strängt taget. Om herr Lovén är en duktig karl, och jag gör så gott jag kan, går det bäst utan statens hjälp. Jag har ej delat upp folket i en jordbruksvänlig del och en icke jordbruksvänlig del som herr Carleson tyckes mena. Jag kan taga med ro, om herrarna säga ja eller nej till frågan om jordbrukshjälpen. Jag vill poängtera, att jag är av den uppfattningen, att man ej skall låta staten taga hand om allt. Men jag vill, att det skall finnas fri konkurrens även beträffande arbetskraften. Då blir det rörlighet på arbetsmarknaden, så att människor dragas dit, där det finnes möjligheter till utkomst. Men vi skola ej, herr Carleson, ha ett visst område — jordbruket — där vi hjälpa in folk, därför att de bli utestängda med monopolåtgärder på annat håll. Det är det jag reagerat emot.

Då herr Hansson talar om reaktionära människor och säger, att jag är den

Ang.
dyrtidsstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

störste reaktionären här, tar jag det mycket lugnt. Men jag vill efterlysa någon demokrat på herr Hanssons sida här i kammaren. Vad jag kallar för demokrati, är ej endast att ropa till folk »kom upp till oss» utan att hjälpa människor genom att stiga ned och lyfta dem uppåt. Men det går ej genom att på vissa områden jaga fram med lönehöjningar, så att vissa klasser få god inkomst, vilket de andra få betala. Det är riktigt, vad herr Engberg en gång anförde, då han bemötte något, som jag skrivit i »Mellersta Skåne». Han citerade Kautsky, som väl av herr Engberg anses för en vis och förståndig man, och han säger att det finnes endast två möjligheter att förbättra lönerna, att taga av kapitalet eller taga av jorden. Det var dessa två saker, som kunde frambringa löneförbättringar.

Då herrarna säga, att jag aldrig faller över kapitalet och de bättre situerade, så vill jag säga, att jag i fjol röstade för, att kammaren ej skulle höja en generaldirektörslön med 5,000 kronor. Då fick jag alla socialdemokraterna här i kammaren mot mig. Jag tycker, att herrarna ej äro konsekventa. Man pratar i dag, som om man ingenting sagt i går. Jag måste säga, att om det gäller demokrati, så kan jag nog vara med, om den verkligen får gå till botten. Men då skola ej herrarna stanna vid en viss punkt, utan löpa hela linan ut. Det är ingen fara, herr Lundquist i Rotebro, att herr Hansson skall nivellera löneskalan. Han kommer ej att göra stora ansträngningar för att få lönerna utjämnade. Demokratien i vår tid har vuxit sig bra in i det gamla »tjuvsamhällets» löneskala och trives ej illa där. Man behöver ej befara mycket i det fallet.

Herr Hansson talade om avundsjuka och sade, att jag åberopat mitt namn så många gånger. Han ville låta påskina, att jag vill göra mig särskilt märkvärdig. Jag förstår att uppskatta mig själv och förstår, att jag ej är så märkvärdig. Men då herrarna fara land och rike omkring och tala om mig, få herrarna förlåta, att jag talar om mig någon gång här i kammaren. Jag skall gärna upprepa herr Hanssons namn, tio gånger här om det kan göra honom glad. Det är ej avundsjuka, utan då jag kämpar om denna sak, så är det demokratiens synpunkter jag lägger på hela problemet.

Vad är det, som gör, att vi få det svårare på landsbygden och ej kunna skaffa bättre bostäder åt våra arbetare och oss själva? Ja, när man driver en lönerörelse, som gör, att byggnadsarbetarna måste höja sina löner, så medför det, att de, som vilja utföra reparationer och byggnader på landet, ej kunna göra det. Det medför arbetslöshet för arbetarna själva. Jag erkänner, att arbetarna ej ha hela skulden. Men hela utvecklingen har drivit på så, att man inom vissa kategorier får högre löner, utan att de, som skola betala dessa löner, ha möjlighet att göra det utan att bli så att säga skämda på affären. Det är så, som Adam Smith på sin tid sade, då man på den tiden på vissa områden genom skråväsendet lyckades samla rikedomar i ladorna, att det var landsbygden, som fick släppa till, eftersom den ej hade samma möjligheter att gardera sig på samma sätt som skråna.

Nu sade herr Hage och herr Andersson i Stockholm, att jag häromdagen ej ville vara med om åtgärder för att förbilliga hyrorna. Men om herrarna vänt sig till mig och sagt, att nu skola vi sätta igång en rörelse i våra föreningar, där vi vilja hålla ett jämviktsläge i fråga om lönen, skulle jag ha givit herrarna ett erkännande, även om jag ej fått vara med i föreningarna. Men herrarna vilja draga in staten och säga, att här skola vi ha möjlighet att reglera detta med statshjälp. Skall staten sona alla brott mot den fria marknaden, får staten en tung uppgift.

Nu sade herr Andersson i Stockholm, att om man ville räkna på, hur en frisk människa skall få lönen att räcka, skulle man ej tala om sjuka och pensionärer.

Nej, det är sant, men jag gör samma fråga som förut: Är det verkligen så, att alla i Stockholm och i Sveriges land ha bättre möjlighet att räkna ut det, så att det går ihop, än dessa statstjänare ha. Om man ser efter medellönen här i landet, som socialstyrelsen räknat ut i den statistik, som herrarna åberopat, så finner man, att medellönen för dessa industriarbetare i fria marknaden är *mindre* än statstjänarnas.

Det var en illa avlönad postassistent och en dito tulltjänsteman, som herr Hage talade om. Men varför skall man som herr Hage generalisera de svåraste fallen och säga: Hur skall det gå? Man kan på andra områden, både när det gäller lantarbetare, industriarbetare och småbrukare, taga fram liknande exempel och fråga: Hur skall det gå ihop? Jag får i det fallet tala om en liten historia. Det var vid ett tillfälle, som jag övertog en gård på arrende, och då jag frågade den föregående arrendatorn — jag skulle nämligen betala samma arrende som han — om han trodde, att det ginge att få det att gå ihop, sade han: »Ja, räknar man på det, så går det icke, men si annars så går det.» Det är mycket man räknar på, som är omöjligt, men som går i alla fall. Den regeln få vi tillämpa litet var, då vi ej få inkomsterna att räcka till.

Jag känner mig, mina herrar, icke alls förkrossad av den kritik som från motsidan framförts mot mig. Jag måste säga, att hela den inställning jag har till de ekonomiska problemen syftar till huru vi skola få det bättre i detta land *alla*. Jag menar då främst småfolket, som jag räknar mig till, och ej kapitalisterna och bolagen, vilka herr Andersson i Stockholm så mycket talade om. Jag vill gärna vara med och ordna så, att de ej skära för sig för mycket, men jag vill ej vara med om att försvåra kapitalbildningen. Den behöver både herr Andersson och jag. Annars stannar det hela. Men skall den stora massan av folket, även de 40 %, som räknas till landsbygden, få det drägligare och bättre, skall det ske så, att ej den ena parten tillåtes att beskära den andras möjligheter till bärgning. Murarna ha ej åstadkommit allt, när det gäller hyrorna, men räkna ihop alla de områden, där man drivit fram högre löner, som fördyra varorna. När en fattig lantarbetare i bygden skall köpa skor, kläder och hushållsgeråd, så får han det svårare genom den orätmätiga fördyringen på de skilda varorna. Realiter bör ej levnadsstandarden i landet sjunka genom att det sker en utjämning, men den utjämningen vilja ej herrarna ha. Därför försöker man tala om, att man vill föra fram alla. Men då håller man tillbaka den del av folket, som ej kan gardera sig med de vapen, som på vissa områden så flitigt användas.

Det är det skälet, som gör, att jag, vare sig jag är större reaktionär eller demokrat än herr Per Albin Hansson, måste fasthålla vid mina synpunkter på problemet.

Herr Herou: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att inlägga en protest mot att man från jordbrukarhåll söker i en debatt som denna spela ut landsbygdens fattiga folk mot lågt avlönade arbetar- och tjänstemannagrupper.

Innan jag emellertid går in på denna sak, vill jag göra en liten randanmärkning till den anklagelse, som av det socialdemokratiska partiets ordförande riktades mot vårt parti. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att han i sitt försvarstal för lönedepressningen år 1923 framhöll, att man den gången hade att välja på att antingen sänka statstjänstemännens löner eller också icke giva de arbetslösa den hjälp de skulle behöva. Kammarens ledamöter fattade säkerligen, att det icke angavs något tredje alternativ, det alternativa som nämligen också stod till buds att höja skatteprocenten för de direkta skatterna. Man brukar ju annars i de socialdemokratiska valbroschy-

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

terna angiva en sådan åtgärd såsom en socialpolitik, vilken det socialdemokratiska partiet borde arbeta för. I övrigt företedde den motivering, som angavs i det citat herr Hansson anförde från den, som ledde de socialdemokratiska lönedepressningarna år 1923, en viss likhet med den motivering, som vi hört här i dag från den, som herr Hansson kallade kammarens reaktionäraste ledamot. Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på, att i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen talas om den försämring, som inträdde för statstjänstemännen år 1923, och det står ordagrant: »Kvar står dock den försämring i reallönen, som härrör från den år 1923 vidtagna nedläggningen i dyrtidstilläggen.» Reservationen är, som herrarna se, avgiven av en hel rad av denna kammarens och första kammarens socialdemokrater.

Det är, som jag yttrade i början av mitt anförande, anmärkningsvärt, att man i en debatt som denna försöker spela ut den fattiga landsbygdsbefolkningen mot lågt betalade arbetargrupper och tjänstemannagrupper. Jag tror icke, att man skall vinna något härmed. Jag är övertygad om, att bönderna icke äro så dumma, att de med herr Carlström tro, att de få det bättre, därest de reaktionära krafterna lyckas pressa ned arbetarnas löner. Om de herrar, som driva en sådan propaganda, med all sin lärdom ville undersöka förhållandena och se efter i olika länder världen runt, var reallönerna, så långt de kunna statistiskt belysas, närma sig varandra för olika arbetargrupper, för landsbygdens arbetare och för arbetargrupper i städer och industriorter, skulle de finna, att de närma sig varandra endast i de stater, där man pressat ned alla befolkningsgruppers lönenivå till den rena svältgränsen. De skulle sålunda se, att denna variation i fråga om lönerna är mindre i sådana länder som Tyskland och Finland, d. v. s. i stater, där såväl lantarbetares som industriarbetares villkor äro nedpressade till det allra yttersta. Men det är väl ingen, som märkt, att bondebefolkningens förhållanden äro ett enda dugg bättre där. Italiens bönder ha nog nu anledning att ångra, att de lyssnade till röster av det slag vi hört i dagens debatt, vilka söka väcka misstänksamhet mellan arbetar- och bondebefolkningen. Italiens lantbefolkning, i den mån som den hjälpte till att slå ned arbetarrörelsen, har all orsak att beklaga, att de följa de fascistiska linjerna, och de ha i dag mångårig erfarenhet om att de endast i förbund med arbetarna kunna tillkämpa sig bättre förhållanden.

Det är vidare anmärkningsvärt, att när man med så stor ansträngning driver denna propaganda och söker påvisa klyftan i löneavseende mellan olika grupper av befolkningen, man icke alls nämnt något om de grupper i samhället som gemensamt utsuga arbetare och bönder. Så t. ex. har det icke talats om vissa truster, som ha en årsinkomst av 50 å 60 miljoner kronor, eller vissa industriers chefer, som ensamma ha en årsinkomst av 2 å 3 miljoner kronor, och det har icke sagts något om den oerhört ojämna inkomstfördelningen i övrigt. Det finns en liten avdelning på Stockholmsutställningen, som visst kallas Svea rike, där man tabellariskt visar inkomstfördelningen i våra dagars Sverige och angiver huru många procent av befolkningen, som tillhöra den ena eller andra inkomstgruppen. Om jag omräknar procentsiffrorna i antal personer med stöd av denna statistik, finner jag vid en hastig sammanräkning, att det finns 2,000 personer, som ha över 100,000 kronors årsinkomst, likaså 2,000 personer, som ha mellan 50,000 och 99,000 kronor i årlig inkomst. Det finns 4,000 personer, som ha mellan 30,000 och 49,000 kronor, 8,000, som ha mellan 20,000 och 29,000 kronor, 35,000 som ha mellan 10,000 och 19,000 kronor, 23,000 som ha mellan 8,000 och 9,900 kronor, och slutligen 56,000 personer, som ha mellan 6,000 och 7,990 kronor. Antalet personer i olika inkomstgrupper anges här i avrundade tal.

Men om dessa grupper tala fascisternas apostlar i denna kammare ingenting, mot dem vänder sig icke avundsjukan, utan man talar om de lägre statstjänarna, som sannerligen alls icke befinna sig i några sådana levnadsvillkor, att det är anledning för vare sig herr Carlström eller herr Strindlund att avundas dem. Vi finna, att först efter sju års oavbruten anställning en stationskarl på dyraste ort får 239 kronor i månaden, d. v. s. icke fullt 8 kronor om dagen. Detta är en sådan siffra för de lägst avlönade statstjänstemannagrupperna, att man måste förvåna sig över att de kunna uppehålla sig på så små inkomster; och inkomsterna omräknade i reallöner äro icke så mycket högre än lönerna för vissa lantarbetargrupper. Man har också talat om murarnas »höga löner», trots att man borde vara medveten om att under de kapitalistiska förhållanden, varunder vi leva, den omständigheten, att ett sänkande av ifrågavarande arbetslöner icke skulle betyda annat än att vissa husjobbare och kapitalisters vinst bleve större.

Vår grupp har efter förmåga under alla dessa år kämpat för de lägst avlönade statstjänarnas rättvisa krav, och jag måste därför säga, att det ändå är en löjeväckande överdrift, när det här av det socialdemokratiska partiets ordförande sades, att vi utgjorde en grupp, som ingenting betydde. Vår mångåriga kamp sedan år 1923 har ändå medfört det resultatet, att vi i dag se att hans större parti tvingats in på den ståndpunkt det i dag intagit. Vårt parti har alltså betytt en hel del.

Jag ber att med det sagda få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Nilsson i Malmö m. fl.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det är säkerligen så, att framlidne Thorssons minne är alltför ärat och aktat i denna kammare, för att jag skall behöva taga honom i försvar. Men då herr Andersson i Stockholm icke dragit sig för att lämna medvetet oriktiga uppgifter, har jag formligen tvingats att begära ordet ännu en gång för att med stöd av tillgängliga handlingar i årets statsverksproposition justera den missuppfattning han var på väg att sprida här bland kammarens ledamöter och övriga åhörare.

För det första bildades Kreditkassan år 1922. För det andra lämnades det icke någonting av skattemedel den gången, utan kredit öppnades genom att man ställde obligationer som säkerhet. För det tredje var det på det sättet, att år 1923 utökades denna kredit, och man har under årens lopp gjort avsättningar för att möta förluster, som skulle komma.

Så ligger saken till. Var och en, som är intresserad av att taga reda på förhållandena, kan slå upp bilagan till 1930 års statsverksproposition, utgifter för kapitalökning, bilaga 4, sidorna 2, 3 och 4, där det hela står.

I själva sakfrågan vill jag konstatera, att »ändock rör det sig». I år har man att anteckna, först och främst, att en framstående industriledare som herr Carleson finner, att starka skäl anförts för en förbättring i enlighet med reservationen, fastän han av skäl, som han angivit, icke anser sig kunna rösta för densamma, såsom frågan nu ligger till, och dessutom, att herr Olofsson i Digernäs och t. o. m. herr Carlström nödgats erkänna, att det finns åtskilligt i denna sak som bör avhjälpas.

Det kan vara tillräckligt att konstatera detta, och det giver mig ytterligare stöd, då jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Då här till protokollet lämnats en uppgift, som är fullständigt riktig, finner jag mig föranlåten att beriktiga densamma. Det var herr Hanssons i Stockholm påstående om att år 1923 den ifrågavarande

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

lönėsänkning för statstjänarna genomfördes, för att man skulle bli i tillfälle lämna anslag åt de arbetslösa. Jag antager, att herr Hansson härvidlag gör sig skyldig till ett minnesfel. Herrarna veta, att den 17 maj 1923 avlämnades en proposition till riksdagen med tillkännagivande av att i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln bebadad framställning om anslag för budgetåret 1923/1924 för bekämpande av arbetslösheten *icke* komme att föreläggas riksdagen. På sidan 14 i propositionen anför vederbörande statsråd, att enligt de beräkningar, som gjorts och som påstodos vara uppgjorda med tillbörlig försiktighet, komme vid utgången av budgetåret 1923/1924 eller den 30 juni 1924 att av redan beviljade medel inklusive tillgodohavanden finnas ett överskott av 6 miljoner kronor. Till följd härav komme Kungl. Maj:t icke att till då pågående riksdag avlåta proposition i det under punkt 20 i femte huvudtiteln av statsverkspropositionen omförmälda ärendet angående anslag för budgetåret 1923/1924 för bekämpande av arbetslösheten, varför medel för berörda ändamål ej vidare behöfve beräknas i staten för nämnda budgetår. — Det är alltså ett rätt allvarligt minnesfel, herr Hansson gör sig skyldig till. Med hänsyn till den agitation, som väl kommer att föras under årets valrörelse, är det anledning att till protokollet korrigera hans uttalande.

Nu säger man måhända, att det ju härvidlag var på det sättet, att det var en annan regering, som avgav nämnda proposition, än den som avgav statsverkspropositionen. Ja, det är sant. Men, mina herrar, se vi efter i statsutskottets anmälan om saken till riksdagen, finner man, att utskottet var fullständigt enhälligt. Ingen socialdemokrat anförde sålunda därvid avvikande mening. Och tittar man på riksdagens protokoll över behandlingen av anmälan, finner man, att den lades till handlingarna utan någon som helst debatt. Socialdemokraterna anförde icke ett ord till gensaga mot detta förfaringsätt. Det enda anslag, som lämnades utöfver ifrågavarande 6 miljoner kronor, var, som de herrar säkert erinra sig, som voro med på den tiden, ett belopp av 70,000 kronor till järnbruksarbetarna. Det skedde på förslag av den Tryggerska regeringen och var en följd av en manipulation bakom kulisserna. Jag tror, herr Hansson, att man skall vara en liten smula försiktig, innan man går att tillrättalägga saker och ting.

Blott ännu ett ord, herr talman. Herr Anderson i Råstock — ja, jag skall i övrigt icke upptaga någon debatt med honom — talade om, att Kredikassan bildades år 1922, liksom att år 1922 lämnades 50 miljoners kredit, vilken kredit år 1923 utökades med ytterligare 50 miljoner, och han tillade, att under årens lopp gjorts avbetalningar härå. Jag undrar då, om man icke från Thorssons sida skulle ha kunnat se tiden an litet, när det gällde de fattiga statstjänarnas löner. Men det gjorde man icke; 1923 skulle de nödvändigt sänkas. Och i enlighet därmed beslöt också riksdagen.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! En sak blir icke riktig, därför att den sägs med tvärsäkerhet. Jag råder herr Kilbom till att titta efter, vad jag verkligen sagt. Jag måste konstatera, att herr Kilbom tydligen har svårare att minnas vad som sades för en timma sedan, än jag att minnas vad som hände för sju år sedan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Anderson i Råstock, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 158, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen meddelade, att herr Höglund i Göteborg jämte 25 av kammarens ledamöter framställt skriftlig begäran om voteringsens verkställande medelst namnupprop, vadan, sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, omröstning medelst namnupprop nu omedelbart företogs. Därvid avgåvos 105 ja och 78 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages:

	Ja	Nej	Av- står
Herr Förste Vice Talmannen	1		
» Andre Vice Talmannen			
<i>Stockholms stad.</i>			
Herr Lindman			
» Lindqvist i Stockholm	1		
» Ekman		1	
» Eriksson i Stockholm		1	
» Hansson i Stockholm			
» Nylander		1	
» Engberg		1	
» Johanson i Stockholm		1	
Fru Östlund		1	
Frk. Wellin	1		
Herr Forssell	1		
» Holmdahl	1		
» Järte	1		
» Höglund i Stockholm		1	
» Kilbom		1	
» Carleson	1		
» Andersson i Stockholm		1	
» Nygren	1		
<i>Stockholms län</i>			
Herr Andersson i Igelboda		1	
» Källman			1
» Andersson i Tungelsta		1	
» Eurén	1		
» Christenson	1		
» Laurin	1		
» Mosesson			
» Ahl			

Ang.
dyrskedstillägg
åt befäl-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
Herr Lundquist i Rotebro	1		
» Flyg		1	
<i>Uppsala län.</i>			
Herr Borg			
» Olsson i Golvvasta	1		
» Björnberg	1		
» Wohlin			
» Lundstedt		1	
<i>Södermanlands län.</i>			
Herr Johansson i Uppmälby		1	
» Olsson i Ramsta	1		
» Laurén	1		
» Andersson i Katrineholm		1	
» Jonsson i Eskilstuna		1	
» Lundkvist i Eskilstuna		1	
» Andersson i Dunker	1		
<i>Östergötlands län.</i>			
Herr Pettersson i Bjälbo			
» Sjögren			
» Johansson i Arkösund		1	
» Karlsson i Vadstena		1	
» Olsson i Rimforsa	1		
» Björkman	1		
» Ericson i Boxholm		1	
» Ward		1	
» Anderson i Linköping	1		
» Jonsson i Risinge	1		
» Hollertz	1		
» Skoglund	1		
<i>Jönköpings län.</i>			
Herr Johanson i Huskvarna	1		
» Hamrin	1		
» Carlström	1		
» Fast		1	
» Petersson i Broaryd	1		
» Svensson i Högsjöhult	1		
» Lilliecreutz	1		
» Andersson i Löbbo		1	
» Johnsson i Norrahammar		1	
<i>Kronobergs län.</i>			
Herr Magnusson i Tumhult	1		
» Olsson i Blädinge	1		
» Svensson i Betingetorp			
» Blomquist			

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
Herr Svensson i Grönvik	1		
» Rosander		1	
<i>Kalmar län.</i>			
Herr Magnusson i Kalmar			
» Carlsson i Solberga			
» Werner		1	
» Gustafson i Vimmerby.	1		
» Johansson i Krogstorp.	1		
» Heiding			
» Wirsell	1		
» Schött	1		
» Waldem	1		
<i>Gotlands län.</i>			
Herr Gardell i Gans	1		
» Svedman.	1		
» Gardell i Stenstu	1		
<i>Blekinge län.</i>			
Herr Jönsson i Boa	1		
» Törnkvist i Karlskrona		1	
» Jeppsson.	1		
» Holmgren	1		
» Wachtmeister	1		
» Hällgren		1	
<i>Kristianstads län.</i>			
Herr Bengtsson i Norup	1		
» Borggren.			1
» Persson i Fritorp			
» Björklund		1	
» Björk i Tryde		1	
» Hammarlund	1		
» Björck i Kristianstad	1		
<i>Malmö m. fl. städer.</i>			
Herr Winkler			
» Lovén		1	
» Lindskog.	1		
» Weibull	1		
» Bergström i Hälsingborg.		1	
» Andersson i Malmö		1	
» Thomson.		1	
» Vougt		1	
<i>Malmöhus län.</i>			
Herr Jönsson i Revinge.	1		
» Olsson i Kullenbergstorp	1		

Ang.
dyridsstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
Herr Sköld		1	
» Andersson i Höör		1	
» Törnkvist i Bjuv			
» Paulsen		1	
» Månsson i Erlandsro.			
» Nilsson i Hörby.	1		
» Pehrsson i Bramstorp			
Fru Nordgren		1	
Herr Ljung	1		
<i>Hallands län.</i>			
Herr Lindqvist i Halmstad			1
» Johansson i Bränalt			
» Andersson i Falkenberg		1	
» Larson i Tönnersa.			
» Eriksson i Toftered			
» Andersson i Lindome	1		
<i>Göteborgs stad.</i>			
Herr Lithander	1		
» Sjöström		1	
» Pehrsson i Göteborg	1		
» Hedvall		1	
» Wigforss		1	
» Höglund i Göteborg		1	
» Olson i Göteborg	1		
» Prytz	1		
» Ström		1	
<i>Göteborgs och Bohus län</i>			
Herr Andersson i Grimbo	1		
» Olsson i Broberg	1		
» Olsson i Berg	1		
» Osberg.			
» Wallerius	1		
» Brännberg		1	
» Mårtensson		1	
» Karlsson i Munkedal		1	
<i>Älvsborgs län</i>			
Herr Danielsson	1		
» Gustafson i Kasenberg.	1		
» Lindgren.			
» Hansson i Trollhättan			1
» Olsson i Mellerud		1	
» Alströmer	1		
» Johansson i Fårekulla	1		
» Ryberg	1		
» Leffler.			

Ang.
dyrtidstillägg
åt befall-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
Herr Johansson i Väby	1		
» Petersson i Lerbäcksbyn	1		
» Weijne			1
<i>Skaraborgs län.</i>			
Herr Bengtsson i Kullen	1		
» Magnusson i Skövde	1		
» Bäcklund		1	
» Johanson i Hallagården	1		
» Vahlstedt		1	
» Lundén	1		
» Anderson i Storegården	1		
» Persson i Tidaholm		1	
» Nordkvist	1		
<i>Värmlands län.</i>			
Herr Jansson i Edsbäcken	1		
» Carlsson-Frosterud		1	
» Hallén			
» Ros			
» Norling		1	
» Norsell			
» Spångberg		1	
» Björling	1		
» Olson i Torsby			
» Persson i Grytterud			
<i>Örebro län.</i>			
Herr Uddenberg		1	
» Anderson i Råstock		1	
» Nilsson i Örebro		1	
» Ljunggren	1		
» Lundgren	1		
» Persson i Falla			1
» Mogård			
» Sandwall	1		
<i>Västmanlands län.</i>			
Herr Larsson i Västerås			
» Eklund		1	
» Olovson i Västerås			
» Ander	1		
» Johansson i Bro	1		
» Olsson i Österbo	1		
<i>Kopparbergs län.</i>			
Herr Jansson i Falun		1	
» Olsson i Mora	1		
» Andersson i Rasjön			

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

	Ja	Nej	Av- står
Herr Pettersson i Hällbacken		1	
» Andersson i Ovanmyra	1		
» Karlsson i Grängesberg		1	
» Aronson	1		
» Ericsson i Sörsjön		1	
<i>Gävleborgs län.</i>			
Herr Månsson i Furuviik		1	
» Sävström		1	
» Lindley		1	
» Johansson i Edsbyn			
» Olsson i Gävle			
» Holmström	1		
» Herou		1	
» Svedberg	1		
» Högström		1	
» Hilding	1		
» Hultman	1		
<i>Västernorrlands län.</i>			
Herr Johansson i Sollefteå		1	
» Bergström i Bäckland	1		
» Strindlund	1		
» Västberg		1	
» Molander		1	
» Edberg	1		
» Rudén	1		
» Sandström	1		
» Öhman		1	
» Berg		1	
<i>Jämtlands län.</i>			
Herr Olofsson i Digernäs	1		
» Hedlund i Östersund		1	
» Hedlund i Häste			
» Persson i Trängen	1		
» Olsson i Rödningsberg		1	
<i>Västerbottens län.</i>			
Herr Wiklund i Brattfors	1		
» Wikström	1		
» Lindmark	1		
» Lindberg		1	
» Sandberg	1		
» Näslund	1		
» Wiklund i Byske		1	

	Ja	Nej	Av- står
<i>Norrbottens län.</i>			
Herr Hage		1	
» Nilsson i Antnäs		1	
» Lövgren			1
» Dahlén			
» Grapenson	1		
» Selberg	1		
» Lundström	1		
Summa	105	78	7

Ang.
dyrtidstillägg
åt befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. m.
(Forts.)

Vidare gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering oförändrad, dels ock på godkännande av samma motivering med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Lundquist i Rotebro; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den senare propositionen. Herr Carlström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i dess förevarande utlåtande nr 158 med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Lundquist i Rotebro, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Lundquist i Rotebro.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Paris för utställningar; och blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Härpå upptogs till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag och hos bolaget anställda vid nedläggande av bolagets tillverkning av cigarrlådor jämte en i ämnet väckt motion.

Ang. viss
ersättning till
Pehr Fricks
Fabrikers
Aktiebolag.

I en den 7 mars 1930 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 205, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riks-

Ang. viss
ersättning till
Pehr Fricks
Fabrikers
Aktiebolag.
(Forts.)

dagen medgiva, att Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet finge till Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag och hos bolaget anställda vid nedläggande av bolagets tillverkning av cigarrlådor utbetala ersättning i enlighet med grunder, som föredragande departementschefen angivit i sitt anförande till ovan nämnda statsrådsprotokoll.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft en i anledning av propositionen inom andra kammaren av herr *Loven m. fl.* väckt motion, nr 512, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet finge till hos Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag anställda vid nedläggande av bolagets tillverkning av cigarrlådor utbetala ersättning enligt 9 § 4 mom. i förordningen den 15 december 1914 (nr 437) om vad iakttagas skall i avseende å införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket (ersättningsförordningen) till disponent, verkmästare och yrkesutbildad cigarrlådsmaskinsnickare, samt enligt 9 § 6 mom. med tillägg av understöd med hänsyn till ålder och anställningstid till icke yrkesutbildad personal,

eller alternativt till hela bolagets personal utbetala ersättning enligt 9 § 6 mom. i samma förordning i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition, dock med det högre understöd med hänsyn till ålder och anställningstid, som i motive-ringen till motionen föreslagits.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt ovanberörda motion, medgiva, att Aktiebolaget — — — — — lika med Kungl. Maj:t — — — — — i enlighet med av utskottet angivna grunder.

Vid betänkandet var fogad reservation av herrar *Johan Nilsson* i Kristianstad, *Boman, K. Oscar Ericson, Jönsson* i Boa, *Bengtsson* i Kullen, *Nylander, Forssberg* och *Heiding*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å ovanberörda motion, medgiva, att Aktiebolaget — — — — — i enlighet med av departementschefen angivna grunder.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Jönsson* i Boa: Herr talman! Skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen är, att utskottsmajoriteten ansett sig böra förorda, att understöd till personalen med hänsyn till ålder och anställningstid bör utgå med 50 kronor per år i stället för såsom Kungl. Maj:t föreslagit 25 kronor, varigenom understödsbeloppet höjes med 11,200 kronor och sammanlagda ersättningsbeloppet till 46,883 kronor 46 öre. Någon annan motivering härför än att utskottet ansett det skäligt anføres ej. Av de i ärendet avgivna yttrandena framgår, att såväl tobaksmonopolets styrelse som de hörda myndigheterna anse, att såväl sökandebolaget som den vid detsamma sysselsatta personalen icke kan anses ha något rättsanspråk gent emot staten på gottgörelse men att på grund därav, att tobaksmonopolet är den enda avnämaren inom landet av cigarrlådor, och då monopolet nu av affärsmässiga skäl anser sig endast böra utnyttja sin egen fabriks tillverkning för hela behovet av lådor, och därigenom Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag, måste nedlägga sin tillverkning av lådämnen, det av billighetsskäl synes skäligt tillerkänna bolaget och samtliga före 1920 anställda arbetare ersättning, de senare enligt 9 § 6 mom. ersättningsförordningen och understöd enligt bestämmelserna i 12 § samma förordning. Som ett lämpligt och väl avvägt understöd vid sidan av ersättningen föreslår tobaksmonopolets styrelse att vederbörande erhålla 25 kronor för varje levnadsår utöver uppnådda 30 år samt 25 kronor för varje år anställning innehaft hos bolaget ut-

över en anställningstid av tio år. I enlighet härmed har Kungl. Maj:t framlagt sitt förslag, och vi reservanter ha icke ansett skäl föreligga till ändring härutinnan.

På grund härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

*Ang. viss
ersättning till
Pehr Fricks
Fabriks
Aktiebolag.
(Forts.)*

Herr *Bengtsson* i Kullen instämde häruti.

Herr *Loven*: När denna fråga behandlades år 1916, sändes den på remiss till styrelsen för tobaksmonopolet, som då yttrade: »Under förutsättning att sökandebolaget jämväl för framtiden visar sig leverans- och konkurrenskraftigt bör sålunda avsättning för dess tillverkning alltjämt kunna påräknas.» Samtidigt var frågan på remiss till kommerskollegium, som yttrade: »Därest situationen skulle utveckla sig på sådant sätt, att monopolbolaget självt upptoge tillverkning av cigarrlådor och det skulle visa sig omöjligt för Pehr Fricks Fabriker att fortsätta sin tillverkning genom att monopolbolaget ej ville tillförsäkra bolaget tillräcklig avsättning mot skäligt vederlag, kommerskollegium ansåge bolaget berättigat till gottgörelse.»

När nu propositionen förmenar, att denna personal, det här är fråga om, icke skulle räknas som yrkesutbildad, är det ägnat, menar jag, att väcka förundan. Dessa arbetare ha varit anställda hos bolaget, lägst 19, högst 53 år. De kunna icke något annat än detta yrke. Men staten säger nu ifrån, att de icke längre få utöva sitt yrke, ty ingen människa i detta land har bruk för cigarrlådor utan endast staten, och alltså är fabriken utan arbete och arbetarna arbetslösa. Ersättningen skulle, den gången monolet trädde i kraft, enligt den förordning, som då utkom, tillkomma: »Disponent, verkmästare och arbetare, vilken är i tobakshanteringen yrkesutbildad och inom samma näring stadigvarande sysselsatt.» Här talas sålunda icke om vare sig cigarrarbetare eller tobaksarbetare, utan här talas endast om *arbetare*, som varit stadigvarande sysselsatt, och nog anser jag, herr talman, att denna arbetarstam har varit »stadigvarande sysselsatt», när den äldste varit i yrket i 53 år. Beträffande yrkesutbildningen ha både arbetsgivare- och arbetarorganisationerna enats om, att lärotiden för cigarrlådmaskinsnickare skulle vara fyra år, för att arbetarna skulle kunna anses yrkesutbildade i sitt fack. Det är väl ungefär lika lång lärotid som för vilken tobaksarbetare som helst. På grund av det av mig förut anförda remissutlåtandet av monopolstyrelsen ha arbetarna helt naturligt levat i den tron, att de skulle ha sitt levebröd i yrket till döddagar. Hade det ordnats för dessa arbetare samtidigt som monolet infördes och samtidigt som det ordnades för de andra, som då blevo arbetslösa och som varit anställda i denna rörelse, hade säkerligen ersättningen åt dessa människor utmätts på ett helt annat sätt än nu är fallet, och personalen hade då varit 15 år yngre och enligt min mening haft mycket lättare att skaffa sig sysselsättning inom andra yrken. Därtill kommer, vilket man icke kan underlåta påpeka, att en handelsresande i tobaksbranschen, som blev arbetslös, ansetts så pass yrkesutbildad, att han tillerkänts en ersättning fyra gånger den årsinkomst, han hade, då han skildes från sin plats.

Till sist vill jag endast beklaga, herr talman, att de två arbeterskor, som anställdts efter 1920, varken av utskottet eller av reservanter tillerkänts ett enda öre, när de nu skola sluta sin anställning. Dessa kvinnor äro visserligen unga, men nu ha de förnött sju år av sitt liv att lära detta yrke, och så skickas de hem arbetslösa till sina föräldrar. Nog kunde, menar jag, utskottet gjort ett uttalande, som bidroge till, att monolet gäve dem åtminstone ett halvt års lön. Trots att så icke är fallet, vill jag ändock här uttala den förhoppningen, att monopolstyrelsen, som tidigare sett till, att kvinnor fått lära sig ett annat

yrke, måtte tillerkänna dessa flickor så mycket, att de kunna lära sig ett annat yrke och således icke behöva ligga sina föräldrar till last.

Ang. viss ersättning till Pehr Fricks Fabriks Aktiebolag. (Forts.)

Då nu första kammaren utan votering tagit utskottets förslag skall jag, herr talman, icke göra annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Med herr Lovén förenade sig herrar *Andersson* i Malmö, *Vougt* och *Weibull*.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 143, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående dels anslag till privatläroverken, dels ock understöd åt kommunala gymnasier.

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.

Punkten 1, angående reservationsanslaget till privatläroverk.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 173 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels besluta, att statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skulle till högre flickskola, som befunne sig under avveckling, utgå även om skolan omfattade mindre än fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan och oavsett huruvida skolan med avseende å lärjungeantal under de senaste tre åren uppfyllde i sådant hänseende eljest gällande villkor, samt att statsunderstöd till dylik skola, som omfattade mindre än fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, skulle utgå med högst 1,100 kronor för varje sådan klass; dels ock minska det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 740,100 kronor, med 4,500 kronor till 735,600 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1930/1931 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen: enskilda mellanskolor 20,000 kronor, högre flickskolor 466,600 kronor, högre goss- och samskolor 235,500 kronor, enskilda lärarinneseminarier 13,500 kronor att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 735,600 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) besluta, att statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skulle till högre flickskola, som befunne sig under avveckling, utgå även om skolan omfattade mindre än fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan och oavsett huruvida skolan med avseende å lärjungantal under de senaste tre åren uppfyllde i sådant hänseende eljest gällande villkor, samt att statsunderstöd till dylik skola, som omfattade mindre än fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, skulle utgå med högst 1,100 kronor för varje sådan klass; samt

b) minska det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 740,100 kronor, med 19,500 kronor till 720,600 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1930/1931 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor	kronor	20,000:—
högre flickskolor	»	466,100:—
högre goss- och samskolor	»	221,000:—
enskilda lärarinneseminarier	»	13,500:—
att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt	»	720,600:—

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Rydén*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

a) besluta, att statsunderstöd — — — varje sådan klass;

b) minska det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 740,100 kronor, med 12,000 kronor till 728,100 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1930/1931 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor		kronor	20,000:—
högre flickskolor		»	466,100:—
högre goss- och samskolor		»	228,500:—
enskilda lärarinneseminarier		»	13,500:—
att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sam-			
manlagt		kronor	728,100:—; samt

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning huruvida och på vad sätt grunderna för tilldelande av statsunderstöd åt kommunala gymnasier borde revideras.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmdahl**: Herr talman, mina herrar! Det kan synas egendomligt, att jag, som icke har äran tillhöra statsutskottet, ändock vid denna punkt först begär ordet. Men det förhåller sig så, att ingen från denna kammare har anmält någon reservation vid denna punkt, och då jag för min del inte kan ansluta mig till det yrkande, som utskottet här gör i detta utlåtande under punkt 1, har jag måst uppta kammarens tid med att yttra några ord som motivering för min ståndpunkt. Denna punkt i utlåtandet handlar bland annat om reservationsanslaget till privatläroverken, och en av anslagsposterna under detta reservationsanslag, som har rubriken »anslag till högre goss- och samskolor», har enligt Kungl. Maj:ts förslag höjts framför allt på den grund, att Kungl. Maj:t ansett, att ett nytt kommunalt gymnasium är förtjänt av understöd av statsmedel. Det gäller det kommunala gymnasiet i Motala. Detta Kungl. Maj:ts förslag har utskottet i denna punkt ansett sig böra godtaga så till vida som utskottet här i princip gått in för, att detta kommunala gymnasium i Motala bör anses vara förtjänt utav att vinna statligt understöd. Det är ju med tillfredsställelse man kan konstatera detta, och jag för min del har i likhet med skolöverstyrelsen den bestämda uppfattningen att detta kommunala gymnasium är väl förtjänt av ett understöd icke minst på grund av de mycket stora omkostnader, som under en följd av år Motala stad måst ikläda sig för upprätthållandet av detta gymnasium. Men utskottet har där emot i ett annat avseende icke ansett sig kunna följa Kungl. Maj:ts förslag, i det utskottet ansett, att detta anslag icke bör utgå av anslaget till goss- och samskolor utan av det anslag, som av utskottet behandlats under punkt 3, nämligen anslaget till kommunala gymnasier.

Nu ger utskottet en redogörelse i betänkandet för tillkomsten av detta senare anslag, anslaget till kommunala gymnasier. Utskottet erinrar därom, att detta anslag kom till genom förslag från Kungl. Maj:ts sida vid 1925 års riksdag, och utskottet erinrar även därom, att detta anslag avsåg att för en viss grupp av skolor begränsa det statsunderstöd, som dittills utgått åt enskilda och kommunala gymnasier. Det förhåller sig nämligen så, att när detta anslag upptogs i budgeten av 1925 års riksdag, fastställdes, att ur detta anslag icke skulle utgå mer än ett grundanslag till de kommunala gymnasier, som voro byggda på en statlig realskola, under det att de enskilda eller kommunala gymnasier, som voro byggda på enskilda realskolor, skulle liksom

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

under föregående år erhålla sitt anslag ur anslaget till goss- och samskolor. De fingo ur detta anslag ett grundanslag, men de skulle dessutom erhålla bidrag till tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg å lärarnas löner. Denna post i bidraget belöpte sig i själva verket till i allmänhet mer än dubbelt så mycket som grundanslaget, vilket utgick ur anslaget till goss- och samskolor. Anledningen till tillkomsten vid 1925 års riksdag av anslaget till kommunala gymnasier, som bygga på statliga realskolor, var uteslutande de statsfinansiella skälen. Man stod inför utsikten att behöva ge statsunderstöd till en ny grupp av enskilda eller kommunala anstalter, och vid den tidpunkten var, som vi alla erinra oss, det statsfinansiella läget sådant, att vilken ministär som än satt måste iakttaga den största sparsamhet. Det hade också till följd, att när Kungl. Maj:t föreslog upptagandet av ett anslag för bidrag till kommunala gymnasier, som byggde på statliga realskolor, föreslog man, att anslaget skulle utgå efter en njuggare metod, d. v. s. dessa kommunala gymnasier skulle endast få ett grundanslag, men de skulle icke få något bidrag till tillfälliga löneförbättringar och dyrtidstillägg åt lärarna.

Det är alltså rent statsfinansiella och man kan också säga tillfälliga skäl, som gjort, att åt dessa kommunala gymnasier beretts ett betydligt njuggare understöd än åt andra kommunala gymnasier, som bygga på enskilda underskolor. Det ligger i sakens natur, att man i själva verket icke kan anföra några sakliga skäl, varför ett icke statligt gymnasium, förenat med en statens realskola, skall ha ett mindre understöd än ett icke statligt gymnasium, förenat med en enskild underskola. Det finns icke några sådana skäl att uppbringa, och det skedde icke heller år 1925, utan det berodde helt enkelt på det statsfinansiella läget. Då skolöverstyrelsen yttrade sig över det förslag, som förelåg vid 1925 års riksdag, utgick den också helt naturligt ifrån, att understödet också till de kommunala gymnasier, som byggde på statliga realskolor, skulle utgå ur anslaget till goss- och samläroverk. Dessa gymnasier skulle alltså, vilket är det avgörande för mig, få samma bidrag som enskilda läroverk till sina lärarlöner.

Nu har detta anslag till de kommunala gymnasierna, som inrättades år 1925, fått en jämförelsevis kort historia. Ur anslaget har gått ett anslag till sammanlagt 8 kommunala gymnasier, som byggde på statliga realskolor, men genom 1927 års skolbeslut beslöt riksdagen att i ett penndrag förvandla 7 av dessa 8 till statsläroverk och statliga gymnasier. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på det egendomliga i detta utmätande av statsunderstöd. De kommunala gymnasier, som hade ansetts böra få ett njuggare understöd, ansågos dock spela en sådan roll för den allmänna skolorganisationen i riket, att icke mindre än 7 av dessa 8 gymnasier gjordes till statliga gymnasier år 1927. Härigenom har i själva verket detta anslag ställts på avskrivning. Endast ett litet gymnasium skulle i fortsättningen åtnjuta understöd ur detta anslag, nämligen Söderhamns kommunala gymnasium. Detta gymnasium kan man dock säga står i en särställning, ty det har icke mer än 25 lärjungar, alltså ett så pass lågt lärjungeantal, att det kan te sig synnerligen ovisst, om det framgent överhuvud taget kan upprätthållas.

Jag har velat erinra om detta läge för att de ärade närvarande ledamöterna av kammaren skola kunna bedöma utskottets ståndpunkt i denna fråga. När det här gäller förslag om statsunderstöd till Motala kommunala gymnasium, har statsutskottet gått in för att detta skall få ett mindre rikligt tillmätt understöd än övriga enskilda gymnasier. Statsutskottet har alltså enbart på den grund, att detta anslag till kommunala gymnasier förefinnes i budgeten, som möjliggör ett begränsat understöd, gått emot Kungl. Maj:ts förslag och föreslagit, att Motala gymnasium i stället för att, som Kungl. Maj:t föreslagit, erhålla dels grundanslag, dels bidrag till sina lärarlöner, endast skulle erhålla

grundanslaget, utgående ur anslaget till kommunala gymnasier. Utskottets skäl för denna ståndpunkt skall jag be att i allra största korthet få beröra. Huvudskälet är helt enkelt det, att detta kommunala gymnasium i Motala fr. o. m. den 1 juli 1930, alltså fr. o. m. nästa budgetårs ingång, också kommer att bygga på en statlig realskola beroende på 1927 års beslut om att den kommunala mellanskolan i Motala skall förstatligas. Detta förhållande alltså, att det kommunala gymnasiet i Motala genom 1927 års beslut fr. o. m. den 1 juli 1930 kommer att bygga på en statlig realskola, har varit huvudskälet till att utskottet sagt: Ja, då slippa vi ge åt detta gymnasium större bidrag än det, som skall utgå, ifall man tar av anslaget till kommunala gymnasier. Nu menar jag, att det finns verkligen inga skäl att så formalistiskt behandla denna fråga, därför att den sakligt betydelsefulla frågan är ju här, om det finns något bärande skäl för att ett kommunalt gymnasium, som bygger på en statlig realskola, skall ha mindre understöd än ett kommunalt gymnasium, som bygger på en enskild underskola. Jag har redan tidigare, då jag berörde 1925 års riksdagsbeslut, sagt, att man icke kan förebrynga något sakligt skäl för att det ena gymnasiet skall ha mindre anslag från statens sida än det andra. Denna fråga är ju ovillkorligen den sakligt sett avgörande, men tyvärr saknar man varje spår i utskottets utlåtande om att utskottet överhuvud taget har ställt sig inför denna fråga eller velat bedöma frågan från sakliga synpunkter. Det måste framstå — jag ber herrarna observera det — såsom en ganska egendomlig inkonsekvens från statsmakternas sida, ifall ett kommunalt gymnasium i Motala, som visat sig förtjänt av statligt understöd, skall få ett väsentligt mindre sådant understöd än t. ex. ett enskilt gymnasium i Djursholm eller i Stockholm, blott därför att dessa senare gymnasier bygga på enskilda underskolor. Det är icke gärna möjligt att på sakliga grunder motivera den ståndpunkt, som utskottet i motsats till Kungl. Maj:t har intagit.

Dessutom anför utskottet även ett annat skäl, som jag också skall i korthet beröra, och ett skäl, som enligt min mening vittnar om, att utskottet icke haft tillräcklig kännedom om de verkliga förhållandena. Utskottet säger på sid. 7 i sitt utlåtande: »Härtill kommer att nämnda läroanstalt», d. v. s. Motala gymnasium. »icke torde tillhöra den kategori av skolor, som enligt av riksdagen fastställda grunder kunna komma i åtnjutande av understöd från berörda anslagspost, nämligen sådana skolor, som genom värdefulla pedagogiska försök eller eljest genom framgångsrik verksamhet på uppfostrans och undervisningens område befunnits i särskild grad gagna skolväsendet i det hela». Härom vill jag blott säga, att gymnasiet i Motala fyller detta villkor precis på lika gott sätt som många av de enskilda skolor, som få det högre anslaget. Jag tillåter mig verkligen att framhålla, att om man jämför gymnasiet i Motala med vissa andra skolor, som åtnjuta det högre understödet, står detta gymnasium icke på något sätt tillbaka varken i fråga om värdefulla pedagogiska försök eller i fråga om framgångsrik verksamhet på uppfostrans och undervisningens område. Då synes det mig vara ganska egendomligt, att man från utskottets sida kan ge ett sådant betyg åt Motala gymnasium, om vilket de personer, som tagit närmare kännedom om detsamma, kunna ge det vitsord, som jag här angav. Det är ett synnerligen gott gymnasium. Det har en god lärarkår, som ha visat ett levande pedagogiskt intresse. De ha kommit till goda resultat, och man kan för visso säga, att detta gymnasium säkerligen i vissa avseenden står framom gymnasier, som erhålla rikligare understöd.

Jag kan alltså icke finna, att de skäl, som utskottet här har anfört, äro bärande för ett frångående av Kungl. Maj:ts förslag, och jag vill ytterligare understryka, att jag icke kan finna, att det är rimligt, att man efter 1927 års skolbeslut låter den tillfälliga omständighet, som föranledde upptagandet av ett särskilt begränsat anslag för de kommunala gymnasier, som bygga på

Ang. reservationsanslaget till privat-läroverk.
(Forts.)

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

statliga realskolor, alltså vara bestämmande vid utmätandet av understöd åt privata eller kommunalt underhållna gymnasier. Efter 1927 års beslut, genom vilket riksdagen med ett slag förstatligade en så stor mängd kommunala anstalter, borde man väl kunna begära, att ansökningar om anslag åt dylika gymnasier skola prövas efter sakliga grunder.

Härtill kommer, herr talman, att den begränsning av anslaget till Motala kommunala gymnasium, som utskottet här gått in för, har med sig konsekvenser av den natur, att de borde ha föranlett utskottet att verkställa en omprövning beträffande sin ståndpunkt till anslaget till Motala gymnasium.

Det förhåller sig nämligen så, att den situation, som Motala gymnasium står i, att nämligen från den 1. juli 1930 bygga på en statlig realskola, den uppstår också för ett par andra kommunala gymnasier. Redan detta år inträffar det för Lidingö gymnasium. Lidingö gymnasium har hittills åtnjutit under en följd av år understöd från anslaget till högre goss- och samskolor och har dessutom erhållit årliga bidrag till lärarlönerna. Nu observerar utskottet detta. Utskottet säger, att eftersom Lidingö gymnasium från och med nästa budgetårs ingång bygger på en statlig realskola, bör det också vidkännas en minskning av statsbidraget, och detta bör överföras från anslaget till goss- och samskolor till anslaget för kommunala gymnasier. Utskottet har icke dragit sig för att draga konsekvensen av sin ståndpunkt i fråga om Motala gymnasium. Utskottets förslag innebär, efter en övergångstid av nästa år, att från det att Lidingö gymnasium har uppburit ett anslag av sammanlagt omkring 35.000 kronor av statsmedel, skulle det enligt utskottets förslag efter ett år icke komma att uppbära mer än 10.000 kronor. Det är en högst väsentligt ändrad ekonomisk situation för detta kommunala gymnasium. Jag kan icke underlåta att fästa uppmärksamheten vid, att det är ett ganska ovanligt förfaringssätt dess bättre, ifall riksdagen bifaller statsutskottets hemställan, att man på detta sätt utan varsel och utan utredning, utan att förslag från Kungl. Maj:t framlagts, plötsligt föreslå riksdagen att så väsentligt begränsa anslaget, så att detta skulle utgå med endast en bråkdel av vad gymnasiet hittills fått av statsmedel. Det kan icke anses billigt och riktigt. Som jag förut påpekat, kunna icke några sakliga skäl anföras för att anslaget begränsas, beroende på den omständigheten, att underskolan förstatligats.

Men jag vill åter erinra om 1927 års skolbeslut i detta hänseende. Det förhåller sig så, mina herrar, att när riksdagen beslöt att förstatliga de kommunala mellanskolorna, gjorde riksdagen icke något som helst förbehåll beträffande anslagen till vissa gymnasier, som voro knutna till dessa kommunala mellanskolor förut. Tvärtom, riksdagen räknade fortfarande uppenbarligen — det ser man av de uppgjorda kostnadsberäkningarna — med att samma anslag skulle utgå till dessa kommunala gymnasier vid dessa förstatligade kommunala mellanskolor som hittills. Jag kan icke underlåta att finna, att den utformning, som riksdagsbeslutet 1927 fick, måste anses innebära ett förhandslöfte till dessa kommuner, att dessa kommuner trots de förstatligade mellanskolorna skulle i fortsättningen uppbära statsunderstöd till sina gymnasier av i stort sett samma storlek som tidigare. Det är möjligt, att ifall riksdagen 1927 utsagt, att villkoret för förstatligandet av kommunala mellanskolor i de fall, där det fanns på dem uppbyggda gymnasier, vore, att sedan förstatligandet blivit fullständigt, så skulle bidraget till gymnasierna så väsentligt minskas, man hade på sina håll betackat sig för den gåva, man fick genom den kommunala mellanskolans förstatligande.

Jag har tillåtit mig, herr talman, att så kort som möjligt — frågan är rätt invecklad — framlägga skälen till att jag icke kan ansluta mig till statsutskottets föreliggande förslag. Jag måste finna det i hög grad beklagligt, om riksdagen skulle gå in för att ställa vissa kommunala gymnasier i sämre ställ-

ning än de haft under en lång följd av år. Jag finner det fullkomligt obefogat, att anslaget till det kommunala gymnasiet i Motala skall utgå efter grunder, som göra, att anslaget blir betydligt mindre än t. ex. till de kommunala gymnasierna i Saltsjöbaden och Djursholm samt de enskilda gymnasier i Stockholm, som bygga på enskild underskola.

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

Herr talman! Från dessa utgångspunkter kan jag icke finna annat än att det varit riktigare, om utskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i denna punkt. Och jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i denna punkt. Men jag vill giva utskottet rätt i, att det kan förtjäna övervägas och utredas, om det icke kan ske vissa jämkningar och viss revision beträffande de grunder, efter vilka anslaget utgår till de enskilda och kommunala gymnasierna. Jag skall till detta yrkande be att få lägga det yrkandet, att riksdagen måtte ingå till Kungl. Maj:t med en skrivelse av det innehåll, som återfinnes i herr Rydén's reservation på sidan 17, nämligen en skrivelse till Kungl. Maj:t, i vilken riksdagen anholder, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida och på vad sätt grunderna för tilldelande av statsunderstöd åt kommunala gymnasier böra revideras.

Med herr Holmdahl förenade sig herr Björkman.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag hade tänkt, att det icke skulle behöva föras någon diskussion i afton i den här saken. För min del hade jag tänkt avstå från att yttra något eller yrka något annat än vid punkten 3) i detta utlåtande, där jag står som reservant.

Men då denna goda avsikt icke kunnat fullföljas på grund av den föregående talarens långa anförande, är jag tvungen att säga ett par ord.

Åtskilligt av vad herr Holmdahl anförde kan kanske låta säga sig. Felet är bara det, att detta anförande kommer fem år för sent. Det skulle hava hållits för fem år sedan, när riksdagen intog principiell ståndpunkt i denna sak. Jag skulle tro, att riksdagen gör klokast i att vidhålla denna ståndpunkt. Då var det förslag om, att alla kommunala gymnasier skulle få understöd ur anslaget till privata goss- och samskolor. Men riksdagen sade nej och förklarade, att det funne den icke lämpligt, utan den ansåge riktigt, som Kungl. Maj:t då föreslagit, att bilda ett särskilt anslag för de kommunala gymnasierna, ur vilket understöd skulle utgå till de kommunala gymnasier, som äro byggda på statens realskolor. Det beslöt riksdagen. Den princip, som utskottet nu går inför, är den, som fastslogs 1925.

Det är icke lämpligt, att när det nu kommer och anmäler sig ett nytt kommunalt gymnasium, detta föres åt sidan och föres in under en understödsform, som riksdagen förut underkänt, utan det är lämpligast att, i den mån det anmäler sig kommunala gymnasier i fortsättningen, som bygga på statens realskolor, desamma få understöd ur det särskilda anslag, som riksdagen beviljat för ändamålet. Om Kungl. Maj:t icke sett upp, när Kungl. Maj:t skrev sin proposition, så är det ingen anledning för riksdagen att nu ändra ståndpunkt.

Det talas om konsekvenser. Hur vill herr Holmdahl bete sig, ifall under årens lopp kommer att uppstå en rad kommunala gymnasier runt om i landet, som bygga på statlig realskola? Är han med om att i konsekvensens namn giva dessa understöd ur anslaget till privata goss- och samskolor? Det kanske han är. Men riksdagen bör vara betänksam, innan den går in för den linjen. Ty den kan leda till ganska stora kostnader, som man i sparsamhetens intresse bör akta sig för. Lägg märke till, att, när saken prövats i statsutskottet, har ingen ledamot kunnat gå på Kungl. Maj:ts förslag. Det är något ganska au-

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

märkningsvärt. Det tyder på, att man vid närmare prövning funnit, att logiken talar för att fullfölja principen från 1925 och icke nu bryta den.

Jag anser fullständigt överflödigt att vidare orda i saken utan yrkar på denna punkt bifall till utskottets hemställan.

Herr Christenson: Herr talman! Herr Holmdahl har redan framhållit, att vad beträffar läroverket i Lidingö har det blivit behandlat på ett mycket underligt sätt, då man nu går att från ett anslag till det kommunala gymnasiet på i runt tal 35.000 kronor så gott som omedelbart göra en nedskärning med 25,000 kronor till 10,000 kronor. Det förefaller, som om detta utskottets förslag föga överensstämmer med utskottets egen motivering, då nämligen utskottet, efter framhållande av, att i detta fall vissa skälighetshänsyn borde tagas, yttrar: »Man får nämligen komma i håg, att det kommunala gymnasiet i Lidingö i åtskilliga år åtnjutit understöd från privatläroverksanslaget med därmed förbundna förmåner i form av tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg och givetvis räknat med att detta skulle bli förhållandet även under budgetåret 1930/1931 samt inrättat sina ekonomiska förhållanden därefter.»

Emellertid sträcker sig utskottets hänsyn icke längre än att medgiva en övergångstid av endast ett år. Efter min uppfattning kan en så kort övergångstid, när man så avsevärt, med över 70 procent, minskar detta anslag, som utgått under många år, icke anses vare sig skäligt eller rimligt.

Jag vill även framhålla, att Lidingö stad till sitt högre läroverksväsen utgivit mycket stora belopp, som för de senaste åren uppgått till betydligt över 100,000 kronor årligen. Det kan ej vara rätt att behandla ett samhälle, som gjort så stora uppoffringar för den högre undervisningen på sätt här skett.

Jag skall i övrigt ej gå in på frågan angående omläggning av detta anslag, då den utförligt behandlats av herr Holmdahl, och ber jag, herr talman, att få instämma i herr Holmdahls yrkande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Lindskog:** Herr talman! Det är icke tacksamt att inför denna ringa krets här i kammaren yttra sig i frågan. Jag måste dock skänka mitt livliga instämmande i de synpunkter, herr Holmdahl här framförde.

Herr Jonsson i Eskilstuna säger, att i statsutskottets andra avdelning har ingen gått på Kungl. Maj:ts förslag. Jag skall till detta nämna, att i första kammaren samlade Kungl. Maj:ts förslag en mycket stor minoritet. Det var icke så ofantligt många röster utan blott ett tjugutal, som skilde mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets. De synpunkter, som herr Rydén anförde och som även jag tillät mig framföra, torde hava gjort ett sådant intryck på kammaren, att, om kammaren varit mera talrikt församlad, misstänker jag, att Kungl. Maj:t förslag hade gått igenom.

Det enda skäl, som herr Jonsson i Eskilstuna framställde mot Kungl. Maj:ts förslag eller rättare mot herr Holmdahls resonemang, är, att det kommer fem år för sent. Men om herr Holmdahls argumentering är riktig, kan väl icke den omständigheten vara avgörande, att riksdagen för fem år sedan under trycket av en viss ekonomisk situation fattade en viss ståndpunkt. Därtill kommer emellertid — och det är för mig avgörande — att 1927 fattade riksdagen sitt stora beslut i skolfrågan, som verkligen förändrade situationen ganska radikalt. Det ändrades därutinnan, att då beslöt ju riksdagen förstärkande av en hel mängd kommunala mellanskolor. Det vore väl orimligt, om icke riksdagen därmed avsåg att verkligen och i väsentlig mån gagna och gynna dessa skolor och samhällen. Att riksdagen då skulle ha tänkt sig, att

den skulle giva med den ena handen och taga med den andra. det tror jag icke var förhållandet.

Som herr Holmdahl riktigt påpekade, visa kostnadsberäkningarna då, att riksdagen icke hade tänkt på detta. Sålunda, jag kan icke förstå något annat än att 1927 års skolbeslut drog ett ganska starkt streck över det resonemang. som fördes 1925. Därför menar jag, att Kungl. Maj:t verkligen haft mycket starka skäl, när Kungl. Maj:t framlagt detta förslag. Jag kan icke finna annat än att det är en mycket stor obillighet mot Lidingö samhälle och i konsekvens därmed också mot Motala samhälle, om verkligen man på detta sätt skulle minska detta anslag, som är avsett för dessa gymnasier.

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

Herr Thomson: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna har framhållit, att det uttalande, som statsutskottet här gjort, blott är en konsekvens av 1925 års beslut. Men saken ligger, enligt mitt förmenande, icke till riktigt så. Det är i själva verket så, att de kommunala gymnasier, som finnas, åt-njuta statsunderstöd på två olika sätt. Då har man, när ett nytt kommunalt gymnasium begär statsanslag, upptäckt, att det finnes ett par andra kommunala gymnasier, förenade med statliga realskolor, som också borde drabbas av bestämmelserna om anslag enligt den lägre principen, om jag så får uttrycka mig. Man har upptäckt en konsekvens av 1927 års beslut, som man förut icke observerat, nämligen att de kommunala gymnasierna i Lidingö och Eslöv också borde flyttas över att få anslag efter den lägre principen, alltså understöd ur anslaget till kommunala gymnasier. De borde icke, som förhållandet förut varit, få understöd ur anslaget till högre goss- och samskolor. — Man har resonerat så, att det nya gymnasiet i Motala naturligtvis bör få anslag enligt 1925 års beslut. Följaktligen få vi göra likadant med de andra. Man har icke, såsom herr Holmdahl påpekat, i stället undersökt, om principerna för lämnandet av anslag till alla kommunala gymnasier nu böra revideras, detta på grund av att situationen är en helt annan än 1925. Man har av dylika gymnasier nu bara det i Söderhamn kvar, sedan Landskrona kommunala gymnasium avvecklats och det i Eksjö snart också är avvecklat. Man borde väl då i stället tagit upp till diskussion frågan, om vi skola behålla det som förut skapats i en annan situation eller om vi skola gå in för en allsidig prövning av frågan.

Man har vidare förmenat sig kunna utan någon som helst utredning, utan att Kungl. Maj:t eller några myndigheter fått pröva saken och utan att de kommunala myndigheterna fått yttra sig därom fastslå, att de kommunala gymnasier, som förut fått bidrag ur anslaget till privatläroverken, skola, när de äro förenade med statliga läroverk, överföras till anslaget för kommunala gymnasier. Visserligen ger man en liten kort respittid, vad Lidingö beträffar — visserligen ej formellt men reellt — ett halvt år och i fråga om Eslöv ett år. Men sedan skall det vara slut. Det förefaller mig, att det icke stärker vare sig statsutskottets eller riksdagens auktoritet att gå fram mot kommunerna på det sättet. Vad skola kommunerna överhuvud taget ha att rätta sig efter? De vänta att få anslag på det gamla sättet. Det finnes inga uttalanden från riksdagen, i varje fall icke från 1927, som lägga hinder i vägen härför. Så föreslår statsutskottet, att riksdagen skall sänka anslagen, utan att vederbörande få tillfälle att taga ställning därtill. Detta förhållande anser jag vara fullständigt oeffterrättligt. Det är för att framhålla detta, som jag begärt ordet.

Jag vill understryka de synpunkter, som herr Holmdahl särskilt tryckt på. Huvudskälet i utskottets betänkande, efter vad jag kan förstå, är, att de anstalter, som skola få understöd från anslaget till högre goss- och samskolor, skola vara sådana, »som genom värdefulla pedagogiska försök eller eljest ge-

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

nom framgångsrik verksamhet befunnits på uppfostringens område gagna skolväsendet i det hela». En talare i första kammaren betonade starkt, att denna synpunkt var av särskilt stor vikt. Såsom herr Holmdahl sagt är det inte riktigt, att denna princip nu tillämpas generellt. Jag skulle vilja fråga, om t. ex. Beskowska skolan eller Palmgrenska samskolan i Stockholm med skäl kunna sägas ge värdefullare pedagogiska uppslag eller göra värdefullare pedagogiska försök, än vad Motala läroverk gör. Jag har mig bekant, att vid den inspektion, som förrättades av ett undervisningsråd, som är särskilt intresserat för nya pedagogiska försök, undervisningsrådet Hänninger, konstaterades, att sistnämnda skola icke stod efter men i vissa avseenden framom andra skolor, som åtnjuta sådant anslag, som det här är fråga om.

Jag har ansett mig böra påpeka detta, och jag har gjort det därför, att jag vill ansluta mig till det yrkande, som här av herr Holmdahl förts fram, nämligen om bifall till Kungl. Maj:ts förslag jämte ett tillägg med begäran om utredning. Att de grunder, som bestämdes av 1925 års riksdag och som av utskottet åberopas, icke kunna vara så heliga, att de icke kunna rubbas, visar sig bland annat av utskottets eget utlåtande, och det visar sig också av den reservation, som herr Rydén avgivit, där han tänker sig, att Motala skulle få ett anslag på 12,000 kronor. Det kan vara skäl att undersöka om icke situationen nu är en annan än förut.

Jag vill slutligen gentemot herr Jonsson i Eskilstuna framhålla, att här gäller det enligt herr Holmdahls yrkande att utreda frågan, och därmed har man icke bundit sig för att varje nytt kommunalt gymnasium, som bygger på en statens realskola, skall kunna få hur höga anslag som helst, såsom herr Jonsson i Eskilstuna ville göra gällande.

Jag ber att få instämma i herr Holmdahls yrkande.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag ger herr Jonsson i Eskilstuna rätt i, att det är relativt meningslöst att inför en så glest besatt kammare ingående diskutera denna fråga. Men herr Jonsson ger säkert också mig rätt i, att det är sådana meningslösheter, som vi blivit rätt vana vid med de förhållanden och de former, under vilka den svenska riksdagen arbetar. Man kan därför icke underlåta att, när en viktig fråga kommer före vid mindre lämplig tidpunkt, inför kammarens ledamöter framföra sina skäl för eller emot ett föreliggande utskottsförslag. Jag skall alltså här tillåta mig att i alla fall giva herr Jonsson i Eskilstuna en kort replik med anledning av vad han hade att invända mot mitt första anförande.

Herr Jonsson i Eskilstuna sade, att logiken talar helt och fullt för utskottets förslag i fråga om anslag till de kommunala gymnasium, som bygga på statliga realskolor. Här kommer en begäran om ett anslag till ett kommunalt gymnasium, som från den 1 juli 1930 bygger på en statlig underskola. Det är självklart, att detta anslag då bör utgå från anslaget till kommunala gymnasier. Herr Jonsson i Eskilstuna har rätt i, att logiken talar för utskottets hemställan, men min huvudanmärkning mot utskottets resonemang är just den, att utskottet nöjt sig med att anlägga logiska och formella synpunkter vid frågans bedömande. Utskottet har icke gått in på den enligt min mening avgörande frågan här, nämligen en saklig prövning av förhållandena i fråga om anslag till dessa kommunala gymnasier. Men en dylik skulle först och främst givit vid handen, att det var uteslutande statsfinansiella skäl, som motiverade anslaget bestämmande år 1925. Den skulle vidare givit vid handen, att det saknades möjligheter att anföra sakliga grunder, varför ett kommunalt gymnasium, byggt på statlig underskola, skall ha mindre anslag än ett kommunalt gymnasium, byggt på enskild underskola. Det finnes icke ett ord i utskottets utlåtande, som tyder på att utskottet på detta sätt tagit upp frå-

gan till saklig behandling. Utskottet har blott ansett, att då det finns ett anslag för kommunala gymnasier, då skall Motala gymnasium gå in under detta anslag, helst som understödet då blir mindre. Utskottet drar också konsekvenserna härav beträffande kommunala gymnasier, som under en följd av år haft rikliga anslag. Då en del kommuner haft den oturen att få under mellantiden sina kommunala mellanskolor förstатligade, drar utskottet oförfärat den konsekvensen, att t. ex. gymnasiet vid Lidingö skall få sitt anslag sänkt från 35,000 till 10,000 kronor. Det är mot detta logiska och formalistiska resonemang, jag vänt mig. Det förvånar mig, att en man, som så livligt medverkat till den stora skolreformen 1927, intar den ställning som han gör i detta fall. Jag har vid samtal med skolutskottets ordförande 1927 fått bekräftat, vad som låg i detta beslut beträffande de kommunala gymnasierna 1927. Hade det varit riksdagens mening, att om man förstатligade t. ex. de kommunala mellanskolorna i Lidingö och Eslöv, som följd därav anslaget till kommunala gymnasier skulle så väsentligt begränsas, hade det verkligen varit riksdagens skyldighet att utsäga detta i beslutet. Framför allt hade icke skolutskottet och riksdagen underlåtit att i de kostnadsberäkningar, som framlades i skrivelsen 262 vid 1927 års riksdag taga med dessa belopp, som varit utomordentligt tacknämliga att taga med, när det gällt att få ihop budgeten för den nya skolreformen. Men därom har man icke sagt ett ord vid 1927 års skolreform i samband med frågan om förstатligandet av dessa kommunala mellanskolor i Lidingö och Eslöv. Man räknade där icke med denna beskärning av anslaget till de kommunala gymnasierna. Efter min mening måste man säga, att dessa gymnasier fått på hand av riksdagen, att skolreformen icke skulle ha några sådana följder för dem. Nu drar riksdagen tre år efteråt, utan att dessa städer fått något varsel, denna konsekvens av sitt beslut och säger, att detta beslut bör hava till följd, att anslaget till Lidingö gymnasium skall minskas på detta sätt. Det är efter min mening icke ett handlingssätt, som riksdagen bör använda, och det är icke ett tillvägagångssätt, som överhuvud taget är rekommendabelt.

Sedan nämnde herr Jonsson i Eskilstuna såsom något egendomligt, att utskottet stått enigt. Jag vill erinra herr Jonsson om, vilket herr Jonsson nog vet, att det vid plenibehandlingen förelåg tryckta alternativ från andra avdelningen, varav ett gick ut på ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag — jag har sett trycket. Detta tyder på, att enigheten inom andra avdelningen från början icke varit så stor. Jag föreställer mig, att de personer, som stött Kungl. Maj:ts förslag, fränfallit detta, beroende på att de velat vinna det mesta möjliga, varför de gått med på utskottets förslag och icke på den reservation, som herr Jonsson bl. a. avgivit under mom. 3 i detta utlåtande.

Med dessa ord har jag endast velat avgiva en kort replik till herr Jonsson i Eskilstuna.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag tycker, det är något egendomligt att höra så mycken lärdom utvecklas för tomma bänkar, när frågan är så grundligt debatterad i såväl utskottet som i första kammaren, och i denna har utskottets förslag antagits efter lång debatt. Herr Holmdahl säger, att Kungl. Maj:ts förslag förelåg som alternativ från avdelningen jämte det, som statsutskottet gått in för. Men när statsutskottet ej ville godkänna något av dessa förslag utan återremitterade dem till avdelningen, så kan väl icke utan vidare ett sådant förslag återopas. Det är så mycket mer förvånande, att herrarna driva denna sak, som vi ha ställt oss på 1925 års beslut. När författningen är tydlig och vi följa den, kan det väl icke vara riktigt att förebrå utskottet, som herrarna göra, utan man kan väl snarare säga, att Landskrona och Lidingö allt för länge haft detta anslag tvärtemot vad författningen stad-

Ang. reservationsanslaget till privatläroverk.
(Forts.)

Ang. reservat-
tionsanslaget
till privat-
läroverk.
(Forts.)

gar. Därför att man en lång tid missbrukat författningens bestämmelser, skall man väl icke alltjämt få fortsätta därmed. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr Bengtsson i Norup har redan anfört en del av vad jag tänkte säga om behandlingen av ärendet i statsutskottet. Jag skall då i största korthet replikera på det argument, som anfördes av herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, då han i dag ville skjuta sparsamhetsintresset åt sidan. Det brukar han icke göra alla dagar som bekant.

Han säger, att 1925 var situationen en annan. Då var det under pressen av det statsfinansiella läget, som riksdagen gick in för anslag, som gav gymnasierna mindre. Därmed vill han säga, att nu är det statsfinansiella läget så mycket bättre, att vi kunna kosta på oss en annan princip. Det är riktigt, att det statsfinansiella läget blivit bättre, men jag undrar, om det icke ändå är klokt av riksdagen att icke vara vid sådant hopplustigt humör, att den utan vidare går in för alldeles nya principer, som för framtiden, det vidhåller jag, föra med sig ganska betydande kostnader för understöd åt de kommunala gymnasier, som komma att uppstå.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Holmdahl under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.

Å föredragningslistan var här efter upptaget sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner rörande vissa sociala jordfrågor.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehått följande sexton inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 167 inom första kammaren av herr *Sandén* samt nr 261 inom andra kammaren av herr *Sköld m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa dels undersökning rörande tillämpningen av den 1927 beslutade arrendelagstiftningen framför allt vad gällde Värmlands län och Örebro läns bergslag och dels utredning rörande de åtgärder, som kunde anses lämpade för ett genomförande i praktiken av arrendelagstiftningen, varvid i samband med denna utredning även måtte tagas i övervägande, i vad mån och på vilket sätt arrendator skulle kunna tillerkännas förköpsrätt till av honom brukat ställe;

de ävenledes likalydande motionerna nr 168 inom första kammaren och nr 262 inom andra kammaren av *nyssnämnda motionärer*, vari hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utfärda sådana föreskrifter, att under den tid, som den i motionerna I: 167 och II: 261 påkallade utredning påginge, återhållsamhet iakttoges vid utlämnande av statliga egnahemslån i samband med försäljning av arrendegårdar, för vilka norrländska arrendelagen eller allmänna arrendelagens bestämmelser om jordbruksarrenden under bolag m. m. gällde;

de jämväl likalydande motionerna nr 177 inom första kammaren av herr *Möller m. fl.*, och nr 272 inom andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och förslag rörande beredande av ökade möjligheter dels för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk, dels för arrendatorer under bolag och därmed jämförliga jordägare att på ekonomiskt överkomliga villkor frilösa sina ställen, när så komme på fråga, varvid frågan borde upptagas i hela sin vidd och alla tänkbara utvägar till en god lösning prövas;

motionerna inom första kammaren:

nr 205 av herr *Lindhagen*, vari hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla:

1) att övervägandet av den sociala jordfrågan, som av regeringsmakten väsentligen nedlagts från år 1923, måtte återupptagas i hela dessa vidd;

2) att de av regeringsmakten i instruktionerna för norrlandskommittén, jordundersökningen och senast jordkommissionen antydda problemställningarna därvid måtte åter beaktas med stöd av erfarenheterna;

3) att jordkommissionens synpunkter och förslag i syfte att bereda de jordlösa en flik av ett fädernesland måtte diskuteras och övervägas, vilket hitintills gemenligen icke skett;

4) att särskilt de gamla frågorna om rikets kolonisation, frilösning av arrendatorshemmen, skyddande av dessa jordbrukarhem under övergångstiden, förbättring av ofullständiga jordbruk och anskaffande av tomtmark för bostäder m. m. dylikt, allt genom lagstiftning, upplysning, kredit och organisation, måtte omsider någorlunda lösas från grunden;

5) att sålunda även det gamla programmet, att sistnämnda sociala jordfrågor borde läggas i samhällets hand och icke, såsom fortfarande skett, väsentligen anförtras åt den tekniska jordbruksvårdens målsmän, hushållningssällskapen, måtte någon gång vinna tillbörligt erkännande;

6) att vid övervägandet icke måtte förglömmas, att skogen i vårt land skulle tjäna icke blott industrien utan även försörjningsmöjligheterna genom jordbruk;

7) att den tid, som, till ofärd för många människor, på senare tider förspillts, icke måtte i ytterligare årtal uttänjas genom s. k. utredningar i dessa klara och redan tillräckligt upplagda frågor;

8) att de beredningar, som tilläventyrs anförtrordes att fullfölja resultaten av regeringsmaktens tidigare initiativ i den sociala jordfrågan, erhöles såsom förut en allsidig sammansättning och ej såsom på senare tider ägt rum en ensidigt konservativt betonad besättning;

nr 206 av *densamme*, vari hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla:

1) om undersökning av de stridiga förhållandena i Värmland och tilläventyrs även annorstädes mellan skogsbolagen och deras arrendatorer;

2) om undersökning särskilt av dessa konflikters förorsakande av bolagsbemödanden att med hot om ekonomiska repressalier tvinga arrendatorerna till att avstå från tillämpning av den sociala arrendelagen i ett eller flera avseenden;

3) om undersökning av dessa konflikters utmynnande tvångsvis i gemensamma bemödanden från jordägare och arrendatorer att sätta ur spelet eller förekomma en rätt fördelning av landets jord till olika ändamål och skydd bland annat för landets försörjningsmöjligheter även genom jordbruk;

4) om övervägande och förslag till åtgärder genom social lagstiftning.

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

begränsningar i aktiebolagslagen av de juridiska personligheternas befogenheter, medling eller annorledes — för undanröjande av dessa missförhållanden;

5) om övervägande av jordundersökningens erinringar beträffande kronans äganderätt till stora skogstrakter i Värmland, varav kunde hämtas ytterligare stöd för erforderligt ingripande mot det uppgivna trotset mot lagarna;

nr 207 av *densamme*, vari hemställdes, att riksdagen ville — efter samarbete mellan lagutskottet och justitiedepartementet för förslags upprättande — omedelbart antaga ett lagförslag, som berättigade statsmakten att efter avtal eller med stöd ytterst av expropriationsrätt komplettera med erforderlig odlings- och skogsmark sådana gamla bondejordbruk eller huvudgårdar till hemmansdelar, som försåldes eller framdeles försålles av skogsbolag eller enskilda spekulanter eller ock av vissa sådana jordägare särskilt i Värmland; eller, om detta ej bifölles, hemställa om förslag till denna eller senast nästa riksdag;

nr 208 av *densamme*, vari — i den mån yrkandena i motionen I:205 om den sociala jordfrågans återupptagande icke tillstyrktes av lagutskottet eller bifölles av riksdagen — hemställdes, att riksdagen ville bifalla de av motionären gjorda yrkandena vid 1929 års riksdag i

1) motionen nr 178 om en ny effektiv rättsorganisation av egnahemsrörelsen, byggd på samhällets ledning och frigörelse från hushållningssällskapen;

(Häri hade hemställdes, att riksdagen, beträffande egnahemsrörelsens organisation, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till en ny organisation, tryggad av lag och ledd av samhället utan sammanblandning med den tekniska jordbruksvården samt byggd på rätt till effektivare individuell hjälp åt alla behövande.)

2) motionen nr 179 om förbud i vissa fall för enskilda jordspekulanter att med äganderätt besitta fast egendom;

(Häri hade hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till lagstiftning om förbud i vissa fall för så kallade enskilda spekulanter att utan särskilt tillstånd (koncession) med äganderätt besitta fast egendom.)

3) motionen nr 183 om en effektiv rättsordning för bildandet av nya jordbruk;

(Häri hade hemställdes, att riksdagen beträffande bildande av nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.)

4) motionen nr 184 om en effektiv rättsordning för frilösning av sociala arrendejordbruk;

(Häri hade hemställdes, att riksdagen beträffande frilösning av sociala arrendejordbruk ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.)

5) motionen nr 185 om vissa ändringar i de sociala arrendelagbestämmelserna;

(Häri hade hemställdes, att riksdagen ville besluta sådana ändringar och tillägg till gällande sociala arrendebestämmelser, att a) minimiarealen för arrenden, som skulle falla under lagen, sänktes effektivt, b) arrendetiden för arrenden under fideikommiss och för arrenden under sådana gods, för vilka tidsbestämmelse saknades, bestämdes till 15 år, c) rätt till förnyelse av arrende (optionsrätt) medgäves arrendator vid utgången av den stadgade minimitiden,

d) kontroll vunnes på lagens tillämpning. Eventuellt yrkades framställning till Kungl. Maj:t i ett eller flera av ovannämnda syften.)

6) motionen nr 186 om en effektiv rättsordning för förbättring av ofullständiga jordbruk och förekommande av sådana jordbruk;

(Häri hade hemställts, att riksdagen beträffande förbättring av ofullständiga jordbruk samt förekommande av sådana jordbruk ville hos Kungl. Maj:t begära a) förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt, b) låta verkställa en, såvitt möjligt, oväldig undersökning, i vad mån nya ofullständiga eller alldeles missbildade jordbruk utstyckades under sken av laga förrättning.)

7) motionen nr 187 om en effektiv rättsordning för anskaffande av tomtmark till bostäder och andra skäligen behov;

(Häri hade hemställts, att riksdagen beträffande anskaffande av tomtmark för nya bostäder och andra skäligen behov ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.)

motionerna inom andra kammaren:

nr 34 av herr *Herou m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen begära förslag till sådan expropriationslagstiftning, som medförde, att 1) storgodsens och bolagens jordbruksfastigheter skulle kunna överlåtas för en jordreglering, som åstadkomme tilldelning av jord och i vissa fall skog åt sådana jordbruk, som behövde kompletteringsareal för att deras ägare och brukare kunde bli besuttna, samt 2) större möjligheter måtte beredas för jordbruksnybildning, upplåtelse av jordbruk åt obemedlade eller mindre bemedlade lantarbetare och skogsarbetare:

nr 35 av *desamma*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels att vad som innefattades i 2 kap. i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, dels att vad som innefattades i lagen om arrende i Norrland och vissa delar av Svealand måtte tillämpas retroaktivt för arrendeavtal ingångna före och gällande den 1 januari 1929;

nr 36 av *desamma*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i 2 kap. i lagen om nyttjanderätt till viss fastighet och i lagen om arrende i Norrland och vissa delar av Svealand vidtagna sådan lagändring, som medförde, att arbetsavtal sammankopplat med eller infört i arrendeavtal icke hade laga verkan;

nr 37 av *desamma*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av nu gällande sociala arrendelagar, att bestämmelser om att arrenderad jord till viss minimiareal skulle undantagas lagens bestämmelser skulle utgå ur lagtexten;

nr 69 av *desamma*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar och tillägg till nu gällande sociala arrendelagar, att optionsrätt tillförsäkrades arrendatorerna vid utgången av den för sociala arrenden stadgade minimitiden; samt

nr 70 av *desamma*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta hos regeringen begära utredning och förslag angående bestämmelser, som borde utfärdas för att vid de arrendeavtal, där sociala arrendelagarna skulle lända till efterrättelse, viss maximitaxa skulle kunna fastställas för de arrendeavgifter, som erlades till jordägarna, så att icke betungande arrendeavgifter avkrävdes arrendatorn.

Av motionerna hade I: 167, I: 177, I: 205, I: 206, I: 207, I: 208, II: 34, II: 35, II: 36, II: 37, II: 69, II: 70 och II: 261 hänvisats till lagutskott och

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

för behandling överlämnats till andra lagutskottet; de övriga motionerna (I: 168, II: 262 och II: 272) hade hänvisats till jordbruksutskottet.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade förenämnda motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott.

Utskottet hemställde,

I) *beträffande frågan om förbud i vissa fall för enskild person att besitta fast egendom:*

att motionerna

I: 205, i vad den avsåge denna fråga, samt

I: 208 punkten 2

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II) *beträffande frågor rörande den sociala arrendelagstiftningen:*

1) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 167, I: 205, I: 206 och II: 261 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande erfarenheterna vid tillämpningen av nu gällande arrendelag i vad avsåge arrenden, som fölle under den sociala arrendelagstiftningen, med särskild hänsyn till de delar av riket, till vilka den norrländska arrendelagen utsträcktes genom lag den 27 juni 1927, ävensom om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) att motionerna

I: 167 och II: 261, i vad de berörde den sociala arrendelagstiftningen, samt

I: 206

måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under II. 1;

3) att följande motioner, i den mån de icke kunna anses besvarade genom utskottets hemställan under II. 1, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, nämligen

a) motionen II: 36 (frågan om förbud mot sammankoppling av arrende- och arbetsavtal);

b) motionen I: 208 punkten 5, i vad avsåge frågan om minimiarealen vid sociala arrenden, samt motionen II: 37;

c) motionen I: 208 punkten 5, i vad avsåge frågan om arrendetiden vid fideikommissarrenden m. fl.;

d) motionen I: 208 punkten 5 i vad avsåge frågan om optionsrätt vid sociala arrenden, samt motionen II: 69;

e) motionen II: 70 (frågan om maximitaxa för sociala arrenden);

f) motionen II: 35 (frågan om arrendelagstiftningens retroaktivitet);

g) motionen I: 208 punkten 5, i vad avsåge kontroll över den sociala arrendelagstiftningens tillämpning;

4) att motionen I: 205, i vad den avsåge här under II avhandlade frågor och i den mån den härutinnan icke kunde anses besvarad genom utskottets hemställan under II. 1 och 3, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III) *beträffande frågan om återhållsamhet i egnahemslånegivningen vid vissa arrendefrilösningar:*

att motionerna I: 168 och II: 262 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV) *beträffande frågan om bildandet av nya jordbruk och om jordbruk åt lantarbetare m. fl.:*

1) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 177, I: 205, I: 208, II: 34 och II: 272 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa fortsatt utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna

för bärighet av mindre jordbruk och rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

2) *att motionerna*

I: 177 och II: 272,

I: 205,

I: 208 punkten 3 samt

II: 34 punkten 2,

i vad de avsåge under IV avhandlad fråga samt i den mån de härutinnan icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under IV. 1, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V) *beträffande frågan om frilösning av arrendejordbruk:*

1) *att riksdagen måtte i anledning av motionerna* I: 167, I: 177, I: 205, I: 208, II: 261 och II: 272 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t — i anslutning till den ovan under IV. 1 nämnda utredning — ville verkställa utredning rörande de ytterligare åtgärder, som kunde anses ägnade att ekonomiskt underlätta frilösning av mindre arrendejordbruk, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) *att motionerna*

I: 167 och II: 261,

I: 177 och II: 272,

I: 205 samt

I: 208 punkten 4,

i vad de avsåge under V avhandlad fråga samt i den mån de härutinnan icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under V. 1, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI) *beträffande frågan om förbättring av ofullständiga jordbruk:*

1) *att riksdagen måtte i anledning av motionerna* I: 205, I: 207, I: 208 och II: 34 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t — i anslutning till den ovan under IV. 1 nämnda utredning — ville verkställa utredning rörande de ytterligare åtgärder, som kunde anses ägnade att främja utökandet av ofullständiga jordbruk, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) *att motionerna*

I: 205,

I: 207,

I: 208 punkten 6 samt

II: 34 punkten 1,

i vad de avsåge under VI avhandlad fråga samt i den mån de härutinnan icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under VI. 1, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII) *beträffande frågan om anskaffandet av tomtmark för bostäder m. m.:*

1) *att riksdagen måtte i anledning av motionerna* I: 205 och I: 208 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående lämpligheten och behovet av ökade anslag för att bereda ökade möjligheter att erhålla lån för bostadsegenheter på landsbygden;

2) *att motionerna*

I: 205 och

I: 208 punkten 7,

i vad de avsåge under VII avhandlad fråga samt i den mån de härutinnan icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under VII. 1, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

VIII) *beträffande frågan om egnahemsorganisationen:*

att motionerna

I: 205, i vad den avsåge denna fråga, samt

I: 208 punkten 1

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX) *beträffande frågan om återupptagande av den sociala jordfrågan i hela dess vidd;*

1) *att motionen* I: 205, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd: samt

X) *att förevarande motioner*, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

beträffande utlåtandet i dess helhet av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen, med anledning av samtliga av utskottet behandlade motioner, ville hos Kungl. Maj:t begära, att den sociala jordfrågan av regeringen ånyo upptoges till allsidigt övervägande i hela dess vidd;

beträffande *punkten I:*

av herrar *Carl E. Eriksson, Granath, Sköld, Magnusson* i Kalmar och *Hage*; samt

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära

1:o) övervägande och förslag till förbud i vissa fall för s. k. enskilda spekulanter att utan särskilt tillstånd (koncession) med äganderätt besitta fast egendom; och

2:o) skyndsam undersökning om, såsom uppgivits, trots bulvanlagen bulvanköp av bolagsfunktionärer fortginge ävensom förslag i syfte att genom tillägg till bulvanlagen eller annorledes förekomma en sådan lagöverträdelse;

beträffande *punkten II mom. 1 och 2:*

av herrar *Almkvist, friherre Lagerfelt, Magnusson* i Skövde, *Andersson* i Rasjön och *Hedlund* i Häste, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 167, I: 205, I: 206 och II: 261, i vad de avsåge den sociala arrendelagstiftningens tillämpning och verkningar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

av herr *Lindhagen*, som yrkat, att den av utskottet begärda utredningen skulle avse hela landet och icke blott vissa delar av detsamma samt att således ur utskottets hemställan utgå orden »med särskild hänsyn till de delar av riket, till vilka den norrländska arrendelagen utsträcktes genom lag den 27 juni 1927»;

beträffande *punkten II mom. 3 a—g* samt *mom. 4* av herr *Lindhagen*, som yrkat bifall till de under punkten II mom. 3 b—g upptagna motionerna;

beträffande *punkten III:*

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att motionerna I: 168 och II: 262 måtte av riksdagen bifallas; och

av herr *Sköld*;

beträffande *punkten IV:*

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen beträffande bildandet av

nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förnyat överbäggande och förslag till en rättvis och effektiv reform; och

av herr *Carlström*, som ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 177, I: 205, I: 208, II: 34 och II: 272, i vad de avsåge frågan om bildandet av nya jordbruk och om jordbruk åt lantarbetare m. fl., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

beträffande *punkten V*:

av herrar *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Sköld*, *Magnusson* i Kalmar och *Hage*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 167, I: 177, I: 205, I: 208, II: 261 och II: 272 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t — i anslutning till den under IV. 1 nämnda utredning — ville verkställa utredning rörande de ytterligare åtgärder, som kunde anses ägnade att ekonomiskt underlätta frilösning av mindre arrendejordbruk, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 167, I: 205, I: 208 och II: 261 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående behovet av och möjligheterna för en lagstiftning, som syftade till att trygga åt arrendatorer, vilka brukade under den sociala arrendelagstiftningen hörande ställen, rätt att under vissa omständigheter med äganderätt tillösa sig av dem brukade ställen, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

3) att motionerna I: 167 och II: 261, I: 177 och II: 272, I: 205 samt I: 208 *punkten 4*, i vad de avsåge under V avhandlad fråga samt i den mån de härutinnan icke kunde anses besvarade genom reservanternas hemställan under V. 1 och 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen beträffande frilösning av arrendejordbruk ville hos Kungl. Maj:t begära:

1:o) förnyat överbäggande och förslag till en rättvis och effektiv reform; och

2:o) överbäggande och förslag till förköpsrätt för arrendator vid arrendejordbrukets försäljning till främmande; samt

av herr *Carlström*;

beträffande *punkten VI*:

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen beträffande fulländning av ofullständiga jordbruk ville hos Kungl. Maj:t begära:

1:o) förnyat överbäggande och förslag till en rättvis och effektiv reform;

2:o) överbäggande och förslag till nästa riksdag om komplettering med erforderlig odlings- och skogsmark av sådana gamla bondejordbruk eller huvudgårdar till hemmansdelar, som försålts eller framdeles försålles av skogsbolag eller enskilda spekulanter;

av herrar *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Sköld*, *Magnusson* i Kalmar och *Hage*, vilka ansett, att utskottets motivering i förevarande del bort hava annan i reservationen angiven lydelse; samt

av herr *Carlström*;

beträffande *punkten VII*:

av herrar *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Sköld*, *Magnusson* i Kalmar och *Hage*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 205 och I: 208 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om överbäggande av frågan om anskaffandet i erfor-

Ang. vissa
sociala
ordfrågor.
(Forts.)

derliga fall av tomtmark för bostäder samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 205 och I: 208 i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående lämpligheten och behovet av ökade anslag för att bereda ökade möjligheter att erhålla lån för bostadsegenheter på landsbygden;

3) att motionerna

I: 205 och

I: 208 punkten 7,

i vad de avsågo under VII avhandlad fråga samt i den mån de härutinnan icke kunde anses besvarade genom reservanternas hemställan under VII. 1 och 2 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

av herr *Lindhagen*, som med visst förbehåll instämt i de av herr Carl E. Eriksson m. fl. vid punkten reservationsvis framställda yrkanden; samt

av herr *Carlström*;

beträffande *punkten VIII* av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville beträffande egnahemsrörelsens organisation hos Kungl. Maj:t anhålla om överbäggande och förslag till en ny organisation, byggd på grundsatsen, att egnahemsrörelsen borde läggas helt i samhällets hand; samt

beträffande *punkten IX* av herr *Lindhagen*, som hänvisat till sin reservation emot betänkandet i dess helhet.

Förutom ovannämnda reservationer var vid utlåtandet jämväl fogat ett särskilt yttrande av herrar *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Sköld*, *Magnusson* i Kalmar och *Hage* rörande de delar av utskottets förevarande utlåtande, som vore betecknade med II) 3) a)—g) samt VIII.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Sköld*, som yttrade: Beträffande föredragningen av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 tillåter jag mig föreslå, att utlåtandet föredrages punktvis, varvid början göres med punkt I, att vid föredragningen av punkt II överläggningen även må gälla punkt III och att vid föredragningen av punkt IV överläggningen må avse även punkterna V—VIII.

Denna hemställan bifölles.

Punkten I.

Utskottets hemställan bifölles.

Härefter föredrogs *punkten II*. Därvid anförde:

Herr *Magnusson* i Skövde: Herr talman! Jag har jämte åtskilliga av utskottets ledamöter vid denna punkt fogat en reservation, vari vi yrka, att ifrågavarande motioner, i vad de avse den sociala arrendelagstiftningens tillämpning och verkningar, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

När riksdagen för några år sedan antog en social arrendelag, var det åtskilliga, bland dem jag, som uttalade betänkligheter för att man gick så långt i fråga om omsorg om arrendatorerna, att lagens verkningar kanske icke bleve enbart gynnsamma för ifrågavarande personer. Jag tror, att de motioner, som här föreligga till riksdagens behandling, i viss mån utgöra ett belägg för riktigheten av våra då framförda betänkligheter. Motionärerna påpeka ju här, att det skurit sig åtskilligt på en del håll i landet vid tillämpningen av dessa rätt stränga arrendebestämmelser, och det har föranlett klagomål och hemstäl-

landen från en hel del håll, särskilt i Värmland och Bergslagen, där åtskilliga förhållanden kommit till synes, vilka motionärerna tagit om hand och fört fram till riksdagen. Nu är det så, att vederbörande arrendegivare, d. v. s. de stora bolagen i Värmland och Bergslagen, i utlåtanden, som finnas återgivna i bilaga till utskottsutlåtandet, förklara att de icke ha något emot, att det göres en undersökning av det slag, som motionärerna påyrka. Enligt reservanternas mening föreligga knappast skäl till att nu göra en sådan undersökning och eventuellt med anledning därav ändra den gällande lagen. De svårigheter, man talat om, komma naturligtvis främst till synes, när lagen är ny, och vid dess första tillämpning, alltså under övergångstiden, och man har anledning förut-sätta, att en del av dessa missförhållanden redan avverkats och att förhål-landena hålla på att ordna sig, så att undersökningen sålunda komme att röra förhållanden, som tidigare varit, men icke komme att föra till resultat, som kunna bringa hjälp för kommande tider. Även om arrendelagen icke blivit av-fattad på allra bästa sätt, och det är min mening, att den icke blivit det, så är den i alla fall av den art, att den icke bör ändras ofta. En lagstiftning av denna art bör om någon göras permanent. Detta är ett ytterligare skäl till att man nu icke icke bör ge sig in på en undersökning angående eventuella änd-ringar.

Då man vidare har anledning att tro, att de missförhållanden, förmenta eller verkliga, som påpekats, nu äro till stor del undanröjda eller starkt förminskade, torde det icke vara påkallat att vidtaga en så vidlyftig åtgärd, som en under-sökning i detta fall innebär. Vi kunna icke heller anse det lämpligt att gå in för en ytterligare särlagstiftning för det område, som det här är fråga om. Vi ha tillräckligt stor förvirring och tillräckligt många arrendelagar inom landet utan att ytterligare skapa en särlagstiftning för ifrågavarande geografiskt starkt begränsade område.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen, d. v. s. avslag på motionerna.

Herr Sköld: Herr talman! Det är icke anledning att fördjupa sig så myc- ket i föreliggande ärende, då den ärade reservanten icke gjort det.

Vid de undersökningar utskottet företagit, har det visat sig, att en av be- stämmelserna i 1927 års arrendelag blivit satt ur funktion i Värmland och Örebro läns bergslag. Jag tänker då på den femtonåriga arrendetiden. Det har t. ex. av utskottets undersökningar framgått, att av 354 arrenden under Udde- holms aktiebolag, vilka falla under den sociala arrendelagen, dispens från den femtonåriga arrendetiden medgivits i 186 fall och medgivande om femtonårig arrendetid endast lämnats i 146 fall. Det är påtagligt, att under sådana om- ständigheter, när alltså en av lagens bestämmelser dispensvägen satts ur kraft i det större antalet fall, denna lagstiftning icke kan vara riktig. Då är det på- tagligt, att det är något fel. En dispensrätt kan aldrig vara avsedd att gälla för flertalet fall utan måste avse undantagsfall. Utskottet har konstaterat, att det verkligen finns anledning för statsmakterna att undersöka, hur härmed förhåller sig, och undersöka, på vilka vägar man skall gå fram för att få ar- rendelagen tillämpad även i denna del av landet.

Jag vill fästa uppmärksamheten därpå, att man icke skall tro, att det en- dast är övergångssvårigheter. Det är påtagligt, att förhållandena komma att bestå även i fortsättningen, såvida icke från statsmakternas sida någon åt- gärd vidtages. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! Bland de många yrkanden, som framställts i de motioner, som detta utskottsbetänkande avser, anser jag, att de, som be-

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

handlats i här föreliggande punkt, äro de, som bäst förtjäna avseende, därför att de gå ut på att tillrättalägga förhållanden, som uppenbarligen genom arrendelagstiftningens antagande i dessa delar av landet vållat vissa svårigheter för såväl jordägarna-bolagen som arrendatorerna.

Det är ju så, att då det gäller jordfrågor, ha vi här i landet sedan många år tillbaka på alla sätt sökt hjälpa de mindre jordbrukarna, dels genom möjligheter för dem att bliva egna hemstugare, dels genom att arrendatorerna skulle få bättre och mera tryggade villkor. Den femtonåriga tiden för dessa arrenden har ju syftat i den riktningen. Emellertid har det visat sig, såsom herr Sköld alldeles riktigt nyss påvisat, att det uppstått ganska stora svårigheter för arrendatorerna där uppe i Värmland att taga dessa femtonåriga arrenden, därför att bolagen hava icke kunnat ge dem möjlighet till den arbetsförtjänst i skogarna, som de ansett sig behöva, under så lång tid som femton år framåt. Ni förstå nog litet var, att om man skall göra upp ett arrendekontrakt på femton år och i detta skall stipuleras vissa rättigheter för arrendatorn att utföra arbeten i skogarna, så är det icke lätt för jordägaren att för så lång tidsföljd binda sig för, att sådana arbeten skola kunna finnas. Nu har detta lett till, att såväl arrendatorer som jordägare vilja hava dispens utverkad i ett väldigt stort antal fall. Och detta har ju kommit att betyda, att lagen om femtonåriga arrenden på sätt och vis satts ur funktion. Jag kan icke finna annat än att det kan vara riktigt att undersöka detta förhållande och försöka utreda, om någon ny bestämmelse i detta fall kunde införas, som ger arrendatorer och jordägare möjlighet att komma överens på ett bättre sätt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Herou: Herr talman! I punkten II av utskottets förevarande hemställan föreslås en utredning rörande erfarenheterna vid tillämpningen av gällande social arrendelag med hänsyn till de områden, till vilka denna lag utsträckts att gälla genom lagen den 27 juni 1927, under det att, som bekant, en ensam reservant, herr Lindhagen, önskar, att denna undersökning skall omfatta och avse hela landet.

Jag skulle i korthet vilja säga, att med hänsyn till läget och kända fakta, så innebär det utlåtande, som vi nu ha att taga ställning till, en rätt uppseendeväckande beskedlighet, om man ser det emot bakgrunden av, att vissa stora partier tidigare föregivit sig vilja kämpa och slåss för den fattiga arrendebefolkningens intressen. Och jag skulle även vilja säga, att hela behandlingen av denna fråga mot bakgrunden av fakta i densamma verkligen berättigar den ensamme reservanten att säga, att man befinner sig såsom i en trampkvarn, när det gäller arbetet med detta problem. Och den man, som fällt detta omdöme, herr Lindhagen, en man, som ju, som bekant, varit en fana för socialdemokratien, då det gällt jordfrågan och propagandan utåt, han har ju en rätt lång och dyster erfarenhet, tycks det, åtminstone på detta område, om den borgerliga demokratiens oförmåga att göra någonting, att ens uppfylla sina löften, ja, att ens vilja slåss på allvar för de valmän, som blint förtrösta på dessa s. k. folkliga partier. Han utbrister också med den erfarenhet han har på detta område: »Man glömmor dem, det gäller; man är icke rädd för detta oorganiserade folk.» Och i den satsen har denne reservant snuddat vid en marxistisk grundsyn. Och jag skulle verkligen kunna anbefalla dem, det gäller, att beakta detta och verkligen se till, att man får en sådan ordning, att detta folk, organiserat, kan ge uttryck åt sin vilja och sina önskningsar, så att icke dess krav bli behandlade på samma beskedliga sätt som hittills.

Jag antager, att herr Lindhagen är alldeles vittnesgill, han torde väl ändå känna, vad som rör sig bakom kulisserna. Och jag har en personlig uppfattning av, att vad han säger är riktigt, då han säger, att den betydelsefullaste

omständigheten i jordfrågan vid denna riksdag är, att den socialdemokratiska ledningen inom riksdagen drar sin grupp väsentligt bort från de gamla linjerna liksom tidigare även den socialdemokratiska regeringen. Det är ju också intressant att se, hurusom denne gamle förkämpe för jordfrågan och för jordbrukets folk här försöker analysera orsakerna till jordbruksfrågans förolýkande eller, för att använda ett tidigare uttryck av denne socialdemokrat, sammanbrott i jordfrågan. Han säger nämligen i sin reservation, att det uppgives dock inom riksdagen ganska allmänt av socialdemokraterna, att det är meningen att övergiva de gamla fronterna, och endast ett fåtal medlemmar synas benägna att förlika sig med dem, som sålunda nu skola uppgiva de gamla fronterna. Han har i övrigt en fundering, som går därpå ut, att man tycks nu vilja falla undan för att sedermera kunna uträtta så mycket mera. Och enligt en annan version, säger samma socialdemokratiska vittne, så menar man, att man nu skulle vila på hanen något; det gällde icke att slå så mycket på sköldarna. Jag vet icke, om herr Lindhagen därmed menar herr Sköld och hans anhängare; jag skulle nästan ha anledning förmoda det, eftersom det är herr Sköld, som varit på en konferens i Karlstad under trettondagshelgen 1930 och lagt till rätta för denna nya socialdemokratiska orientering i jordfrågan.

Det finns en annan reflexion också av denne reservant, som inbjuder till vissa funderingar. Han säger nämligen, att arrendatorsgruppen och de, som det här gäller, icke hava någon representation i riksdagen. Om de hade någon man här, skulle det gå bättre för dem. Jag tror icke, att det beror enbart på det förhållandet, utan det beror nog mera på det av reservanten angivna, då han påvisar, att de äro en oorganiserad grupp. Och kärnan i det hela är väl det, att den makt, som tidningspressen är, ju icke tar sig an denna grupp på samma sätt, som det, varpå andra grupper få sina intressen bevakade och företrädade bland den allmänna opinionens tillverkare eller hos det, som är uttryck för den allmänna opinionen.

Jag skall icke, när vi kanske senare få bättre tillfälle att taga upp en verklig debatt i jordfrågan, vid det här tillfället citera de socialdemokrater, som i interpellationsdebatten 1929 förklarade, att de voro fullt övertygade om nödvändigheten av att snara åtgärder vidtogos till skydd för arrendatorerna, och där det från flera olika partiets förespråkare gavs ett klart uttryck för den uppfattningen, att det rädde fruktansvärda och miserabla förhållanden på detta område. Det gavs uttryck för riksdagens allmänna uppfattning, att bolagen saboterade den lag, som man från vissa håll skrutit så mycket över att man kämpat sig fram till. Det är kanske onödigt att med dessa citat visa, att en hel del av dem, som i dag nöja sig med den beskedliga fordran, som här finnes under punkt 2 i utskottets hemställan, verkligen ändå voro så pass inne i denna fråga, att man borde hava väntat sig någonting annat, än att de nu bara skulle komma och begära ett förslag om ytterligare undersökning angående erfarenheterna och om tillämpningen av denna av riksdagen beslutade arrendelag, som utsträckt till Värmland o. s. v.

Vi hava i detta betänkande sex olika motioner, där vi hava tagit upp en del krav, som vi ansett vara fullkomligt ofrånkomliga, därest man skulle se till att kräva respekt för lagstiftningen i enlighet med de gamla linjer, varom herr Lindhagen talar, och ett program och några yrkanden, som väl icke så särskilt mycket skilja sig ifrån det rätt långt gående program, som socialdemokraterna hade i denna fråga så sent som 1921, när de till de svenska lantarbetarnas och Sveriges jordbrukande folks uppbyggelse och upplysning om sin ståndpunkt skickade ut denna lilla broschyr om sitt jordprogram. Vi kunna ju också spara denna sak till senare. Jag vill sålunda endast erinra om, att när vi trodde, att riksdagen menade allvar, när den vid interpellationsdebatten om missförhållandena i Värmland gav uttryck åt den uppfattningen, att nå-

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

gonting borde göras i arrendatorsbefolkningens intresse, då hade vi ansett, att för att lagstiftningen skulle få avsedd verkan det logiskt ofrånkomliga därvidlag vore, att riksdagen allra först gick in för retroaktivitet i denna arrendelagstiftning, att man vidare gick in för optionsrätt, och att man vidare strök ut bestämmelsen om minimiareal. Jag vill påminna om, att det är sådana förhållanden, att t. o. m. en socialdemokrat för några år sedan, när det gällde minimiarealen, framhöll, att största felet med den lagstiftning, vi nu hava, är den, att den icke kommit att omfatta just de jordbrukare, som den egentligen borde skydda. Man var ju litet radikalare för två år sedan än nu. Vi hava vidare i detta komplex av motioner fört fram tanken på en maximitaxa för arrendeavgifter. Vi hava vidare yrkat på, att man icke bör sammankoppla arrendeavtal och arbetsavtal. Vi ha vidare noggrant poängterat, att när det gäller jordbrukets expropriationslagstiftning o. s. v., bör frågan om att ge besuttenhet åt de många små jordbrukarna i vårt land ställas i första planet, och först i andra planet bör ställas frågan om nybildning av jordbruk. Ty situationen är dock sådan, att nybildning av jordbruk icke bör ställas i första planet, utan att man i första hand bör se till, att de jordbruk, som finnas, bliva bärkraftiga. Det är sålunda en hel rad krav, som vi framställt i olika motioner. Och om våra motståndare nu icke anse sig kunna taga upp en ingående diskussion av alla dessa problem i det läge, vari frågan nu kommit fram, så är det ett förhållande, i vilket vi kommunister icke alls ha någon skuld, ty på oss beror ej den omständigheten, att ärendena hopat sig på detta sätt i riksdagens sista stund.

När det emellertid är ofrånkomligt, att vad vi kräva måste genomföras, därest det skall vara möjligt att få arrendelagen att verka på avsett sätt i den fattiga arrendebefolkningens intressen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till våra motioner i andra kammaren nr 36, 37, 69, 70 och 35, varvid de frågor, som beröras i motionen nr 35, torde vara av det allra största intresse, då det gäller att få åtgärder vidtagna, som skola ha avgörande betydelse.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Den av riksdagen år 1927 beslutade utsträckningen av den norrländska arrendelagen genomfördes bl. a. dels för att få längre arrendeperioder för arrendatorerna och dels att för att därigenom för dessa skapa tryggare förhållanden. Lagen har nu varit i kraft något mer än ett par år, och avtal i enlighet med den nya lagens bestämmelser torde i det stora hela hava träffats i det utökade giltighetsområdet. Från arrendatorernas sida ställdes förväntansfulla förhoppningar på lagen, medan däremot den andra parten, bolagen, i många fall varit avogt stämde mot denna lagstiftning. Att under sådana förhållanden vissa svårigheter skola uppstå vid tillämpningen av lagens bokstav är självfallet. Så var även förhållandet i vissa trakter av Norrland, då norrlandslagen första åren tillämpades. Det förhållandet, att en del bolag vid arrendenas bortsättande icke velat förbinda sig att hålla arrendatorerna med arbete under arrendetiden vid bruken eller i skogarna i den utsträckning, arrendatorerna vore lediga att utföra sådana arbeten, beror i själva verket på, att på grund av den rikliga tillgången på arbetskraft vederbörande bolagsledningar icke vilja binda sig. Den tid, det var gott om arbetstillfällen, ansågo t. o. m. arrendatorerna det förmånligast att få betala arrendet med kontanter i stället för med arbetsprestationer.

Den på de sista åren ökade tendensen att sälja den odlade jorden beror också i viss mån på att vederbörande bolagsförvaltningar räkna med, att under lång tid framåt ingen brist på arbetare kommer att råda, och de, som förvärva den avsöndrade inägojorden, äro, även om de äro självägande, i behov av biförtjän-

ster, då som regel jordbruken äro allt för små att lämna full utkomst åt de å dem bosatta familjerna. Det torde under dessa förhållanden även ur ekonomisk synpunkt från bolagshåll räknats med, att det är en fördel för bolagen att få avyttra den icke skogbärande inägojorden till skäligt pris och därmed även komma ifrån underhållet av åbyggnaderna.

Det är icke bara i de delar av landet, där den utsträckta norrlandslagen gäller, som man kan påvisa sådana tendenser. Förhållandena på detta område äro enahanda utöver nämnda lags tillämplighetsområde.

Ehuru jag anser, att för liten erfarenhet vunnits för att redan nu begära förnyad utredning angående verkan av den utsträckta norrlandslagen, skall jag icke motsätta mig utskottets hemställan i denna del. Men jag anhåller att i anslutning till vad jag anfört i protokollet få uttala den förhoppningen, att, därest utredningen blir beslutad, denna måtte sträva efter att utarbeta förslag, som taga sikte på att genom denna lagstiftning skapa bättre och tryggare förhållanden för de av lagen berörda arrendatorerna.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Sköld: Herr talman! Jag beklagar verkligen, att vi befinna oss vid en så sen timma. Det skulle annars varit mig den allra största glädje att här ha fått gå in på en ingående debatt med herr Herou. Det fanns så många intressanta synpunkter i hans anförande, som jag skulle vilja taga upp till litet närmare skärskådande. Jag kan nu icke göra detta utan få inskränka mig till att endast taga fram ett par av synpunkterna.

Herr Herou tog sig här för att referera herr Lindhagens reservation. Jag skulle för min del tro, att herr Lindhagen icke skulle känt sig så vidare trakterad av sin referent, ifall han hört honom. Men jag vill säga, att det yrkande, som framställts av herr Lindhagen, kan ju icke vara det i och för sig mest ändamålsenliga här. Vi ha sedan 1909 en arrendelag för Norrland, som enligt alla vittnens utsago varit uteslutande förmånlig. Det har icke uppstått någon svårighet i samband med 1927 års arrendelag där uppe. 1927 har man genomfört vissa sociala arrendebestämmelser för övriga delar av landet, och med undantag för Värmlands län och Örebro läns bergslag samt södra Dalarna, d. v. s. de områden, dit den norrländska arrendelagstiftningen 1927 utsträcktes att gälla, har man icke hört omtalas, att 1927 års arrendelag visat sig gnissla i tillämpningen. Men vad som är ett faktum är, att inom de av mig åberopade områdena har mycket starkt gnissel förmärkts. Arrendelagstiftningen har där icke kunnat genomföras, och missförhållandena hava visat sig vara så stora, att man ansett det nödvändigt, att statsmakterna gripa in. Vad är då mera naturligt, än att man nu i första hand inriktar sig på att få den del av landet, där den sociala arrendelagstiftningen icke kunnat genomföras, i jämbredd med övriga delar av landet? Man bör koncentrera sina ansträngningar på att få dessa svårigheter ur världen, innan man går över att resonera ytterligare om arrendelagstiftningens utveckling, och jag måste för min del säga, att detta får betraktas som det mest naturliga.

Nu har herr Herou här kåserat en smula över vissa stora folkpartiers beskedlighet, och han yttrade något om, att man glömmer dem som det gäller. Jag skulle vilja fråga: är det någon människa som tror, att arrendatorerna i Värmland och Örebro läns bergslag, som för närvarande leva i ett ovisshetstillstånd, att de människorna skulle vara hjälpta med att vi här i dag framkastade en rad ytterligt radikala förslag, som bli av riksdagen avslagna — är det någon som tror, att dessa människor bli hjälpta med att vi ställa till en smula demonstrationer, som kommunisterna här göra? Den enda framkomliga vägen har varit att få i gång statsmaskineriet för att på auktoritativ väg göra de undersökningar, som äro nödvändiga, och för att på den vägen få fram det för-

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

slag till ändringar, som kunna vara påkallade. Endast genom att välja denna taktik kan man bringa dessa arrendatorer en snar hjälp och reda ut deras tilltrasslade förhållanden. Då må jag hava rätt att säga: vem är det som glömmar bort dem det gäller? Jo, det är de som tro, att man kan hjälpa människorna genom att framställa radikala förslag, trots att man har den fullkomligt klara vissheten att dessa förslag icke leda till något resultat, utan att tillståndet fortsätter som det är. Jag ser icke bort från nödvändigheten att man för fram sina åsikter och hamrar in dem från tid till tid, men jag menar också, att det finns vissa akuta situationer, då det framför allt är nödvändigt att gripa in och bringa en praktisk hjälp, och då så att säga detta flaggande med principer får stå en liten smula i andra rummet.

Nu säger herr Herou att han och hans parti kräva, att en hel rad yrkanden, som de framställt i sin motion, skola genomföras, ty det är det enda sättet att hjälpa dessa arrendatorer. Jag vågar för min del bestrida, att man genom alla dessa yrkanden skulle kunna bringa Värmlands arrendatorer någon hjälp. Herr Herou säger t. ex.: Vi kräva retroaktivitet i arrendelagstiftningen! Det är precis som om herr Herou icke visste vad som menas med retroaktivitet. Det kravet har ställts från det socialdemokratiska partiets sida i samband med genomförandet av 1927 års lagstiftning, och vad menas därmed? Jo, därmed menas, att avtal, som då gällde, skulle automatiskt kopplas in i den nya lagstiftningen, men jag frågar, vad skulle en sådan bestämmelse hava för betydelse för de arrendatorer, vilkas arrendeavtal hava utlupit efter det 1927 års lag trädde i kraft? Det är nonsens att komma och tala om detta som medel att hjälpa i en akut situation.

Jag skall icke taga upp mer än ytterligare ett av de yrkanden, som kommunisterna här framställt. Man har i deras motion begärt, att en maximitaxa skulle genomföras för sociala arrenden. Det har citerats i detta sammanhang från herr Herous sida ett uttryck hos herr Lindhagen, att det gäller här en oorganiserad massa. Det är ett fullkomligt misstag. I Värmland och Örebro läns bergslag äro icke arrendatorerna en oorganiserad massa, utan de äro en i svenska sågverksindustriarbetarförbundet ganska väl organiserad medborgargrupp, och det märkvärdiga är, tycka kanske kommunisterna, att denna arrendatorsgrupp sätter ett värde på att i förhandlingar med jordägarna arbetsgivarna få hava ett ord med i laget i fråga om arrendevillkorens bestämmande. Men, ärade kammarledamöter, vad innebär bestämmelsen om en maximitaxa för sociala arrenden? Jo, det innebär, att en statlig skiljenämnd skulle bestämma arrendebeloppens höjd. Det är märkvärdigt, att samma människor som anse, att Sveriges industriarbetare icke äro betjänta med en avtalslagstiftning, som lägger bestämmandet av lönerna i händerna på en statlig institution, att samma människor skola komma och framställa samma institution, samma avtalslagstiftning som särskilt eftersträfvansvärd för andra. Faktum är, att arrendatorerna i de delar av landet, varom fråga är, anse sig icke betjänta av en sådan anordning, ehuru så kan vara fallet i övriga delar av landet, där arrendatorerna icke äro organiserade eller organiserade på ett annat sätt. Jag har bara fört fram den frågan för att göra klart, att dessa yrkanden, som här framställts av kommunisterna, äro icke så självklara som medel att hjälpa i ett akut läge. Tvärtom, de skola icke leda till någon antaglig förbättring. Jag tror, att om man ser saken på det sättet, man kommer underfund med, att de, som glömma arrendatorerna och i stället lägga tyngdpunkten på att flagga med programpunkter, äro kommunisterna, och de skola i det avseendet icke komma och rikta några förebräelser mot andra.

Eftersom jag ändå har ordet, skulle jag vilja något beröra den under punkt III upptagna frågan. Jag har i en motion fört fram den tanken, att staten borde iakttaga en viss återhållsamhet med utlämnande av statliga egnahemslån i

de delar av landet, som denna utredning framför allt skulle omfatta, för att icke bolagen skulle med hjälp från statens sida kunna pådriva försäljningen av arrendegårdar och därigenom få ett tvångsmedel gentemot arrendatorerna. Det har här i riksdagen yppats ytterligt delade meningar om den saken, och det har från en övervägande majoritet i utskottet ansetts, att arrendatorerna kanske skulle sätta större värde på att få behålla denna möjlighet kvar, än att man skulle göra restriktioner här, och jag har alltså icke kunnat vinna understöd för denna tanke. Ehuru jag fortfarande anser, att det skulle vara nyttigt att under den tid, som denna begärda utredning pågår, man visade en viss återhållsamhet från statens sida vid utlämnande av egnahems-lån, anser jag dock icke, att det finnes någon utsikt att få en sådan tanke genomförd, och jag bryr mig därför icke om att yrka bifall till motionen i den punkten, men, herr talman, jag vidhåller här mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan i punkten II.

Herr Norling: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Magnussons i Skövde påstående, att misshälligheter i fråga om lagens tillämplighet icke äro påvisade i delar av Värmland och Örebro läns skogsbygd. Herr Magnusson är dåligt underrättad. Saken är den att vi efter arrendelagens antagande för dessa områden hava kommit in i ett avtalslöst tillstånd mellan arrendatorerna och bolagen. Jag kan för övrigt i fråga om principerna och resonemanget be att få understödja och instämma i den uppläggning, som gjordes här av herr Sköld. Inte heller jag kan uraktlåta att påstå, att om vi i kväll antaga herr Herous förslag till åtgärder, så skulle detta i nuvarande situation icke hjälpa arrendatorerna. Förslaget om retroaktiv verkan av tillämpningen av lagen saknar betydelse. Det förslaget är endast ett viftande med gamla fanor. Herr Lindhagen synes inte endast ha varit en fana för det socialdemokratiska partiet. Herr Herou har tydligare beslagtagit herr Lindhagens synpunkter på jord- och arrendeproblemen.

Jag skall med några siffror få visa riktigheten av vad jag sade, att misshälligheterna äro långt ifrån avverkade i skogsbygden. *Hälleforsbolaget* är det enda bolag av de större, som träffat kollektiv uppgörelse med sina arrendatorer. De andra hava nekat att ingå på sådan uppgörelse och ställa krav på personliga kontrakt, när det gäller arrendena. Men ett villkor för denna kollektiva uppgörelse och de arrendebelopp, som sattes på grund av den, är, att arrendatorerna och bolaget skola gemensamt söka dispens för samtliga 411 arrendeboställen, som Hällefors bolag har och som falla under den norrländska arrendelagens tillämpning. Jag frågar: Är det över huvud någon mening med en dylik lagstiftning, när den kommer att se ut på det sättet i verkliga livet? Varför hava arrendatorerna gått med på en sådan uppgörelse? Jo, därför att de anse rätten till arbete som det väsentliga. Jag tillåter mig framhålla, liksom jag gjort det flera gånger förut, att jag, efter de studier jag gjort — jag har även deltagit i egnahemsstyrelsens undersökningar av dessa förhållanden och därvid fått ytterligare belägg härför — att det primära för arrendatorerna är och förblir tillgången och rätten till arbete, och det sekundära är äganderätten eller arrenderätten. Därför är det helt naturligt att både bolagen och arrendatorerna sedan lagen kom i tillämpning hava svängt i sin uppfattning. För att få tillgång till arbete — vi skulle alla handla precis på samma sätt i samma situation — har man gått med på dispensförfarandet. Dispensen är emellertid ännu icke beviljad, avtalen hava ännu icke trätt i kraft; det är ett avtalslöst tillstånd för hela Hälleforsbolagets område. Samma är förhållandet med Billeruds och Katrineforsbolagen. Såvitt jag känner till, finns det inga ordnade avtalsförhållanden där heller. Jag menar därför, att talet om att vi snart skulle komma ur nu rådande situation är alldeles oriktigt, ty det är

Ang. vissa
sociala
ordfrågor.
(Forts.)

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

ett önskemål även från arrendatorernas sida, att riksdagen effektivt skall ingripa och hjälpa dem till rätta. Jag har förut tillåtit mig påstå, att den utveckling, som skogsbygden där hemma går till mötes, är socialt vådlig, beroende på konsekvenserna av det som skett. Ingen kan förhindra försäljningen av arrendegårdarna. Principiellt hava arrendatorerna ingenting emot en frilösning, men en frilösning, som går till väga på sätt som sker, kan icke samhället stå likgiltigt inför. Jag kan nämna, att det är rätt väsentliga försäljningar som skett under 1929. De siffror jag har äro hämtade ur Uddeholmsbolagets styrelseberättelse för nämnda år. Man har under det år berättelsen avser försålt 181 egendomar för 525,824 kronor, och sedan försäljningarna av arrendegårdarna började hava 886 egendomar försålt för en sammanlagd summa av 2,740,852 kronor. När man sedan får uppgift på medelarealen hos dessa försålda egendomar, så framträder den sociala vådan i bjärta färger, ty medelarealen uppgår endast till 3.84 hektar. Alltså, 886 egendomar endast under Uddeholmsbolaget hava försålt med en genomsnittsareal av c:a $7\frac{1}{2}$ tunnland. Huru skola människorna kunna försörja sig nu på dessa jordbruk? Arealen är icke åkerareal, utan sammanlagt skogs- och ängs- och åkerareal. Det förefaller som om lagstiftningen utgått från felaktiga förutsättningar. Arrendatorerna äro icke jordbrukare till sin huvudsakliga näring, de vilja icke vara det, de äro skogsarbetare, och varje utredning, som går ut ifrån att här skall skapas självständiga jordbruk, blir snedvriden till sina resultat. Vederbörande kunna icke försörja sig på jordbruket. Det har sagts, att det är omöjligt för jordbrukarna att klara sig i Sveriges bästa jordbruksbygd. Hur skall det då gå för dessa, som bo kanske flera mil från närmaste järnvägsstation eller allmän landsväg och som ha dålig jord? Vi måste i kommande utredning hålla i minnet, att det är skogsarbete, som är det väsentliga för dessa människor, och att jordbruket endast är ett komplement i deras försörjningsfråga.

Hälleforsbolaget har nu avstyckat och begärt dispens men senare återtagit sin ansökan, då det visade sig att arrendatorernas undertecknande var nödvändigt för 156 egendomar, som de nu skola föra ut i marknaden och förresten hålla på att sälja. Dessa äro sådana, som ligga över norrländska arrendelagens arealgräns. För att ytterligare bevisa det socialt oriktiga i hela jordpolitiken och huru detta gäller samtliga bolag kan jag nämna, att av dessa 411 egendomar, som falla under norrlandslagen, för Hällefors bolags räkning det endast är 6 egendomar, som innehålla över 6 hektar åkerjord. Det är precis samma förhållande över hela Bergslagen. Så är det under Billerudsbolaget, så är det även under Katrineforsbolaget. Det enda undantaget är nere på slättbygden i Sunnemo och delvis i Ekshärad och Norra Råda socknar. Där finnas egendomar av annan typ. Att människorna även där hava det svårt är beroende på det allmänna läget inom jordbruket, dåliga avsättningsmöjligheter och dylikt, men egendomarna hava dock den storleken, att de kanske skulle kunna försörja brukarens familj. Det är dock ett försvinnande fåtal av egendomarna i allmänhet. Motsättningarna ha orsakat olika uppfattningar bland arrendatorerna. Där det är arrendatorer med jordbruk, är det givet att de sätta som det viktigaste ett långfristigt arrende. Den saken är klar. Vederbörande hava för sin del gått fram mycket intensivt efter den linjen. De hava dock icke fått några sådana arrenden, utan hava i stället fått köpa. De komma i fortsättningen i ett sämre ekonomiskt läge, ty kapitaliseras arrendebeloppet och jämföres det med köpesumman, visar det sig, att de få en väsentligt sämre ekonomisk standard i fortsättningen. De få även underhåll av byggnader och dylikt. Det är för övrigt klart, att bolagen avhända sig sina ställen, därför att dessa blivit mindre räntabla.

Jag skall till sist endast framhålla, att den utredning, som jag livligt hoppas att även denna kammare skall gå in för, bör, som det är skrivet och även förut

sagts, se till att skyddslagstiftningen tar riktiga utgångspunkter och tar hänsyn till just att det är skogsarbetare och icke jordbrukare, som det huvudsakligen gäller. Gör utredningen det, måste den även medföra ett skydd för den svagare parten, något som vi alla förut hava deklarerat, att vi avse med vår arrendelagstiftning. Jag skulle även vilja framställa ett önskemål, och det är, att vid denna eventuella utredning arrendatorernas organisation finge tillfälle att aktivt deltaga. Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

Herr Herou: Herr talman! Jag vill först ge några korta repliker gentemot det, herr Sköld hade att invända mot mig. Herr Sköld ställer först en fråga: Tror ni att arrendatorerna skulle varit hjälpta, därest vi — han menar socialdemokraterna — gått in för demonstrationspolitik för långt gående krav? Det tror jag ingalunda, men jag skulle tro, att man då åtminstone icke kunde lägga något ansvar för att intet göres på de partier, som hade gått in för att slåss för så långt gående fordringar, som man ansåg situationen i varje fall kräva. En sådan politik leder dock till målet, men med uppgivelse kommer man icke framåt. Och man skall nu icke komma och blanda bort korten. Man vet nog, att när det gäller frågor, som ligga ert parti närmare om hjärtat, kunna också ni föra demonstrationspolitik. Och man har visst någon gång från ert håll här i kammaren förklarat, att man ansåg sig pliktig föra även demonstrationspolitik. Sedan vill jag, att herr Sköld ändå skall komma ihåg — när han talar om de kåserier, jag skulle ha fört här — att om dessa i någon mån berörde honom illa, var det ju ändå så, att jag i dessa kåserier byggde på uttalanden från en man, som inom det socialdemokratiska partiet varit en sorts fana för socialdemokratien i jordfrågan, och som väl ändå har stor erfarenhet om vad som försiggår inom partiet och i riksdagens utskott, och som säkert mer ingående än jag har reda på dessa förhållanden.

Vad det sedan gäller frågan om retroaktivitet, är jag villig att medgiva, att ju längre herrarna dröja med att genomföra detta krav, som man även från ert håll tidigare slagits för, ju mindre utsikt är det naturligtvis att taga upp saken. Det skall ej lyckas er att frammana den meningen, att vi komma fram med de »flugmässiga» idéer i riksdagen, som lyckligen avvärjas av herr Sköld och andra jordbruksexperter. Jag vill framhålla, att det icke är längre sedan än *år 1926, som det hölls en konferens i Bräcke* — det var i Bräcke då, i år var det i Karlstad — *en konferens för jordbruksfolk, arrangerad av socialdemokrater. Och där förmådde man arrendatorerna att uttala sig för retroaktivt arrende* och vidare emot sammankopplingen av arrendeavtal och arbetsavtal. Och ni skrev i en resolution, att ni icke kunde godkänna den av juristerna utformade dogmatiken, som med hänsyn till juristeriet avfärdade så rimliga krav.

Men tiderna förändras, och jag ser, att herr Lindhagen nog icke hade så orätt, när han skildrade, vad som försiggår, och den s. k. orienteringen, som under herr Skölds ledning skett vid konferensen i år i Karlstad, där man lade upp saken på annat sätt och förmådde arrendatorerna att uttala sig därefter.

När det sedan gäller arrendatorerna och fackorganisationerna, så äro enligt den Sköldska meningen arrendatorerna mest hjälpta genom att de ha starka fackorganisationer. Därest detta är herr Skölds mening, får jag säga, att vi verkligen i denna viktiga och centrala punkt ha en gemensam uppfattning. Så länge arrendatorerna — och det är ju flerstädes förhållandet i vårt land — äro dåligt fackligt organiserade, vilja vi pröva allvaret i den åskådning, som edra parlamentariskt troende partier gärna vilja ge, att man bör söka genom lagstiftning ge skydd åt svaga grupper. Om vi kämpa med denna av er många gånger predikade logik, så säga vi dock med skärpa till arrendatorerna, att de skydda sig bäst genom starka organisationer. Och jag är icke alldeles okunnig

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

om vad dessa betyda. Jag har haft en konferens, jag också, med klassmedvetna arrendatorer under Gimo-Österby bruk, som härom dagen gävo exempel på sina fackliga avtal. Och vi kommo bra överens om att den vägen är den, som man förtast möjligt bör slå in på. Och kan man bara kollektivt och fackligt sluta avtal, så är man icke så beroende av den lagstiftning, som socialdemokraterna lovat genomföra.

Om vi alltså ha lagt upp detta program för att pröva herrarna, bortse vi icke ett enda ögonblick från nödvändigheten av att fackligt organisera arrendatorerna. Jag vill minnas, att utskottet någonstans säger i sitt utlåtande, att det är intet, som har förekommit, varför man borde gå in för så långt gående krav, som vi ha ställt, då vi tala om åtgärder för att förhindra att jordägaren, med stöd av förhållandena på arbetsmarknaden, på grund av arbetslösheten o. s. v. och på grund av de förhållanden, som herr Norling sökt skildra, kan påtvinga arrendatorerna svåra avtalsvillkor. När utskottet vågar säga, att ingenting har inträffat, må jag säga, att det ändå är en smula märkvärdigt. En officiell kommitté, vilken kallades »jordsakkunniga», avgav för ett par år sedan ett mycket tjockt betänkande på statens bekostnad. I detta betänkande få vi veta, att i en kommun i Uppsala län arrendatorerna i vanliga fall ge 18—20 till 40 kronor per hektar, *medan de arrendatorer, vilkas arrenden helt och hållet utgöras genom arbetsprestationer, få så många dagsverkan, att värdet därav efter i orten gällande arbetspriser motsvarar 140 kronor per hektar.* Och samma »jordsakkunniga» säga, att *särskilt de talrika arrendatorerna under industri-bolagen och de enskilda industriidkarna äro avsevärt underbetalda.* Och det säges på samma ställe — detta är ju officiella uppgifter, som icke borde vara utskottet främmande — *att de i bolagens prislistor angivna priserna med 50—100 procent understego de gällande fria arbetspriserna.* Det finnes sålunda ur de av de makthavande här i landet själva föranstaltade officiella undersökningarna material att hämta, som ger vid handen, att det föreligger ett sådant läge, att rätt så långt gående krav till skydd för dessa grupper äro berättigade.

Sedan sade herr Norling, att vårt program var alldeles odugligt. Jag vet icke, vad herr Norling fått det ifrån. Han har, sade han, skaffat sig kunskap och erfarenheter på det området under de senaste åren i Värmland. Det är möjligt, att han har influerats av den socialdemokratiska konferensen i Karlstad trettondagshelgen 1930 — vad vet jag. Men jag kan icke gå med på att saken är så betydelselös, som herr Norrling vill göra gällande, och jag tror, att om han går till sitt anförande 1929, så rimmar det nog icke riktigt mot hans uttalande nu. Det är ju ändå icke så, herr Norling, att alla kontrakt utlupit. Saken finnes utredd här i utskottsbetänkandet, och socialdemokraterna ha ju ledamöter i utskottet och ha inom detta större möjlighet än vi att följa med vad som händer och sker. Jag har observerat att i det utskottsbetänkande, som vi nu behandla, har Uddeholmsbolaget självt på sidan 173 gett ett erkännande åt vissa förhållanden, och säger slutligen, att antalet arrendekontrakt att reglera äro under 1930 621 stycken, under 1931 230 stycken, under 1932 118 stycken, under 1933 90 stycken, och under 1934, herr Norling, 224 stycken. Det brister alltså något i herr Norlings kunskaper på detta område, trots vad han försökt att forska i dessa saker. Det står en slutsumma av 1,283 stycken arrendekontrakt, som Uddeholmsaktiebolaget alltså självt medgivit, att det gäller att reglera under dessa kommande år. Och jag kan icke tro, att man kunde förutse, hur många kontrakt det vore att reglera fram till 1933 eller 1934, därest det vore sant, vad herr Norling försökte göra gällande, att alla kontrakt utlupit.

Alltså, det är väl icke riktigt, herr Norling, att vårt program är alldeles odugligt. Tag vidare till exempel minimiarealen. Jag erinrar mig, vid en debatt för tre år sedan, att icke herr Norling, men en socialdemokrat, som sitter

honom ganska nära, framhöll — något som jag tror jag sade i mitt förra anförande — att felet med den nuvarande arrendelagen vore, att det är så många arrendatorer, som utelämnas på grund av minimiarealerna. »Lagen gäller icke det folk, som den borde avse.»

Jag tror, att om ni tänka närmare efter, skola ni förstå, att de, saken gäller, nog skola finna, att vårt program icke är så odugligt, som herr Norling vill göra gällande.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag skall även med risk att yttra mig något ofullständigt men med hänsyn till den sena timmen i görligaste mån begränsa mitt yttrande. Jag kan icke underlåta att uttala, att jag tycker det varit mycket bättre, att de herrar, som nu tala om svårigheter för arrendatorerna och peka på arrendelagsbestämmelser, vari dessa svårigheter skulle bottna, hade tänkt allvarligare på den saken, när den nya arrendelagen genomfördes 1927, då såväl undertecknad som andra ganska kraftigt framhävde, att en del av de föreslagna lagbestämmelserna kunde bli allt annat än gagneliga för arrendatorerna. Om man då lyssnat härtill, hade lagen icke behövt att få den olämpliga utformning, som nu otvivelaktigt förorsakar, att det »gnisslar» på åtskilliga håll. Jag skall, med utgångspunkt från vad herr Norling yttrade, att det för Värmlandsarrendatorerna mera gäller arbets- än arrendeavtal, och med utgångspunkt från att det rör sig om skogsarbetare och mindre jordbrukare samt den statistik, som han anförde från Hällefors, där 411 arrendegårdar endast ha från 4—6 hektar åker, be att få påpeka, att just däri ligger ett av de särförhållanden, som gjort, att arrendelagen är olämplig. Det är nämligen så, att gränsen för arrendeperiodens längd är satt från 4 hektar. Vad som ligger häröfver för av inägojord faller ju ovillkorligen under den 15-åriga arrendetiden. Men det är uppenbart, att man icke rimligen kan ingå arbetsavtal för 15 års tid, utan böra sådana ingås på kortare tid. Men å andra sidan lär väl ingen kunna förneka, att innehavet av arrende och av skogsarbetarbostad i någon mån bör och måste sammankopplas med den tid, under vilken ett arbetsavtal ingås. Det är väl på denna punkt, förmodar jag, herr Norling, där det mött stora svårigheter att träffa överenskommelser, och det var väl anledningen till — om jag icke är fel underrättad — att, när Hälleforsarrendatorerna skulle göra ett avtal, och den socialdemokratiska ombudsmannen biträdde, han tillstyrkte en avtalsform, som inkluderade även dispensansökan för arrendatorerna. Det var sannolikt den enda möjligheten att komma förbi de svårigheter, som arrendelagen skapat.

Jag vill påpeka, att detta dispensförfarande ingalunda, som man vill göra gällande, är en olaglighet eller ett försök att sätta lagen ur funktion, utan bestämmelsen om dispens är en av lagen godtagen form, även om densamma icke avser att vara normerande för alla fall. Jag har emellertid velat uttala, att påpekade svårigheter säkerligen skulle kunnat undgås, om man icke gått för långt i sin iver att hjälpa arrendatorerna, när 1927 års arrendelag antogs.

Samtidigt ber jag att få erinra, att när herr Pettersson i Hällbacken uttalade, att det visserligen varit ovillighet från bolagets sida att tillämpa lagen, men att man måste tänka på att det tidigare hade mött samma svårigheter att tillämpa Norrlandslagen uppe i Norrland, men att klagomålen där numera tystnat och förhållandena ordnat sig, så innebär väl detta ett belägg, såvitt jag kan förstå, för den av mig uttalade meningen, att förhållandena i Värmland och Bergslagen så småningom komma att ordna sig.

Jag ber ytterligare gentemot herr Norling få påpeka, att även om vi gå in för en undersökning, så tager den sin tid, och därmed äro sålunda icke förhållandena ordnade på en gång, utan en viss ej allt för kort tid kommer att krävas, innan resultatet av undersökningen kan framläggas och föranleda åt-

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

gärder. Jag har icke intagit någon starkare betonad position i denna fråga om undersökning eller lagt ner något större intresse i att motarbeta densamma. Men varför jag nu gått emot, beror därpå, att jag anser det onödigt och oriktigt att gå in för en undersökning angående ändring av en så nyss antagen lag. Men beslutar kammaren en sådan undersökning, har jag visst ingen anledning att frukta densamma ifrån mina utgångspunkter, utan är jag viss om att den måste leda till resultatet, att bekräfta, att de farhågor och betänkligheter, som vi uttalade mot den 1927 antagna lagen, till fullo ha besannats av erfarenheten.

Herr Hage: Jag har suttit i det sammansatta utskott, som har behandlat detta ärende, och jag skall därför be att få säga några få ord angående densamma.

Jag skall då först med anledning av herr Magnussons i Skövde anförande be att få säga, att jag tror icke, man kan draga sådana konklusioner, som han gjorde, av den omständigheten, att vi socialdemokrater nu eventuellt tänka oss en liten justering med avseende på den lagstiftning, som det här är fråga om. Såvitt man kunde höra av hans anförande, var han inne på den tankegången, att han ville visa, att vi förut gått för långt, då det gällt den sociala arrendelagstiftningen. Vi hade fattat oriktiga beslut m. m. sådant, och just detta, att vi nu eventuellt skulle vilja en justering, skulle bevisa detta.

Mot detta vill jag bara säga, att man mycket väl kan vara med om en sådan justering, som denna utredning kan leda till, utan att man därmed behöver erkänna, att hela den allmänna syn på arrendelagstiftningen, som vi gått in för under gångna tider, varit oriktig. Man kan med andra ord sagt i princip vidhålla sin uppfattning i denna fråga, och likväl säga, att om det nu förekommit i ett särskilt fall en viss anledning att upptaga till behandling frågan om justering, så innebär det icke, att man kan ur detta faktum draga sådana konklusioner, som herr Magnusson i Skövde gjorde, både i utskottet och här i sitt anförande i kammaren.

Sedan skall jag be att också få säga några ord med anledning av herr Herous anförande. Han omnämnde, att socialdemokraterna i utskottet gingo in för ett mycket beskedligt yrkande, då de endast begärde en utredning i denna fråga. Samtidigt nämnde han någonting om och berömde herr Lindhagens ståndpunkt och hans yrkande i frågan. (Herr Herou: Nej!) Jo, jag fattade saken på det sättet. Överhuvud taget yttrade sig herr Herou på det sättet, att han ställde herr Lindhagens ståndpunkt i denna fråga mot vår ståndpunkt. Och då vill jag helt enkelt påpeka, att herr Lindhagen också går in för en utredning. Skillnaden är bara den, att han vill, att utredningen skall omfatta *hela* landet, under det att vi inskränka vårt utredningsyrkande till de bygder, som beröras i de väckta motionerna.

I detta avseende skall jag be att få säga, att när dessa motioner, som nu här behandlas, kommo fram, ställde jag mig mycket tveksam till den utredning, som man här förordade. Men under den mycket långa behandling, frågan undergått i utskottet, har jag försökt så grundligt som möjligt sätta mig in i dessa saker och hört mig för om de olika uppfattningar, man har på olika håll. Jag får för min del säga, att det är ett faktum, som man icke kan komma ifrån, att det bestämt sagts ifrån utav ett mycket stort antal arrendatorer i Värmland, att den lagstiftning, som skapats, åstadkommer för dem vissa nackdelar. Då tyckte jag, att det ifrån mina utgångspunkter icke kunde vara riktigt korrekt att säga till dessa människor, som det här gäller: Det där bryr vi oss icke om. Om ni kommer fram med yrkande om, att det skall ske en justering i detta avseende, så måste vi avvisa den saken. Jag har tvärtom funnit, att det rimligaste skulle vara, att man åtminstone svarade dessa människor:

När ni påstå, att denna lagstiftning är sådan, att den skadar er, vilja vi åtminstone vara med om en förutsättningslös utredning om hur hela denna sak utvecklats sig för att se efter, om det finns möjlighet att göra något för att tillgodose edra intressen.

Det är vår allmänna ståndpunkt, och därför ha vi sagt ifrån, att den utredning, som skall ske, skall vara förutsättningslös. Den skall grundas både på de synpunkter, som framförts i herr Lindhagens motion, och på de synpunkter, som framförts i de övriga motionerna. Vi utgå alltså ifrån, att det skall ske en förutsättningslös utredning, och att man skall undersöka vilka möjligheter, som finnas för att rätta till denna sak.

I detta sammanhang vill jag säga, att jag icke kan vara med om herr Lindhagens ståndpunkt, när han yrkar, att denna undersökning skall utsträckas att gälla även Norrland, ty om utredningen möjligen skulle resultera i justering i avseende å arrendetiden, så vill jag icke vara med om att ge ett finger däråt, när det gäller andra delar än dem, som direkt berörts i motionerna. Ty vi äro överens om, att den gamla lagstiftningen skall bestå på alla andra orter av landet, och från denna utgångspunkt har jag uppställt såsom ett krav, som jag hävdade inom utskottet, för att gå med på detta yrkande om utredning, att man bestämt skulle skriva ut, att utredningen endast skulle få en mycket begränsad lokal utsträckning.

Jag har velat deklarera denna ståndpunkt, och när jag har gjort det, har jag alltså därmed velat säga, att jag, från dessa allmänna utgångspunkter, med särskild hänsyn till dessa människors intressen, har velat vara med om en utredning i denna fråga. Och då har jag också resonerat som så, att när nu denna utredning kommer att omfatta en del detaljfrågor på arrendelagstiftningens område, bör det vara lämpligt, att man icke gör några bestämda yrkanden i dessa saker, som herr Herou var inne på. För min del vill jag emellertid bestämt säga, att på dessa detaljpunkter, när det t. ex. gäller minimitiden för arrendet, och när det gäller arealen m. m., så har jag icke kommit till någon ny uppfattning. Men man kan det oaktat vara med om, att en sådan sak får vila under någon tid, om en utredning, som berör just dessa frågor, pågår.

Det är från den utgångspunkten jag intagit min ställning, och jag ber i avslutning därtill, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Spångberg: Herr talman! Herr Sköld menade i sitt anförande, att man icke skall ställa sådana krav som kommunisterna här gjort. De voro för långtgående, de skulle icke hjälpa arrendatorerna, det var bara demonstrationspolitik o. s. v. bara för att ta ett plock ur herr Skölds motivering för sin ståndpunkt. Jag vill i anledning av detta säga, att när man undersöker de problem, som äro förknippade med den sociala arrendelagen, med försäljningspolitiken — icke minst i Värmland — då det gäller arrendegårdar, med egnahemslånen och det sätt, varpå man går till väga vid bestämmandet av dessa, finner man mycket snart, att de åtgärder, som statsmakterna vidtagit under senare tid, knappast inneburit några som helst fördelar för arrendatorerna, utan snarare motsatsen. Det är ju ganska betecknande, att mitt under en tid, då det allmänt talas om kris inom jordbruket, höja bolagen arrendavgifterna med 50, 100, 200 och över 200 procent såsom skett på en mängd platser i Värmland. Om herr Norling, som sade att han börjat intressera sig litet för dessa saker, vid sina undersökningar även riktade några frågor till arrendatorerna rörande deras läge, skulle han mycket snart märka, att mitt påstående här är riktigt och att våra förslag äro berättigade. Det är dessa förhållanden, bland annat den godtyckliga höjningen av arrendesummorna, som göra, herr Sköld, att vi kommunister anse, att lika berättigat som det är med en hyreslagstiftning, lika berättigat är det med en arrende-

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

lagstiftning, som bestämmer maximipris på arrenden. På detta område har det emellertid icke vidtagits några som helst åtgärder till skydd för arrendatorerna. Sakligt sett måste jag säga, att man torde väl kunna utav talet om jordkrisen dra den slutsatsen, att om det råder kris på jordbrukets område — vilket det otvivelaktigt gör — så ter det sig litet underligt med denna stora höjning av arrendena, som här har vidtagits under de senare åren. Det skulle framför allt vara intressant att höra högerns motivering eller varför inte rentav herr Carlströms motivering — herr Carlström, som ju vill ha demokrati, han, som vill stiga ner till massorna för att lyfta dem upp såsom han yttrade, då det var fråga om statstjänarnas dyrtidstillägg — för vad som ligger till grund för denna höjning av arrendena, och vad det är, som ligger till grund för bolagens princip härvidlag. Till detta kommer ju, som vi veta, det förhållandet, att bolagen vägrat tillämpa lagen om femton-åriga arrendekontrakt. Saken har ju i denna debatt varit påtalad, och jag skall därför icke uppehålla mig vid densamma. Det är dock ett faktum, att de arrenden, som utlöpt under de senare åren, icke ha förnyats, såsom meningen var, då Norrlandslagen skulle tillämpas för Värmlands vidkommande. Bolagen ha i stället fått någon juridisk rätt, en visserligen godtycklig men ändå rätt att behandla arrendatorerna såsom nu sker i Värmland.

Av de motioner, som här föreligga, har ju utskottet i stort sett yrkat bifall till herr Skölds motion angående undersökning rörande tillämpningen av den 1927 beslutade arrendelagstiftningen, framför allt i vad angår Värmlands län och Örebro läns bergslag, och det finns ju där dessutom ett förslag om förköpsrätt åt arrendatorer. Jag har läst motiveringen ganska grundligt, och jag måste säga, att det av denna inte går att få någon uppfattning om vad herr Sköld egentligen åsyftar. Det är ganska dunkelt utsagt i den 14 sidor omfattande motionen, men när man samtidigt läser herr Lindhagens motioner, finner man där på s. 63 en tydligare förklaring på några få rader till vad herr Sköld egentligen menar. Vi finna nämligen detta i en bilaga till herr Lindhagens motion, ett referat ifrån en utav Värmlands socialdemokratiska partidistrikt anordnad konferens i jord- och arrendefrågorna under trettondagen i år. Denna konferens skulle väl utgöra den närmaste grunden till herr Skölds motion, mer dikterad av hänsyn till socialdemokratiska partidistriktets styrelse än av behovet att få riktlinjer för vad som egentligen skulle behöva göras för arrendatorerna. Det heter i detta referat: »Herr Sköld framlade som sin åsikt att man borde ena sig om en kompromiss, som innebure bland annat ett upphävande av arrendelagen i Bergslagen och södra Värmland och återgång till vad som före 1927 gällde om utsträckningen.» Det var bland annat det som skulle vidtagas. Vidare finnas krav på införande av rätt till husbehovsved och att arrendetiden skulle gälla i fem år med rätt till förnyelse under två femårsperioder jämte skärpning av dispensrätten. När jag läser herr Skölds motion, finner jag emellertid beträffande det senare, att herr Sköld själv i motiveringen framhåller, att »en åtstramning av dispensförfarandet just nu synes leda till sådana förvecklingar, att tillgripandet därav icke är rådligt». Nu vet man ju inte, i händelse riksdagen beslutar om utredning, när denna blir färdig. Vi ha ju mycket sorgliga erfarenheter utav, hur det brukar gå vid dylika tillfällen. Under den tid jag har varit i riksdagen, har jag på skilda områden blivit i tillfälle att studera just dessa saker, varför jag är synnerligen misstänksam, då det gäller dylika utredningar. Särskilt giver det anledning till misstänksamhet, då den vilar på sådana grunder, som de herr Sköld här rekommenderat, och med den motivering, herr Sköld här presterat. Nu må tankegången hos herr Sköld vara hurudan som helst. Jag tror, att sådan den refererats i Värmlands Folkblad, nämligen slopande av Norrlandslagen för Värmlands vidkommande, vilket där ju tydligt säges ifrån,

mycket tydligare än herr Sköld själv gjort i sin motion, denna tankegång näp-
peligen torde delas av arrendatorerna i Värmland. Men jag måste ju säga,
att eftersom det icke är arrendatorerna i Värmland, som väckt motionen, utan
herr Sköld, torde det vara herr Skölds mening som vilar över ifrågavarande
förslag och icke arrendatorernas. Det var väl ingen tillfällighet detta, som
refereras i Värmlands Folkblad utan herr Skölds mening i arrendefrågan
sådan den upplades under konferensen på trettondagen. Det skulle då betyda,
att nu är man i färd med att slopa norrlandslagen för Värmlands vidkom-
mande, och jag förmodar, att det också skulle vara det delkrav, som för
dagen skulle ha så synnerligen stor betydelse gentemot kommunisternas en-
ligt herr Skölds mening för arrendatorernas i Värmland vidkommande be-
tydelselösa motioner.

Jag kan inför detta icke låta bli att erinra om, att det dock är bara två
år sedan socialdemokraterna basunerade ut, att det var synnerligen stora segrar,
som hade uppnåtts i arrendelagstiftningen, då norrlandslagen utsträcktes till
att omfatta även Värmland. Nu ligger ju saken i verkligheten till på det
sättet, att det aldrig blev några segrar för arrendatorerna, och herr Skölds
egen motion torde utgöra ett bevis därpå, att även han är medveten om, att
det icke var några segrar för arrendatorerna i Värmland. Det var icke några
segrar som genomfördes i och med det beslut som fattades beträffande norr-
landslagens utsträckande även till Värmland, framför allt därför, att man
gick förbi det viktigaste, nämligen frågan om retroaktiv tillämpning av ar-
rendelagstiftningen. Det hade bort vara en förutsättning för eller i varje
fall en så viktig del, att man icke förbigått densamma, då denna lagändring
genomfördes. Jag påminner om, att det icke är första gången, som vi från
kommunistiskt håll ha motionerat om retroaktiv tillämpning av arrendelag-
stiftningen. Det är icke första gången socialdemokraterna gå emot våra mo-
tioner i dessa frågor. De ha gjort det förut vid olika tillfällen, och jag för-
står, att det nu kommer att upprepas. Herr Sköld säger, att förslaget om
retroaktiv tillämpning av arrendelagen icke har någon betydelse längre. Herr
Herou har visat, att det har mycket stor betydelse, därför att många arren-
den icke utlupit, och att en hel del avtal komma att utlöpa även nästa år
och året därpå. Om vi däremot vänta tills utredningen blir färdig, herr Sköld,
tror jag, att det kommer att sakna betydelse att längre tala om retroaktiv
tillämpning av den arrendelagstiftning det här är fråga om. Beträffande försla-
get om utredning vill jag säga, att riksdagen behöver i sanning icke sakna känne-
dom om hur lagen tillämpas. Jag anser icke, att vad man just nu behöver
göra är att tillsätta en utredningskommitté för att skaffa sig kunskap om den
saken, ty så invecklat är det ingalunda. Det är ganska lätt för var och en
att göra det. Jag har, visserligen icke på statens eller på någon institutions
bekostnad, studerat arrendeförhållandena och hur arrendatorerna har det i
Värmland, och jag tror, att det skall vara ganska lätt för dem, som vilja
skaffa sig kunskap om hur arrendelagen tillämpas och vilka följder den har
för arrendatorerna, att sätta sig in i detta. Vi ha från kommunistiskt håll an-
fört åtskilliga exempel därpå under de sista åren här i riksdagen. Vi ha visat
upp, hur bolagen göra ettåriga arrendekontrakt i stället för femtonåriga. Vi
ha visat upp huru de tvinga arrendatorerna att begära dispens från arrende-
tiden, huru arrendatorerna tvingas att mot sin vilja köpa arrendegårdar och
huru de, då de icke vilja eller kunna köpa, vråkas från sina gårdar. Jag har
många gånger påvisat allt detta. Det är kända fakta. Man behöver ingen
utredning för att ytterligare förstå den saken. Det är en för arrendatorerna
synnerligen brydsam situation, och man behöver sannerligen vidtaga andra åtgär-
der i stället för att uppskjuta det hela för åtskilliga år framåt genom att
begrava hela frågan i en utredningskommitté.

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

Speciellt då det gäller Värmland, vill jag erinra om interpellationsdebatten år 1928. Då jag detta år interPELLERADE dåvarande statsministern, herr Ekman, rörande Uddeholmsbolagets jordförsäljningar i Värmland, yttrade herr Ekman i egenskap av regeringschef, att han var övertygad om, att arrendatorernas ställning skulle komma att följas av myndigheterna och att deras rätt då skulle komma att skyddas. Detta var bl. a. innebörden av det svar, som herr Ekman gav på interpellationen. Till och med bolaget lovade ju en hel del i den skrivelse som då utav herr Ekman refererades. I varje fall hade dåvarande regeringschefen fattat bolagets uttalande så, att det skulle komma att för framtiden ha stor betydelse för utvecklingen till det bättre av arrendatorernas förhållanden. Och säkert gick det att av bolagets skrivelse i anledning av interpellationen draga sådan slutsats. Men bolaget fortsatte sin hänsynslösa politik mot arrendatorerna. Det blev visserligen ett litet stillestånd i förföljelserna mot arrendatorerna omedelbart efter och i samband med interpellationen, det är sant, men sedan har det fortsatt för fullt. Till följd härav riktade jag förra året till statsrådet Lindman en interpellation. Herr Lindman gav därvid det löftet, att egnahemsstyrelsen skulle på ort och ställe företaga en undersökning. Jag skall villigt erkänna, jag tror jag också sade det då, att jag väntade icke så synnerligen mycket av den undersökningen. Vi ha nämligen sorgliga erfarenheter på detta område för småfolkets vidkommande. Det fanns anledning att icke ställa alltför högt spända förväntningar på vederbörande, men socialdemokraterna väntade ju så mycket mer, liksom man i dag väntar så oerhört mycket av den Sköldska utredningsmotionen. Man uttalade då, bland andra herr Norling, sin stora tillfredsställelse med åtgärden i fråga. Sedan företogs även denna utlovade undersökning. Det blev en resa arrangerad utav egnahemsstyrelsen. Det var på den resan förmodligen som herr Norling var med. Jag tror visst, att det var åtminstone två socialdemokrater med vid ifrågavarande undersökning, men resultatet utav undersökningen, mina herrar, vart tog det vägen? Jo, i skrivelsen från Uddeholmsbolaget finns det angivet någonting om, att det blev ett uttalande ifrån egnahemsstyrelsen, att det icke har funnits anledning till anmärkning mot bolaget. »Det har icke funnits anledning till anmärkning mot bolaget». Det var resultatet utav den undersökning, som verkställdes och som herr Norling var med i. Jag måste säga, att efter sådana undersökningar och med den betygssättning som bolaget erhållit genom desamma, kan man icke förorda, att de återupprepas. Sedan egnahemsstyrelsen på detta sätt försvarat bolagsintressena, kan man icke förvåna sig över att finna bolagets skrivelse, sådan den har bifogats nu föreliggande utskottsutlåtande, faktiskt späckad med hån mot statsmakterna, samtidigt som bolaget söker vältra ansvaret på statsmakterna för det hänsynslösa tillvägagångssätt, som bolaget tillåtit och fortfarande tillåter sig mot arrendatorerna. Många, som läst ifrågavarande utskottsutlåtande, kanske tycka, att det är en stor fräckhet av bolaget att visa ett dylikt hån. Det är emellertid icke så underligt efter den erfarenhet utredningen hittillsdags har givit, att bolaget tar sig dylik ton. Det är inte heller underligt, att bolaget genom sin skogschef, herr Wesslén, tar sig den ton, som genomandas dess uttalande, då det slutar sin skrivelse med att häna ned den utav herr Sköld nu påtänkta utredningen. Om herr Sköld läser bolagets uttalande, skall han finna, hur man där säger, att man icke väntar några andra resultat av ifrågavarande utredning än att det kommer att öka antalet hyllmeter av dylika betänkanden, »nu nära 4 meter», tillägger man.

Utskottet har ju för sin del gått in för en utredning avseende förändringar i norrlandslagen uti ifrågavarande fall. Jag skall icke mera orda om, vad jag väntar av denna utredning. Jag har icke kunnat underlåta att med anled-

ning av herr Skölds anförande säga, att jag i sanning icke väntar mig mycket utav densamma, och att arrendatorerna i Värmland göra klokt i att icke låta lura sig den här gången också. Ty lurade komma de säkerligen att bli av herr Skölds påtänkta utredning. Bolaget känner sig mycket säkert. Det vet, hur det brukar gå i dylika fall. Det vet, att där viljan saknas, där saknas också kraften.

Ja, herr talman, det kommer väl att bli på det sättet, att småfolket självt en dag, efter kanske både denna utredning och möjligen ännu flera, finner, att det måste lita på sin egen kraft, finner, att det kanske är främst småfolket självt som får lära bolagsvälde och statsmakt, att det icke går att handskas med arrendatorerna på det sätt som för närvarande sker.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det förslag som ställts av min partikamrat Herou.

Herr Sköld: Herr talman! Endast några ord med anledning dels av herr Herous och dels herr Magnussons i Skövde anförande. Jag skall kanske först litet ytterligare klarlägga min syn på demonstrationspolitik. Jag menar visst, att man skall föra demonstrationspolitik. Det kan vara mycket nödvändigt, när det gäller att på lång sikt hamra in i folkmedvetandet en sak. Men när det är fråga om ett akut läge, då det är fråga om, att någonting bör göras snarast, och det är självklart, att man icke kan genomföra de förslag man helst skulle vilja ha genomförda, ja, då tvingas man att driva den praktiska politiken, att man försöker att få genomfört vad som kan genomföras för att hjälpa de människor, som befinna sig i nödläge. Det är detta förhållande, som gäller här i dag, och det är det vi ha att ta hänsyn till. Det låter ju litet motsäggande, när herr Herou utbrister att ju längre tid ni dröja — han menar då socialdemokraterna — att genomföra dessa ting, ju värre blir det. Herr Herou vet likaväl som vi, att det icke finns någon möjlighet att i dag få denna kammare att besluta omedelbara åtgärder i denna sak. Vad är det då för mening med att här stå och tala om alla dessa stora ting, som skola uträttas, då man ändå vet att de icke kunna genomföras? Jag vill också säga, att jag fördömer visst icke alla de yrkanden, som framkommit i de kommunistiska motionerna. Jag menar för min del — och det säger jag till herr Magnusson i Skövde — att om riksdagen 1927 hade beslutat att förbjuda sammankoppling av arbetsavtal med arrendeavtal, är det mycket sannolikt, att en del av de svårigheter, som nu föreligga, icke hade förefunnits. Men en annan sak blir frågan, huruvida det i dag skulle vara till någon nytta att införa detta förbud i lagstiftningen, sedan man i Värmland har fått till stånd en sådan ställning bland arrendatorerna, att dessa faktiskt anse det vara fördelaktigt att få arbetsskyldighet inskriven i arrendeavtalet. Det är en situation, som icke förelåg 1927, men som nu föreligger och som man har att taga hänsyn till. Vad jag emellertid riktade mig emot i den kommunistiska motionen var, att där framförts yrkanden, likt och olik, där förslag, som skulle vara av betydelse, utan urskillning voro sammankopplade med förslag, som saknade betydelse. Herr Herou fick ju erkänna, att i fråga om retroaktivitet var det så och så med värdet av den saken.

Herr Spångberg får väl förgäves anstränga sin hjärna för att uttänka, hur man genom retroaktivitet i arrendelagstiftningen åtminstone skall kunna hjälpa dem, vilkas kontrakt redan utlupit, och det är ju ganska många. Jag vill också fästa uppmärksamheten vid, att man måste göra en skillnad mellan vad som förekom i Bräcke 1926, då man uttalade sig om retroaktivitet i en lagstiftning, som ännu icke var genomförd, och vad som nu förekommer tre år efter det denna lag trätt i kraft. Jag kan icke förstå, hur herrarna

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

kunna sammankoppla dessa ting. Vidare talade herr Spångberg om nyttan av att införa maximipris på arrenden, det vill säga en statlig reglering av arrendebeloppet. Det är klart, att herr Spångberg kan gå ut i Värmlands urskogar och säga, att vi kommunister vilja att staten skall bestämma arrendeavgifter som äro mycket, mycket låga. Men dessa arrendatorer äro dock icke enfaldigare än att de inse, att om staten skall genomföra en lagstiftning om reglering av avgälderna, komma dessa avgälder att grundas på vad priset är på jorden i dag och de arrendeavgifter, som gälla för olika slags jord. Efter de undersökningar jag har vidtagit, är jag icke för min del övertygad om att en sådan statlig reglering skulle vara till arrendatorernas fördel, och jag vill försäkra, att Hälleforsbolagets arrendatorer skola med en mun förkasta tanken på att staten skall reglera deras arrendeavgälder. De ha nämligen erfarenhet av att det genom kollektivt avtal lyckats dem åstadkomma en prutning av arrendeavgälderna, som de annars icke skulle åstadkommit. Saken är icke så där enkel och onyanserad.

Herr Spångberg! Tillåt mig till sist med anledning av hans yttrande här, att han icke hade fått något intryck utav en av mig väckt motion, turnera detta med att förklara, att jag fick ett något förvirrat intryck av herr Spångbergs tal nyss, och det gör, att jag icke kan närmare ingå på detta anförande. Det är egentligen endast en sak som jag skulle vilja upptaga till förklaring. Herr Spångberg omtalar ett förslag, som jag enligt Värmlands Folkblad skulle ställt på en arrendekonferens i Karlstad. Jag erkänner, att Värmlands Folkblads referat var synnerligen olyckligt avfattat, men jag vill förklara, att jag ställde detta förslag. Men jag ställde också fem, sex andra förslag, av vilka en del gingo i den strängare riktningen, d. v. s. jag föreslog åtgärder, som skulle leda till skärpning i arrendelagstiftningen, men jag framställde också andra förslag, som skulle leda till lindring. Och varför ställde jag en hel rad förslag undan för undan? Jo därför att arrendatorerna skulle få några konkreta ting att diskutera för att därigenom komma fram till en konkret ståndpunkt, men jag kan försäkra herr Spångberg, att arrendatorerna förkastade det förslag, som finns refererat i motionen, men de förkastade också de förslag till skärpning i lagen, som jag framlade. Vad visar detta? Jo det visar intet annat än att frågan är ytterst svår att lösa. Situationen är inkrånglad, och det fanns icke någon möjlighet att på denna konferens komma med konkreta förslag, om vilka man kunde ena sig. Därför blev också det fullkomligt naturliga resultatet, att man fick stanna vid begäran om en utredning. Så pass svår är denna fråga, och det är fullkomligt ändamålslost, när man nu kommer och säger, att jag för min del har satt i fråga, att här skall lagen tas bort eller försämrats eller förstöras. Jag har överhuvud taget icke försökt påtrycka några arrendatorer några åsikter. Den enda befattning, jag har haft med denna fråga, är att jag sökt utröna, vilken uppfattning arrendatorerna själva haft i denna fråga, och jag vill säga, att deras uppfattningar varit divergerande, och att man icke hade kommit till klarhet om, hur frågorna skola lösas. Och det har icke heller utskottet gjort. Det är därför som en utredning är nödvändig. Och det kan icke hjälpas, att denna sak uppskjutes något. Det är ingenting att göra åt den saken. Man kan icke komma frågan in på livet på annat sätt.

Sedan säger herr Spångberg, att jag väntar så oerhört mycket av detta, och att socialdemokraterna år 1927 basunerade ut sina segrar. Jag föreställer mig att han menar, att nu skola de också basunera. Jag tillhör icke det slags folk som blåser i basun. Jag tror icke, att Jerikos murar falla för sådant. Basunstötarna överlämnar jag med givmild hand åt herr Spångberg. Herr Spångberg förklarar, att bolagen ta socialdemokraternas ansträngningar med lugn därför att de veta, att där viljan saknas, där saknas också kraften. Jag tror, att bolagen ta herr Spångberg med mycket, mycket större nonchalans. Jag

tror, att de erinra sig ett gammalt latinskt ordspråk, som i översättning lyder, att ehuru kraften saknas, är viljan likväl berömvärd.

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

Herr Herou: Herr talman! Det är ju icke vårt fel, att detta stora utskotts-betänkande, som behandlar så oerhört många motioner, nu behandlas allt för lättvindigt. Nu gäller det ju ändå frågor, som beröra en grupp av 99,600 personer som enligt vad vi kunnat visa, lever betydligt under den inkomst som refererades i en föregående debatt. Vi ha visat, att en arrendatorsfamilj får leva på 30 à 40 öre per dag och familjemedlem. När det rör en grupp medborgare på i runt tal 100,000 personer, som lever under sådana förhållanden, borde man erkänna frågans betydelse.

Emellertid vill jag, när herr Hage nu upplyste om skillnaden mellan hans ståndpunkt och herr Lindhagen, säga, att det var en fullkomlig överloppsgärning, därför att jag ju började mitt anförande med att påpeka denna skillnad. Vidare har jag alls icke hemfallit åt någon speciell beundran för den ståndpunkt herr Lindhagen intog just i den punkt, vi nu diskutera. Jag vill endast framhäva att i allmänhet var ju herr Lindhagen en smula framför de andra socialdemokraterna, och att han ju ändå till på sistone haft *en* följeslagare i herr Hage. Sedan sade herr Hage, och det var mycket intressant, att arrendatorerna nu komma att säga, att man måste ge upp denna lagstiftning, som vi genomförde här i riksdagen för några år sedan. Den har blivit till olägenhet för arrendatorerna. Herr talman! Vi befinna oss sålunda i ett läge vari herr Magnusson i Skövde och andra högermän med all anledning kunna triumfera, och det är riktigt vad min kamrat Spångberg sade, att de segrar herrarna basunerade ut år 1927 bli rätt så besvärliga för er nu. På grund av den vilja till eftergifter, som tar sig uttryck i herrarnas framträdande, segra i dag de som varnade för arrendelagstiftningens utsträckande. Det bliver dessa herrar, som komma att få triumfera. Sedan fick jag verkligen höra, att herr Sköld var anhängare av demonstrationspolitik, och han lämnade en intressant förklaring över vad han för sin del menade med berättigad demonstrationspolitik. Jag finner emellertid till min glädje, att det är en skillnad mellan herr Skölds uppfattning och min. Med demonstrationspolitik mena vi icke bara, att frågan skall mogna till avgörande i parlamentet. Vi använda ju denna talarstol till agitationstribun, som herr Sköld vet, för att på det sättet väcka folks klassmedvetande. Antingen bifallas våra förslag, och då är det ju mycket bra, eller avslås det, under förklaring, som man gör i denna debatt, att dylika förslag icke alls kunna antagas eller genomföras av den borgerliga demokratien. Och det lär dessa grupper, som den här saken gäller, åtskilligt. Vi vilja hamra in i deras medvetande, att de skola lita på sin egen kraft, att de skola bli organiserade grupper och få liksom andra grupper politiskt inflytande, vilket de nu tyvärr i alltför hög grad sakna. När sedan herr Sköld i alla fall säger om arbetsavtalen, att man i Värmland nu är på det klara med att de ha ingen betydelse, ty där har man kommit så långt, när det gäller fackliga organisationer, att man anser denna sak inte ha så stor betydelse. Det vore väl om det så vore fallet. Jag vill dock fästa herr Skölds uppmärksamhet därpå, att vi ha ingalunda ställt detta krav enbart för Värmlands vidkommande. Om herr Sköld haft vänligheten läsa vår motion, skall han finna, att vi yrkat, att riksdagen måtte besluta att i 2 kap. i lagen om nyttjanderätt till viss fastighet och i lagen om arrende i Norrland och vissa delar av Svealand vidtaga sådan lagändring, som medför o. s. v. Alltså, herr Sköld, vi ha inte begränsat oss till Värmland i detta avseende, och herr Sköld måste vidgä, att i andra delar av Sverige äro inte arrendatorerna så fackligt organiserade, att de inte skulle önska sig en sådan lagstiftning.

Vidare säger herr Sköld, och är då icke särskilt älskvärd, att vi ha i vår

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

motion sammanblandat likt och olik. Jag vet inte, om herr Sköld läst vår motion. Vi ha ställt en motion för varje särskilt yrkande, och det är herr Sköld och hans utskott, som sammanblandat alla dessa motioner i ett enda betänkande till avgörande i ett enda sammanhang, så jag får verkligen säga, att detta hans yttrande var synnerligen misslyckat.

Herr talman, jag skall i anledning av vad som hittills passerat inte gå in på ytterligare realbehandling, annars hade det varit synnerligen intressant att erinra herrarna om, vad herrarna sade förlidet år i interpellationsdebatten i detta ämne.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till herr Herou, att vi ha inte på denna punkt varit med om en enda eftergift. Vi ha endast, och det framgår tydligt av utskottsutlåtandet, sagt ifrån, att när vi kunna konstatera, att dessa arrendatorer, som det här är fråga om, ha klagat över den utveckling, som hela denna fråga tagit i Värmland, ha vi sagt till dem genom detta ståndpunktstagande, som framkommer i utlåtandet, att vi vilja inte avvisa deras krav på en utredning av frågan. Det är allt, som hittills har inträffat, och vad vi hittills gjort i denna fråga. Vi ha sagt till dem, att vi kunna inte sätta oss över det faktum, som de framfört, att den här saken inte har utvecklat sig på tillfredsställande sätt för deras vidkommande, och från den utgångspunkten ha vi deklarerat, att vi vilja medverka genom vårt votum till en förutsättningslös utredning om, hur det skall bli möjligt att bemästra denna sak på ett sätt, som blir till fördel för arrendatorerna. Detta är vår ståndpunkt i denna sak, och det är en ståndpunkt, som håller.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen dels beträffande mom. 1) och 2), dels ock särskilt beträffande vart och ett av mom. 3) a)—g) givna propositioner å de yrkanden, som under överläggningen förekommit i fråga om var och en av nämnda delar utav utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan, biföll kammaren vad utskottet föreslagit.

Vidare framställde herr talmannen vidkommande mom. 4) proposition på bifall till utskottets däri gjorda hemställan; och fattade kammaren beslut i enlighet härmed.

Punkten III.

Utskottets hemställan bifölls.

Härpå föredrogs *punkten IV*; och yttrade därvid:

Herr Carlström: Herr talman! Efter den långa diskussion, som pågått mellan socialdemokrater och kommunister med avseende å den föregående punkten, är det givet, att jag inte skall trötta kammaren med många ord på denna punkt, där jag anført en reservation. Jag står här ensam mot ett i övrigt enigt utskott, och jag har endast med min reservation velat deklarerera min personliga uppfattning i denna sak. Det är ju ett ganska egendomligt förhållande, att samma år, som man här i riksdagen i det särskilda utskottet sitter dag efter dag för att rådslå om, huru man skall gå tillväga för att söka rädda Sveriges jordbrukare från undergång, som man säger på visst håll, så har man i ett annat utskott, nämligen detta, inte dragit sig för att föreslå, att man med statens medverkan skall skaffa allt flera av Sveriges invånare egna hem, som alltså skulle erhålla sin näring från jordbruket. Jag tycker, att det ligger en viss inkonsekvens i detta, att man å ena sidan nödgas tillgripa statsåtgärder för att hjälpa de människor, som ha jordbruket till sin näring, och å andra

sidan samtidigt går in för åtgärder för att skaffa ännu flera av Sveriges invånare jord och eget hem. Om man en smula studerar de motioner, som framkommit från skilda motionärer, skall man finna, att man vill egentligen i jordfrågan vad som är omöjligt. Man vill på lagstiftningsväg ordna det så, att det skall bli möjligt för Sveriges lantbrukare eller småbrukare att klara sig vid jorden, men å andra sidan är det andra omständigheter i samhället, som man inte räknar med, men som göra, att det inte finns någon utsikt egentligen för en medellös person att kunna skaffa sig ett eget hem och på detsamma få en dräglig utkomst. Jag har för övrigt i min reservation sökt motivera min mening i detta avseende och föra fram så att säga konsekvensen av att man i ena fallet vill skaffa hjälp vid denna tid åt det redan vid jordbruket varande svenska folket och å andra sidan skaffa nya adepter dit med statens hjälp. Det är ju tydligt, att om det finns förutsättningar för en näring, drages folket av sig självt till denna näring, men finns det inga förutsättningar, går folket därifrån. Det hjälper inte gärna vad man gör för att hålla dem kvar. Då nu utskottet i sin motivering framkastat den synpunkten, att man inte alltför mycket skall fästa sig vid de konjunkturen, som för närvarande råda, och sagt, att under en lågkonjunktur är det lämpligt att inte låta egnahemsfrågan stanna av utan taga nya tag, ty det är bättre förutsättningar under en lågkonjunktur att skaffa egnahem, måste jag säga, att om man gör klart för sig, vad jorden kostar, och vad det kostar att bygga nya hus på ett nytt eget område, skall man ha en ganska besynnerlig uppfattning, om man tror, att detta skall kunna bära sig med de konjunkturen, som nu råda. Även om konjunkturen framdeles skulle bli betydligt bättre är det för mig otänkbart, hur en medellös ägare av ett sådant ställe skall kunna i fortsättningen förränta de stora skulder, som han ådragit sig.

Det är på dessa grunder, herr talman, som jag inte gärna nu kan gå med på att man ytterligare skall utöka denna verksamhet. Vi ha ju för närvarande en egnahemsverksamhet, som årligen skaffar ett par tusental personer egna hem här i landet, men nu vill man fortsätta ytterligare och skapa egna hem på förut obebyggd mark. Jag måste säga, att jag kan inte finna, att det är riktigt konsekvent att gå in för en sådan anordning med de utsikter, som jordbruket för närvarande har, och med de svårigheter, som det säkerligen under många år framåt har att kämpa med. Jag ber därför att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till min reservation.

Herr Herou: Herr talman! Det var en och annan synpunkt i den föregående talarens anförande, som inte är så alldeles oriktig. Vi ha givit uttryck åt den uppfattningen i motiveringen till vår motion nr 34, att det huvudsakliga i dagens situation inte är nybildning av jordbruk, utan att man ser till, att de, som finnas, kunna hållas uppe. Därför ha vi också, då det gäller expropriationslagstiftningen och vad därmed sammanhänger, yrkat på det första yrkandet såsom det huvudsakliga. Där kräves en jordreglering, som kan möjliggöra en jordtilldelning till de många ofullständiga jordbruk, som för närvarande finnas i landet, varigenom man kan skapa fram besuttna jordbruk, och vi ha först i andra hand ställt yrkandet om att större möjligheter skola ges för nybildning och upplåtelse av jordbruk åt obemedlade eller mindre bemedlade. Men man måste också se saken på längre sikt än herr Carlström, ty även om på grund av produktionskriserna i den kapitalistiska världen det är så, att det för närvarande är synnerligen svårt för de jordbruk, som finnas, att kunna existera och få avsättning för sina produkter ute på marknaderna, kommer det en tid — halva mänskligheten skall väl inte svälta i evighet — när man skapar fram en bättre förmedling, genom vilken arbetarna och bönderna runtom i världen kunna förse sig med sina nyttigheter. Då blir det säkerligen en efter-

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

frågan, som gör, att alla de jordbruk vi nu ha, inte kanske skulle kunna ge de varor som skulle behövas. Skall man vidtaga temporära åtgärder för att nedlägga jordbruket eller minska produktionen, får man väl gå den väg, som tillämpas i vissa länder, nämligen att sätta åkrarna under vatten och odla fisk. Då har man ju den möjligheten, att när krig utbryter, eller eljest då varuhunger uppträder, tappa ur dammarna och taga vara på fisken och få det som livsmedelsreserv under en tid, då det behövs, och sedan åter sätta åkrarna i stånd igen, för att tillfredsställa efterfrågan på livsmedel.

Jag hinner inte närmare ingå på denna sak och anser det ej heller nödvändigt att göra det vid behandlingen av denna fråga utan slutar med att yrka bifall till vår motion nr 34.

Herr Sköld: Herr talman! Det finns otvivelaktigt åtskilligt tänkvärt i herr Carlströms reservation. Det är ju bara med denna reservation såsom med mycket av vad herr Carlström gör, nämligen att han driver det gärna över alla gränser. Jag för min del har samma uppfattning som han däruti, att det alls inte är någon olycka, om den svenska industrien kan suga till sig allt flera av de sämst ställda vid jordbruket och därigenom bereda dem en bättre bärgring. Jag tror också, att det är en utveckling till det bättre för de sämst ställda på landsbygden, om industrien förmår att försörja allt flera av dem. I detta avseende är det ingen skiljaktig mening mellan mig och herr Carlström, men jag vet ju av egen erfarenhet, att det finns många människor, som inte anse, att det är enbart den större inkomsten, som är avgörande. Vi känna ju till, att det finns många människor, som ha kommit från jordbruket och till industrien. De ha fått det ganska drägligt ställt där, men hela deras diktan och traktan har gått ut på att komma tillbaka till jorden igen. De veta, vad det vill säga, och de hysa ingen förhoppning om att de skola få något överflöd, men det finns något, som ändå driver dem ut till jordbruket igen.

De förslag, som varit upptagna i den socialdemokratiska motionen, och som nu av utskottet i allt väsentligt förordats, gå ju inte ut på att man nu skall ge sig in på någon genomgripande reformering av den svenska jordpolitiken, utan dessa förslag gå ut på att man skall komplettera 1928 års beslut i egna hemsfrågan, komplettera det i den riktningen, som riksdagen 1928 själv ansåg vara nödvändigt. Det är därför, som utskottet nu förordat, att man skall pådriva och genomföra en utredning rörande ökade möjligheter för mindre bemedlade, framför allt lantarbetare och skogsarbetare, att bli i tillfälle att skaffa sig jordbruk av det ena eller andra slaget. Vi resonera som så: det finns t. ex. många jordbruksarbetare, som inte kunna med egen kraft bli något annat än jordbruksarbetare. De önska bli i tillfälle att kliva upp till den kanske inte särskilt ekonomiskt bättre men friare ställning, som den mindre jordbrukaren intar. Vi veta också, att på grund av hela den omvandling, som sker i vårt lands skogsbruk, hålla de stora skogsbolagen på att försälja arrendegårdar i allt större utsträckning. För många arrendatorer finns det ingen annan möjlighet att få ett fortsatt uppehälle än att inköpa arrendegårdarna. Det ställde sig också självklart för utskottet, att man söker se till vad som från statens sida kan göras för att dessa människor verkligen få övertaga sina arrendegårdar. Slutligen finns det många omständigheter, som peka på, att framför allt i de norra delarna av landet för ägarna av en mängd jordbruk, som nu äro ofullständiga, och där man tar sitt uppehälle till stor del ifrån skogen, kanske rätt snart stundar den tid, då skogsarbetet tryter, då skogsarbetet blir en förvärvskälla för en fast skogsarbetarstam och dessa jordbrukare få större svårighet att skaffa sig uppehälle. Då har det framstått såsom en ganska naturlig sak, att man från statsmakternas sida observerar, vad som kan göras för att sätta sådana jordbrukare i stånd att livnära sig även den dag, då kanske

skogsarbetet tryter. Dessutom är det av alla vitsordat, att en nybildning av självständiga jordbruk, som sker därigenom att ofullständiga jordbruk fullständigas, är den nationalekonomiskt mest lämpade formen för en jordbruksnybildning. Utskottets utredningsförslag syftar alltså i väsentlig mån att skapa ökade betingelser för dessa tre slag av jordförvärv. Dessa förslag innebära ingenting annat än att riksdagen vidhåller sin uppfattning från 1928, att egnahemsreformen skall fullständigas. På en mycket väsentlig punkt ha vi socialdemokrater inom utskottet fått avgiva avvikande mening. Vi mena, att det finns åtskilliga fall, där man inte kan på ett tillfredsställande sätt genomföra dessa uppgifter med mindre än att det lägges i statens hand en makt att disponera över enskild jord för ifrågavarande ändamål. Vi kunna visserligen erkänna, att i nuvarande tid med det stora utbud, som finnes av självständiga egendomar, det kanske inte finns så stor anledning att kräva en expropriationsrätt för närvarande i vad det gäller anskaffning av jordbruk för egnahemsändamål i egentlig bemärkelse. Men vi måste ju allesammans känna till, att när det t. ex. gäller försäljning av arrendegårdar, så förekommer det mången gång, att ett bolag inte försäljer arrendegården till arrendatorn, även om denne vill köpa och har suttit mycket länge på arrendestället. Arrendatorn kan t. ex. vara en fri och självständig natur med oppositionell läggning och kan ha stött bolagets tjänstemän för bröstet, och därför skall han straffas och köras bort. Det är klart, att från statens synpunkt kan det icke vara riktigt, att ett bolag på det sättet skall kunna köra bort gamla arrendatorer från deras hem, utan om det är så, att bolagen vilja sälja dessa arrendejordbruk, så bör en dylik arrendator ha företrädesrätt. Detta innebär i grund och botten ingenting annat än att man skall tillämpa ungefär samma princip, när det gäller de stora bolagen, som staten själv tillämpar, när den säljer sina utarrenderade jordegendomar, ty därvid tillerkännes arrendatorn, som vi veta, hembuds rätt under vissa omständigheter och får företrädesrätt att köpa. Vi mena för vår del, att något liknande borde övervägas åtminstone när det gäller de stora bolagen.

Nu kan man visserligen säga, att de stora bolagens jord är enskild jord, medan kronans jord är allmän jord, och att det således föreligger en skillnad, men jag vill i alla fall påstå, att likheten mellan kronans och bolagens jord å ena sidan är större än mellan en enskild jordägares jord och bolagens jord å andra sidan. Vad som bjuder emot och vad som väckt det största motståndet mot den tanken att staten skulle få rätt att för sociala ändamål disponera över enskild jord, är framför allt att den enskilde fäst sig vid jorden, det är hans jord, han känner äganderätten till den och vill ej att denna rätt skall kränkas. Men vem äger bolaget? Jo, bolaget äges av kanske tusentals aktieägare, som kanske aldrig ha sett den mark det här gäller, som icke ha något begrepp om dessa människors förhållanden eller ha någon känsla för den saken. Vems äganderätt är det där, som man skall värna? Om man skapar en ordning i syfte att beträffande sådana jordegendomar arrendator skall få rätt att inköpa sina arrendejordar mot att bolaget får fullgod ersättning därför, icke kan man då påstå, att några aktieägares rätt på detta sätt skulle kränkas? Vi skola observera, att i detta fall kan det inträffa, att familjer och släkter, som kanske suttit många år på en arrendegård, ja, som kanske suttit där i generationer, på grund av ett rent tjänstemannagodtycke drivas bort från den torva de fäst sig vid. De betrakta denna plats som sitt hem, där ha barnen vuxit upp, där känna de sig hemma, men därifrån skola de kastas ut av rena godtycket. Det borde vara en uppgift för staten att skydda hemmen, och därför mena vi, att när utbudet av arrendegårdar är så stort, som det för närvarande är, då ha vi här ett akut fall, där man inte gärna kan komma ifrån att taga under prövning, huruvida icke det allmänna skall ha rätt att skydda arrendatorn från att drivas bort från sitt jordbruk, då bolaget försäljer det samma.

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Ur en annan synpunkt kan man ställa samma krav, då det gäller fullständiggandet av ofullständiga jordbruk. Det vittnas från olika delar av landet därom, att de anordningar, som staten vidtagit för att underlätta köp av tilläggsjord till alltför små jordbruk, icke alls kunnat tagas i anspråk bara därför, att t. ex. grannen, som har den lämpliga marken för detta fullständiggande, en mark, som för honom kanske icke är till någon väsentlig nytta, bestämt vägrar att avhända sig marken. Vi mena, att här finnes också ett fall, då man borde överväga, om icke staten av sociala och nationalekonomiska skäl borde tillerkännas rätt att företaga en annan fördelning av jorden än den för närvarande rådande. Vi förutsätta icke, att man skall taga från en och lämna till en annan, utan vi förutsätta, att ersättning skall utgå till fulla värdet.

Vi ha icke för vår del krävt, att svenska riksdagen skulle gå in med en skrivelse till Kungl. Maj:t och anhålla, att ett förslag till lagstiftning av denna innebörd måtte framläggas. Vi ha icke ställt våra pretentioner så högt. Vi ha icke gått längre än till att framställa ett krav på, att när staten nu enligt utskottets förslag skall gå i författning om utredningar i jordfrågan, det även må tillåtas riksdagens största parti att få sina synpunkter på detta spörsmål pröva i full utsträckning. Vi mena, att riksdagens största parti likaväl som alla andra partier kan ha rätt att när staten ställer till med en utredning i en viktig fråga få sina synpunkter på den frågan pröva. Vi mena, att det är icke riktigt rent spel, när riksdagens borgerliga majoritet helt enkelt förklarar, att den och den synpunkten icke får upptagas till prövning. Det är ingenting annat än skugggräsla och intolerans, som är anledningen till att man reagerar mot vår ståndpunkt. Jag tycker det borde vara svårt för riksdagens borgerliga majoritet att intaga en sådan ståndpunkt som den gjort, men det förefaller, som om man med lätt hjärta ställt sig där man står. Det skulle dock kunna tänkas, att ett sådant sätt att behandla olika meningsriktningar skall komma att få obehagliga konsekvenser, men det hoppas man kanske att man skall kunna undgå.

I alla händelser måste vi vidhålla vårt krav på att våra synpunkter på dessa frågor bli liksom andra partiernas synpunkter pröva vid de officiella utredningar, som skola verkställas av statsmakterna. Jag kommer därför att vid de följande punkterna yrka bifall till vår reservation, men vid denna punkt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Blott några ord. När den siste ärade talaren framhöll, att en del synpunkter, som han lade på frågan om möjligheten att bilda egna smärre jordbruk, icke blivit pröva, så vet jag icke vad den ärade talaren kan ha för fog för att vilja påkalla en sådan prövning. Vi pröva denna saken i tre år i jordkommissionen och undersökte noga alla möjliga uppslagsändar vid denna prövning. Jag kan inte begripa att detta skall kunna ske bättre genom att underkasta frågan granskning i en kommitté. Då jordkommissionen behandlade denna fråga, blev slutet på visan att vi komma till alldeles olika uppfattning, och så kommer det att bli nu också. Jag tycker, att det är märkvärdigt, att det nu, då jordbruk lönar sig ännu sämre än det gjorde då, skall vara någon svårighet att erhålla jord för att bilda dessa egna jordbruk. Här ha avgivits försäkringar från många håll, både från bolag och enskilda, att de voro beredda att upplåta jord i så stor utsträckning man vill ha för ändamålet. Svårigheten att erhålla jord tror jag alltså icke existerar. Men under sådana förhållanden förstår jag heller icke vad gagn man skall ha av att i detta sammanhang hålla på expropriationsrätten. Man bör icke taga en sådan rätt i anspråk, utan att man visat, att man verkligen behöver den. Det är denna synpunkt jag lagt på frågan.

Det synes verkligen, som om utskottets majoritet icke riktigt reflekterat på, hurudana förhållandena äro för tillfället inom jordbruket. Lika svår ekono-

misk ställning som de ha, som under kristidens värsta skede bildade egna jordbruk, lika svårt föreställer jag mig att de stackars människor få det, som nu förutsättas skola börja mindre jordbruk utan att äga det minsta själva. Hur skola de kunna slå sig fram och få en människovärdig tillvaro och göra var och en rätt? Det förstår jag icke. Det ser ut, som om herrarna icke tänkt på huru ekonomiskt svårt det är redan för dem som ha färdiga jordbruk. Jag kan gärna instämma i vad herr Sköld sade, då han framhöll, att det vore riktigt att staten hjälpte till vid inlösen av ett arrende eller dylikt och i den mån jordbruk äro bildade. Men jag får verkligen säga, att jag i stort sett delar herr Carlströms uppfattning, att skall man i detta ögonblick inlåta sig på att bilda nya jordbruk och bygga upp allting från början måste man vara en ekonomisk trollkarl; annars är man dömd till ekonomiskt slaveri i hela sin livstid. I varje fall ligger saken så till, om det är fråga om så stort jordbruk, att det skall giva den huvudsakliga utkomsten åt familjen. En annan sak är det ju, om man kallar det för jordbruk att sköta om ett par tunnland jord och låta arbetet på annat håll utgöra huvudinkomsten. Men att nu bilda nya jordbruk, som skola så att säga bära upp hela familjen, tror jag för min del är omöjligt. Att regeringen härvidlag vilat på hanen och väntat med denna sak tror jag den har haft sina giltiga skäl för. Man bör se på frågan från alla sidor, innan man rusar iväg och lockar in en massa okunniga människor i ekonomiskt fördärv. Det tål att allvarligt tänka på den saken, innan vi gå in på en ny linje i statens egnahemsrörelse.

*Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)*

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Blott ett par ord! Utskottet har icke tagit lättsinnigt på denna sak och har icke heller tänkt sig någon forcing av egnahemsbildningen. Därom vittnar väl, att utskottet i förgrunden satt den ekonomiska utredningen av frågan rörande jordbruks och småbruks bäringhet. Därmed har väl ändå tydligt utsagts, att vi icke lättsinnigt behandlat saken utan tänkt på de svårigheter, som för närvarande föreligga.

Jag har behjärtat svårigheterna och inser jordbrukets nuvarande nödläge lika väl som någon annan, men jag ser icke saken så svart i svart, att jag icke kan tänka på någon framtid för jordbruket. Sålunda har jag heller icke vare sig kunnat eller velat släppa tanken på nybildning av jordbruk. Ty den som gör det, han har verkligen förlorat hoppet om jordbruket. Det är detta som gjort, att jag för min del gått på utskottets förslag.

Jag vill tillägga, att den parallell, som drogs av herr Olsson i Kullenbergs-torp mellan jordbruksnybildning under kristiden och en eventuell jordbruksnybildning nu, icke är hållbar. Det kan nämligen ifrågasättas, huruvida icke den som nybildade jordbruk under den värsta kristiden sitter i ett läge som är väl så vanskligt som den persons, som gör det under nu rådande bottenläge för jordbruket med därav följande billigare jordvärden.

I varje fall ligger i utskottets uttalande en framtidstanke, en tro på jordbrukets framtid i vårt land. Jag tror, att det är skäl i att ännu någon tid åtminstone söka upprätthålla den tron.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav särskilt beträffande vart och ett av mom. 1) och 2) propositioner å de yrkanden, som under överläggningen förekommit i fråga om vartdera av dessa moment; och biföll kammaren vad utskottet i nämnda moment föreslagit.

Punkten V föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Sköld**: Herr talman! Jag tillåter mig att vid denna punkt yrka bifall till den av herr Eriksson i Ljusdal avgivna reservationen.

Ang. vissa
sociala
jordfrågor.
(Forts.)

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner på de under överläggningen framkomna yrkandena; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Sedan *punkten VI* nu föredragits, yttrade:

Herr **Sköld**: Herr talman! Jag tillåter mig att vid denna punkt yrka bifall till den av herr Eriksson i Ljusdal avgivna reservationen.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Herou**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till punkt 1) av motionen nr 34 i andra kammaren.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition beträffande mom. 1) biföll kammaren utskottets hemställan i detta moment.

Vidare gav herr talmannen beträffande mom. 2) propositioner på de yrkanden, som i fråga om berörda moment under överläggningen framstälts; och blev utskottets hemställan i nämnda moment jämväl av kammaren bifallen.

Slutligen framställde herr talmannen beträffande motiveringen till utskottets hemställan i förevarande punkt propositioner å de yrkanden, som i avseende härå under överläggningen förekommit; och godkände kammaren utskottets motivering.

Härpå föredrogs *punkten VII*. Därvid anförde:

Herr **Sköld**: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till den av herr Eriksson i Ljusdal avgivna reservationen.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag ber att även vid denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan, trots att jag vid behandlingen inom utskottet var synnerligen ljum för denna sak.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner på de yrkanden, som därunder förekommit, blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna VIII—X.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att å föredragningslistan för nästkommande plenum näst sist bland två gånger bordlagda ärenden sättes statsutskottets utlåtande, nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utgifter för gammalsvenskbyborna jämte i ämnet väckta motioner, därefter första lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beräkning av lagstadgad tid, samt i övrigt ärendena i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till statens byggnadsbyrå;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från återbetalning av vissa för kronan tillhöriga fastigheter erlagda kommunalutskylder m. m.;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; och

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till extra utgifter; samt

från bevillningsutskottet:

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utö vandet av statens tobaksmonopol jämte i ämnet väckta motioner;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker.

§ 8.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 45, rörande förslag till ändrad lydelse av § 60 riksdagsordningen;

nr 46, rörande förslag om rätt för suppleant i utrikesnämnden att vid förfall för ledamot inträda i nämnden;

nr 47, rörande lag om ändrad lydelse av 13 § i lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 48, rörande lag om vägrätt m. m.;

nr 49, angående ordnande av vissa lagfarts- och äganderättsförhållanden beträffande fast egendom;

nr 50, rörande lag angående upphävande av vissa särskilda bestämmelser om rätt domstol i mål angående tjänstefel av postförvaltare, postiljon eller postförare;

nr 51, rörande utredning om ändringar i gällande lagstiftning angående allmänna vägar;

nr 52, rörande förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

nr 53, rörande lag angående ändring i 1 och 12 §§ lagen den 5 juli 1884 om skydd för varumärken;

- nr 54, rörande lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 4 juni 1913 angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning m. m.;
nr 55, rörande utredning angående riksdagens arbetsformer; och
nr 56, rörande ändringar i gällande tulltaxeförordning och tulltaxa.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 161, i anledning av väckt motion om anslag till lindrande av inom Korpi-lombolo socken genom smittsam hästsjukdom uppkommen nöd;

nr 162, i anledning av väckta motioner om anslag till anordnande av en företagsräkning;

nr 163, i anledning av väckt motion om viss lönefyllnad till vissa statstjänstemän i Malmslätts stationssamhälle;

nr 164, i anledning av väckt motion om utgivande av visst belopp till Aktiebolaget Ekensbergs varv;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 271, gjorda framställning angående anslag till bestridande av med landsmålsundersökningarna i riket förenade kostnader jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till statens sinnessjukhus jämte i ämnet väckta motioner;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till hamnar och farleder jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anläggande av uthamn för Haparanda och Tornedalen vid Karl Johans stad jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och bankoutsjottets memorial, nr 5, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. m.;

sammansatta stats- och jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Lunds stad; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den under lantförsvarets förvaltning stående egendomen Arendala i Hardeberga socken av Malmöhus län;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3, 6 och 18 §§ i förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 31, i anledning av väckt motion om upphävande av kaffetullen; och

nr 32, i anledning av väckt motion om sänkning av tullen å te.

bankoutsjottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 4—6, 8 och 12—15 i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 9 av elfte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till allmänna indragningsstaten;

första lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av rätten att avverka skog å intecknad fastighet dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 15 § strafflagen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 78, i anledning av väckta motioner rörande vissa skogsvårdsfrågor;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 80, i anledning av väckta motioner om befrielse för kronotorpare i de sex nordligaste länen från återbetalningsskyldigheten för visst statsbidrag;

nr 81, i anledning av väckt motion om upprättande av en lånefond för beredande av bostäder åt jordbruksarbetare; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion (I: 224) om beredande åt sökande till folkskollärartjänst av gottgörelse för resekostnader i samband med avläggande av undervisningsprov; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, med anledning av väckt motion angående permanentbeläggning av landets vägnät.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ros</i>	under	2 dagar	fr. o. m.	den 18 maj,	
» <i>Persson</i> i Grytterud	»	2	»	»	19 »
» <i>Heiding</i>	»	3	»	»	19 »
» <i>Osberg</i>	»	4	»	»	19 »
» <i>Lilliecreutz</i>	»	6	»	»	19 »
» <i>Månsson</i> i Erlandsro	»	2	»	»	19 »
» <i>Johansson</i> i Brånalt	»	2	»	»	19 »
» <i>Olsson</i> i Golvvasta	»	2	»	»	19 » och
» <i>Olsson</i> i Rödningsberg	»	3	»	»	18 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.10 på natten.

In fidem
Per Cronvall.